

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ RADYO –
TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

KORKU İLE ÜTOPYA ARASINDA: MEDYADA KÜRESEL
İKLİM HAREKETİ VE TERMİK SANTRAL KARŞITI
HAREKETİN ÇERÇEVELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlker KAFALI

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ceren SÖZERİ ÖZDAL

AĞUSTOS 2021

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ RADYO –
TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

KORKU İLE ÜTOPYA ARASINDA: MEDYADA KÜRESEL
İKLİM HAREKETİ VE TERMİK SANTRAL KARŞITI
HAREKETİN ÇERÇEVELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlker KAFALI

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ceren SÖZERİ ÖZDAL

AĞUSTOS 2021

ÖNSÖZ

Yazım süreci oldukça uzun süren bu yüksek lisans tezinin mevcut haline gelmesinde çok sayıda kişinin emeği bulunuyor. İlk olarak tez danışmanım Doç. Dr. Ceren Sözeri Özdal'a bu süreçte bana verdiği destek, duyduğu güven ve gösterdiği anlayış nedeniyle büyük bir teşekkürü borç bilirim. Ayrıca tez jürimde bulunmayı kabul eden Doç. Dr. Tolga Çevikel ve Doç. Dr. Göksel Aymaz hocalarıma da yapıcı eleştirileri nedeniyle çok teşekkür ederim.

Oldukça geniş bir zaman diliminde yazdığım bu tez çalışması bana öncelikle iyi arkadaşlara sahip olmanın ne kadar önemli olduğunu öğretti. Yüksek lisanstan sınıf arkadaşlarım ve sevgili dostlarım Alican Eralp, Mehmet Kayın ve Gaye Kuas bu tezin görünmez kahramanları oldular. Onlara ne kadar teşekkür etsem azdır.

Araştırma görevlisi olarak çalıştığım üniversitede birlikte görev aldığım bütün mesai arkadaşlarıma verdikleri destek için teşekkür ederim. Özellikle bölüm hocalarım Doç. Dr. Yıldız Derya Birincioğlu, Dr. Uğur Baloğlu ve Dr. Ferhat Zengin'in tez yazım sürecimde bana gösterdikleri anlayışı her zaman güzel duygularla anımsayacağım.

Lise yıllarında hayatıma giren dostlar tezin bir diğer önemli mimarı oldular. Sevgili dostum Cem Çalışkan'a her zaman yanımda olduğu için teşekkür ederim. Mesleğinin başında iki araştırma görevlisi olarak birlikte yürüyeceğimiz daha çok yol var.

Ece Özipek, Seda Okkırın ve Hatice Küçükaycan Özcan'a ise tez yazım sürecimde onları ihmal ettiğim için bir özür borçluyum. Fakat bugüne kadar bana hep katlanma sabrı gösterdikleri için sınırlarımı sonuna kadar zorlayabileceğimi biliyordum.

Son derece yorucu geçen bu dönemin üstesinden gelmemi sağlayan en özel isimlerin başında ise sevgili Esra Akkuş geliyor. Onun sevgisi benim için çok kıymetli.

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden hocalarım Dr. Figen Algül ve Dr. Yalçın Yılmaz üniversitedeki ilk yıllarımdan itibaren bu yolda ilerlemem için beni desteklediler. Onlara ayrı bir teşekkür borçluyum.

Yüksek lisansımın ikinci yılında değişim programıyla gittiğim ve tez konumun filizlendiği yer olan Fransa'nın Grenoble şehri bu süreçte benim için apayrı bir öneme sahip. Orada kaldığım bir sene boyunca hayalini kurduğum hayatı tecrübe etmiş oldum. Bu tecrübeye benimle birlikte ortak olan Max-Valentin Robert ve Charles Thiebaud'a da sevgilerimi gönderiyorum.

Ve hiç kuşkusuz sevgili aileme anlayışları, sabırları ve sonsuz destekleri için ne kadar teşekkür etsem azdır. Benim için yaptıkları fedakarlıklara elimden geldiğince layık olmaya gayret gösterdim. Ayrıca kedim Olivier'a tez yazım sürecinde beni en çok mutlu eden varlıkların başında geldiği için özel olarak çok teşekkür ederim.

Son olarak, bu tez çalışmasını çalışma disiplini ve dürüstlüğünü kendime her zaman örnek aldığım rahmetli babam "Saatçi Alaadin Usta"ya ithaf ediyorum.

İlker Kafalı-2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ	vii
GÖRSEL LİSTESİ	viii
RÉSUMÉ	ix
ABSTRACT	xvi
ÖZET	xxiii
GİRİŞ	1
1. İKLİM KRİZİNİN ÇERÇEVELENMESİ	7
1.1. İklim Krizinin Genel Hatları	7
1.2. İklim Krizi ve İletişimi	13
1.3. İklim Krizinin Depolitizasyonu	20
1.3.1. İklim Krizi ve Post-Politik Zeitgeist	21
1.3.2. Ekolojik Modernizasyon Paradigması	24
1.3.3. Korku Ekolojisi ve Tehlikeli Limitler	28
1.3.4. İdeolojilerin Sona Ermesinin İdeolojisi	30
1.4. Yeni Toplumsal Hareketler Çerçevesinde Küresel İklim Adaleti Hareketi	32
1.4.1. Yeni Sosyal Hareketlerin Kuramsal Altyapısı	34
1.4.2. Yeni Sosyal Hareketler Olarak Çevre/Ekoloji Hareketi	41
1.4.3. Adalet Odaklı Çevrecilik	46
1.4.3.1. Çevresel Adalet Perspektifinden Çevre/Ekoloji Hareketi	47
1.4.3.2. Küresel İklim Adaleti Hareketi	54
1.4.3.3. İklim Hareketinin Türkiye’deki Genel Görünümü	64
2. KRİZE KRİZ GİBİ DAVRAN(A)MAMAK: İKLİM KRİZİNİN MEDYADAKİ DEPOLİTİZASYONU	71
2.1. Ekolojik Kriz Çağında Gazeteciliğin Krizi: Ekonomi-Politik Bir Yaklaşım	72

2.1.1. Medyanın Ekonomi Politikası.....	73
2.1.2. Gazetecilik Mesleğinin Karşı Karşıya Olduğu Yapısal Problemler.....	82
2.2. İklim Krizine İlişkin Çerçevelere Etki Eden Faktörler	92
2.2.1. Ekonomi Politik Bağlam	92
2.2.2. İklim Haberlerini Etkileyen Mikro Faktörler	95
2.2.3. Ulusal Bağlam ve İdeolojilerin Rolü	100
2.3. Sürdürülebilir Olmayı Sürdürmek: Türkiye Medyası'nda İklim Krizine Yönelik Söylemleri Belirleyen Temel Faktörler	109
2.3.1. Turkuvaz Medya	114
2.3.2. Türk Medya Grubu	116
2.3.3. Albayrak Medya Grubu	117
2.3.4. İhlas Yayın Grubu.....	119
2.3.5. Ciner Grubu	121
2.3.6. Doğuş Grubu.....	123
2.3.7. Bir Devrin Sonu: Doğan'dan Demirören'e Ana Akım Medya...	127
2.3.8. Alternatif Medyanın Çevre/Ekoloji Gazeteciliğine Sunduğu Alan.....	132

3. KÜRESEL İKLİM HAREKETİ VE TERMİK SANTRAL PROTESTOLARININ HABERLEŞTİRİLMESİ 137

3.1. Araştırmanın Amacı, Teorisi ve Yöntemi	137
3.2. Bulgular ve Yorum	146
3.2.1. Haber Analizi: Küresel İklim Hareketi.....	146
3.2.1.1. Magazinselleşme Çerçevesi	162
3.2.1.2. Homojen Risk Çerçevesi.....	168
3.2.1.3. Aktivizm Olmadan Aktivist Çerçevesi	175
3.2.1.4. Küçük Adımlar Çerçevesi.....	179
3.2.1.5. Nesillerarası Adalet Çerçevesi	182

3.2.1.6. Hukuk-Eylem Çerçevesi	187
3.2.2. Haber Analizi: Termik Santral Karşıtı Hareket	191
3.2.2.1. Hukuksuzluk ve Usülsüzlük Çerçevesi.....	209
3.2.2.2. Sağlık ve Güvenlik Riski Çerçevesi.....	217
3.2.2.3. Sosyo-Ekonomik Risk Çerçevesi.....	223
3.2.2.4. Hak Kazanma Çerçevesi	229
3.2.2.5. Örselenen Doğa Çerçevesi	233
3.2.2.6. Evrensel Risk Çerçevesi	238
3.2.2.7. Hukuk-Eylem Çerçevesi	243
BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	246
SONUÇ	252
KAYNAKÇA.....	254
HABER LİSTESİ VE İNTERNET KAYNAKLARI	275
ÖZGEÇMİŞ	291

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMC	: British Motor Corporation
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
COP	: Taraflar Konferansı
ÇED	: Çevresel Değerlendirme Raporu
ÇMO	: Çevre Mühendisleri Odası
DOĞADER	: Doğayı ve Çevreyi Koruma Derneği
GDOHP	: Genetiği Değiştirilmiş Organizmalara Hayır Platformu
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
HES	: Hidroelektrik Santral
IPCC	: Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli
İGDAŞ	: İstanbul Gaz ve Doğalgaz Dağıtım Anonim Şirketi
İSKİ	: İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
KMO	: Kimya Mühendisleri Odası
MYKK	: Merkezi Karar ve Yönetim Kurulu
MOM	: Media Ownership Monitor
OHAL	: Olağanüstü Hal
OYAK	: Ordu ve Yardımlaşma Kurumu
SSM	: Savunma Sanayi Müsteşarlığı
STK	: Sivil Toplum Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TEDAŞ	: Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEİAŞ	: Türkiye Elektrik Üretim İletim Anonim Şirketi
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOMA	: Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TTB	: Türk Tabipleri Birliği
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UNFCCC	: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
YEPEG	: Yeşil Gerze Çevre Platformu

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1	: İklim Aktivizmi (2018-2020).....	147
Tablo 3.2	: Haber Kaynağı (Küresel İklim Hareketi Haberleri).....	149
Tablo 3.3	: Aktivizmin Coğrafyası.....	152
Tablo 3.4	: Haber Bölümleri (Küresel İklim Hareketi Haberleri).....	154
Tablo 3.5	: Ses (Küresel İklim Hareketi Haberleri).....	156
Tablo 3.6	: Haber Çerçeveleri (Küresel İklim Hareketi Haberleri).....	159
Tablo 3.7	: Çerçevelerin Yıllara Göre Dağılımı (Küresel İklim Hareketi Haberleri).....	161
Tablo 3.8	: Termik Santral Karşıtı Hareket.....	192
Tablo 3.9	: Haberin Kaynağı (Termik Santral Haberleri).....	195
Tablo 3.10	: Haber Bölümleri (Termik Santral Haberleri).....	197
Tablo 3.11	: Ses (Termik Santral Haberleri).....	199
Tablo 3.12	: Termik Santral Haberlerinde İklim Krizi Vurgusu.....	203
Tablo 3.13	: Haber Çerçeveleri (Termik Santral Haberleri).....	204
Tablo 3.14	: Haber Çerçeveleri ve İklim Krizi İlişkisi (Termik Santral Haberleri).....	206
Tablo 3.15	: Çerçevelerin Yıllara Göre Dağılımı (Termik Santral Haberleri)....	208

GÖRSEL LİSTESİ

- Görsel 3.1** : Greta Thunberg Magazinselleşme-1
Görsel 3.2 : Greta Thunberg Magazinselleşme-2
Görsel 3.3 : Greta Thunberg Magazinselleşme-3
Görsel 3.4 : Greta Thunberg Magazinselleşme-4
Görsel 3.5 : İklim İçin Ses Ver
Görsel 3.6 : İklim İçin Küresel Çocuk Ayaklanması
Görsel 3.7 : İklim Değişikliğine Karşı
Görsel 3.8 : Hollanda'da İklim Protestosu
Görsel 3.9 : Z Kuşağı Lozan'da
Görsel 3.10 : Seferihisar Belediyesi İklim İçin Ses Verdi
Görsel 3.11 : İklim Aktivistleri Londra'da
Görsel 3.12 : Dijital Küresel İklim Grevi
Görsel 3.13 : Bebek Parkı'nda Okul Grevi
Görsel 3.14 : İklim Protestosunda Gözaltı
Görsel 3.15 : Londra'daki Protestolarda Gözaltı
Görsel 3.16 : Termik Santral Gerginliği
Görsel 3.17 : Termik Santral Çevre Katliamı
Görsel 3.18 : Kömürün Gerçek Bedeli
Görsel 3.19 : Avrupa'da Kara Kriz
Görsel 3.20 : Termik Santral ve Kanser
Görsel 3.21 : Çerkezköy Termik Santral'a Karşı
Görsel 3.22 : Köylüler Termik Santrale Karşı Tek Yürek
Görsel 3.23 : Bartın Platformu: Termiksiz Yaşam İstiyorum
Görsel 3.24 : Zeytin Ağaçlarında 4 Yıl Sonra İlk Hasat
Görsel 3.25 : Kızılçam Ağaçlarına Termik Santral Tehdidi
Görsel 3.26 : Deniz Kaplumbağalarına Termik Santral Tehdidi
Görsel 3.27 : İklim Acil Durumu
Görsel 3.28 : 766 Maden İhalesine Karşı Dava
Görsel 3.29 : Polisten Bariyerli Önlem

RÉSUMÉ

Il existe un large consensus dans le monde scientifique sur le fait que les activités humaines ont provoqué le changement climatique (GIEC, 2018). La rapide extinction des espèces, les incendies de forêt à grande échelle, les fissures géantes des grandes masses de glaciers dans l'Arctique, les inondations causées par les fortes pluies en Asie et les problèmes rencontrés par les pays insulaires, dont les habitats sont sur le point de disparaître en raison de la montée du niveau des mers, font fréquemment la une des journaux. Par conséquent, tout cela est désormais accepté par les sociétés comme des événements naturels du cours ordinaire de la vie. L'expansion des nouvelles technologies des médias, qui font désormais partie intégrante de notre univers quotidien, permet aux gens d'accéder plus facilement que jamais aux informations concernant les problèmes causés par le changement climatique. Cependant, les imaginaires apocalyptiques du changement climatique, qui ressemblent à des scénarios de films catastrophes, sont devenus de plus en plus courants. Du fait des implications concrètes de cette transformation environnementale, le phénomène que les scientifiques décrivent comme un "changement climatique dangereux" est accepté dans le monde scientifique depuis les années 1980, et des millions de personnes sont descendues dans la rue pour protester contre l'inaction des gouvernements en matière de climat au cours des dernières années. Par conséquent, les implications du changement climatique renforcent les inégalités préexistantes, et exacerbent les problèmes socio-écologiques dans le monde.

À mesure que les crises écologiques se rapprochent des lieux de vie des gens, ces problèmes gagnent en visibilité dans la sphère publique ; les débats sur ces questions se diversifient ; et les discussions publiques visant à déterminer la cause du problème et à attribuer aux personnalités publiques la responsabilité de prendre des mesures augmentent. Ce fait met en évidence l'aspect social des problèmes environnementaux. Aujourd'hui, les catastrophes naturelles qui menacent la vie de millions de personnes et d'espèces sont devenues des sujets qui font l'objet de négociations vives et âpres. Ainsi, le conflit d'intérêts entre les acteurs tels que les scientifiques, les responsables politiques, les entreprises, les universités et les citoyens révèle naturellement les relations de pouvoir structurant la société. Dans cette perspective, la constitution des relations entre les crises écologiques et le monde social repose sur la lutte pour définir le sens des problèmes écologiques et déterminer les niveaux de risque "inacceptables". De plus, la contestation de la légitimité des acteurs impliqués dans l'attribution de la responsabilité et la proposition de mécanismes de participation sociale pour trouver une solution aux problèmes écologiques constituent une autre étape de la relation entre le monde dit "naturel" et le monde dit "social".

Ce mémoire de maîtrise porte sur la relation entre la crise climatique, les injustices environnementales et les médias. Il soutient que la crise écologique en général et la crise climatique en particulier sont traitées dans une sphère publique

dépolitisée, et que les médias reproduisent cette dépolitisation et sont sous l'influence de ce régime de dépolitisation. Cette recherche affirme que, bien que le système capitaliste soit la source principale des crises écologiques qui se produisent en raison du conflit capital-nature-travail, les discussions concernant la crise climatique dans le débat public et l'absence d'une perspective systémique font qu'il est difficile de s'attaquer à la crise climatique avec d'autres injustices à grande échelle. Dans cette perspective, ce mémoire affirme que la crise climatique et les autres problèmes environnementaux sont gérés par des experts et des personnes considérées comme des symboles d'autorité dans le domaine des politiques économiques néolibérales. Par conséquent, cette situation entraîne la circulation à grande échelle de revendications hégémoniques liées aux cadres de diagnostic et de pronostic qui ne menacent pas les intérêts de ceux qui ont causé la crise. De plus, les voix des personnes les plus touchées par les problèmes écologiques sont absentes des discussions publiques. Sur la base de cette affirmation, cette étude de thèse se concentre sur la relation entre la crise climatique et les médias, et vise à aborder ce débat au sein des études de communication.

Cette recherche intitulée "Entre peur et utopie: cadrage médiatique du mouvement pour le climat et du mouvement des centrales électriques anti-thermiques" analyse de manière comparative la représentation du mouvement écologiste et du mouvement contre les centrales thermiques dans les médias d'information. L'objectif principal de cette étude est d'examiner comment les mouvements sociaux qui remettent en cause les institutions et les systèmes politiques attribuent des responsabilités dans l'inaction climatique et les injustices environnementales, et comment les revendications des activistes pour des modes de vie et des régimes différents sont représentées dans les médias.

A cette fin, cette recherche comporte deux titres principaux et une analyse de terrain. La première partie du mémoire, intitulée "Encadrer la crise climatique", présente les fondements scientifiques de la crise climatique. Cette partie aborde les facteurs à l'origine de la crise climatique, son évolution historique, les problèmes de grande ampleur résultant du changement climatique et les autres problèmes écologiques dont le changement climatique n'est qu'une pièce d'un puzzle plus complexe. La description générale de la science du climat et des principaux résultats liés au changement climatique fournissent un terrain fertile pour tracer les lignes de la relation dynamique et conflictuelle entre la science, la politique, les mouvements sociaux et les médias, discutée dans les sections suivantes.

La section suivante traite de l'interaction entre la crise climatique et la discipline de la communication. Il a été souligné ici que la clarté des données scientifiques ne conduit pas automatiquement à un engagement significatif du public sur la crise climatique, et que la crise climatique devrait également être perçue comme un problème de communication. Sur la base de cette affirmation, cette section résume les principaux résultats de la recherche sur la façon dont les gens perçoivent le changement climatique et les raisons de l'absence d'actions urgentes pour problématiser le désengagement du public concernant la crise climatique.

La section suivante s'intéresse au champ politique qui a conduit au stade actuel de la crise climatique et à ses conséquences de plus en plus dévastatrices. Cette section soutient que les problèmes écologiques en général et la crise climatique, en particulier, sont discutés dans le cadre d'un discours consensuel façonné par le néolibéralisme et que ce cadre a un effet dépolitisant sur les débats publics. Dans ce contexte, il a été

affirmé que la technicisation, la scientification, l'économisation, la bureaucratisation, la moralisation et l'individualisation de la crise climatique ont remplacé une véritable contestation entre les différents acteurs du champ politique et que cela a directement affecté la manière dont la crise climatique a été présentée comme un problème social.

Après avoir expliqué la "condition post-politique" du changement climatique, les principes de justice environnementale et climatique deviennent le point central de la section suivante. L'introduction du paradigme des nouveaux mouvements sociaux (NSM), dans lequel les mouvements de justice climatique et environnementale peuvent être placés, vise à étudier le type d'espace qu'occupent les mouvements environnement-écologie-climat dans ce paradigme. Ensuite, l'émergence des cadres de la justice environnementale et climatique et les récits qui circulent autour d'eux sont analysés. Une autre ligne de discussion porte sur les affirmations selon lesquelles le mouvement climatique et les mouvements de justice environnementale s'opposent à cette hégémonie " post-politique " ou contribuent à son maintien. Ainsi, ce chapitre éclaire dans quelle mesure ces mouvements peuvent fournir des visions alternatives contestant le récit dominant de la crise climatique.

Le deuxième titre principal du mémoire, intitulé " L'incapacité à traiter la crise climatique comme une crise: la dépolitisation de la crise climatique dans les médias", traite des limitations structurelles qui empêchent la crise climatique d'être traitée par une perspective orientée vers les droits dans les médias d'information. Cette section aborde les théories de l'économie politique critique de l'industrie des médias pour montrer comment la condition matérielle des médias peut affecter les cadrages médiatiques de la crise climatique. En partant de l'hypothèse que les canaux médiatiques démocratiques sont également en crise alors que les effets dévastateurs de la crise écologique deviennent évidents, cette section problématise les mécanismes par lesquels les cadres de la justice climatique et de la justice environnementale sont tenus à l'écart et comment leur rhétorique plus radicale est neutralisée dans les médias d'information. Ainsi, l'attention est attirée sur la relation de pouvoir asymétrique entre les acteurs des mouvements sociaux et les organisations médiatiques en faveur de ceux qui ont le pouvoir dans le monde moderne.

Après avoir discuté de l'économie politique des médias et de ses effets sur le journalisme environnemental et climatique dans le monde, le chapitre suivant met en évidence la crise de légitimité des médias turcs. Il est avancé ici que les investissements hors-média de leurs propriétaires dans les secteurs qui déclenchent la destruction écologique et leur relation étroite avec le pouvoir politique pour obtenir et protéger ces investissements limitent les possibilités de voir émerger un journalisme basé sur les droits en Turquie. Cette affirmation a été étayée par le fait que les limites de la liberté de la presse et les conditions difficiles dans lesquelles évoluent les médias alternatifs reflètent les défis profonds auxquels est confronté le journalisme environnemental et climatique.

Le chapitre suivant présente la méthodologie et les principaux résultats de la recherche. L'analyse du cadrage a été utilisée comme méthode de recherche pour tester empiriquement l'hypothèse de l'hégémoniemediatique. À cette fin, Bianet et les quotidiens BirGün, Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak ont été inclus dans l'échantillon de recherche. Au total, 685 articles de presse publiés entre 2018-2020 ont été examinés en appliquant une analyse de contenu qualitative et quantitative. Le nombre total d'articles, les sources des nouvelles, la géographie de l'activisme, la voix, les sections de nouvelles et la distribution quantitative du cadrage informationnel ont

été examinés dans le cadre de l'analyse de contenu quantitative. A ce stade, une comparaison a été faite entre les journaux, et l'attention a été portée sur les similitudes et les différences de la représentation médiatique des deux mouvements sociaux différents. Dans l'étape suivante, l'analyse de contenu qualitative de cette recherche a été menée sur la base de la théorie du cadrage. Tout d'abord, toutes les nouvelles incluses dans l'univers de recherche ont été codées dans des catégories de cadres qui ont été créées et déterminées au cours de l'analyse. Ensuite, le cadrage informationnel et les discours journalistiques ont été soumis à une analyse de contenu qualitative. Le résultat de l'analyse a permis d'examiner dans quelle mesure les médias ont ouvert un espace pour les mouvements sociaux et comment leurs critiques contre la sphère politique ont été neutralisées.

Les résultats de l'analyse quantitative du contenu indiquent que les médias alternatifs et indépendants offrent plus d'espace pour la couverture médiatique des deux mouvements. Les résultats de la recherche révèlent également le regard dissemblable des médias pro-gouvernementaux sur le mouvement climatique et le mouvement contre les centrales électriques. Les médias pro-gouvernementaux (les quotidiens Sabah et Yeni Şafak) ont moins parlé du mouvement climatique que les médias alternatifs. En revanche, le quotidien Hürriyet est le journal qui a le plus couvert la question, même si son acquisition par Demirören Holding a suscité une certaine suspicion quant à son indépendance éditoriale. D'autre part, les résultats de notre recherche ont montré que ces mêmes journaux n'ont pratiquement pas parlé du mouvement contre les centrales thermiques. Le nombre total d'articles de presse publiés par Hürriyet a été produit en 2018, lorsque Doğan Media s'est retiré de l'industrie des médias. Après 2018, Hürriyet n'a pas publié d'articles d'actualité faisant circuler des voix contre les centrales anti-thermiques pendant les deux années suivantes. D'autre part, le quotidien Sabah et Yeni Şafak n'ont publié aucun article de presse concernant les réactions aux centrales thermiques pendant trois ans. Ces données révèlent que ces trois journaux ont empêché les citoyens de s'informer sur les demandes de justice environnementale et ont violé le droit du public à l'information puisqu'ils ont ignoré les protestations et les cadres d'action collective des acteurs. Contrairement à ces trois journaux, BirGün, Bianet et Cumhuriyet sont les journaux qui ont le plus couvert le sujet. Sur la base de ces résultats, on peut conclure que les structures de propriété des organisations médiatiques jouent un rôle définitif en termes de nombre d'articles de presse consacrés aux mouvements environnementaux et au mouvement climatique dans les médias turcs.

Les résultats suggèrent également que l'activisme écologiste prend plus de place à l'étranger qu'en Turquie. Cela se traduit par la prédominance des voix occidentales et de leurs discours universalisants. Exacerbés par la rareté informationnelle sur l'action climatique en Turquie et la faiblesse des médias à établir des liens entre la crise climatique et le contexte national en termes de discussion politique et d'économie écologique, tous les journaux, quelle que soit leur tendance idéologique, reproduisent cette tendance. Par conséquent, les voix des activistes dans les pays les plus touchés par la crise climatique ne sont guère au centre des articles car les médias d'information accordent plus d'espace à ceux qui protestent dans les pays occidentaux, également définis comme le Nord global. Cette situation a conduit à rendre invisibles les injustices environnementales locales. Par conséquent, les limites légitimes pour parler de la crise climatique sont tracées par des acteurs qui subissent moins les inégalités de classe que les personnes du Sud. Sur la base de ces données, on peut constater que les voix des activistes des pays ayant moins de responsabilité sur la question, où les effets dévastateurs de la crise climatique sont déjà subis, ne sont pas entendues, ce qui tend

à renforcer les injustices climatiques entre les pays. Ainsi, les cadres et les discours médiatiques dominants ont également reflété une perspective centrée sur l'Europe et l'Amérique du Nord au lieu de se concentrer sur le contexte national.

Cette étude affirme que la distance géographique et les discours universalisants du mouvement climatique facilitent la couverture de la question par les médias pro-gouvernementaux. D'autre part, les revendications du mouvement écologiste qui peuvent nuire aux politiques menées par le gouvernement actuel n'ont jamais été rapportées dans les médias idéologiquement proches du gouvernement. Ces données indiquent que le point de vue des médias turcs sur les mouvements sociaux mondiaux et locaux est directement affecté par des facteurs politico-économiques.

Les résultats quantitatifs de cette recherche révèlent également que la dépendance à l'égard des agences de presse comme source d'information et l'abondance d'articles non signés (du fait de l'absence d'informations inédites) sont assez courantes. Ces données soulignent également le manque de sources disponibles pour couvrir le sujet, ainsi que la prédominance de sources anonymes ou autres (autres journaux et magazines, par exemple) dans les articles. De plus, ce phénomène est largement observé dans chaque journal, y compris Bianet, que nous appréhendons ici comme représentant de la sphère des médias alternatifs. Il est également constaté qu'il y a une amélioration relative du nombre d'informations inédites sur le mouvement contre les centrales thermiques dans les médias d'information alternatifs et indépendants. Les résultats suggèrent que le quotidien BirGün est le journal qui a le plus couvert les discours contre les centrales thermiques et qui alloue le plus de ressources en termes de nombre de reporters. Bien que le nombre de reportages soit inférieur à celui de Birgün, la moitié des articles du quotidien Cumhuriyet ont été préparés par un reporter. D'autre part, le nombre élevé d'articles non signés dans tous les journaux couvrant le sujet est frappant, quelles que soient leurs positions idéologiques. Cette situation met en évidence le manque d'informations inédites concernant les deux mouvements sociaux, et cristallise la manière dont les contraintes politico-économiques des médias turcs entravent la possibilité de consacrer des ressources à ces mouvements.

L'étape suivante de l'analyse de contenu a consisté à identifier les acteurs qui prennent la parole dans les articles. Les résultats de la recherche indiquent quelles sont les voix les plus citées des mouvements pro-environnement et pro-climat dans les articles pour faire entendre leurs revendications. Les acteurs les plus largement représentés dans le mouvement contre les centrales thermiques sont les organisations et plateformes environnementales, les chambres professionnelles et les experts, la population locale, les responsables politiques et les administrateurs locaux. On observe que la répartition relativement égalitaire des acteurs a contribué à la diversité des discours pour aborder les différentes facettes des raisons de lutter contre les centrales thermiques. En revanche, les activistes écologistes deviennent les seuls acteurs et les plus dominants dans les articles relatifs au mouvement climatique. Cette situation a toutefois limité la richesse des revendications que d'autres acteurs peuvent articuler, comme dans le mouvement contre les centrales thermiques. Un autre résultat marquant de cette recherche est la déconnexion notable entre deux mouvements sociaux. Les résultats de la recherche montrent que les acteurs dont les voix étaient présentes dans le mouvement anti-centrale thermique n'ont pas eu la possibilité de faire circuler leurs revendications dans les articles sur le mouvement climatique.

De même, les articles de presse n'ont pas accordé de place aux activistes climatiques dans la couverture médiatique du mouvement contre les centrales thermiques. Ces données mettent en évidence l'opportunité manquée de créer un pont entre les demandes exprimées par le mouvement pour la justice climatique et les militants écologistes. Par conséquent, alors que le mouvement contre les centrales thermiques met en avant les injustices locales causées par les centrales, la contribution des centrales thermiques aux émissions de gaz à effet de serre, eux-mêmes à l'origine des injustices climatiques mondiales, a été rapportée dans un nombre limité d'articles.

Au cours de l'analyse qualitative de notre recherche, les trames médiatiques de ces deux mouvements ont été identifiées, et elles ont été examinées de manière comparative. À ce stade, l'attention s'est concentrée sur les sphères politiques litigieuses autour desquelles les deux mouvements ont pris part, sur la base des travaux contemporains ayant trait aux thèses "post-politiques" et des débats élaborés autour de celles-ci dans la section intitulée "Dépolitisation de la crise climatique". Les appels à la justice environnementale et à la justice climatique ont été appréhendés ici comme une opportunité de créer des visions alternatives dans un "zeitgeist post-politique" donné, et ont également été considérés comme un facteur qui soutient ce zeitgeist. Sur la base de cette discussion, le rôle des médias pour "rétablir l'horizon de la politique environnementale démocratique" (Swyngedouw, 2010, p. 214) a été analysé.

Les résultats de l'analyse du cadrage montrent que la recontextualisation journalistique du mouvement climatique a provoqué la tabloïdisation de ce thème ; la référence aux acteurs responsables et aux institutions qui ont causé le changement climatique est généralement absente des articles. Cette situation a été soutenue par des mécanismes tels que les portraits sur-personnalisés des activistes climatiques, la présentation des actions climatiques comme un événement sportif ou un concert, la mise en évidence des symptômes apolitiques de la crise au lieu du système capitaliste qui a causé la crise climatique, la fétichisation des ratios de dioxyde de carbone dans l'atmosphère. La poursuite de la dépolitisation du mouvement climatique dans les médias a été renforcée par les appels à la peur et le recours à un langage universel homogénéisant construit autour de cette culture de la peur (par exemple, les débats comme "il ne reste que 12 ans pour sauver le monde"), qui est directement lié au fétichisme du carbone ; le remplacement de la discrimination basée sur la classe par le discours de la justice intergénérationnelle conçu à partir d'une information de base faiblement établie dépeignant les acteurs responsables comme des agents apolitiques, telles que "les générations passées" et "les personnes âgées". De plus, l'accent mis sur le fait que la crise climatique peut être résolue par les actions individuelles des personnes ayant une "bonne volonté écologique" (Comby, 2019) a conduit à ignorer les inégalités sociales en cachant le fait que les personnes ayant des habitus différents n'ont pas des responsabilités et des effets égaux sur les crises écologiques. De plus, les réactions des dirigeants politiques et des entreprises internationales ont été dépeintes en minimisant les demandes de changement du système. Par conséquent, les responsabilités du champ politique et économique dans la réalisation de la crise climatique n'ont pas été examinées alors que les deux mouvements sociaux ont diffusé une critique globalisante du système capitaliste pendant leur lutte. Dans le cas des dirigeants politiques, la représentation des médias d'information a permis d'attribuer une légitimité aux personnalités politiques, malgré leur incapacité à faire face à la crise climatique. L'urgence, la fatalité et l'universalité de la crise climatique ont été fréquemment soulignées, mais le lien entre ces phénomènes et la sphère politique a été à peine établi. Par conséquent, les médias ont dépeint le mouvement climatique comme une tentative de lutte "contre le changement climatique" et ont concrétisé les limites

légitimes du discours sur les problèmes écologiques encadrés par le "zeitgeist post-politique".

Sur la base des résultats, on peut remarquer que la représentation du mouvement des centrales anti-thermiques contient également certains indicateurs du zeitgeist post-politique. Tout d'abord, il convient de noter que les appels à la justice environnementale sont plus visibles dans la représentation du mouvement contre les centrales thermiques que dans la représentation médiatique du mouvement pour le climat. La diversité des acteurs et la richesse des informations de fond ont permis une couverture plus nuancée du mouvement de contestation de la légitimité des centrales thermiques. De même, les résultats de notre recherche indiquent que les principales trames d'information du mouvement contre les centrales thermiques contiennent des discours qui tournent autour des enjeux sanitaires, des risques sécuritaires, des décès prématurés, des problèmes socio-économiques, de l'illégalité et des irrégularités qui se sont produites lors de l'établissement et de l'exploitation de ces centrales, des destructions à grande échelle sur la nature, et des victoires à la suite de la lutte juridique contre ces centrales. Par conséquent, nous pouvons souligner ici la capacité des activistes écologistes à assurer et à diffuser des discours multidimensionnels englobant les différentes facettes des principes de justice environnementale. Cependant, certaines limites demeurent quant à une véritable représentation médiatique contre-hégémonique du mouvement contre les centrales thermiques. La principale raison de cette limite est la représentation du mouvement des centrales thermiques comme une industrie non contextualisée, dont l'inclusion dans le système capitaliste n'est ni mentionnée ni sujette à discussion. Même si l'accent est mis sur les risques et les problèmes que cette industrie crée, le lien n'a pas été fait entre ces problèmes, la tendance intrinsèque du système capitaliste à la croissance continue pour atteindre le profit maximum, et l'importance de l'industrie des combustibles fossiles pour maintenir l'hégémonie du système.

Cette situation aboutit à la moralisation des discours médiatiques en l'absence de politisation de ces enjeux. Dans ce contexte, le cadrage moral des discours des acteurs (Mouffe, 2005) en mettant en avant la "mauvaise industrie" (centrales thermiques) et la "bonne industrie" (sources d'énergie verte) a occulté la centralité de l'économie de marché capitaliste dans les articles de presse traitant ces sujets. Alors que le potentiel nourri par les technologies de l'énergie verte (qui peuvent constituer des outils efficaces pour l'amélioration de la situation environnementale) est désormais mis en avant afin de souligner sa compatibilité avec la croissance économique capitaliste, la mobilisation de ce référentiel techniciste par les acteurs politico-économiques peut être également dommageable pour l'environnement aussi bien climatique qu'humain puisque le but principal recherché n'est pas de privilégier l'égalité et la justice. Par conséquent, le "paradigme de la modernisation écologique" peut être appréhendé comme un mécanisme qui étouffe les demandes de transformation sociale radicale et les pratiques de lutte liées à la prise de pouvoir dans la représentation médiatique du mouvement contre les centrales thermiques.

Mots-clés: mouvement pour le climat, mouvement contre les centrales thermiques, post-politisation du changement climatique, analyse du cadrage, économie politique des médias

ABSTRACT

There is a widespread consensus in the scientific world that human activities caused climate change (IPCC, 2018). The rapid extinction of species, large-scale forest fires, giant cracks of the large masses of glaciers in the Arctic, floods caused by heavy rainfall in Asia, and the problems faced by island countries, whose habitats are about to disappear due to rising sea levels, are frequently in the headlines of the newspapers. Therefore all these become phenomena that people accept as natural occurrences in the ordinary course of life. Especially the expansion of the new media technologies that have become an integral part of life enables people to access the information concerning the problems caused by climate change more easily than ever before. However, the apocalyptic imaginaries of climate change that resemble disaster scenarios have become more and more common despite all the concrete indications that climate change has been occurring, the phenomenon that scientists describe as "dangerous climate change" has been accepted in the scientific world since the 1980s, and millions of people took to the streets to protest the governments' climate inaction during last years. As a result, the uneven consequences of climate change exacerbate the socio-ecological problems in the world.

As ecological crises become closer to the places where people live, these problems gain visibility in the public sphere; the debates addressing these issues are diversified; and the public discussions in terms of determining the cause of the problem and attributing the responsibility to the public figures to take measures increase. This fact points to the social side of environmental problems. Today, natural disasters that threaten the lives of millions of people and species have become the subjects that are vibrantly negotiated and managed. Therefore, the clash of interests between the actors such as scientists, politicians, businesses, universities, and citizens naturally reveals power relations buried in society. From this perspective, the constitution of relationships between ecological crises and the social world is based on the struggle to define the meaning of ecological problems and determine the "unacceptable" risk levels. Moreover, the contestation to decide on the legitimacy of actors involved in conferring the responsibility and proposing social participation mechanisms to find a solution for ecological problems constitute another leg of the relationship between the natural and social world.

This master's thesis focuses on the relationship between climate crisis, environmental injustices, and the media. It argues that the ecological crisis in general and the climate crisis, in particular, are dealt with in a depoliticized public sphere, and the media both reproduce this depoliticization and are under the influence of this depoliticization regime. This research claims that although the capitalist system is the primary source of the ecological crises that occur due to the capital-nature-labor conflict, the discussions concerning the climate crisis in the public debate in the absence of a systemic perspective make it challenging to tackle the climate crisis together with other large-scale injustices. From this perspective, this thesis asserts that

the climate crisis and other environmental problems are managed by experts and people regarded as symbols of authority in the realm of neoliberal economic policies. Hence, this situation results in the wide-range circulations of hegemonic claims related to the diagnosis and prognostic frames that do not threaten the interests of those who have caused the crisis. Moreover, the voices of those most affected by the ecological problems are absent in the public discussions. Based on this claim, this thesis study focuses on the relationship between the climate crisis and the media, and it aims to address this debate within communication studies.

This research entitled “Between Fear and Utopia: The Framing of the Climate Movement and the Anti-thermal Power Plant Movement in the Media” comparatively analyzes the news media portrayal of the climate movement and the anti-thermal power plant movement. The principal purpose of this study is to examine how social movements that challenge the institutions and political systems given their responsibility in climate inaction and environmental injustices and how activists’ demands for different ways of living and regimes are represented in the media.

For this purpose, this research has two main titles and field analysis. The first part of the thesis, entitled “Framing the Climate Crisis,” introduces the scientific foundations of the climate crisis. This section addresses the factors that cause the climate crisis, its historical development, the wide-ranging problems resulting from climate change, and the other ecological problems of which climate change is only part of a more complicated puzzle. The general depiction of climate science and the main findings related to climate change provides a fertile ground for drawing the lines of the dynamic and conflicting relationship between science, politics, social movements, and the media, discussed in the following sections.

The following section discusses the interplay between the climate crisis and communication discipline. Here, it has been identified that the clarity of scientific data does not automatically lead to a meaningful public engagement with the climate crisis and that the climate crisis should also be perceived as a communication problem. Based on this claim, this section summarizes the main findings of research about how people perceive climate change and the reasons for the lack of urgent actions to problematize public disengagement concerning the climate crisis.

The subsequent section paid attention to the political field that led to the current stage of the climate crisis and its increasingly devastating consequences. This section argues that ecological problems in general and the climate crisis, in particular, are discussed within the framework of a consensus-based discourse shaped by neoliberalism and that this framework has a depoliticizing effect on public debates. In this context, it has been claimed that the technicalization, scientificization, economization, bureaucratization, moralization, and individualization of the climate crisis have replaced a genuine contestation between different actors in the field of politics and that this directly affected the way the climate crisis was framed as a social problem.

After explaining the “post-political condition” of climate change, the environmental and climate justice principles become the focus of the next section. The introduction of the News Social Movements (NSM) paradigm, of which climate and environmental justice movements can be placed, aimed to discuss what kind of space the environment-ecology-climate movements occupy in this paradigm. Afterward, the emergence of environmental and climate justice frameworks and the narrative circulate around them are discussed. Another line of discussion has dealt with the claims that

the climate movement and environmental justice movements both oppose and maintain this “post-political” hegemony. In this way, this chapter sheds light on to what extent these movements can provide alternative visions in contrast to the mainstream narrative of the climate crisis.

The second main title of the thesis, entitled “The Failure to Treat Climate Crisis Like a Crisis: The Depoliticization of the Climate Crisis in the Media,” discusses the structural limitations which stifle the climate crisis from being addressed by a rights-oriented perspective in news media. This section addresses the critical political economy theories of the media industry to show how the material condition of the media can affect the media framings concerning the news coverage of the climate crisis. Based on the assumption that the democratic media channels are also in crisis while the devastating effects of the ecological crisis become evident, this section problematizes the mechanisms through which climate justice and environmental justice frameworks are kept out of sight and how their more radical rhetoric is neutralized in news media. Thus, attention has been drawn to the asymmetrical power relationship between actors in social movements and media organizations in favor of those who have power in the modern world.

After discussing the media's political economy and its effects on environmental and climate journalism worldwide, the next chapter points out the Turkish media's legitimacy crisis. It has been argued that the media owners' non-media investments in the sectors that trigger ecological destruction and their close relationship with the political power to obtain and protect these investments limit the possibilities of rights-based journalism in Turkey. This claim was further supported by the fact that the boundaries of freedom of the press and the difficult conditions under which alternative media reflect the deep-seated challenges that environmental and climate journalism face.

The following chapter presents the methodology and the main findings of the research. Framing analysis has been utilized as a research method to test the media hegemony hypothesis empirically. For this purpose, Bianet and the daily BirGün, Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak were included in the research sample. Total 685 news articles published between 2018-2020 were examined by applying qualitative and quantitative content analysis. The total number of articles, sources of the news pieces, the geography of activism, the voice, news sections, and the quantitative distribution of news frames were examined within the framework of quantitative content analysis. At this stage, a comparison was made between the newspapers, and attention was paid to the similarities and differences of media representation of the two different social movements. In the next step, the qualitative content analysis of this research was conducted based on the framing theory. Firstly, all the news included in the research universe were coded into frame categories which were created and determined during the analysis. Then, the news frames and journalistic discourses were subject to qualitative content analysis. As a result of the analysis, it has been discussed to what extent the media opened up a space for social movements and how their criticism against the political sphere was neutralized.

Results of the quantitative content analysis indicate that alternative and independent news media channels provide more spaces for the media coverage of the both movements. Research results also reveal the dissimilar gaze of pro-government media towards climate and anti-power plant movement. Pro-government media (the daily Sabah and Yeni Şafak) reported the climate movement less than alternative

media. In contrast, the daily Hürriyet became the newspaper that covered the issue the most, even though its acquisition by Demirören Holding led to certain suspicion regarding their editorial independence. On the other hand, research results showed that the same newspapers hardly reported on the anti-thermal power plant movement. The total number of news articles published by Hürriyet were produced in 2018 when Doğan Media pulled out of the media industry. After 2018, the Hürriyet did not publish any news articles which circulated voices against the anti-thermal power plants for the next two years. On the other hand, the daily Sabah and Yeni Şafak, on the other hand, did not publish any news articles concerning the reactions to thermal power plants for three years. This data reveals that these three newspapers prevented the citizens from learning about environmental justice demands and violated the public's right to information since they ignored the protests and actors' collective action frames. Unlike these three newspapers, BirGün, Bianet, and Cumhuriyet became the newspapers that covered the subject the most. Based on these results, it can be concluded that the ownership structures of media organizations play a definitive role in terms of the number of news articles dedicated to environmental movements and the climate movement in Turkish media.

Findings also suggest that climate activism takes more place abroad than the climate movement in Turkey. It results in the predominance of Western voices and their universal discourses. Exacerbated by the scarcity of news about climate action in Turkey and the weakness of the news in establishing links between the climate crisis and Turkey's national contexts in terms of current political and ecological economy discussion in Turkey, all the newspapers, regardless of their ideological leanings reproduce this tendency. Therefore, activists' voices in the countries most affected by the climate crisis are hardly in the focus of the articles because the news media provide more space for those who protest in Western countries, also defined as Global North. This situation has led to the rendering of local environmental injustices invisible. Therefore, legitimate boundaries of talking about the climate crisis are drawn by actors who experience class inequalities less than the people in the Global South. Based on this data, it can be seen that the voices of activists in countries with less responsibility on the issue, where the devastating effects of the climate crisis are already being experienced, are not heard, and; it has reinforced climate injustices between countries. Thus, the dominant frames and discourses in the news also reflected a Europe and North America-centered perspective instead of focusing on the national context.

This study asserts that the climate movement's geographical distance and universal discourses make it easier for the pro-government media to cover the issue. On the other hand, claims of the ecology movement that can directly threaten the policies of the current government were never reported in the media close to the government. These data indicate that the Turkish media's view of global and local social movements is directly affected by political-economic factors.

Quantitative findings of this research also reveal that dependency on news agencies as a source of information and the abundance of unsigned news articles in the absence of original news stories is quite common. These data also point out the lack of sources in terms of reporters to cover the issue; and the dominance of anonymous or other sources (e.g., other newspapers, magazines) in the articles. Moreover, this phenomenon is widely observed in each newspaper, including Bianet, as a representative of the alternative media sphere. It is also observed that there is a relative improvement in the number of original news in the news about the movement against the thermal power plant in alternative and independent news media. Findings suggest

that the daily BirGün is the newspaper that covered the anti-thermal power discourses the most as well as it allocates the most resources in terms of the number of reporters. Although the number of news stories is lower than Birgün, half of the articles produced by the daily Cumhuriyet were prepared by a reporter. On the other hand, the high number of unsigned news in all newspapers covering the subject is striking regardless of their ideological positions. This situation points to the lack of original news concerning both social movements, and it crystallizes how political-economic constraints of Turkish media hinder the possibility to dedicate sources for these movements.

The next step of the content analysis was to determine the actors who get to speak in articles. Research findings indicate that the pro-environment and climate movement voices in the articles are privileged to have their claims heard. The most widely represented actors in the anti-thermal power plant movement became the environmental organizations and platforms, professional chambers and experts, local people, politicians, and local administrators. It is observed that the relatively even distribution of actors contributed to the diversity of discourses to address the various facets of the reasons to fight against thermal power plants. In contrast, climate activists become the only and the most dominant actors in articles related to the climate movement. This situation, however, limited the richness of claims that other actors can articulate, as in the anti-thermal power plant movement. Another prominent result of this research is the noticeable disconnection between two social movements. Research findings show that the actors whose voices were present in the anti-thermal power plant movement were not given a chance to circulate their claims in articles about climate movement.

Similarly, news articles did not provide space for climate activists for the news coverage of the anti-thermal power plant movement. This data points to the missing opportunity to create a bridge between the demands that climate justice and environmental movements expressed. Therefore, while the anti-thermal power plant movement foregrounds the local injustices of which the plants have caused, news media's reference for the contribution of thermal power plants to the emission of greenhouse gases, which causes global climate injustices, were reported in a limited number of news articles.

During the qualitative analysis of the research, the news frames of these two movements were created, and they were examined comparatively. At this stage, the attention has been focused on the contentious political spheres around which both movements took part based on the discussion within the framework of the "post-political" theses and discussions built around it in the section entitled "Depoliticization of the Climate Crisis." Here, calls for environmental justice and climate justice were evaluated as an opportunity to create alternative visions in the given "post-political zeitgeist," and it was also regarded as a factor that sustains this zeitgeist. Based on this discussion, the role of the media to "re-establish the horizon of democratic environmental politics" (Swyngedouw, 2010, p. 214) was analyzed.

Results from framing analysis show that the journalistic recontextualization of climate movement caused the tabloidization of the subject; the reference to those who are responsible actors and institutions that have caused climate change are generally missing in the articles. This situation was sustained by mechanisms such as over-personalized portraits of climate activists, reporting climate actions as a sporting event or concert, highlighting the apolitical symptoms of the crisis instead of the capitalist

system that caused the climate crisis fetishizing the carbon dioxide ratios in the atmosphere. The continuation of the depoliticization of climate movement in articles was reinforced by the fear appeals and Homogenizing universal language constructed around this culture of fear (e.g., the debates as “12 years are left to save the world”), which is directly related to carbon fetishism; the replacement of class-based discrimination by the discourse of intergenerational justice established with a weakly established background information which portrays the responsible actors as apolitical agents as “past generations” and “elderly people.” Moreover, the emphasis on the fact that the climate crisis can be resolved through the individual actions of people with “ecological goodwill” (Comby, 2019) has led to the ignoring of the social inequalities by hiding the fact that people in different habitus do not have an equal effect and responsibilities on ecological crises. In addition, the reactions to politicians and international companies were portrayed by downplaying the demands to change the system. Therefore, the responsibilities of the political field and capital in the realization of the climate crisis were not examined while both social movements have disseminated their system critiques during their struggle. In the case of politicians, news media representation resulted in attributing legitimacy to the political figures even though their incapability to tackle the climate crisis evenly. The urgency, fatality, and universality of the climate crisis were frequently emphasized, yet, the connection of these phenomena with the political sphere was hardly established. Therefore, the news media depicted the climate movement as an attempt to struggle “against climate change,” and it concretized the legitimate limits of talking about ecological problems framed by the “post-political zeitgeist.”

Based on the findings, it can be argued that the representation of the anti-thermal power plant movement also contains certain indicators of the post-political zeitgeist. Firstly, it should be noted that the calls for environmental justice are more visible in the representation of the anti-thermal power plant movement than the media depiction of the climate movement. The diversity of actors and richer background information resulted in a more nuanced coverage of the movement in challenging the legitimacy of thermal power plants. Relatedly, research results indicate that the main news frames of the anti-thermal power plant movement contain the discourses which revolve around health problems, safety risks, premature deaths, socio-economic problems, unlawfulness and irregularities that occurred during the establishment and operation of these power plants, the large-scale destructions on the nature, and victories as a result of the legal struggle against these plants. Therefore, the richness of claims secured and disseminated the multidimensional discourses that encompassed the various facets of environmental justice principles. On the other hand, there are certain limits for the genuine counter-hegemonic media representation of the anti-thermal power plant movement. The principal reason for this limitation is because of the depiction of the thermal power plant movement as a non-contextualized industry which does not discuss its place in the capitalist system. Even though the focus on the risks and problems that this industry creates are visible, the connection has not been made between these problems, the capitalist systems’ intrinsic tendency for ongoing growth to achieve maximum profit, and the importance of the fossil fuels industry to maintain the fossil hegemony of the system.

Provided that there is a lack of emphasis on the labor-capital relationship and the media’s failure to draw attention to the fact that the fossil fuel industry has always become one of the primary industries for the continuation of the capitalist system, the media representation overshadowed how capitalist system by its nature prevents the realization of calls for genuine equalities and justice demands. This situation results in

the moralization of news discourses in the absence of their ideological façets. In this context, the moral framing of actors' discourses (Mouffe, 2005) by foreground the “bad industry (thermal power plants) and the “good industry (green energy sources)” obscured the centrality of the capitalist market economy in articles. While the focus on the potential of green energy technologies, which can be effective tools for environmental improvement, is foregrounded in the absence of its functionality for capitalist economic growth and in the lack of reference technological solutions in the free market economy can also be environmentally damaging since the main purpose is not to prioritize the equality and justice. Consequently, the “ecological modernization paradigm” becomes visible as a mechanism that stifles the demands for radical social transformation and the struggle practices related to the seizure of power in the media portrayal of the anti-thermal power plant movement.

Keywords: climate movement, anti-thermal power plant movement, post-politicization of climate change, framing analysis, political economy of media

ÖZET

İklim değişikliğinin insan aktiviteleri nedeniyle gerçekleştiğine ilişkin bilim dünyasında yaygın bir konsesüs bulunmaktadır (IPCC, 2018). Türlerin hızlı bir şekilde yok oluşu, büyük çaplı orman yangınları, Arktik bölgelerde geniş kütleler halinde kırılan buzullar, Asya kıtasında aşırı yağışların yol açtığı sel felaketleri ve suların yükselmesi nedeniyle yaşam alanları yok olmak üzere olan ada ülkelerinin karşı karşıya olduğu problemler gazetelerin manşetlerinde sıklıkla yer almakta ve bütün bunlar zamanla insanların hayatın olağan akışında doğal kabul ettiği fenomenler haline gelmektedir. Özellikle yeni medya uygulamalarının hayatın ayrılmaz bir parçası olmasıyla birlikte iklim değişikliğinin neden olduğu problemlere ilişkin bilgiye her zamankinden çok daha kolay ulaşılabilir. Fakat iklim değişikliğinin gerçekleştiğine ilişkin bütün somut göstergelere, bilim insanlarının “tehlikeli iklim değişikliği” olarak tanımladığı olgunun 1980’li yıllardan itibaren bilim dünyasında kabul edilmesine ve milyonlarca insanın hükümetlerin iklim eylemsizliğini protesto etmek amacıyla sokaklara inmesine karşın küresel iklim değişikliğinin felaket senaryolarını andıran imgeleri her geçen gün daha görünür hale gelmekte ve söz konusu krizin boyutları daha da derinleşmektedir.

Ekolojik krizler insanların kendi yaşadıkları yerlere yaklaştığı ölçüde bu problemler görünürlük kazanmakta, bu konular hakkında yapılan tartışmalar çeşitlenmekte, söz konusu sorunlar için ne yapılabileceği ve bunlardan kimin sorumlu olmasına gerektiğine ilişkin kamusal müzakerelerin sayısı artmaktadır. Bu olgu çevresel problemlerin sosyal yanına işaret etmektedir. Milyonlarca insanın hayatını tehdit eden doğal afetler günümüzde hakkında müzakere edilen ve yönetilen durumlara dönüşmüştür. Çevresel krizlerin bilim insanları, politikacılar, iş dünyası, üniversiteler ve yurttaşlar gibi çok çeşitli aktörlerin katılımıyla tartışıldığı bir ortam ise doğal olarak güç ilişkilerini açığa çıkartmaktadır. Ekolojik problemlerin tanımının kim tarafından ve nasıl yapılacağı, risk durumlarının hangi ölçüye göre belirleneceği, alınan kararların meşruiyetine kimin veya hangi kurumun onay vereceği, çözüm süreçlerinde hangi toplumsal katılım mekanizmalarının yürürlüğe konulacağı gibi olgular ekolojik krizlerle sosyal dünya arasında kurulan ilişkinin ilk ayağını oluşturmaktadır.

İklim krizi, çevresel adaletsizlikler ve medya ilişkisini konu alan bu yüksek lisans tez çalışması genel olarak ekolojik problemlerin özel olarak ise iklim krizinin depolitize edilmiş bir kamusal alanda tartışıldığını; medyanın da bu depolitizasyondan hem etkilendiğini hem de bunu sürdüren bir etken olduğunu ileri sürmektedir. Sermaye-doğa-emek çatışması sonucunda meydana gelen ekolojik krizlerin temel kaynağı kapitalist sistem olmasına karşın kamusal alandaki tartışmalarda iklim krizinin sistemsel bir bakış açısının eksikliğinde tartışılması ise iklim krizinin diğer geniş çaplı adaletsizliklerle bir arada ele alınmasını güçleştirmektedir. Bunun yerine iklim krizi ve diğer çevresel problemler neoliberal ekonomi politikalarının rejiminde uzmanlar ve otorite semboli olarak görülen kişiler tarafından yönetilmektedir. Bu durum çevresel örselenmeden en çok mağdur olan kesimlerinin sesinin baskın olduğu bir kamusal alandan ziyade güce sahip olanların ve bu problemlere en çok neden olan sınıfların çıkarlarını tehdit etmeyecek teşhislerin

konması ve çözüm önerilerinin yaygınlaştırılmasıyla sonuçlanmaktadır. Böyle bir iddiadan hareketle yola çıkarak yazılan bu tez çalışması iklim krizi ve medya ilişkisine odaklanarak bu tartışmayı iletişim çalışmaları disiplini içinde ele almayı hedeflemektedir.

“Korku ile Ütopya Arasında: Medyada İklim Hareketi ve Termik Santral Karşıtı Hareketin Çerçevesi” başlıklı bu araştırma medyada küresel iklim hareketi ve termik santral karşıtı hareketin nasıl haberleştirildiğini karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, iklim eylemsizliğine ve çevresel adaletsizliklere neden olan kişi, kurum ve politik sistemi eleştiren ve farklı yaşayış tarzı ve yönetim şekilleri öneren sosyal hareketlerin medyada nasıl temsil edildiğini incelemektir.

Bu kapsamda tezin iki ana başlığı ve bir de saha analizi bulunmaktadır. “İklim Krizinin Çerçevesi” başlığının altında öncelikle iklim krizinin bilimsel temellerinden bahsedilmiştir. Küresel iklim değişikliğine neden olan faktörler, sürecin tarihsel gelişimi, iklim değişikliğinin yol açtığı geniş çaplı problemler, içinde iklim krizinin de bulunduğu fakat iklim krizini de aşan daha büyük bir ekolojik krizin yaşandığına ilişkin veriler tezin ilk alt başlığında ele alınan konulardır. Teze iklim bilimcilerin üzerinde anlaştığı bilimsel verilere vurguyla genel bir giriş yapılması ilerleyen bölümlerde bilim, siyaset, toplumsal hareketler ve medya arasındaki dinamik ve çatışmalı ilişkinin hatlarını çizebilmek için önemlidir.

Bir sonraki alt başlıkta ise iklim krizinin iletişim disipliniyle olan bağı ele alınmıştır. Bu bölümde öncelikle iklim krizinin gerçekleştiğine ilişkin bilimsel veriler oldukça net olmasına karşın iklim krizinin nasıl bir iletişim problemi doğurduğu açıklanmıştır. Bu bölümde ayrıca iklim değişikliğinin insanlar tarafından nasıl algılandığını inceleyen kamuoyu araştırmalarının bulguları özetlenmiş, insanların iklim krizinin sebep olduğu problemlere karşı neden hızlı ve acil bir şekilde harekete geçmediğine ilişkin bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Bir sonraki alt başlıkta iklim krizinin bu aşamaya gelmesinde ve gitgide daha da yıkıcı sonuçlara yol açmasına neden olan siyasal alana dikkat çekilmiştir. Bu bölümde genel olarak ekolojik problemlerin özel olarak ise iklim krizinin neoliberalizmin egemen olduğu bir yaşam kültüründe konsensüse dayalı bir söylem çerçevesinde tartışıldığı ve bunun kamusal tartışmalarda depolitize edici bir etkiye sahip olduğu iddia edilmiştir. Bu bağlamda iklim krizinin teknikleştirilmesi, bilimselleştirilmesi, ekonomikleştirilmesi, bürokratikleştirilmesi, ahlaklaştırılması ve bireyselleştirilmesi olgularının çatışmacı bir siyaset alanını ikame ettiği, bunun da iklim krizinin sosyal bir sorun olarak çerçevesiye tarzına doğrudan etki ettiğine yönelik iddialar bu bölümün tartıştığı konular olmuştur.

İklim adaleti ve çevresel adalet prensiplerinin merkeze alınarak yazıldığı bir sonraki bölümde öncelikle Yeni Toplumsal Hareketler paradigmasının ne olduğu belirtilmiş, çevre-ekoloji-iklim hareketlerinin bu paradigma içinde nasıl bir alanı işgal ettiği anlatılmış; sonrasında çevresel adalet ve iklim adaleti çerçevelerinin ne oldukları, ortaya çıkışları ve bu çerçevelerin etrafında dolaşan anlatının farklı aktörler tarafından nasıl inşa edildiğine dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda küresel iklim hareketi ve çevresel adalet hareketlerinin bir önceki başlıkta tartışılan bu “post-politik” hegemonyaya hem karşı çıktığı hem de bunu sürdürdüğüne yönelik argümanlar tezin literatür bölümünde tartışılan bir diğer tartışma hattını oluşturmuştur. Bu sayede iklim krizinin ana akım anlatısına karşı ne gibi alternatif değerler üretilebileceğine yönelik bir tartışmanın kapısı aralanmıştır.

Tezin ikinci ana başlığı olan “Kriz Kriz Gibi Davran(a)mamak: İklim Krizinin Medyadaki Depolitizasyonu” başlıklı bölümünde iklim krizinin medyada hak odaklı bir perspektifle ele alınmasının önündeki yapısal sorunlar tartışılmıştır. Bu bölümde medyanın eleştirel ekonomi politiği alanında çalışan akademisyenlerin medya endüstrisi üzerine yaptıkları değerlendirmelerden hareketle bütün bunların iklim krizini konu alan haberlerin çerçevesine nasıl etki edebileceğine ilişkin bir hat çizilmiştir. Ekolojik krizlerin yıkıcı etkilerinin son derece görünür olduğu bir çağda demokratik iletişim kanallarının da ayrıca bir kriz içinde olduğu varsayımından hareketle medyada iklim adaleti ve çevresel adalet çerçevelerinin hangi mekanizmalarla gündem dışında tutulduğu ve bu çerçevelerin düzeni tehdit edici boyutlarının nasıl nötralize edildiği bölüm boyunca ele alınan diğer bir tartışma hattını oluşturmuştur. Böylece toplumsal hareketler içindeki aktörlerle medya kuruluşları arasında güce sahip olanlar lehine olan asimetrik güç ilişkisine dikkat çekilmiştir.

Medyanın ekonomi politiğine ilişkin genel bir değerlendirme yapılmasının ardından bir sonraki bölümde Türkiye’deki medya sisteminin ayrı bir meşruiyet krizi içinde olduğu belirtilmiştir. Bu durumun temel gerekçesi olarak ise medya sahibi olan patronların aynı zamanda ekolojik yıkımı da tetikleyen sektörlerde yatırımlarının bulunması gösterilmiş; bunların elde edilmesi ve korunması için de medya sahiplerinin siyasal iktidarla girdikleri yakın ilişkilerin hak odaklı haberciliğin imkanlarını doğal olarak kısıtladığı iddia edilmiştir. Basın özgürlüğünün sınırlarının oldukça daralması ve bağımsız bir medya ortamının ancak çok zor şartlarda ve güçlüklerle sürdürülebilmesi gibi olguların çevre-ekoloji-iklim gazeteciliğinin önündeki en büyük engellerin başında geldiği bu bölümde öne çıkarılan bir diğer unsur olmuştur.

Tezin bir sonraki bölümünde haber analizi gerçekleştirilmiştir. Bu tez çalışmasında medya hegemonyasının ampirik olarak analiz edilmesi için çerçeveleme kuramı yöntem olarak seçilmiştir. Bu kapsamda araştırmada Bianet, BirGün, Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak gazeteleri araştırmanın örnekleme dahil edilmiş, 2018-2020 yılları boyunca yayımlanan toplamda 685 haber içerik nicel ve nitel analize tabi tutulmuştur. Toplam haber sayısı, haber kaynağı, aktivizmin coğrafyası, haber bölümleri, haberde konuşan aktörler ve haber çerçevelerinin sayısal dağılımı nicel haber analizi kapsamında incelenen unsurları oluşturmuştur. Bu aşamada hem gazeteler arasında karşılaştırma yapılmış hem de bu sonuçların her iki hareketi konu alan haberlerde ne gibi benzerlikler ve farklılıklar gösterdiğine dikkat edilmiştir. Nicel analizin ardından çerçeveleme kuramından hareketle yapılan nitel haber analizi aşamasına geçilmiştir. Burada araştırma evrenine dahil edilen bütün haberler belirlenen haber kategorilerine kodlanmış, nitel analizin gerçekleştirilebilmesi için seçilen örnekler aracılığıyla da haber çerçeveleri ve söylemleri analiz edilmiştir. Literatürdeki kuramsal tartışmaların haber söylemlerindeki yansımalarından hareketle gerçekleştirilen analiz sonucunda medyanın küresel ve yereldeki iki çevre-ekoloji-iklim hareketine nasıl bir alan açtığı ve bunları nasıl nötralize ettiği tartışılmıştır.

Nicel içerik analizinin bulgularına göre her iki hareketi de alternatif ve bağımsız medyayı temsil eden gazeteler daha çok haberleştirmiştir. Bu noktada hükümete yakın medyanın her iki harekete olan bakışının farklı olduğu görülmektedir. Sabah ve Yeni Şafak gazeteleri diğer basın kuruluşlarına kıyasla daha az olmakla birlikte iklim hareketine yer vermişlerdir. Hürriyet gazetesi ise Demirören Holding’e satıldıktan sonra ana akım medyada yer alma iddiasını kaybetmesine rağmen konuyu en çok haberleştiren gazete olmuştur. Buna karşın aynı gazetelerin termik santral karşıtı hareketi neredeyse hiç haberleştirmedeği görülmektedir. Araştırma sonucunda

Hürriyet gazetesinin konu hakkında yaptığı bütün haberlerin 2018 yılında olduğu ve sonraki iki yıl boyunca termik santral karşıtı hiçbir sese yer vermediği anlaşılmıştır. Sabah ve Yeni Şafak gazeteleri ise üç yıl boyunca termik santrallere tepki gösteren hiçbir aktöre haberlerinde yer vermemiştir. Böylece bu üç gazete protestoları ve eleştirel söylemleri görmezden gelerek çevresel adalet taleplerinin yurttaşlar tarafından öğrenilmesini engellemiş ve kamuoyunun bilgi edinme hakkını ihlal etmişlerdir. Bu üç gazeteden farklı olarak BirGün, Bianet ve Cumhuriyet gazeteleri konuyu en çok haberleştiren gazeteler olmuştur. Bu veriler basın kuruluşlarının sahiplik yapılarının çevre-ekoloji-iklim haberlerine ne ölçüde yer verebileceklerine ilişkin bir öngörü sağlamaktadır.

Nicel içerik analizi sonucunda ortaya çıkan bir diğer bulgu yurt dışında gerçekleşen iklim aktivizminin Türkiye medyasında daha çok yer aldığını göstermektedir. Bu haberlerde baskın olan Batı merkezli evrensel söylemler, Türkiye’deki iklim eylemlerini konu alan haberlerin azlığı ve söz konusu haberlerin iklim krizi ile Türkiye’deki ekonomi ve ekoloji politik bağlamı kurma konusundaki zayıflıkları örnekleme dahil edilen bütün gazetelerde gözlemlenen ortak bir olgudur. Bu eylemler Küresel Kuzey olarak tanımlanan endüstrileşmiş Batılı ülkelerde yer almakta ve iklim krizinin gerçekleşmesinden en az sorumluluğu bulunan fakat krizden en çok etkilenecek ülkelerdeki iklim aktivistleri neredeyse hiçbir haberin odağında yer almamaktadır. Bu durum yereldeki çevresel adaletsizliklerin görünmez kılınmasına yol açtığı gibi iklim krizi hakkında konuşmanın meşru sınırlarının da sınıfsal dezavantajlılığı daha az yaşayan aktörler tarafından çizilmesi sonucunu doğurmuştur. İklim krizinin yıkıcı etkilerinin hali hazırda çok boyutlu bir şekilde yaşandığı ve konu hakkında sorumluluğu çok az olan ülkelerdeki aktivistlerinin sesinin duyulmaması iklim adaletsizliğini pekiştirmiştir. Böylece haberlerdeki egemen çerçeveler ve söylemler de Avrupa ve Kuzey Amerika merkezli bir bakış açısını yansıtmıştır.

Bu tez çalışması küresel iklim hareketinin coğrafi uzaklığı ve evrensel söylemlerinin hükümete yakın medyanın konuyu haberleştirmesini kolaylaştırdığını ileri sürmektedir. Buna karşın yereldeki bir ekoloji hareketini konu alan ve doğrudan siyasal iktidarın politikalarını tehdit etme potansiyelini taşıyan söylemler ise hükümete yakın medyada neredeyse hiç haberleştirilmemiştir. Bu veriler Türkiye medyasının küresel ve yerel iki toplumsal harekete olan bakışının ekonomi politik etkenlerden doğrudan etkilendiğine işaret etmektedir.

Bu tez çalışmasının sonuçlarına göre haber ajanslarına bağımlılık ve imzasız haberlerin çokluğu öne çıkan bir diğer olgudur. Muhabir haberlerinin oldukça az olduğu, haberlerin imzasız bir şekilde masa başında haber merkezi, başka gazete ve dergi veya hiçbir kaynak gösterilmeden yapıldığı haberlerin araştırma sonucunda elde edilen bulgular arasındadır. Bu olgu iklim hareketini konu alan haberlerde çok yaygın bir şekilde gözlemlenmektedir. Alternatif medyayı temsilen seçilen Bianet’te dahi bu durumun çok yaygın olduğu görülmektedir.

Termik santral karşıtı hareketi konu alan haberlerdeki özgün haber sayılarında ise alternatif ve bağımsız medyayı temsil eden gazetelerde nispi bir iyileşme olduğu gözlemlenmektedir. BirGün gazetesi bu hareketi en çok haberleştiren gazete olmakla birlikte konuya en çok kaynak ayıran ve bu sayede en çok özgün haberi üreten gazete olmuştur. Haber sayısı BirGün’e kıyasla çok daha düşük olmasına karşın Cumhuriyet gazetesinin de yaptığı haberlerin tam olarak yarısını muhabir haberleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte konuyu haberleştiren bütün gazetelerde ideolojik pozisyonlarından bağımsız bir şekilde imzasız haber sayısının çokluğu göze

çarpmaktadır. Bu durum her iki hareketi konu alan haberlerde de özgün haberlerin eksikliğine ve ekonomi politik faktörlerin habere kaynak aktarma noktasında nasıl engel teşkil ettiğine işaret etmektedir.

Haber analizinde incelenen bir diğer olgu haberde sese erişimi olan aktörlerin belirlenmesi olmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre her iki hareketi konu alan haberlerde de bu hareketlerde yer alan aktörlerin sesinin baskın olduğu gözlemlenmiştir. Ekoloji örgütleri ve platformlar, meslek odaları ve uzmanlar, yerel halk, siyasetçiler ve yerel yöneticiler olarak kodlanan aktörler termik santral karşıtı hareketin içinde en çok medya temsiline sahip gruplardır. Bu durum termik santrallerin yol açtığı problemlerin birçok boyutuyla ele alınmasını sağlamış ve söylem çeşitliliğine katkıda bulunmuştur. İklim hareketini konu alan haberlerde ise aktivistler haberlerdeki en baskın aktörlerdir. İklim aktivizmini konu alan haberlerde yalnızca aktivistlerin temsil düzeyinin yüksek olması söylem çeşitliliğinin termik santral karşıtı harekete kıyasla daha sınırlı olmasına neden olmuştur. Ayrıca iklim hareketini konu alan haberlerde termik santral karşıtı hareket içindeki aktörlerin, termik santral karşıtı haberlerde de iklim aktivistlerinin temsil edilmemesi bu iki hareket aracılığıyla iklim adaleti çerçevesinin kurulma şansının kaçırıldığına işaret etmektedir. Böylece termik santral karşıtı hareketin kolektif eylem çerçeveleri yerel adaletsizlikleri ön plana çıkarırken iklim krizine yapılan vurgunun son derece zayıf olması termik santrallerin küresel düzeyde yol açtığı problemlerin ve neden olduğu ulusötesi (transnational) iklim adaletsizliğinin gündeme getirilmesi noktasında önemli sınırlılıklar olduğuna işaret etmektedir.

Araştırmanın nitel analiz kısmında ise bu iki hareketin haber çerçeveleri oluşturulmuş ve bunlar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu aşamada her iki hareketin ürettikleri çatışmacı siyaset alanının medyada nasıl ele alındığı “İklim Krizinin Depolitizasyonu” bölümünde ele alınan “post-politik” tezler ve bunun etrafında inşa edilen tartışmalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çevresel adalet ve iklim adaleti talepleri ise söz konusu “post-politik zeitgesti” tehdit edici fakat verili olarak politize edici olmayan söylemler olarak değerlendirilmiş ve medya temsillerinin “*demokratik çevre politikalarının ufkunu yeniden yerleşik kılmak*” (Swyngedouw, 2010, p. 214) açısından nasıl bir rol oynadığı analiz edilmiştir.

Çerçeveleme kuramından hareketle yapılan içerik analizi sonucunda iklim hareketinin magazinsel bir çerçevede haberleştirildiği, bu haber çerçevesinde iklim krizi, krizin sorumluları ve bu krize önlem almayan politik aktörlere gösterilen tepkilerin genellikle bulunmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum iklim aktivistlerinin aşırı kişiselleştirilmiş portreleri, iklim eylemlerinin bir spor müsabakası veya konser etkinliği gibi haberleştirilmesi, iklim krizine neden olan kapitalist sistem yerine krizin apolitik semptomlarının öne çıkarılması ve atmosferdeki karbondioksit oranlarının fetişleştirilmesi gibi mekanizmalarla sürdürülmüştür. Korku motivasyonu ile inşa edilmiş homojenleştirici evrensel dil, karbon fetişiyle doğrudan ilintili olarak iklim krizinin durdurulması için “kaç yılın kaldığı” tartışmaları, sınıf temelli ayrımcılığın yerini zayıf bir arka plan bilgisiyle kurulmuş nesillerarası adalet söyleminin alması ve böylece sorumluların soyut bir “geçmiş jenerasyonlar” ve “büyükler” olarak tanımlanması bu durumu pekiştirmiştir. İklim krizinin “ekolojik iyi niyete sahip” (Comby, 2019) insanların bireysel eylemleri sayesinde çözülebileceğine ilişkin yapılan vurgular, farklı habitüsler içinde yer alan insanların ekolojik krizlere eşit düzeyde etki etmediği gerçeğini gizleyerek toplumsal dezavantajlılık durumunun göz ardı edilmesine neden olmuştur. Ayrıca siyasetçilere ve uluslararası şirketlere yönelen tepkiler verili sistemi değiştirme talebinin görmezden gelinmesiyle ele alınmış, bu

kapsamda siyaset alanının ve büyük sermayenin iklim krizinin gerçekleşmesindeki sorumlulukları irdelenmemiştir. Siyasetçiler özelinde bu durum tepki gösterilen aktörlere aynı zamanda meşruiyet atfedilmesiyle sonuçlanmış ve böylece radikal sistem değişikliği talepleri medyada yer almamıştır. Bu bağlamda iklim krizinin aciliyeti, ölümcüllüğü ve evrenselliği sıklıkla vurgulanırken bu olguların politik olanla bağı güçlkle kurulmuştur. “İklim değişikliğine karşı” verilen bir mücadele eden bir hareket olarak temsil edilen iklim hareketinin söylemleri böylece “post-politik zeitgeist” tarafından çerçevesi çizilen ekolojik problemler hakkında konuşmanın meşru sınırlarının dışına çıkamamıştır.

Termik santral karşıtı hareketin medya temsili iklim hareketinden farklı niteliklere sahip olmakla birlikte “post-politik” durumun göstergilerine sahip olduğu gözlemlenmektedir. Termik santral karşıtı hareketin medya çerçeveleri çevresel adalet çerçevelerinin çeşitli veçhelerinin alternatif ve bağımsız medya kuruluşlarında yer almasını sağlamıştır. Haberlerde yer alan aktörlerin çeşitliliği ve haberlerdeki arka plan bilgisinin daha zengin olması aktörlerin termik santrallere karşı olma gerekçelerinin çok boyutlu bir şekilde temsil edilmesi sonucunu doğurmuştur. Termik santraller ile sağlık sorunları, güvenlik riskleri, erken ölümler; santrallerin neden olduğu sosyo-ekonomik problemler ve riskler; bu santrallerin kurulması ve işletilmesi sürecinde meydana gelen hukuksuzluk ve usülsüzlükler; santrallerin doğa üzerinde yarattığı geniş çaplı tahribatlar bu santraller için verilen hukuk mücadelesinin kazanılması sonucunda elde edilen hak ve zaferler gibi, çok boyutlu, çevresel adalet prensiplerinin birçoğunu kapsayan ve bunları yaygınlaştıran söylemlerin haberlerde yer almasını sağlamıştır. Buna karşın termik santral karşıtı hareketin medya temsiliinde kapitalist sisteme karşı-hegemonik olma niteliğinin belirli sınırları vardır. Bu sınırlılık termik santrallerin “bağımsız bir endüstri” olarak düşmanlaştırılması fakat bu endüstrinin kapitalist sistem içindeki yerinin tartışılmaması sonucunda gerçekleşmiştir. Termik santrallerin yol açtığı problemler ve yarattığı risklere yapılan aşırı vurgu ile kapitalist sistemin hegemonyasını sürdürmek için fosil yakıt endüstrisine neden ihtiyaç duyduğu arasında bir bağ kurulmamıştır. Emek-sermaye ilişkisine vurgu yapılmaması ve termik santrallerin bugüne kadar küresel sermayenin karını arttırmak için yatırım yaptığı bir alan olduğuna dikkat çekilmemesi eşitlik talepleriyle kapitalist sistemin buna yapısı gereği nasıl engel olduğuna ilişkin yorumların gölgede kalması sonucunu doğurmuştur. Termik santraller aracılığıyla fosil yakıt endüstrisinin yol açtığı çevresel adaletsizliklerin gündeme getirilmesi fakat bunun sermayenin gerekliliği için yapıldığının belirtilmemesi haber söylemlerinin ahlakileşmesine neden olmuştur. Bu kapsamda söylemler ideolojik boyutlarından ziyade “kötü endüstri (termik santraller)” ve “iyi endüstri (yeşil enerji kaynakları)” vurgusuyla ahlaki olarak (Mouffe, 2005) bir şekilde çerçevelenmiştir. Bu olgu çevresel iyileşme için etkin bir araç olan yeşil enerji teknolojilerinin potansiyelini ön plana çıkarırken aynı teknolojinin kapitalist sistem içinde kar amacıyla geliştirildiği vurgusunun geri planda kalması ve serbest piyasa içinde bulunan çözümlerin başka sorunlara yol açabileceğine ilişkin yorumların gölgede kalması sonucunu doğurmuştur. Böylece termik santral karşıtı hareketi depolitize edici söylemler “ekolojik modernizasyon” paradigması içinde yer alan bu çerçeveler aracılığıyla radikal sosyal dönüşüm taleplerinin ve gücün ele geçirilmesine ilişkin mücadele pratiklerinin medyada yer almaması mekanizmasıyla gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: iklim hareketi, termik santral karşıtı hareket, iklim değişikliğinin post-politikası, çerçeveleme analizi, medyanın ekonomi politikası

GİRİŞ

İklim değışikliğı kapitalizmin neoliberalizm aşamasında yeryüzünü küresel ölçüde fakat son derece eşitsiz bir şekilde tehdit eden sosyal bir krizdir. Karşı karşıya olunan kriz toplumsal cinsiyet, engellilik durumu, sınıfçılık, türcülük ve yaşçılık gibi oldukça geniş bir problemler yumağı üzerine inşa edilen toplumlardaki sorunları görünür kılmakta ve bunların olumsuz etkilerini daha da derinleştirmektedir. Buna karşın iklim probleminin tanınması, kamusal alandaki tartışmalarda önemli bir sorun olarak ele alınması ve “iklim krizi” şeklinde adlandırılması zaman almıştır.

Küresel ısınmanın gerçekleştiğine ilişkin veriler ilk kez 19. yüzyılın sonlarında bilim dünyasında tartışılmaya başlamış, 1950’li yıllarda bu olgunun gerçekleştiğine ilişkin ilk somut veriler elde edilmiş ve iklim değışikliğinin kesin olarak gerçekleştiğı 1980’li yılların sonundan itibaren bilim çevreleri tarafından kabul edilmiştir. Lakin bilimsel verilerin kesinliğı küresel iklim değışikliğinin yıkıcı sonuçlarının yaşanmasına engel olmamıştır (Houghton, 2009; King ve Walker, 2009; Weart, 2008). Bunun sonucunda küresel iklim değışikliğinin olumsuz etkileri son derece yaygın hale gelmiş ve iklim bilimi alanında otorite olan kurumların raporları konu hakkında radikal adımlar atılmaması durumunda bu problemlerin şiddetinin daha da artacağına işaret etmiştir (IPCC, 2018). Fakat iklim değışikliğinin gerçekleştiğine ilişkin veriler ne kadar somut olursa olsun bilimsel bilgilerle sosyal olgular arasındaki ilişkinin kurulması sürecinde önemli engeller bulunmaktadır.

2021 yılı itibariyle iklim krizi konusunda toplumların karşı karşıya olduğu temel sorun krizin gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin bilimsel verilerin eksikliği değil bu gerçekliğin siyaset alanına nasıl tercüme edildiğidir. Bu durum iklim krizinin neden olduğu eşitsizlikleri daha da arttırmaktadır. Sıkça belirtildiğı üzere iklim krizinin gerçekleşmesine en az etki eden toplumsal sınıflar bu krizden en çok etkilenecek olan kesimleri oluşturmakta; bu gruplar iklim sorununa az etki etmelerinin yanı sıra iklim krizinin olumsuz sonuçlarından en çok etkilenecek sınıflar olmaktadır (Tokar, 2014). Aynı cümle tersine çevrildiğinde ise iklim krizinin gerçekleşmesine neden olan sınıfların bu krizden görece daha az etkileneceğı ve karşı karşıya

kalacakları problemlere uyum sağlama kapasitelerinin daha yüksek olacağı görülmektedir.

Son yıllarda iklim adaletsizliği olarak nitelendirilen bu duruma, hükümetlerin ekolojik krize neden olan enerji projelerine, siyasetçilerin süregiden iklim eylemsizliğine ve küresel kapitalizmin kendisine doğrudan tepki gösteren toplumsal hareketler gitgide popüler hale gelmiştir. Özellikle bilim dünyasında iklim krizinin insan etkisi nedeniyle gerçekleştiğine yönelik yaygın konsensüs, konu hakkında açıklanan endişe verici raporlar, aşırı hava olaylarının sıklaşması ve şiddetinin artması gibi etkenler ekolojik problemlerin kamusal alanda daha geniş bir bağlamda ele alınmasını gerektirmiştir. Bu gereklilikten hareketle Gelecek İçin Cumalar Hareketi ve Yokoluş İsyanı gibi aktivist gruplar iklim hareketi içinde 2018 yılından itibaren öne çıkan unsurlar olmuş ve özellikle Greta Thunberg'in sembolü olduğu bu hareket dünya çapında milyonlarca insanın iklim eylemlerine katılması sonucunu doğurmuştur. İklim hareketinin Türkiye'de de çok sayıda destekçisi olmuş, böylece küresel iklim hareketinin taleplerini ulusal bağlamda çerçevelemek mümkün olmuştur. Özellikle Türkiye'nin Paris İklim Anlaşması'nı imzalamasına karşın bunu meclisten geçirmeyen altı ülkeden biri olması, iklim hareketinin gündeme getirdiği temel olguların başında gelmiştir (Baykan, 2019). Bununla birlikte AKP'nin (Adalet ve Kalkınma Partisi) uyguladığı neoliberal enerji ve ekonomi politikaları doğanın örselenmesine neden olmuş, bu durum özellikle Anadolu'da çok sayıda çevre-ekoloji hareketinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır (Erensü, Turhan, Özlüer ve Gündoğan, 2016). Küresel bir olgu olan iklim krizinin yereldeki çevre mücadeleleri aracılığıyla Türkiye bağlamında ne derecede gündeme getirilebildiği ise araştırılmayı gerektiren önemli bir soru olarak değerlendirilebilir. "Korku ile Ütopya Arasında: Medyada İklim Hareketi ve Termik Santral Karşıtı Hareketin Çerçevesi" başlıklı bu yüksek lisans tez çalışması da bu sorunun ortaya çıkardığı meraktan hareketle yola çıkmakta; küresellik ve yerellik ekseninde iki toplumsal hareketin Türkiye mediasındaki temsilini incelemektedir.

İklim hareketi ve çevre-ekoloji hareketlerinin medyada nasıl haberleştirildiğini incelemek birçok açıdan önemlidir. Öncelikle bu hareketler ekolojik krizlerin yıkıcı etkilerinin arttığı bir çağda çevresel problemlerle sosyal olgular arasında bir bağ kurmak için önemli araçlardır. Bununla birlikte, literatürde detaylı bir şekilde açıklandığı üzere, iklim krizinin gerçekleştiğine ilişkin somut göstergeler ile insanların gündelik hayatlarındaki daha öncelikli problemler arasında güçlü bir ilişki

kurulamaması iklim krizi konusunda aktif yurttaş katılımına ket vurmaktadır. Bu bağlamda toplumsal hareketler iklim krizini “uzaklarda bir yerlerde” gerçekleşen olgulardan ziyade “şimdi ve burada” gerçekleşen fenomenler olarak çerçevelemek için önemli iletişimsel aktörler olarak değerlendirilebilir. İklim krizine ilişkin sorun tanımlaması, hangi çözüm önerilerinin meşru kabul edileceği, çözüm süreçlerinde hangi aktörlerin yer alacağı, hangi görüşlerin meşru kabul edileceğine ilişkin tartışmalarda da toplumsal hareketlerdeki grupların söylemsel pratikleri, iklim eylemsizliğine neden olan kişi ve kurumların yaygınlaştırdığı çerçevelerden farklı olma potansiyelini taşımaktadır. Bu nedenle ekolojik yıkımı yalıtılmış bir çevre sorunu olarak çerçevelemenin ötesinde söz konusu sorunların ekonomik, sınıfsal, siyasi, kültürel vb. boyutlarıyla değerlendirilmesi için kamusal alanda çatışmacı bir söylemi dolaşımı sokan bu hareketlerin amaçlarına ulaşma çabasında medyada nasıl yer aldıkları ayrıca önem taşımaktadır.

Çevre-ekoloji-iklim hareketi içindeki aktörlerin söylemlerinin meşruluğu ise bu meşruiyetin medyadaki temsil mekanizmaları tarafından takdir edileceği anlamına gelmemektedir. Aksine, medya kuruluşlarının küresel kapitalist sistem içinde faaliyet gösteren şirketler olması çevresel adalet ve iklim adaleti taleplerinin düzeni tehdit edici boyutlarının görünür kılınması açısından önemli bir engel oluşturmaktadır. Medya alanında küresel çapta gözlemlenen bu durum Türkiye özelinde ise özellikle son yıllarda siyasal iktidarın politikaları ve ideolojisi doğrultusunda medya sahipliğinin geçirdiği dönüşüm kapsamında somutlaşmaktadır. Medya sahiplerinin ekolojik yıkıma neden olan sektörlerde yatırımlarının olması, bu yatırımlarını partizanlaştıkları ölçüde korumaları ve yenilerini elde etmeleri bağımsız medyanın önündeki en büyük engellerin başında gelmektedir. Bu durum bağımsız, araştırmacı ve eleştirel bir haberciliğin yapılmasının somut koşullarını oldukça daraltmaktadır.

Bu tez çalışması teorik olarak doğru kabul edilebilecek bu iddiayı çevre-ekoloji-iklim alanında mücadele yürüten toplumsal hareketlerin medyada nasıl haberleştirildiğini analiz ederek test etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçtan hareketle küresel iklim hareketi ve termik santral karşıtı hareket araştırmanın örneklemine dahil edilmiştir. 2018-2020 yılları arasında küresel ve yerel boyutta faaliyet gösteren iki farklı fakat ortak amaçlara sahip toplumsal hareketi konu alan haberleri inceleyen bu tez çalışması, toplumsal hareketlerin çatışmacı söylemsel pratiklerinin medyada dar bir çerçevede ele alındığını, bu durumun da düzeni tehdit edici söylemlerin dolaşıma

girmesine ket vurduğunu iddia etmektedir. Söz konusu iddianın ne ölçüde doğru olduğunu araştırmayı hedefleyen bu tez çalışması, toplumsal hareketlerin medyada hangi mekanizmalarla nötralize edildiğini incelemektedir.

Bu bağlamda tezin “İklim Krizini Çerçevelemek” başlıklı ilk ana başlığında iklim krizinin kamusal alanda nasıl tartışıldığına, bu tartışmanın sınırlarının ve iklim krizi hakkında yeni konuşma yollarının neler olabileceğine ilişkin bir tartışma yürütülmüştür. Bunun için öncelikle iklim krizinin bilimsel temellerinin açıklandığı bölümde soruna ilişkin bilimsel bir çerçeve çizilmiştir. Sonrasında iklim kriziyle iletişim bilimleri arasında bir bağ kurulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda iklim krizinin iletişimine ilişkili genel bir giriş yapılmış, buradan hareketle iklim krizi konusunda genel kamuoyu algısına ilişkin çalışmaların bulguları yorumlanmıştır. Böylece iklim krizinin inkar edilmediği ve krizin gerçekleştiğine yönelik ortak kanıya varıldığı durumların da iklim eylemsizliğine etki edebileceği ileri sürülmüştür. Daha sonra iklim krizinin ana akım siyaset alanında nasıl çerçevelendiğine ilişkin bir tartışmanın kapısı aralanmıştır. Genel olarak çevresel krizler özel olarak da iklim krizinin depolitize bir söylemsel çerçeveye ele alındığı argümanından hareketle iklim krizi hakkında konuşurken kapitalist sistemin hangi mekanizmalar aracılığıyla görünmez kılındığı tartışılan bir diğer hattı oluşturmuştur. İdeolojilerin yokluğunda siyaset alanına egemen olan yaygın fikir birliğinin (consensus) iklim krizi ve çevresel adaletsizlikler hakkında konuşmanın sınırlarını çizdiğinin iddia edildiği bu bölümde ekolojik problemler aracılığıyla güce sahip olan toplumsal sınıfların güçlerinin nasıl inşa edildiği ve bunun pekiştirildiği tartışılmıştır. Bu kapsamda ideolojik çatışmaların yerini alan uzman sesler, bu uzmanların iklim krizi konusunda öne çıkardıkları teknik bilgi, teknokratlar ile yurttaşlar arasındaki hiyerarşik durum, pazar ekonomisine içkin olan teknolojiye güvenin demokratik katılımı ikame etmesi, iklim probleminin bireyselleştirilerek sistemsel bakış açısının gözden kaçırılması, sınıf çatışmasının yerini “iyi ve kötü” gibi ahlaki kategorilerin (Mouffe, 2005, s. 75) alması olguları iklim krizinin “post-politikası” (Mouffe, 2005; Swyngedouw, 2010a) olarak nitelendirilmiş, bunun da iklim krizinin siyaset depolitizasyonuna yol açtığı ileri sürülmüştür. Böylece sosyal bir olgu olan iklim krizinin probleminden en çok etkilenen kesimler ve türlerin öncelendiği bir tartışma zemininde neden yer alamadıklarına ve bunun söz konusu eşitsizlikleri sürdürmede nasıl bir rol oynadığına dikkat çekilmiştir.

Bir sonraki alt başlıkta yeni toplumsal hareketler paradigması içinde yer aldığı belirtilen çevresel adalet ve iklim adaleti hareketlerinin ekolojik krizler hakkında ne gibi yeni konuşma yolları sunabileceğine ilişkin bir değerlendirmede bulunmuştur. Böylece iklim eylemsizliğine tepki gösteren aktörlerin sorunu hak odaklı bir bakış açısıyla değerlendirme süreçlerinde kullandıkları söylemsel repartuvarlara göz atılmıştır. İklim krizinin depolitizasyonuna, çevresel adalet ve iklim adaleti hareketlerinin küresel ve ulusal boyutlarına ilişkin bir anlatı etrafında inşa edilen bu bölüm araştırmanın sahasında karşılaşılan söylemlerin ve çerçevelerin değerlendirilmesi aşamasında gerekli teorik çerçeveyi sağlamıştır.

“Krizle Kriz Gibi Davran(a)mamak: İklim Krizinin Medyadaki Depolitizasyonu” başlıklı bölümde ise medya endüstrisinin iç yapısına yakından bakılmıştır. Büyük sermayedarların sahipliğindeki medya kuruluşlarının çevresel adalet ve iklim adaletine ilişkin talepleri ne ölçüde yaygınlaştırabileceği, bunun önündeki engellerin neler olduğu ve genel olarak medyanın iklim eylemsizliğindeki rolünün nasıl tartışılması gerektiği sorularından hareketle yazılan bu bölüm temel olarak medyanın ekonomi politik yapısının sistemi tehdit edici söylemleri görünmez kılarak statükoyu koruduğunu ileri sürmüştür. Medyanın eleştirel ekonomi politikliği konusunda çalışan kişilerin ve medya endüstrisinin son yıllarda geçirdiği dönüşümün basın üstündeki etkilerini analiz eden araştırmacıların çalışmalarından hareketle yazılan bu bölüm genel itibarıyla toplumsal hareketlerin medyada nötralize edilmesine neden olan etkenleri doğuran sebeplere yönelik bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Böylece bu bölüm medyada baskın olan söylem ve çerçevelerin neleri öne çıkardığı ve neleri geride bıraktığının değerlendirilmesi için gerekli eleştirel ve teorik çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu bölümün ikinci alt başlığında Türkiye medyasının güncel durumuna göz atılarak siyasal iktidar ve medya sahiplerinin dirsek temaslarının çevre-ekoloji-iklim haberciliğinin önünde nasıl bir engel oluşturduğunun vurgulanmıştır. Bu bölümde temel olarak medya patronlarının medya dışındaki yatırımlarının bağımsız medyanın önündeki öncelikli engeli teşkil ettiği ileri sürülmüştür. Türkiye medyasının ekonomi politik yapısının ekolojik krizlerin yaşandığı bir çağda çevresel problemleri geniş bir bağlamda ele almanın önündeki en büyük engeli oluşturduğu iddiasından hareketle medya sahiplerinin medya dışı yatırımlarının bir dökümü çıkarılmıştır. Böylece 1990’lı yıllarda filizlenen ve AKP döneminde kök salan medya sahipliği inşasının genel olarak Türkiye’deki gazetecilik

özel olarak ise çevre-ekoloji-iklim haberciliğinin yapısal sınırlarını nasıl çizdiği ele alınmıştır.

Tezin literatür bölümünün ardından saha çalışmasına geçilmiştir. Bu kapsamda 2018-2020 yılları arasında iklim hareketi ve termik santral karşıtı konu alan haberlerin ideolojik olarak farklı pozisyonda bulunan altı basın kuruluşunda nasıl haberleştirildiği çerçeveleme kuramından hareketle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. İklim hareketinin örnekleme dahil edilmesi hareketin hem küresel hem de ulusal bağlamda politika süreçlerine etki etmeyi amaçlamasından kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda fosil yakıt hegemonyasını, küresel kapitalizmi ve büyük sermayedarları tehdit eden söylemlere sahip küresel iklim hareketinin medyada nasıl çerçevelendiği, bu hareketin Türkiye ayağının ne ölçüde kendisine yer bulduğu ve hangi iddiaların ön plana çıktığını incelemek bu araştırmanın öne çıkan amaçları arasındadır. Termik santral karşıtı hareketinin araştırma örnekleme dahil edilmesinin temel gerekçesini ise termik santrallerin iklim krizine doğrudan neden olan bir endüstri olması oluşturmaktadır. İklim krizine etki eden bir endüstriye karşı gösterilen tepkiler ile iklim krizi arasında ne ölçüde bir bağlantı kurulduğu, bu tepkilerin Türkiye ölçeğinde hangi iddiaları ön plana çıkardığı, enerji sektörüyle küresel kapitalizm arasında ne ölçüde ilişki kurulduğu ve bunların nasıl sorunsallaştırıldığı araştırma boyunca akılda tutulan soruları oluşturmuştur.

1. İKLİM KRİZİNİN ÇERÇEVELENMESİ

1.1. İklim Krizinin Genel Hatları

Küresel iklim değişikliği insan aktiviteleri nedeniyle meydana gelen sera gazı salımlarının iklim üzerinde yol açtığı sıcaklık artışından kaynaklanan, “*biyolojik çeşitlilik, ekosistemin dengesi ve insan demografisi*”ni (Tokar, 2014, s. 19) tehdit eden sosyal, siyasal, ekonomik ve ekolojik boyutları olan geniş kapsamlı bir krizdir. İklim krizinin mevcut durumu IPCC’nin (Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli) 2018 yılında yayımlamış olduğu 1.5° C Özel Raporu’nda şu cümlelerle açıklanmaktadır: “*insanların neden olduğu bu küresel düzeydeki sıcaklık artış oranları geçmişte dünya sisteminin değişmesine yol açan jeofizik veya biyosfer kuvvetlerinin değişim oranlarını fazlasıyla aşmaktadır ve ani jeofiziksel hadiseler bile insan kaynaklı değişimin mevcut oranlarına yaklaşamamaktadır*” (IPCC, 2018, s. 58). IPCC’nin 2014 yılında yayımlamış olduğu 5. Değerlendirme Sentez Raporu’nda da belirtildiği üzere, “*2000 yılından bu yana küresel karbondioksit konsantrasyonundaki artış on yılda yaklaşık 20 ppm’dir (parts per million- milyonda bir parçacık) ve bu, son 800.000 yılda karbondioksitteki sürekli artıştan 10 kat daha hızlıdır*” (IPCC, 2014, s. 4). IPCC’nin verilerine göre insan aktiviteleri endüstri devrimi öncesi döneme göre 0.8°C ve 1.2°C aralığında bir sıcaklık artışına yol açmıştır ve sıcaklık artışının bu hızda devam etmesi durumunda ise 2030 ve 2052 yılları arasında 1.5°C’ye ulaşması muhtemeldir (IPCC, 2018, s. 4).

IPCC’nin yayımladığı raporlarda belirtildiği üzere dünyanın ikliminde daha önceki jeolojik çağlarda da değişikliklerin meydana geldiği bilinmektedir. İklim uzak geçmişlerden günümüze sürekli değişim halinde olmuş ve nadiren istikrarlı bir denge durumunda bulunmuştur. Bu dönemler boyunca ekvatorun buzlarla kaplı olduğu ve Antarktika kıtasının insan yaşamına elverişli bir sıcaklığa sahip olduğu dönemler dahi

gerçekleşmiştir. Fakat bilim insanlarının Holosen olarak adlandırdığı son 10 bin yıllık jeolojik dönemde iklimde bir istikrar oluşmuş ve sıcaklıklar çok fazla değişmemiştir (Walker ve King, 2009, s. 19). Bunun sonucunda insanlar tarım yapmaya başlamış, şehirler kurmuş ve modern yaşamın ilk adımlarını atmışlardır. Fakat atmosferdeki karbondioksit oranı Sanayi Devrimi'nin başlangıcından itibaren son iki yüzyıl boyunca önemli ölçüde artış göstermiş ve bu durum yeryüzünün ısınmasına yol açmıştır. Atmosferdeki karbondioksit oranı buzul çağları boyunca 180-190 ppm seviyelerinde bulunmuş, iklimimizin de bir parçası olduğu daha sıcak dönemlerde ise karbondioksit 290 ppm'e kadar yükselmiştir. 20 bin yıllık bir süreci kaplayan son buzul çağından 1900 yılına kadar ise atmosferdeki karbondioksit seviyesi 260-290 ppm civarında seyretmiştir. 2007 yılında bu seviye 383 ppm, 2018 yılında 410 ppm seviyesine ulaşmıştır. Bu rakamlar, atmosferdeki karbondioksit oranının endüstri devrimi öncesi dönemden başlamak üzere günümüzde %40 dolaylarında arttığına ve her yıl 2-3 ppm arasında yükseldiğine işaret etmektedir (Kurnaz, 2019, s. 30; Walter ve King, 2009, s. 35-36).

Bu verilere göre *“iklim sistemi üzerindeki insan etkisi açıktır.”* Aynı zamanda *“iklim sisteminin ısınması tartışmasızdır”* ve 1950'lerden bu yana iklimde gerçekleştiği gözlemlenen değişikliklerin çoğunun *“eşi benzeri görülmemiştir”* (IPCC, 2014, s. 2). Bunun en önemli göstergeleri arasında ise atmosferin ve okyanusların ısınması, Grönland ve Antarktika'daki buz tabakalarının büyük oranda kütle kaybetmesi, buzulların bütün dünyada küçülmeye başlaması ve bu durumun hızlı bir şekilde devam etmesi, nihayetinde deniz seviyelerinin yükselmesi ve donmuş topraklardaki sıcaklık oranlarının artışı bulunmaktadır (IPCC, 2014, s. 2-4). Bu verilerden hareketle IPCC, 1950 yılından itibaren birçok hava ve iklim olayında değişiklikler yaşandığının gözlemlendiğini belirtmiş, bunlar ise aşırı soğuk hava koşullarında azalma, aşırı sıcak havaların yaşanmasındaki sıklığın artması, deniz seviyelerindeki artış ve bazı bölgelerdeki aşırı yağış olaylarının daha sık yaşanması gibi bulgular ile örneklendirilmiştir. Atmosferdeki insan kaynaklı sera gazı salımlarının bu hızla artmaya devam etmesi durumunda ise bu salımlar *“iklim sisteminin tüm bileşenlerinde daha fazla ısınmaya ve uzun süreli değişikliklere neden olarak insanlar ve ekosistemler için şiddetli, yaygın ve geri döndürülemez etkiler”*in yaşanma olasılığının artmasına neden olacaktır (IPCC, 2014, s. 7-8).

İklim krizinin mevcut riskleri artırdığı, doğal sistemler ve insan sistemleri için de yeni riskler yaratacağı aşikârdır. Bu risk durumu bölgesel bazda gerçekleştiği gibi küresel olarak da gözlemlenebilmektedir (IPCC, 2014, s. 13). Bununla birlikte yeryüzündeki türlerin büyük bir bölümü 21. yüzyılda ve sonrasında yok olma riskiyle karşı karşıyadır. Bu durum küresel ısınmanın gerçekleşme hızı ile doğrudan alakalıdır. İklimdeki sıcaklığın geçmiş çağlara kıyasla çok daha hızlı artması sonucunda çoğu bitki türü bu hıza uyum sağlayamamaktadır. Bu nedenle küresel iklim değişikliğinin mevcut diğer stres faktörleriyle ilişkiye girmesi sonucunda ekosistemde çok önemli değişikliklerin meydana geleceği ve bunun yeryüzündeki türlerin yok oluşuna neden olabileceği öngörülmektedir. Bu durum özellikle kutup ekosistemleri ve okyanus asitleşme oranlarının artması nedeniyle mercan resiflerinin savunmasız durumda olmasına neden olmaktadır (Houghton, 2009, s. 14; IPCC, 2014, s. 13). IPCC'nin 4. Değerlendirme Raporu, sıcaklık artışının endüstri öncesi seviyenin 2° üstüne çıkması halinde yeryüzündeki türlerin %20'si ile %30'unun tamamen ortadan kalkma riskiyle karşı karşıya olacağını belirtmekte; sıcaklık artışının 4°'nin üzerinde olması durumunda ise türlerin %40'i ile %70'inin yok olmasına yol açacağını öngörmektedir (Mann ve Kump, 2015, s. 131).

İklim krizi aynı zamanda gıda güvenliğini de tehdit etmekte, “*ekosistem hizmetlerinin sürdürülebilir bir şekilde sağlanmasını*” güçleştirmektedir. Kentsel alanlarda ise iklim krizinin “*ısı stresi, fırtınalar ve aşırı yağış, iç ve kıyı sel, toprak kayması, hava kirliliği, kuraklık, su kıtlığı, deniz seviyesinin yükselmesi ve fırtına riskleri dâhil olmak üzere insanlar, varlıklar, ekonomiler ve ekosistemler için*” riskleri arttıracakları öngörülmektedir. Bu riskler ise temel altyapı ve hizmetlere erişimi olmayan ve yoksul bölgelerde yaşayanlar için çok daha büyüktür. Bununla birlikte iklim krizinin yaşanmaz kıldığı bölgelerdeki nüfuslarda insanların yaşadıkları bölgelerden göç etmelerinin de gerçekleşeceği tahmin edilmekte, bu bölgede mevcut bulunan yoksulluk ve ekonomik sorunların yol açtığı çatışmaları dolaylı olarak da artırma riskini barındırmaktadır (IPCC, 2014, s. 13-16).

Bugün iklim krizinin olumsuz etkileri dünyadaki farklı bölgelerde yaşayan ve farklı sosyo-ekonomik gerçekliklere sahip gruplar arasında eşit olmayan bir şekilde hissedilmekte ve bu durumun gelecekte daha da kötüleşeceği öngörülmektedir. IPCC, daha yüksek risk bölgelerini “*Arktik ekosistemler, kurak bölgeler, gelişmekte olan küçük ada devletleri ve en az gelişmiş ülkeler*” olarak açıklamaktadır. Küresel

ısınmanın artmasıyla birlikte mevcut yoksulluğun ve dezavantajlı durumun daha yaygın bir şekilde yaşanacağı açık bir şekilde görülmektedir. Bununla birlikte küresel ısınmanın insan sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olacağı ve bunun ölümcül vakaların ortaya çıkmasına yol açabileceği belirtilmektedir (IPCC, 2018, s. 9). Bu durum iklim krizi meselesinde eşitlik ve adalet konularını meydana getirmektedir. IPCC'nin açık bir şekilde belirttiği gibi iklim krizinin potansiyel etkileri *“orantısız bir şekilde yoksul ve savunmasız olanların”* üzerine düşmekte, bu durum *“hem nesiller arasında hem de uluslararası ve içinde yük paylaşımında adaleti gerektirmektedir”* (IPCC, 2018, s. 31). Buna karşın sera gazı salımlarının artmasına *“nüfus büyüklüğü, ekonomik aktivite, yaşam tarzı, enerji kullanımı, enerji kullanım modelleri, teknoloji ve iklim politikaları”* gibi faktörler yol açmaktadır (IPCC, 2014, s. 8). Bu durum, iklim krizinden en çok etkilenecek grupların aslında krize en az sebebiyet verenler olduğu gerçeğini açığa çıkarmakta ve iklim krizinin toplumlarda verili olan mevcut eşitsiz koşulları daha da derinleştirmekte olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Bütün bu verilerin gösterdiği sonuç ise şudur: *“insan etkisi, gezegendeki değişimin ana unsuru haline gelmiştir ve dünyayı nispeten istikrarlı Holosen döneminden, genellikle Antroposen olarak adlandırılan yeni bir jeolojik çağa kaydırmıştır. Antroposen’de iklim değişikliğine yanıt vermek, küresel toplulukta birden çok düzeyde birbirine bağlılığı entegre eden yaklaşımları gerektirecektir”* (IPCC, 2018, s. 53).

İklimdeki bu hızlı ısınma ve küresel iklim değişikliği çok daha geniş çaplı bir ekolojik krizin yalnızca bir boyutunu oluşturmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda “Stockholm Resilience Centre” isimli araştırma merkezinde Johan Rockström öncülüğünde yürütülen ve aralarında iklim bilimci James Hansen ve Nobel ödüllü atmosfer kimyageri Paul Crutzen’in de bulunduğu bir bilimsel çalışma sonucunda gerçekleştirilmiştir. 2009 yılında akademik bir makaleye dönüşen bu araştırmanın sonucunda ekosistemin güvenli bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan 9 “gezegensel sınır” analizi geliştirilmiştir. İklim değişikliğinin de sınırlarından birini oluşturduğu bu analizdeki diğer sınırlar ise şu şekildedir: okyanus asitlenmesi, ozon tabakasının incelenmesi, azot ve fosfor döngüleri, küresel tatlı su kullanımı, arazi kullanımındaki değişim, biyolojik çeşitlilik kaybı, atmosferik aerosol yüklemesi ve kimyasal kirlilik. Buna göre iklim değişikliği, okyanus asitlenmesi ve stratosferik ozon incelenmesi şimdiden gerçekleşmekte ve bu durum gezegenin istikrarsızlaşmasına neden

olarak “sağlıklı bir gezegenin” sınırlarının dışına çıkıldığına işaret etmektedir (Foster, Clark ve York, 2011, s. 14). İnsan kaynaklı faktörlerin dünya sistemi üzerindeki etkisinin artık göz ardı edilemeyecek seviyeye ulaştığının vurgulandığı bu araştırmada gezegensel sınırlardan bir veya birden fazlasının geçilmesi durumunda doğrusal olmayan ve ani çevresel değişimi tetikleyecek eşikleri geçme riskinin bulunduğu vurgulanmıştır (Rockström ve diğerleri, 2009).

İklim krizi özelinde temel sorunlardan biri hangi sıcaklık artışının sınır olarak belirlenmesi gerektiği ve atmosfere salınabilecek karbondioksit oranının ne kadar olabileceği konusunda yaşanmaktadır. Bu limitin aşılması geri dönülmesi mümkün olmayan sonuçlara yol açacaktır. Söz konusu limitler ise “devrilme noktaları” (tipping points) olarak adlandırılmaktadır (Kurnaz, 2019, s. 235). Bilim insanları dünyanın güvenli bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için dokuz tane devrilme noktasının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Kurnaz, “*bu devrilme noktalarının her birinin geçilmesi kendi içerisinde geri dönülmez sonuçlar nitelikte*” olduğunu söylemekte ve “*bu noktaların tamamı geçildiğinde artık dünyada bizim bildiğimiz anlamda bir yaşama devam etmenin mümkün olmayacağı*”nın altını çizmektedir. Bu dokuz devrilme noktası ise şu şekildedir: Hindistan yaz musonunun çökmesi, Sahara/Sahel alanının yeşillenmesi ve Batı Afrika musonunun bozulması, Arktik deniz buzunun erimesi, Amazon ormanlarının yok olması, Kuzey ormanlarının yok olması, El Nino-Güney salımının artması, Atlantik akıntı dolaşımının çökmesi, Grönland buzullarının ve Batı Antarktika buzunun erimesi (Kurnaz, 2019, s. 236-241).

Paul Crutzen, insanların gezegen üzerinde bu denli büyük çapta etkilerinin görmezden gelinemediği bir dönemde, 2000’li yılların başında yeni bir çağa girdiğimize dair bilimsel bir tez ileri sürmüştür. Crutzen’in tezine göre insanlık, 10-12 bin yıl önce başladığı düşünülen istikrarlı ve buzul arası jeolojik bir dönem olan Holosen’den (Holocene), “Antroposen” (Anthropocene) dönemine geçiş yapmıştır. Yunanca “insanla ilgili” anlamına gelen “anthropo” ve “yeni ya da yakın” anlamlarına gelen “cene” eklerinden oluşan bu kelime Türkçe’ye “İnsan Çağı” ya da “Soninsan çağı” (Çoban, 2020, s. 94) şeklinde tercüme edilmektedir. 1784 yılında James Watt’ın buhar makinesini bulması, 19. yüzyıldaki sanayi devri faaliyetleri, atom bombası ve nükleer bombalarının denemelerinin yapılması gibi faktörler bu çağın soninsan çağı olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Böylece “*hem kendinden hem de doğadan yabancılaştırmış insanlık*”, endüstri devrimiyle birlikte dünya sistemindeki hızlı

değişikliklerin temel itici gücü olmuş ve geliştirmiş olduğu teknoloji ile dünyayı domine etmiştir (Foster, Clark ve York, 2010, s. 13-14).

Fakat dünya üzerindeki insan etkisini göstermesi açısından önemli olan bu kavramsallaştırma, etrafında inşa edilen hikâye (narrative) ve ele alındığı politik ve ideolojik bağlam nedeniyle birçok kör noktayı içerisinde barındırmaktadır. Bu kavramın işaret ettiği yekpare insanlık, gezegenin doğal kaynaklarını bitmek bilmeyen kar arzusuyla sömüren aktörler ile bu krize katkısı neredeyse hiç olmayan fakat bu krizden en şiddetli şekilde etkilenecek farklı toplumlar ve sınıflar arasındaki ayrımın gözden kaçırılmasına yol açma riskini içinde barındırmaktadır. Böylece küresel ısınmanın temel sebebi olan kömür, petrol ve doğalgaz gibi fosil yakıtları kullanan ülkeler, bu endüstriyi destekleyen politikacılar ve sermayedarların üzerindeki bu ekolojik krizin sorumluluğu tarihsiz, bağlamsız ve apolitik bir “insan” öznesine yüklenmektedir (Çaylı, 2020, s. 20).

İklim krizi ve genel anlamıyla ekolojik krize yol açan “insanlık” fikrinin üzerindeki bu perdeyi kaldırmak amacıyla farklı kavramsallaştırmalar kullanan araştırmacılar bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak Jason W. Moore ve Andreas Malm gibi akademisyenlerin ileri sürdüğü ve sermaye birikiminin yol açtığı ekolojik sorunlara işaret eden Kapitalosen kavramı meselenin “doğallaştırılmasının” önüne geçilmesi ve konunun kapitalizm ve sınıfsal eşitsizlikler bağlamında değerlendirilmesi için oldukça önemlidir (Çaylı, 2020, s. 22; Çoban, 2020, s. 96).

İklim krizinin kökenlerine yönelik bu yaklaşım, Antroposen düşüncesinin “renk körlüğüne” yol açmasının önüne geçilmesini gerektirmiş ve bu kavrama “*siyasi ve toplumsal bir nüans*” kazandırmayı amaçlayan bir diğer çağ isminin öne sürülmesi sonucunu doğurmuştur: Plantasyonosen (Plantationocene). 2014 yılında Donna Haraway ve Anna Tsing tarafından ırksal adalet olgusuna vurgu yapmak amacıyla ilk kez dile getirilen bu terim, sömürgeci köle ticaretine ve bunun olumsuz çevresel koşullar ve o bölgelerde yaşayan halklar üzerindeki etkisinin çok daha önce başladığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte 20. yüzyılda artan plastik kullanımını işaret eden Plastisen (Plasticene) terimi de, Antroposen kavramının silikleştirdiği insan figürünün daha belirgin hatlarla ele alınmasını amaçlamaktadır (Çaylı, 2020, s. 22-24).

1.2. İklim Krizi ve İletişimi

İklim krizinin nasıl çerçvelendiği iklim krizine neden olan faktörlerin belirlenmesi ve buna yönelik çözüm üretilmesi aşamasında kritik bir rol oynamaktadır. 21. yüzyılın en büyük sorunlarının başında geldiği vurgulanan iklim krizini tek bir çerçevede ele almak ve sorun hakkında tek bir tanımlamada bulunmak ise oldukça güçtür. Bu durum bilimsel, sosyal, ekonomik, kültürel vb. birçok faktörün etkileşimi sonucunda görünür hale gelen iklim krizinin somut ve fiziksel bir olgu olduğu kadar dil aracılığıyla üretilen söylemsel bir gerçeklik olmasıyla da doğrudan alakalıdır. Bu nedenle iklim krizi çok somut göstergelere sahip olmasına karşın bu problemin nasıl tanımlandığı değerden bağımsız bir süreç olarak değerlendirilmemelidir.

İklim sorunuyla toplumdaki diğer büyük problemler arasında bağ kurmak ve onu sosyal olanla ilişkilendirmek hem iklim krizinin geniş kesimlere aktarılmasını kolaylaştırma hem de meseleyi politikleştirme sürecinde oldukça önemlidir. Buna karşın iklim değişikliği iletişimi (climate change communication) alanında yapılan araştırmalar iklim krizinin somut, şu an gerçekleşmekte olan ve radikal dönüşümlerle çözüm aranması gereken bir mesele olarak algılanmasının önünde engeller bulunduğuna dikkat çekmektedir (Moser, 2007 & 2010 & 2016). Bu engeller iklim krizinin diğer çevresel sorunlardan farklı niteliklere sahip olmasıyla açıklanabileceği gibi toplumların siyasi, ekonomik ve sosyal yapılarıyla da ilgilidir. Birçok disiplini kesen ve çok çeşitli boyutlarıyla cevap verilecek bu konuyu kısaca özetlemek için Moser'in "*Reflections on climate change communication research and practice in the second decade of the 21st century: what more is there to say?*" isimli makalesinde izlenen hat konu hakkında fikir edinmek için kayda değerdir. Bu bağlamda iklim krizi iletişimindeki temel güçlükleri şu şekilde özetlemek mümkündür (Moser, 2016, s. 33-36):

- İklim krizinin gerçekleştiğini algılamak birçok insan için oldukça güçtür çünkü küresel ısınmaya yol açan fosil yakıt gibi enerji kaynaklarının kullanımı sırasında salımı gerçekleşen sera gazları gözle

görülmemekte, bunun olumsuz sonuçları da etkisini uzun bir zaman diliminde göstermektedir.

- Krizin sebepleri ve sonuçları arasında hem zamansal hem de coğrafi mesafe bulunmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, bireylerin veya ulusların sebep oldukları sera gazı salımının atmosfer üzerindeki etkisi tek başına oldukça az olmakta, bu etki ancak kümülatif bir niteliğe büründüğünde gözlemlenmektedir.
- Zamansal mesafe sorunu iklime uygun davranışların yaygınlaşmasını zorlaştırmaktadır çünkü alınacak ve uygulanacak kararların olumlu sonuçlarının hızlı bir şekilde görülmesi mümkün olmamaktadır. Bu durum sarf edilen emek için duyulan tatminin gecikmesine yol açmaktadır.
- Modern ve kentli toplumlardaki sosyal örgütlenme tarzı insanların yaşamlarını iklimden ve fiziksel çevreden yalıtılmış ortamlarda sürdürmelerine ve doğayla kurdukları ilişkinin kısıtlı olmasına neden olmakta, bu durum kişilerin çevresel değişiklikleri fark etme ihtimalini azaltmaktadır.
- İnsanları gündelik hayattaki eylemlerinin gezegen üzerinde büyük çaplı etkileri olabileceğine ikna etmek oldukça güçtür.
- İklim krizi bir tartışma konusu olarak insanların geçim derdi, sağlık, beslenme ve eğitim gibi öncelikli, doğrudan tecrübe ettikleri ve hayatlarını o an etkileyen konularla yarışmaktadır. Bu nedenle, karışık ve anlaşılması güç bir mesele olan iklim biliminin insanların gündeminde üst sıralarda yer alması kendileri de bu krizden doğrudan etkilenmedikçe kolay olmamaktadır.
- Özellikle gelişmiş Batı toplumlarının alışlagelmiş yaşam tarzlarından vazgeçmek istememeleri statükonun korunmasına ve iklim krizinin gerçekleştiğine dair daha kesin ve net işaretlerin görülmesine engel olmaktadır.
- İklim krizi, her ne kadar bilim insanları ve iklim aktivistleri tarafından acil çözüm üretilmesi gereken bir mesele olarak anlatılsa da dünyanın büyük bir çoğunluğunun araçlar ile öğrendiği ve doğrudan tecrübe etmediği bir problemidir. Bu nedenle insanların çok daha net, anlaşılır ve güçlü sembollerle karşılaşmaları gerekmektedir.

Moser'in işaret ettiği unsurlar, iklim kriziyle sosyal olan arasındaki bağı neden kurulmadığını açıklamada önemli öngörüler sunmaktadır. Bu bağ kopukluğunun izini iklim krizinin insanlar tarafından nasıl alımlandığını analiz eden kamuoyu araştırmalarını incelendiğinde fark etmek mümkündür. İklim krizinin nasıl algılandığı, eyleme geçme veya geçmeme, çözüm aşamasında hangi yöntemlerin tercih edilmesi gerektiği, bunun hangi araçlarla başarılacağı, suçlanan aktörlerin kimler olacağı ve çözüm süreçlerinde kime ve hangi görüşlere meşruiyet tanınacağı gibi sebeplerden ötürü son derece önemlidir. Hajer'in de belirttiği gibi çevresel çatışmalar somut ve materyal olaylar olmalarının ötesinde artık söylemsel bir mücadeleye dönüşmüştür. Burada altı çizilmesi gereken nokta, artık çevresel krizin gerçekleşip gerçekleşmediği değil bunun söylemsel olarak nasıl üretildiği ve nasıl yorumlanması gerektiği üzerinedir (Hajer, 1996, s. 13-14). Burada dikkat edilmesi gereken nokta bu perspektifin somut bir gerçeklik olan çevresel krizleri yalnızca dilsel bir inşaya indirgemediği, fakat modern toplumlarda siyasetin aracılanmış bir şekilde temsil mekanizmaları aracılığıyla da gerçekleştiğine işaret ettiğidir. Bu nedenle de iklim krizinin yaygın ana akım söylemler ve bu söylemlerin medya tarafından nasıl yeniden üretildiğini tartışmadan önce iklim krizine yönelik kamuoyu algısını araştıran çalışmalara kısaca göz atmak iklim sorununu iletişim perspektifinden ele alma çabasında önemli bir ilk adımdır.

Yapılan araştırmalar küresel ısınma ve iklim değişikliği kavramlarının insanlar tarafından aynı anlama gelecek şekilde kullanılmayabileceği, farklı dünya görüşlerine sahip kişilerde bahsi geçen konularla ilgilenme olasılığını arttırıp azaltabileceği, özellikle küresel ısınma kavramının daha güçlü kişisel ve ailesel tehdit algıları ürettiği sonucuna varmıştır (Bostrom ve Lashos, 2007; Leiserowitz, 2007; Villar ve Krosnik, 2011; Whitmarsh, 2009). Özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa ülkelerinde iklim krizinin insanlar tarafından nasıl algılandığına yönelik geniş bir literatür mevcuttur. Konu hakkında 1990'lı yıllardan itibaren yapılan araştırmaların sonuçlarını inceleyen Bostrom ve Lashos, insanların küresel ısınma/iklim değişikliğine sebep olan faktörler ve bu soruna nasıl çözüm üretilebileceğine yönelik birçok farklı cevap verdiklerini belirtmektedir. Araştırmacılar, bu çalışmalarda otomobil kullanımıyla karbondioksit salımı arasındaki ilişkinin kurulmaması, küresel ısınmanın ozon tabakasının delinmesiyle ilişkilendirilmesi, iklim değişikliğinin doğal döngüler nedeniyle gerçekleşmesi veya tamamen inkâr edilmesi, iklim ile hava

durumu arasındaki farkın ayırt edilememesi gibi farklı ölçekte cevapların verildiğini belirtmektedir. Araştırmacılar bu ve benzeri etkenlerin iklim kriziyle ilgili süreçte anlamlı bir kamusal katılımın önüne ket vurabileceğini ifade etmektedir (Bostrom ve Lashos, 2007, 33-36).

Leiserowitz ve diğerlerinin (2014) ABD’de yaptığı çalışma ise küresel ısınma kavramının eriyen buzullar, seller, ozon tabakasının delinmesi, dünyanın yok oluşu gibi alarm verici durumları akla getirdiğini, iklim değişikliği teriminin ise daha çok hava durumu kategorileriyle ilişkilendirildiğinin gözlemlendiğini belirtmektedir. Araştırmacılar ısınma metaforunun insanların söz konusu küresel risk hakkında hayal gücünü harekete geçirme noktasında etkili olsa da bu kullanımın sadece sıcaklık değişkenine odaklanması nedeniyle daha karmaşık ve potansiyel olarak yıkıcı bir krizle karşı karşıya kalındığı gerçeğini gizleyebileceği konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Leiserowitz ve diğerlerinin (2014, s. 4) küresel ısınma ve iklim değişikliği kavramlarının farklı insanlar için değişik anlamlara gelebildiğini, çeşitli inanç, duygu ve davranış kümelerini harekete geçirmekte ve insanların kendilerine sorun olarak algıladıkları problemlere yanıt vermenin aciliyet derecelerini belirleyebileceğine dikkat çekmektedir.

Villar ve Krosnick (2011, s. 10-11) ise otuz bir Avrupa ülkesi ve ABD’de yaptıkları araştırma sonucunda iklim değişikliği ve küresel ısınma terimlerinin eşit derecede korku uyandırdığı sonucuna varmışlardır. Bu araştırmanın dikkat çekici olan bulgusu ise siyasal kutuplaşmanın yüksek olduğu toplumlarda iklim krizine yönelik kullanılan dilin insanlar üzerinde etkisi olabileceğidir. Bu anlamda ABD’deki Demokratların Cumhuriyetçiler’e kıyasla iklim krizi konusunda daha endişeli oldukları ve bilimsel verileri yaygın olarak kabul etme eğiliminde oldukları gözlemlenmiş, bu verilerden hareketle bütün bir ulusla iletişim kurarken çok fazla etki yaratmayacak olsa dahi, ideolojik olarak farklı siyasal kamplarda olan vatandaşlar için kelime seçimi ve genel olarak dili kullanma biçiminin iletişim stratejilerinde dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri olması gerektiği vurgulanmıştır.

Leiserowitz, Amerikalıların iklim krizine yönelik kamusal tehdit algısını incelediği araştırmasında, insanlarda problemin “şimdi ve burada” gerçekleştiğine dair bir kavrayışın bulunmadığı sonucuna varmıştır. Buna göre iklim krizi, “*başka bir zamanda ve uzak coğrafyalarda*” gerçekleşen “*küresel*” bir sorundur. Problemin

bilişsel olarak bu şekilde açıklanması iklim krizine eğitim, ekonomi veya hava kirliliği gibi konulara kıyasla neden daha az önem atfedildiğini anlamak için önemlidir. Açıkça görülmektedir ki iklim krizi yerel endişelere hitap etmemektedir. Bu bulguların yanı sıra insanların aklına iklim kriziyle alakalı hangi imgelerin geldiği sorusuna da yanıt aranmıştır. Verilen cevapların ilk sırasında ise kutuplarda eriyen buzullar gelmiştir. Diğer imgeleri ise artan sıcaklıklar, ozon tabakasının delinmesi, felaket görüntüleri, deniz seviyesinin yükselmesi ve su taşkınları oluşturmaktadır. Araştırmacılara göre bu imajlar iklim krizinin canlı, somut ve insanların kendilerine kişisel olarak tesir ettiği imgelerin eksikliğine işaret etmektedir. Ayrıca, araştırmanın sonucunda insanların iklim krizinin insan sağlığı üzerindeki etkilerine yönelik bilgilerinin çok kısıtlı olduğu anlaşılmıştır. Aşırı sıcak havaların yol açabileceği ölümler, aşırı hava olaylarının neden olabileceği sağlık sorunları, hava kirliliği, su ve gıda kaynaklı hastalıklar, bu araştırmanın sonucunda eksik kalan kısmı oluşturmaktadır. Bu bulgular iklim krizinin ekosistemler, insanlar, mekanlar ve kültürler üzerindeki geniş çaplı etkisinin anlaşılması, krizin gerçek hayatla etkisinin kurulması ve bu krizin “şimdi ve burada” gerçekleşen bir olgu olduğunun içselleştirilmesi konusunda temel güçlüklerin altını çizmektedir (Leiserowitz, 2007, s. 47-55).

Buna karşın son yıllarda kırılan sıcaklık rekorları, aşırı hava olayları, politikacıların krize yönelik radikal önlem almak konusundaki gönülsüzlükleri, bilim insanlarının açıkladıkları endişe verici raporlar ve küresel iklim hareketinin çabaları iklim krizinin özellikle medyada korku verici ve uyarıcı (alarmist) retoriğin dolaşıma girmesine yol açmıştır. Eraut ve Segnit (2006) İngiltere basınında iklim krizinin nasıl haberleştirildiğini araştırdıkları çalışmalarında iklim krizinin apokaliptik bir söylemle ele alındığını göstermiştir. Weingart, Engels ve Pansegrau (2000) da Almanya basınındaki araştırmalarında iklim krizi konusunda başlangıçta bilim insanlarının egemen olduğunu fakat zamanla meselenin “felaket” söylemiyle haberleştirildiği sonucuna ulaşmışlardır. Özellikle IPCC’nin 2018 yılında yayımladığı 1.5° Raporu ve iklim aktivisti Greta Thunberg’in sembolü olduğu iklim hareketinin mücadelesi sonucunda “iklim krizi” kavramsallaştırılmasının kamusal alandaki kullanımının sıklaştığı gözlemlenmektedir.

The Guardian gazetesinin yazı işleri müdürü, 2019 yılında gazetecileri ve editörleri tarafından kullanılmak üzere haber yazım standartlarını düzenleyerek artık haberlerde iklim değişikliği kelimesi yerine “iklim krizi” ve “iklim acil durumu”

kelimelerini kullanacağını açıklamıştır. Bu bağlamda iklim değişikliği yerine iklim acil durumu; küresel ısınma yerine küresel ısıtma; biyoçeşitlilik yerine vahşi yaşam; balık stoku yerine balık nüfusu; karbon veya karbondioksit salımı yerine sera gazı salımları; iklim şüphesi yerine iklim (bilimi) inkârcısı kavramlarının kullanılacağı belirtilmiştir (Zeldin-O'Neill, 2019). Aynı yıl, Oxford Sözlük tarafından her yıl belirlenen yılın kelimesinin sahibi ise “iklim acil durumu” olmuştur. Bu tercihin sebebi *“iklim konusunu konuşurken aciliyete verdiğimiz önemden kaynaklanıyor”* olarak açıklanırken kelimenin anlamı Oxford Sözlük'te *“iklim değişkenliğini azaltmak veya durdurmak ve acil durumdan kaynaklanacak çevresel zararlardan kaçınmak için acil önlem alınması gereken bir durum”* olarak tanımlanmıştır (T24, 2019). Özellikle 2019 yılında meydana gelen Amazon Ormanları'ndaki ve 2020 yılının başında Avustralya'daki yangınlar ve bütün dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisinin gözler önüne serdiği toplumsal kırılganlıklar medyanın artık iklim krizi hakkında daha fazla ve nitelikli haber yapılmasına yönelik çabaların da artmasına sebep olmuştur. Bu dönemde iklim krizine yönelik haberlerin sayısını arttırmak amacıyla 2019'un Eylül ayında Columbia Journalism Review ve The Nation isimli yayın organları tarafından kurulan ve The Guardian gazetesiyle ortak bir şekilde yürütülen ve dünyanın dört bir yanındaki medya kuruluşlarının destek verdiği “Covering Climate Now” projesi ortaya çıkmıştır. İklim öyküsünün daha iyi haber verilmesini teşvik etmeyi amaçlayan bu projenin temel hedefi ise iklim hikayesini *“bilimin gerektirdiği aciliyetle ele almak için her yerde gazeteciliğe ihtiyacımız var”* cümleleriyle olarak açıklanmıştır (Hertsgaard ve Pope, 2019). Fakat Schaffer ve Painter'in belirttiği gibi bu tarz gelişmelerin sürdürülebilir bir medya ekolojisinin işareti mi yoksa konuya ilişkin toplumsal ilginin artmasıyla etkisini gösteren geçici oluşumlar mı olduğuna yönelik araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Schäfer ve Painter, 2020, s. 15).

Bu gelişmeler iklim krizi sorununun popülerleşmesini sağlarken iklim krizine yönelik nasıl bir söylemin benimsenmesi gerektiğine yönelik tartışmaları açığa çıkarmıştır. Bugün bir tarafta eski Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump'ın marjlardan alıp ana akıma taşıdığı iklim inkârcılığını tetikleyen söylemler varken bir diğer tarafta ise medyanın dramatik yönleriyle ele aldığı, risk unsurlarını ön plana çıkardığı, korku verici imge ve retorik bulunmaktadır. Özellikle politikacılar iklim krizinin etkilerini terörizm, savaş, kitlesel yıkım gibi olgularla karşılaştırmakta, bu sayede konunun kamuoyunda daha ciddi bir şekilde ele alınması

amaçlamaktadırlar. Moser'e göre bu yaklaşım insanlarda yapıcı bir bağlanmaya yol açmamakta, belirsiz, güvenilir olmayan ve manipülatif bilgilerin insanların harekete geçmesini sağlamak yerine aksine meselenin inkâr edilmesine veya görmezden gelinmesine yol açabilmektedir. Moser, medyadaki korku imgesinin yapıcı bir bilgi ve sorunun üstesinden gelinebileceğine dair bir destek ile sunulması eylemsizlik durumunun önüne geçmek için gerekli olduğunun da altını çizmektedir (Moser, 2007, s. 70-73).

O'Neill ve Nicholson-Cole, iklim krizinin görsel ve ikonik temsillerinin insanlarda konuya ilişkin katılımındaki rolüne yönelik gerçekleştirdikleri ampirik çalışmada Moser'in iddialarını destekler bulgular elde etmişlerdir. Araştırmacılar öncelikle iklim krizine yönelik dramatik, sansasyonel, korku verici, şok edici vb. imajların insanların konu hakkında ilgisini çekmekte oldukça başarılı olduğunu ve konuya önem atfetmelerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşın, aynı imgelerin insanların kendilerini çaresiz hissetmelerine ve problemin altında ezilmelerine de yol açtığı vurgulanmıştır. Bu imajların medyada yaygın bir şekilde bulunduğunu belirten araştırmacılar, insanlarda ilk bakışta konu hakkında ilginin artmasına karşın uzun süreli kişisel angajmanın gerçekleşmesinin önüne ket vurduğunu söylemektedirler. Bu nedenle, bu araştırmanın sonucuna göre, konuya ilişkin iletişim yöntemlerinin kişilerin değer yargıları, tutumları, inançları, tecrübeleri gibi kişisel referanslarına hitap etmesi, kullanılan retorikğin insanların gündelik hayattaki diğer baskın endişeleriyle ilişkilendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Böylece insanların iklim krizinin nedenleri ve sonuçlarını daha ayakları yere basan bir bağlamda ele alabilecekleri vurgulanmaktadır (O'Neil ve Nicholson-Cole, 2009, s. 365-366).

Araştırmacıların bu verileri, iklim krizine yönelik söylemlerin insanları mücadele etmeye degecek bir gelecekleri olduğuna inandırmanın önemini göstermektedir. Fakat bu durum yalnızca doğru kelime seçimi, terminolojilerin dönüşümü ve insanların konu hakkında bilinçlendirilmesi gibi iletişim stratejilerinden çok daha fazlasını gerektirmektedir. Bu bağlamda iklim krizi iletişimini makro sosyolojik değişkenlerden ayrı düşünmemek, iklim krizi hakkında konuşmanın meşru sınırlarının neler olduğunu eleştirel bir gözle incelemek ve bütün bunları neoliberal ideoloji ile bağını kurmak iklimi sosyal bir unsur olarak ele alma çabasında önemli aşamalardır. İklim krizi toplumda verili bulunan sınıfsal çatışmalar, kapitalist sömürü,

tahakküm ilişkileri, iklim krizini önlemeye yönelik politikaların serbest piyasa ekonomisinin insafına bırakılması, devletlerin ve şirketlerin iklim krizini her geçen gün derinleştiren eylem ve eylemsizlikleri ve her geçen gün artan adaletsizlikler gibi büyük çaplı sorunlarla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle iklim krizi ve diğer geniş çaplı ekolojik sorunlara çözüm aranırken var olan sorunu perçinleyen her türlü kurumun ve burada üretilen söylemin dikkatli bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Fakat bu bölümde değerlendirilen literatürün de gösterdiği üzere iklim krizinin gerçekleştiğine yönelik konsensüs, geniş çaplı toplumsal dönüşüm çağrılarını gölgede bırakmaktadır. Bu bağlamda iklim krizi etrafında dolaşan söylemler ile iklim krizinin siyasileştirilmesi arasındaki bağın üzerine düşünülmesi gerekmektedir (Berglez ve Olausson, 2014). Bu bakış açısı iklim krizinin neoliberal toplum düzeninde nasıl bir bağlamda ele alındığını incelemeyi gerekli kılmaktadır.

1.3. İklim Krizinin Depolitizasyonu

Ekolojik yıkım ve iklim krizinin boyutlarının anlaşılmasıyla birlikte konu hakkındaki tartışmalar da alevlenmektedir. Bu tartışmaların en çekişmeli olduğu alanlar ise iklim krizine neden olan faktörleri tanımlama ve buna yönelik çözüm önerilerini sunma aşamasında ortaya çıkmaktadır. Fakat iklim krizinin gerçekleştiğinden ve etkilerinin ne kadar yıkıcı olduğundan şüphe duyulmamasına karşın iklim sorunu depolitize edilmiş bir toplumsal alanda tartışılmaktadır. Jean-Baptiste Comby'nin belirttiği gibi bu depolitizasyonu anlatan tek bir liste sunmak güç olsa da *“ideolojilerin sona ermesinin ideolojisi, politik alanın profesyonelleşmesi, kamusal eylemin yönetsel organizasyonu, eğitim, kültür, sağlık, şehir planlaması, ulaşım gibi faaliyet alanları ve nicel değerlendirme kültürü üzerindeki piyasa ve muhasebe mantığının artan etkisi birbirine bağlı mekanizmalardır”* (Comby, 2019, s. 470) ve sosyal olanın depolitizasyonuna katkıda bulunurlar. Nihayetinde ekolojik krizler politika alanında siyasi nitelikleriyle değil bireysel, teknik ve ekonomik boyutlarıyla ele alınırlar (Comby, 2019, s. 471). Böylece elit siyaset kurumları, kapitalist sermayenin rıza üretiminde önemli bir araç olan kitle medyası ve buradaki söylemi belirleyen uzmanlar tarafından domine edilen bir kamusal alanda iklim krizi sosyal ve sistemsel bir sorun olmak yerine depolitize edilmiş bir bağlamda

çerçevesi. Bu nedenle tezin bu bölümünde söz konusu iddialar tartışılacak ve medyada iklim krizinin nasıl haberleştirildiğini incelemeyi önce soruna ilişkin bir çerçeve çizilmeye çalışılacaktır.

1.3.1. İklim Krizi ve Post-Politik Zeitgeist

Stuart Hall'e göre anlam, içine gömülü olduğu bağlamdan ayrı ele alınamayacağı için çok anlamlıdır ve hangi anlamın toplumda egemen olacağı ise verili değildir. Anlamın başat etkisini elde etmesi, pratik süreçler ve mücadeleler sonucunda gerçekleşir. Bu mücadeleler *“belirli kültürel ve siyasal pratikler aracılığıyla, çeşitli toplumsal konumlara eklenenebildikleri ve toplumsal özneleri oluşturdıkları ve yeniden oluşturdıkları ölçüde toplumsal olarak işlev görürler ve işlerler”* (Hall, 2014, s. 89-90).

Liberal demokrasi ve kapitalizmin toplumsal hayatta etkisini arttırması, *“post-ideolojik”* bir çağa geçildiği iddialarının ileri sürülmesine yol açmıştır. Tarihin sona erdiği bu yeniçağda çatışma halinde olan çıkarların ve değerlerin teknokratların öncülüğünde *“tarafsız prosedürler ve teknik bilgi”* yoluyla uzlaşabileceği varsayılmıştır. Fakat Chantal Mouffe, Jacques Ranciere ve Slavoj Zizek gibi siyaset felsefecileri bu kavramsallaştırmaya ve siyaset anlayışına karşı çıkmış, içinde bulunduğumuz dönemi *“post-politik”* ve *“post-demokratik”* durum olarak nitelendirmişlerdir. Bu felsefecilere göre demokratik toplumun temelini oluşturan karşıt siyasi projelerin çatışması *“sosyal, ekonomik ve ekolojik konuların siyasal niteliğinden arındırılmış teknokratik yönetim lehine”* terk edilmesiyle sonuçlanmıştır (Pepermans ve Maeseele, 2014, s. 220) Bu ise demokrasinin kendisine zarar vermektedir.

Ranciere'e göre demokrasi *“gücü kullanma ehliyeti olmayanların gücüdür.”* Demokraside *“fikir ayrılıkları”* (dissensus) hayatidir ve politik özne toplumdaki *“anlaşmazlık sahnelerini yönlendirme kapasitesi”*ni temsil eder (Ranciere, 2004, s. 304). Siyasetin özü ise *“muhalif özneleştirme tarzlarına”* bağlıdır. Buna karşın post-politik çağına egemen olan mutabakat (consensus) *“şeylerin normal durumuna geri döndürülmesi”*, yani *“siyasetin var olmaması”* (non-existence of politics) anlamına

gelmektedir (Ranciere, 2010, s. 42). Ranciere, siyaset alanının yeniden yapılandırılması sonucu oluşan depolitizasyon süreci siyasetin sonuna yol açtığını ileri sürmektedir. Ona göre politik alana egemen olan fikir birliği de “*siyasi çatışmaları müzakere ve anlaşma biçimleriyle ve her bir tarafa diğer tarafların çıkarlarına uygun en iyi payı tahsis ederek çözmek için makul fikir ve uygulamadan çok daha fazlasını ifade eder.*” Bu durum ise çatışmaların uzmanların müzakere ettiği sorunlar olarak kavranması sonucunu doğurur. Böylece çatışmalar siyasetin dışına itilmiş olur (Ranciere, 2004, s. 306).

Chantal Mouffe da küreselleşme sonucunda ortaya çıkan “*özgür dünyanın*” komünizme karşı zafer kazandığı, kolektif kimliklerin zayıfladığı, partizan tartışmaların diyalogla çözülebildiği ve mutabakata varılabildiği post-politik vizyona meydan okuduğunu belirtmiştir (Mouffe, 2005, s. 1). Mouffe’a göre demokratik siyaseti yalnızca uzlaşma açısından ele almak kavramsal açıdan yanlış olmakla birlikte siyasi açıdan da tehlikelerle doludur (Mouffe, 2005, s. 2). Mouffe, demokrasiyi oluşturan kurumlar ve siyasal birliği sağlayan fikir ve değerler üzerine fikir birliği gerekli olsa da bunların anlamı ve nasıl uygulanması gerektiği konusunda anlaşmazlıkların olmasının normal ve gerekli olduğunun altını çizer. Bunun temel gerekçesi ise demokratik bir toplumda gerçekleşen tartışmaların toplumdaki verili sistemi aşan alternatif tahayyüllerin gündeme getirmesi gerekliliğidir (Mouffe, 2005, s. 31). Fakat Mouffe, post-politik çağda ideolojik çatışmaların yokluğu ve fikir birliğine yapılan vurgunun insanların siyasete gitgide daha az ilgi duyması sonucunu doğurduğunu ileri sürmektedir. Ona göre bu durum insanların siyasallaşmasının önüne ket vurur ve karşıt kampların olmadığı bir siyaset alanında kişilerin özdeşleşebileceği ideolojilerin olmamasına yol açar (Mouffe, 2005, s. 24). Benzer şekilde Swyngedouw’a göre de siyaset alanında anlaşmazlıklar ve tartışmalar hala mümkün olmasına karşın bunlar “*genel bir fikir birliği ve anlaşma modeli içinde işlerler*” (2010b, s. 196) ve “*dolayısıyla post-politik, sosyal ya da ekolojik meselelerin idaresi ile ilgilidir ve elbette tamamen olası, mevcut sosyo-ekolojik ilişkilerin alanı içinde kalırlar*” (2010b, s. 193).

İklim krizi özelinde çevresel meselelerin post-politik düzlemde ele alındığı birçok sosyal bilimci, sosyolog ve felsefeci tarafından ileri sürülmüştür (Aitken, 2012; Berglez ve Olausson, 2014; Carvalho, 2017; Catney ve Doyle, 2011; Methmann, 2010; Swyngedouw, 2010a; Swyngedouw, 2010b; Swyngedouw, 2011; Taylor, 2013;

Wynne, 2010). Berglez ve Olausson, insan kaynaklı iklim krizinin ve bunun olumsuz sonuçlarının özellikle Avrupa'nın büyük bir kısmında ve diğer batılı ülkelerde gerçekleştiğine yönelik ortak kanının bulunduğunu belirtmektedir. Fakat Berglez ve Olausson'a göre post-politik çerçeve iklim krizine dair *“daha büyük soruların”* bir kenara bırakılmasına yol açmakta ve bu *“fikir birliği kapitalizm, mevcut piyasa ekonomisinin sosyal, çevresel ve ekonomik düzen için yegâne seçenek olarak algılanmasını doğallaştırmaktadır”* (Berglez ve Olausson, 2014, s. 54). Bu nedenle çevresel meseleler ve doğaya yönelik tartışmalar *“sadece post-politik bir düzenin mükemmel ifadeleri değil, aynı zamanda çevresel sorunların mobilizasyonu, bu post-politik uzlaşmanın inşa edildiği anahtar alanlardan biridir”* (Berglez ve Olausson, 2014, s. 55).

Carvalho'ya göre neoliberal hükümetler vatandaşların da dâhil olduğu kamusal tartışmaların ortadan kalkmasına yol açmıştır. İklim krizi özelinde bu durum alternatif hayat tahayyüllerine yönelik iddiaların incelenmeye değer görülmesi ve yenilerinin üretilmesinin önüne ket vurmaktadır. İklim krizine yönelik egemen söylemler ise iklim krizinin depolitize olmasına yol açmıştır. Bu depolitizasyonla kast edilen, iklim krizinin *“temel sosyal, etik ve değerle ilgili”* konuları gündeme getirmesine karşın, bu sorunların *“tekno-yönetimsel söylemler”*in şekillendirdiği *“dar ve dışlayıcı bir sayılar, modeller ve hukuk jargonu”*na dönüştürülmesidir. Böylece iklim krizine yönelik tepkiler aracılığıyla *“uzman olmayan seslerin yerini alan karbon piyasaları, enerji yatırımı kararları, fiyat spekülasyonu”* gibi meseleler olarak ele alınmıştır (Carvalho, 2017, s. 493). Bu durum ise çevresel tartışmalarda *“sosyal, ekonomik ve politik yapıların dönüşümü için çağrılar da dahil olmak üzere daha radikal çevresel söylem ve seferberlik biçimlerinin bir kenara itilmesi”* sonucunu doğurmuştur (Carvalho, 2017, s. 395). Bunun sonucunda iklim krizinin çerçevelenme tarzı ve bunun etrafında dolaşan söylemler *“anlamlı bir kamusal katılıma”* engel olmaktadır (Aitken, 2012, s. 213). Wynne'a göre de (2010, s. 300) bu yaklaşım vatandaşların kendilerini doğrudan ilgilendiren konular karşısında pasifize edilmesine yol açmakta ve onların *“arkalarına yaslanmaları ve ne yapmaları gerektiğinin söylenmesini beklemeleri”*ne neden olmaktadır.

1.3.2. Ekolojik Modernizasyon Paradigması

Toplumsal iktidar, güç ve söylemler arasında dinamik bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki ise sürekli dönüşüm geçirmektedir. Bu durum, toplumsal denetimin daha nüanslı bir şekilde incelenmesini gerektirmektedir. Antonio Gramsci'nin geliştirdiği "hegemonya" kavramı Marksist teoride toplumdaki bu iktidar ve güç ilişkilerin incelenmesinde önemli bir yaklaşım olmuştur. Shoomaker ve Roose'e göre ideoloji "*bütünleştirici bir güç*" olarak işlev görmekte ve hegemonya terimi de "*yönetici sınıfın egemenliğini sürdürme araçlarına gönderme yapan*" bir anlama sahip olmaktadır (Shoomaker ve Roose, 2014, s. 112). Fairclough'a göre ise hegemonya, "*ekonomi, siyaset ve ideoloji*"nin kesişim noktasında yer alarak iktidar ve sınıfsal ilişkiler arasında arasındaki diyalektik ilişkilere özgün bir yer vermektedir. Hegemonya, bu süreçler sonucunda oluşan tahakküm ve tabiiyet ilişkilerini inşa ettiği gibi bunları sürdürerek veya bunlara karşı-hegemonik bir pozisyonla karşı çıkarak sürekli bir mücadelenin odağında yer almaktadır. Sivil toplumda geniş bir alanda gerçekleşen bu diyalektik süreç sonucunda ortaya çıkan anlam ideolojiktir ve bu ideoloji "*sağduyu*" olarak "*doğallaştırılır*" (Fairclough, 2010, s. 61-62).

Bierman ve Pattberg (2008, s. 280-292), çevre politikalarının 1970'li yıllardan itibaren serbest pazar mekanizmaları tarafından belirlendiğini ve bunun neoliberal ekonomiye geçişle doğrudan alakalı olduğunu altını çizmektedir. Bu durum çevresel söylemlerde "*pazar çevreciliğinin*" ortaya çıkmasına yol açmıştır. Böylece iklim krizi özelinde diğer bütün çevresel meseleler de bu baskın söylem içerisinde ele alınmış ve piyasa odaklı yaklaşım iklim krizine yönelik söylemler arasında en meşru olanı olarak işlevselleştirilmiştir.

Çevresel meselelere yönelik politikaların statükoyu tehdit etmeyen, sistem içinde çözülmesini savunan, iklim krizi hakkında konuşmanın en makul yolu haline gelen ve 1980'li yıllardan itibaren egemen olan bu paradigma araştırmacılar tarafından "*ekolojik modernizasyon*" (ecological modernization) olarak adlandırılmıştır (Hajer, 1996; Dryzek, 2013). Hajer ekolojik modernleşmeyi "*çevresel sorunsalın yapısal karakterini kabul eden ancak var olan politik, ekonomik ve sosyal kurumların çevreye olan özeni benimsediğini*" varsayan bir söylem olarak tanımlamaktadır (Hajer, 1996, s. 25). Hajer'e göre ekolojik modernizasyon söylemi hegemoniktir çünkü 1980'li yıllardan itibaren çevresel meselelerde bu söylemin gücüne sahip başka bir alternatif

kamusal alanda kendisine yer bulamamıştır. Nihayetinde ekolojik modernizasyon yeşil politikalar hakkında konuşmanın en “meşru” haline dönüşmüştür. Hajer, bu paradigmanın çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin farkında olan işletmeleri dilini kullandığını, ekolojik krizin işletmeler için bir mücadele alanı olduğunu belirtmektedir. Buna göre çevre kirliliği “*maliyet etkinliği ve idari verimlilik sınırları içinde*” bir “*verimsizlik meselesi*” olarak ele alınır. Bu yaklaşım, ekolojik krizleri “*yeni pazarlar ve ihtiyaçlar*” olarak algılar. Böylece ekolojik kriz “*üretim ve nakliye teknolojilerindeki yenilik, endüstriyel organizasyon, tüketim ürünleri*” gibi kapitalizmin devamlılığını sağlayan bir tarzı benimser. Böylece ekolojik modernizasyon iklim krizini tersine çevirir; ekonomik sistemin sürdürülebilirliği için tehlike arz eden sorunlar yeni teknolojilerin üretimi için araçsallaştırılır. Buna karşın sosyal çelişkiler görmezden gelinir ve farklı çıkar gruplarının söylemleri gündeme alınmaz. Bu paradigmanın anahtar kelimelerini “*verimlilik, teknolojik yenilik, teknolojik yönetim, prosedürel entegrasyon ve koordineli yönetim*” oluşturur. Böylece dünya üzerindeki yaşamı sürdürülemez kılan kapitalizme yönelik bir eleştiri getirilmemiş olur. Hajer’e göre ekolojik modernizasyon söylemi çevresel sorunlara yönelik teknik bir söylem olmanın ötesine geçerek 1970’lerden itibaren etkisini arttıran radikal çevre hareketinin taleplerinin yerine geçen bir nitelik de taşımaktadır. Bu anlamda kapitalist hegemonyanın sürdürülmesi açısından oldukça önemlidir. Böylece ekolojik modernizasyon paradigması “*çevresel bozulma artık modernitenin bir anormalliği*” olarak kavramsallaştırılmasının ve söylemin yaygınlaştırılmasının önüne ket vurmaktadır (Hajer, 1996, s. 30-33).

Dryzek’e göre ekonomik büyümenin verili kabul edildiği, meselelerin problem çözme yaklaşımıyla ele alındığı ve bunda uzmanların belirleyici rol oynadığı (Dryzek, 2013, s. 90), vatandaşların ise çözüm önerilerinde yer almadığı bu durumda aktörler arasında eşitlik değil hiyerarşi bulunmaktadır (Dryzek, 2013, s. 75). Bu hiyerarşi ise gücün ve bilginin merkezileşmesine yol açmaktadır (Dryzek, 2013, s. 93). Grove’a göre bu yönetimsellik iklim krizinin biyopolitikası olarak değerlendirilebilir. İklim krizi, çevresel sorunları hükümetlerin müdahalesine açar, bunları “*hesaplanabilir programlar*” haline getirir. Böylece biyopolitika tekniği hükümet müdahaleleri için bir amaca dönüşür. İklim krizinin biyopolitikası “*belirli uygulamaları ve düşünme biçimlerini diğerlerinden ayırmak, sınıflandırmak ve farklılaştırmak*” için kullanır ve böylece uyum ve hafifletme girişimlerinde meydana gelen güç ilişkilerini ortaya çıkarır. Bunun sonucunda “*uluslararası anlaşmalar, ulusal sera gazı salımı azaltımı,*

bireysel tüketimdeki değişimler” gibi biyopolitika teknikleri ortaya çıkar. Böylece “hesaplama teknikleri, bireyin iklim değişikliğine katkısını temsil eden karbon ayak izleri oluşturur; hükümet programları, örneğin kişisel karbon dengeleme satın alarak veya toplu taşımacılık gibi davranış değişiklikleri yoluyla bireyleri ayak izlerini azaltmaya teşvik eder” (Grove, 2014, s. 27).

Jean Baptiste Comby’e (2019, s. 473) göre bu durum sistemin kendisinin yol açtığı krizlerin sorumluluğunu bireylerin omuzlarına yükleyerek meselenin bireyselleştirilmesi ve ahlakileştirilmesi gibi sonuçlara yol açmaktadır. Comby bu noktada ekoloji hareketinin “farkındalık yaratma” ve “ekolojik vatandaşlık” söylemlerinin çevresel krizleri bayağılaştırdığını ileri sürmektedir. Comby’e göre liberal toplumun birey üzerine yaptığı vurgu ekolojik dönüşüm sürecinde bireyin ahlaki tercihlerine indirgenmesine yol açmakta, bu yaklaşım ise toplumsal dönüşümün yalnızca ekolojik iyi niyete sahip olan bireylerin yaşam tarzlarını değiştirerek çözebileceği bir sorun olarak çerçevelenmesine neden olmaktadır. Bu ise ekolojik sorunların toplumda verili olan diğer problemlerden ayrı olarak görülmesi temelinde gerçekleşmektedir. Bireyin “sürdürülebilir, adil, sorumlu, özerk, içe bakışçı (reflexive) ve öngörülü” (Comby, 2019, s. 472) olduğunun varsayıldığı ve rasyonel tercihlerle toplumu dönüştürebileceği ileri süren bu yaklaşım insanların hayatta karşı karşıya oldukları güçlüklerden bağımsız bir şekilde çevresel sorunlarla mücadele edebileceklerini varsayar. Bunun için de farkındalık yaratmayı amaçlayan iletişim kampanyaları insanların kendileri, yakınları ve bütün bir insanlık için rasyonel bir şekilde harekete geçmesi gerektiği yönünde mesajlar iletir. Bu anlamda ekolojik vatandaşlık (eco-citizenship) olgusu ekolojik krizi kişisel yeme alışkanlıkları, geri dönüşüm, sıfır atık ve diğer kişisel farkındalık gibi unsurlara indirger. Lakin çevresel bütünlüğü ve insanların iklim krizi gibi geniş çaplı krizlerden etkilenmesine yol açan toplumun sosyal organizasyonunu nadiren hedefine alır. Bu ise iklim krizinin depolitize edilmesinin bir diğer önemli aşamasıdır.

Meselelerin bireyselleştirilmesi, ahlakileştirilmesi, ekonomikleştirilmesi ve bilimselleştirilmesi olarak ele alınan depolitizasyon sorunu aynı zamanda çevresel konuların uzmanlık alanı olarak görülmesine ve buna yönelik politik bir tavır alınamaması sonucunu doğurur. Bu noktada ideolojik tartışmalar “teknolojik-yönetimsel” söylemler tarafından ikame edilir (Swyngedouw, 2010b, s. 225) ve bu sayede “kapitalizmin kaçınılmazlığı” inşa edilmiş olur (Swyngedouws, 2010a, s. 215).

Taylor’a göre iklim krizine yönelik ana akım söylemler ekonomik büyüme paradigması içerisinde gerçekleşmektedir. Fakat bu büyüme geleneksel anlamdan farklı olarak “sürdürülebilir” olma niteliğini taşır. Bu paradigma var olan sistemin radikal dönüşümü yerine ekonomik büyümeyi iklim krizine yönelik çözümlerin kaynağı olarak görmektedir. Bu kapsamda iklim krizi bir “*pazar başarısızlığı*”dır. Bu ise iklim krizine yönelik önlemlerin ekolojik modernizasyonun kurallarına uyularak gerçekleştirilebileceğine yönelik bir perspektiftir (Taylor, 2013, s. 26-27).

Fakat sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının gezegenin karşı karşıya kaldığı problemlere çözüm bulmak için faydalı olması şöyle dursun kavramın kendisi içinde çeşitli çelişkileri bulunmaktadır. Bu çelişkilerin merkezindeki temel unsur sürdürülebilir kalkınma politikalarının kapitalist ekonomi içerisinde ele alınmasıdır. Verili sistemde çevre, sermaye birikimi için temel bir kaynak olarak görülüp araçsallaştırılmıştır. Bu nedenle çevreyle kalkınma ilişkisi arasındaki dengede ekonomik büyüme hedefleri ağır basmaktadır. Böylece çevresel meselelerde sınıfsal boyutun unutulduğu ve adalet kavramının geri planda kaldığı görülmektedir. Bu durum ülkeler arası, kuşak içi ve kuşaklar arası adaletin sağlanmasının önüne ket vurmaktadır. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının insan merkezci felsefesi, bütün bu ekonomik faaliyetlerde önceliğin piyasaya ve ülkelerin refahına dayanmasıyla sonuçlanmakta, nihayetinde insanların bir parçası olduğu doğaya ve buradaki bütün türlere karşı üstün bir pozisyon alması durumuna yol açmaktadır (Çoban, 2020, s. 189-192).

Hajer, ekolojik modernizasyon söyleminin en göze çarpan niteliğinin çevresel örselenmeyi (degradation) “*hesap edilebilir*” (calculable) bir niteliğe kavuşturması olduğunu ifade etmektedir (Hajer, 1996, s. 26). Bu ölçülebilirlik durumu, iklim krizine yönelik özünde politik olan tanımlamaların ve çözüm önerilerinin “*bilimselleştirilmesine*” (scientified) (Bowman, 2010, s. 181) yol açmaktadır. Bilimselleştirilmiş teknik söylemler, kamuoyunun dikkatini çekmek, insanları mesele hakkında daha bilinçli kılmak, insanlarda aciliyet duygusu uyandırıp harekete geçirmelerini sağlamak ve politika yapıcılara gerekli politikaları uygulamaları için baskı yapmayı hedefleyen uyarıcı söylemlerle doğrudan ilintili olarak kullanım halindedir. Bu bağlamda iklim krizi iletişimindeki metaforlar olarak değerlendirilebilecek olan “tehlikeli limitler”, “tehlikeli iklim değişikliği”, “sıcaklık artışları beklenenden daha hızlı gerçekleşiyor”, “devrilme noktası” (tipping point) ve

“son 12 yılımız kaldı” gibi kavramsallaştırmalar gazetelerin manşetlerinde yer almayı kolaylaştıran iletişim pratikleri olsalar da hegemonik nitelikler taşımaktadırlar.

1.3.3. Korku Ekolojisi ve Tehlikeli Limitler

Swyngedouw’a göre iklim krizine yönelik hegemonik söylemlerin bir diğer önemli niteliği iklim krizinin yol açtığı sorunların “*korku ekolojisi*” kapsamında ele alınmasıdır (Swyngedouw, 2010a, s. 225). Hajer (1996, s. 10-11) de 1990’lardan itibaren iklim krizine yönelik apokaliptik söylemin “*nelerin, kim tarafından ve hangi koşullar altında yapılması gerektiğine*” yönelik soruları beraberinde getirdiğini, bunun ise güç ilişkilerinin doğmasına yol açtığını ifade etmektedir. Bu tartışmalar ise post-politik çağda “*biz kimiz?*” ve “*nasıl yaşamalıyız?*” gibi soruların bir kenara itilmesine, daha büyük ekonomi-politik güç ilişkilerinin görmezden gelinmesine yol açmaktadır. Bu durumda kamusal tartışmalar bürokratlar ve uzmanlar tarafından bazı iddialar ve çıkarlara öncelik verilmesi ile şekillenir (Catney ve Doyle, 2011, s. 178).

Fakat iklim değişikliğinin tehlikeleri söz konusu olduğunda neyin tehlikeli olduğu, bu tehlikenin kime ne kadar zarar vereceğine yönelik tespitler politikadan bağımsız değildir ve iklim krizinin yol açtığı zararın belirlenmesinde bilimciler kısmı bir rol oynamaktadır. IPCC’nin 2007 yılında yayınlanan değerlendirmesinde belirtildiği üzere “*tehlikeli antropojenik müdahalenin tanımlanması yalnızca bilimsel bilgiye dayandırılmaz, fakat bilimsel bilgiye dayanan yargıları gerektirir. Tek bir ölçü, önemli hassasiyetleri ve derecelendirmeyi tanımlamaya yetmez*” (Akt. Hulme, 2009, s. 209). İklim krizi konusunda çalışmalar yürüten en üst kuruluşların başında gelen IPCC tarafından ifade edilen bu cümleden hareketle krize yönelik alınması gereken önlemlerde politika ve ahlaki değerden bağımsız olmadığını söylemek mümkündür.

İklim politikalarında hangi seviyede riskin doğru kabul edilmesi gerektiği (Okereke ve Charlesworth, 2014, s. 44) ve ne kadarlık bir sıcaklık artışının kabul edilebileceğine (Taylor, 2013, s. 25) tartışmalar iklim krizinin tartışmalı olduğu konular arasındadır. Okereke ve Charlesworth’e göre ekonomik liberterler karbon emisyonu ile büyüme arasında bağ kurarak iklim değişikliğinin yarattığı sorunları ekonominin süregiden başarısı ve milyonlarca insanın maddi yaşam kalitesinin

sürdürülmesi için gerekli olan bir bedel olarak ele alırlar. Bu nedenle hükümetler ve iş piyasası fayda-maliyet hesaplamaları yapıp iklim krizinin getireceği ekonomik riskleri ve faydaları hesaplarlar. Bu ise iklim krizi ve onunla ilintili diğer ekolojik krizlerin teknik bir jargon ile ele alındığı yönetsel tartışmalar etrafında dönmeye başlamasıyla sonuçlanır (Okereke ve Charlesworth, 2014, s. 44).

Shaw da benzer bir yaklaşımla 2°'lik bir sıcaklık artışının dünyanın başka bir bölgesinde 5°'lik bir artışa denk gelebileceğini söyleyerek böyle bir limiti belirlemenin değer yargısı barındırdığını çünkü hangi etkilerin tehlikeli olarak belirleneceğinin öznel bir yargı olduğunu belirtmektedir (Shaw, 2013, s. 564). Bunun sonucunda parasal konuların mı, insanların ya da ekosistemlerin mi ön plana alınması gerektiği, hangi önlemin kabul edileceği ve bunun ne zaman uygulanmaya başlanacağına yönelik tartışmalar da bu tehlike söyleminin etrafında şekillenmiştir (Oppenheimer, 2005, s. 1399-1400). Örneğin tehlikeli limitler ve tehlikeli iklim değişikliği terimleri, “iklim krizi hangi insanlık için tehlikelidir?”, “kurtarılmaya degecek olan dünya nasıl bir dünyadır?” ve “bu dünya kimin dünyasıdır?” sorularını sormayı gerekli kılar. IPCC'nin raporlarında belirttiği üzere iklimdeki en ufak sıcaklık artışı bile dünyada milyonlarca insanın ülkelerinden ayrılıp iklim mültecileri olmalarına yol açmakta; yeryüzündeki türlerin yok oluşunu hızlandırmakta ve bu durum nihayetinde büyük bir adalet sorununa yol açmaktadır. Burada Bowman'ın sorduğu soruyu tekrarlamakta fayda vardır: “Eğer ısınma dünyanın yoksul çoğunluğunun enerji tüketiminden dışlanması, önüne geçilebilir hastalıkların ve az gelişmişliğin devam eden tahribatı pahasına 2 derecenin altında tutulsaydı, bu daha sıcak fakat adil ve eşit bir dünyada yaşamaktan daha iyi olur muydu?” (Bowman, 2010, s. 183). Bu sebeple ülkelerin ne kadar karbondioksit salımı yapma hakkının olduğu, salımları kaç yıl içerisinde belli bir derece altında tutmanın gerektiği, ülkeler arası karbon ticareti yapmanın gerekli olup olmadığı tartışmalar iklim krizinin geri döndürülemez etkilerinin önüne geçmek için önem taşımakla birlikte teknik sorun ve söylemler kamusal tartışmalarda iklim krizine yönelik diğer politik söylemlerin bastırılmasına yol açma riskini taşımaktadır.

1.3.4. İdeolojilerin Sona Ermesinin İdeolojisi

Swyngedouw, iklim krizine yönelin depolitizasyonun bir diğer önemli kaynağının iklim sorununun “*evrensel bir tehdit*” olarak “*homojenleştirici*” popülist bir dil kullanımında yattığını belirtmektedir. Swyngedouw’a göre iklim krizinden farklı coğrafyaların, ülkelerin ve grupların farklı derecede etkilendiği ve gelecekte etkileneceği bilinmesine karşın bunun “*bütün bir insanlığın karşılaşacağı küresel bir tehdit*” olarak sunulması, insan toplulukları arasındaki farklılıkların izini ortadan kaldırmaktadır. Bunun sonucunda ise iklim krizine katkısı az olan veya hiç olmayan toplulukların bu krizden en çok etkilenecek olanların başında geldiği gerçeğinin üstü örtülmüş olur (Swyngedouw, 2010a, s. 221). Bilimsel veriler, iklim krizine insan faaliyetlerinin yol açtığına yönelik şüpheye yer bırakmayacak bir niteliktedir. Bununla birlikte, sorunun faili ve maktulü olarak “*insanlık*” tanımlaması, meseleyi müphemleştirme ve apolitikleştirme riskini ortaya çıkarır. Çünkü politika yapıcılarının uluslararası çevre politikalarını uygularken uyguladıkları “*bizlik*” (we-ness) söylemi hegemonik nitelikleri içermektedir. Chakrabarty’e göre eğer iklim krizi toplumsal kırılganlıkları gözler önüne sermeseydi küreselleşmecî perspektif dünyayı yekpare bir şekilde görmeye devam edebilirdi (Chakrabarty, 2012, s. 2). Lakin iklim krizinin toplumda hali hazırda var olan küresel eşitsizlikler üzerinde yükselmesi bu bakışın gözden geçirilmesini gerektirir (Chakrabarty, 2012, s. 9).

Huggins’e göre Küresel Kuzey’deki sürdürülebilirlik Küresel Güney’in bugünkü durumu pahasına ve Kuzeyin gelecekteki çıkarı adına uygulanır. Bu nedenle “*çevresel emperyalizm*” zedelenebilir (vulnerable) insanlara ihtiyaç duyar, onların hayatta kalma kapasitelerini metalaştırır ve finansallaştırır (Huggins, 2017, s. 2447). Bu nedenle iklim krizine yönelik tehlikeli limitler söylemi eleştirilir. Huggins, küresel elitlerin “*herkese uygulanabilir limitleri*” olduğunu, ortalama sıcaklık hedefleri aracılığıyla iklim krizine yönelik risklerin tehlikeli olarak adlandırılmasının ise “*teknokratik bir evrenselcilik*” olduğunu söyler. Buna göre UNFCCC’nin hedef odaklı diplomasisi (target-based diplomacy), batılı devletlerin kalkınma normlarını emperyal güçler adına korumaktadır (Huggins, 2017, s. 2445). Böylece küresel ısınmaya yol açan karbon salımlarını meydana getiren sosyal ilişkiler ve ekonomik yapı gündeme alınmamış olur.

Swyngedouw'a göre iklim krizine yönelik post-politik popülist söylemlerin kendisini açığa çıkardığı bir diğer nokta ise toplumsal dönüşüm sırasında hiçbir ideolojinin ön plana çıkarılmamasıdır. Bu söylem tarzında toplumun içindeki gerilimler ve çatışmalar görmezden gelinir ve iklim krizine yönelik “*birlik olma*” çağrısı yapılır. İklim krizine yönelik ancak bütün bir insanlığın çabasıyla çözüme ulaşabileceği vurgulanır. Böylece insanlar “*küresel insanlık*” çatısı altında birleşmiş olur. Bu kişilerin birer siyasal özneye dönüşmeleri ise radikal farklılıklar görmezden gelinerek başlanır. İdeolojik duruşun silikleştiği bu söylem tarzı aynı elitleri sorgulayan ve onları sorunun faili olarak gören bir yaklaşımdan ziyade onları sorunların çözümü için meşru aktörler olarak görür. Elitlere yönelik takınılan bu tavır ise radikal dönüşümün ıskalanmasına ve “*eski normal*”e geri dönmek için taleplerin elitlere yönlendirilmesine yol açar. Bunun sonucunda bu reaksiyoner söylemler statükonun devamına ve kapitalist sistemin sigortasına dönüşürler. Bununla birlikte sistemin devamını sağlayan faktörlerinden bir diğeri de post-politik siyaset anlayışının “*adını koymama*” (not-naming) üzerine inşa edilmesi nedeniyledir. 19. ve 20. yüzyıldaki proletaryanın ve 20. yüzyılda feminizmin oluşturdukları “*hikaye*” (narrative) aracılığıyla “*adının konduğunu*” belirten Swyngedouw, iklim krizinin ise böyle bir “*pozitif göstereni*” olmadığını söylemektedir. İklim krizi söz konusu olduğunda “*başka bir dünya*”yı kurmak yerine negatif çağrışımları olan apokaliptik söylemler ağır basmaktadır. Böylece popülist söylem “*somutlaşmış bir vizyonu, gerçekleşmeyi bekleyen bir arzuyu*” gerçekleştirecek bir kurguyu tanıtmaz. Bu söylem tarzında sorunlar çözülmek için değil bir kenara itilmek için vardır (Swyngedouw, 2010a, s. 223-224).

Bu bağlamda karbondioksit “*sürdürülebilir bir iklim için düşmanlaştırılır.*” “*Karbondioksit*”e yönelik gerçekleştirilen bu mücadele karbondioksiti “*sosyo-iklimsel*” bir tehdit olarak dışsallaştırır, pazar ekonomisi tarafından mücadele edilmesi gereken bir aktöre dönüştürür. İklim krizine yönelik tehditin karbondioksit olarak tanımlanması ise sistem sorununun gözden kaçırılmasına, güç ilişkilerinin ve eşitsizliklerinin ele alınmamasıyla sonuçlanır. Böylece sistemin “*patolojik sendromu*” olarak karbondioksit iklim krizine yol açıyormuş gibi bir kavrayış ortaya çıkar. Bunun sonucunda ilan edilen düşman karbondioksit gibi bir “*boş gösteren*”e dönüşür, bu ise mücadele edilmesi gereken aktörün muğlaklığını açığa çıkartır (Swyngedouw, 2010a, 222-3). Blühdorn, bu durumu “*simülatif siyaset*” olarak adlandırmaktadır. Fransız felsefeci Jean Baudrillard’ın simülasyon kuramından hareketle simülatif siyaset,

“gerçek siyasetin sembolik tükenişine” yanıt vermektedir. Böyle bir siyaset yapış tarzında simülasyon gerçek olan hiçbir şeyi temsil etmez, gerçekliğe atıfta bulunmaz. Nihayetinde siyaset alanındaki semboller, işaretler ve görüntüler kendileri gerçekliği üretilir veya gerçekliğin kanıtı olarak sunulurlar (Blühdorn, 2007, 267-268). Baudrillard’ın belirttiği gibi simblülasyon ve simülakrlar, “*bütün dünyayı egemenliği altına alıp, tüm olayları anlamsızlaştırarak, anlamı kısa süreli geçici senaryolar, yaşamı ise bir hayatta kalma mücadelesi hatta sıradan bir iddia, bir meydan okumaya dönüştürmektedir*” (Baudrillard, 2013, s. 59). Söz konusu korku ekolojisi içerisinde bu simülasyonların yol açtığı temel sonuç ise “nötralize eden” bir “evrensel tehdit” yoluyla ulaşılan “caydırma”dır. Bu evrensel tehdit karşısında “politik hedefler ölmüştür” ve “hiçbir başkaldırı olayı, hiçbir hikaye kendi doğal mecrasını (mantıksal silsilesini) izleyerek gelişemeyecektir” (Baudrillard, 2013, s. 61). İklim krizine yönelik düşmanın sera gazlarının birikmesi olarak tanımlanması sonucunda buna çözüm olarak “iklimsel statükoya” geri dönüş olarak gösterilir. Bu ise tarihte belirlenen bir dönemde (örneğin sanayi devriminin başladığı yıl) yeşil teknolojiler, yönetsel ve kurumsal araçlar sayesinde mevcut bulunan karbondioksit yoğunluğuna yeniden ulaşılması hedefini ortaya çıkarır. Buna ulaşılması durumunda “*bildiğimiz kapitalist yaşamışın devamı*” öngörülmektedir (Swyngedouw, 2010a, s. 222). Bu ise teknik olarak belirlenmiş bir limitin aşılmanması durumunda dünyanın geri kalanında yaşamın olduğu gibi devam edebileceği anlamına gelir. Böylece iklim kriziyle doğrudan alakalı olan sosyal, ekonomik, siyasal ve ekolojik sorunların varlığı bir kenara itilir. Nihayetinde iklim krizi depolitize edilir, alternatif gelecekler ve kamusal katılım için mücadele edilemez.

1.4. Yeni Toplumsal Hareketler Çerçevesinde Küresel İklim Adaleti Hareketi

İklim krizinin etkisini arttıran olumsuz sonuçları bu krize yönelik önlemlerin hızlı bir şekilde alınmasını gerektirmektedir. Fakat önceki bölümlerde ele alındığı üzere iklim krizine “insanların” yol açtığı büyük ölçüde kabul edilmekle birlikte, iklim sorununun ortaya çıkmasına neden olan faktörler ve bu soruna nasıl bir çözüm üretilmesi gerektiği konusu önemli bir mücadele alanını oluşturmaktadır. Kamusal alanda bu konu hakkında bilim insanları, politikacılar, iş insanları, sivil toplum

kuruluşları ve aktivistler gibi birbirlerinden farklı çıkarları olan aktörler yer almaktadır. Bütün bu grupların iddiaları çeşitli medyalar aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmaktadır. Bu anlamda medya, iklim krizine ilişkin anlamın dolaşımını sağlayan başka bir önemli aktöre dönüşmektedir.

Bu bölümde, iklim krizini teknik bir mesele olarak ele alan ve iklim krizinin depolitizasyonuna yol açtığını ileri sürülen söylemsel çerçeveye yönelik bir cevap arayışının izi sürülecektir. 1970’li yıllardan itibaren etkisini gösteren “yeni toplumsal hareketler” ve bu hareket içerisinde son 20-25 yıl içerisinde ortaya çıkan “küresel iklim adaleti hareketi”, iklim krizini farklı bir bağlamda ele alma, iklim krizine yol açan sebeplerle toplumdaki diğer büyük eşitsizliklerin temel sebebi olan kapitalizm arasında doğrudan bir ilişki olduğu iddiasını taşımaktadır. İklim krizinin teknik bir meseleden sistemsal bir sorun olarak nitelendirilmesi ise iklim krizinin yeniden siyasallaştırılması imkanını içinde taşımaktadır. Fakat bu durumun imkan ve imkansızlığı, yeni sosyal hareketlerin kendi iç dinamiklerinin incelenmesini gerektirmektedir. Çünkü küresel iklim hareketi, yeni sosyal hareketler içerisinde yer alan diğer mücadele alanlarında olduğu gibi, oldukça parçalı, farklı çıkar gruplarını içerisinde barındıran, sistemsal sorunları kendisine hedef olarak seçtiği gibi bu boyutları tartışmanın merkezine koymayan yapıları da bünyesinde barındırmaktadır. Buna karşın iklim hareketi son yıllarda gitgide popülerleşmiş ve hareket içerisindeki grupların söylemleri geniş bir coğrafyada kendisine yer bulmuştur. Bu durumda iklim aktivisti Greta Thunberg önemli bir rol oynamış, sembolü olduğu iklim hareketinin medyada daha fazla yer almasını sağlamıştır. Fakat iklim krizinin medyada gitgide daha fazla yer alması, iklim konusundaki eylemsizliğe yönelik olumlu bir değişime yol açacağının garantisi değildir. Medyanın ekonomi-politik yapısı, çeşitli aktörlerin söylemlerini kendi kurumsal gerçeklikleri doğrultusunda şekillendirmektedir. İklim krizinin “çerçevelemesi” olarak ifade edilebilecek bu durumda iklim aktivistleri ana akım görüşleri zorlama, onlara alternatif üretme ve bunları kabul ettirme sürecinde aktif rol oynamaktadır. Bu bağlamda, gelecek bölümlerde iklim hareketinin yeni toplumsal hareketler paradigması içerisinde ele alınması gerektiği iddiasından hareketle bu paradigmanın kuramsal yapısı incelenecek, çevre hareketini ortaya çıkaran temel unsurlara değinilecek ve buradan iklim hareketinin tarihsel gelişimine ve bu hareket içerisindeki çatışmalı konulara göz atılacaktır.

1.4.1. Yeni Sosyal Hareketlerin Kuramsal Altyapısı

Melucci sosyal hareketleri “*yapıları sistemik bir alanda işleyen amaçlar, inançlar, kararlar ve fikir alışverişleri tarafından inşa edilen eylem sistemler*” olarak tanımlamaktadır. Ona göre birbirine sıkı bir şekilde bağlı olmayan bu hareketlerin bütünlüğünü ve devamlılığını sağlayan unsurların başında ise ismi sayılan bu olguların zeminini oluşturduğu karşılıklı bağımlılık ilişkileri gelmektedir (Melucci, 2016, s. 79). Bu anlamda sosyal hareketler Melucci tarafından “*daima ya yapısal bir krizin sonucu ya da ortak inançların bir ifadesi*” (Melucci, 2016, s. 76) olarak tanımlanmaktadır.

Toplumsal hareketler terimi, “*egemen fikirlere ve belirli bir güç kümesine*” bir meydan okumayı işaret etmektedir. Buna verilecek en iyi örneklerin başında on dokuzuncu yüzyılda etkili olan, emek-sermaye çelişkisinin sebep olduğu endüstriyel çalışma koşulları nedeniyle devlete ve patronlara karşı bir araya gelen işçi sınıfı hareketi gelmektedir. (Doyle ve McEachern, 2008, s. 84-85). Toplumsal hareketler sivil toplumdaki farklı çıkar grupları “*kendilerini devletin ve/veya pazar ekonomisinin yarattığı sorunlara ve tahribata karşı koruyabilmek, aynı zamanda özerk ve demokratik bir toplum için mücadele etmek amacıyla*” kolektif olarak eylemler gerçekleştirmektedir (Sanlı, 2005, s. 45).

Johnston ve diğerlerine göre (1994, s. 3-4) Avrupalı ve ABD’li sosyal bilimciler bu dönemde gerçekleşen sosyal hareketlerin “*fikir sistemlerine*” odaklanmıştır. Bunlar ise “*sosyalizm, kapitalizm, muhafazakarlık, komünizm ve faşizm*” gibi büyük teorilerden oluşmaktadır. On dokuzuncu yüzyılda etkinliğini arttıran işçi hareketinin mücadelesi bu paradigmayla uyumludur. Marksist bilim insanları bu hareketlerin sınıfsal kökenlerini, amaçlarını, çıkarlarını ve yaptıkları vurguları inceleyerek sosyal hareket ve kolektif eylemlerin merkezinde ideolojilerin yer aldığını vurgulamışlardır (Johnston ve diğerleri, 1994, s. 4). Bu anlamda Heywood’un belirttiği gibi 19. yüzyıldaki sosyal hareketler “*ezilenlerin ve dezavantajlıların*” hareketleri olmuştur (Heywood, 2014, s. 260). İşçiler daha iyi ve adil bir gelecek vizyonuna sahip bir şekilde mücadele etmişler, bu mücadelelerin sonucunda çalışma koşullarında önemli iyileşmelerin yaşanmasını sağlamışlardır (Doyle ve McEachern, 2008, s. 85). Eder’in “*nesnel sınıf odaklı konumu*” teorisi olarak tanımladığı bu yaklaşım sosyal hareketleri “*sosyal-yapısal determinizm*” çerçevesinde sınıflı toplumun nesnel yapısının bir

sonucu olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım toplumdaki ekonomik çelişkiler, çatışmalar ve refah devletini analizinin merkezine koymaktadır. Modern toplumdaki “merkezi çatışmalar” ekonomik alanın kontrolü üzerinedir (Eder, 1985, s. 870-871).

Buna karşın 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkisini arttıran ve yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılan olgu bu yeni toplum yapısına egemen olmuştur. della Porta ve Diani de (2006, s. 1) içine toplumsal hareketler ve protesto eylemlerini de dahil ettikleri “büyük siyasi örgütler veya sendikalarla uyumlu olmayan sosyal örgütlerin” zamanla Batı demokrasilerinin önemli bir parçası haline geldiğini vurgulamıştır.

Fakat yeni toplumsal hareketleri ele alan literatür oldukça geniştir ve bu alanda düşünce üreten kişiler arasında fikir birliğinin de az olması nedeniyle bu hareketleri kolay bir şekilde özetlemek oldukça güçtür. Yeni sosyal hareketlerin ne kadar yeni olduğu, hangi değerlere sahip oldukları, geleneksel toplumsal hareketlerle arasındaki farkları gibi konular hakkında oldukça zengin içerikli çalışmalar bulunmaktadır. Bu anlamda “eski” sosyal hareketler olarak nitelendirilen kolektif eylemler ile yeni sosyal hareketler paradigması içerisinde kabul edilen hareketler arasında ayrımların ele alınması gerekmektedir.

Yeni Toplumsal Hareketler kavramı 1960’lı yıllardan itibaren Avrupa ve Kuzey Amerika’da meydana gelen “barış hareketleri, öğrenci hareketleri, nükleer karşıtı enerji protestoları, azınlık milliyetçiliği, eşcinsel hakları, kadın hakları, hayvan hakları, alternatif tıp, köktendinci hareketler, Yeni Çağ (New Age) ve ekoloji hareketleri” gibi geleneksel toplumsal çatışma teorilerini aşma iddiasında olan toplumsal eylemlere ve bunların örgütlenme tarzlarını açıklamak için kullanılmış bir tanımlamadır (Johnston, Larana ve Gusfield, 1994, s. 4). Yeni toplumsal hareketler içinde yer aldıkları politik bağlam içerisinde incelendiklerinde özellikle endüstriyelleşmenin yarattığı tehdit edici unsurlara yönelik bir tepkinin sonucu olarak ortaya çıktıkları söylenebilir. Özellikle mevcut siyasi yapıların bürokratik yapıları ve siyasal partilerin toplumdaki mevcut sorunları çözmede yetersiz kalması, genç nüfusun da siyasal katılımının niteliğinin değişmesi ile sonuçlanmıştır (Sanlı, 2005, s. 94). Bu hareketlerin politik söylemini “sol/sağ” ve “reform/devrim” gibi ikilikler içerisinde açıklamak güçtür. Yeni toplumsal hareketler kuramcıları bu hareketleri değerlendirirken emek ve sermaye çelişkisini merkeze koymanın yanıltıcı olacağını

ileri sürmekte, bunu ise “*bireylerin farklı ihtiyaçlarını dikkate almadıkları*” açıklamasıyla gerekçelendirmektedirler (Sanlı, 2005, s. 106).

Yeni Toplumsal Hareketler paradigmasının fikirsel temelleri kıta Avrupasının sosyal teori ve siyaset felsefesine dayanmaktadır. Yeni sosyal hareketler kuramcılarının temel argümanı, toplumsal hayatın artık klasik Marksist yaklaşımdan hareketle sınıfsal bir bakış açısıyla açıklanamayacağıdır. Bu görüşü savunan sahip Alain Touraine, Alberto Melucci ve Ronald Inglehart gibi sosyal bilimciler Marksizmin sınıf ve ekonomik yaklaşımını indirgemeci olmakla eleştirmekte, Marksizmin dönüşüm halinde olan toplumun yeni dinamiklerini açıklamakta eksik kaldığını ileri sürmektedirler (Buechler, 1995, s. 441-442). Toplumu analiz ederken sınıf gözlüğünün çıkarılması gerektiğini savunan bu kuramcılar, yeni toplumsal hareketleri makro düzeyde ekonomik aktivitelerle ilişkilendirirken mikro düzeyde kimlik ve kişisel davranışın sosyal hareketler üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu incelerler (Pichardo, 1997, s. 411).

Yeni Toplumsal Hareketler paradigması açıklanırken en sık faydalanılan hipotezler arasında Inglehart’ın “*değer değişimi*” hipotezi gelmektedir. Inglehart yeni sosyal hareketleri “*maddi güvenlikten çok yaşam kalitesini arttırmaya yönelik ilgileri*” nedeniyle post materyalist değerlere sahip kişilerin katılım sağladığı hareketler olarak tanımlamıştır (Sanlı, 2005, s. 28). Çayır da yeni sosyal hareketlerin “*ekonomik büyümeden çok hayatın ekonomik olmayan nitelikleri*”nde mücadele yürüttüğünü belirtmektedir. Bu değerler ise Inglehart’ın yeni toplumun yapısını analiz ederken merkezine aldığı post-materyalist değerler tarafından şekillendirilmiştir. Habermas da toplumdaki yeni çatışmaların artık bölüşüm sorunundan ziyade “*hayatın grameri*” konusunda gerçekleştiğini ileri sürmüştür (Çayır, 2016, s. 15).

Yeni toplumsal hareket teorisyenleri, modern toplumlardaki dayanışma, çatışma ve mücadeleleri analiz ederken sınıf bilinci ve ideoloji gibi olguların yetersiz kaldığına yönelik bir konumda yer almış, kolektif eylemleri açıklamak amacıyla farklı dinamiklere dikkat çekilmesi gerektiğini iddia etmişlerdir. Avrupa ekolünde yer alan bu kuramcılarının başında ise Alain Touraine gelmiştir (Sanlı, 2005, s. 62). Touraine yeni sosyal hareketleri açıklarken “*post endüstriyel toplum paradigması*”ndan yola çıkmaktadır. Touraine’e göre post-endüstriyel toplumda güç dinamikleri değişmiştir. “*Sosyal hareketler ve siyasal yapının dönüşümünü simgeleyen*” yeni sosyal hareketler

artık toplumsal çatışmanın merkezini devletten “sivil toplum”a yöneltmiştir. Mücadele alanının değişmesi ise “devlet gücünü kontrol etme” fikrinin “sivil ilişkileri dönüştürme” amacıyla ikame edilmesi sonucunu doğurmuştur (Çayır, 2016, s. 14). Bu durum Touraine’e göre sivil alanda gerçekleşen bu mücadelelerin “daha önce kamusal alandan dışlanan sosyal kategorileri” güçlendirmesi nedeniyle “sivil alanın genişlemesi”ni sağlamıştır. Bunun sonucunda ise özel ve kamusal olan arasındaki sınırlar belirsizleşmiş, hayat tarzı ve kimlikler ön plana çıkmıştır. Böylece “kültürel alan”, hareketlerin amaçlarına ulaşmak için yer aldıkları nihai hedefe dönüşmüştür (Çayır, 2016, s. 21). Giddens bu durumu toplumsal benliğin oluşum süreci olarak görmüş ve bunu “hayat politikaları” olarak nitelendirmiştir. Ona göre kişi kamusal alandaki bu çatışmalarda yer alarak hem kişisel hem de toplumsal kimliğini inşa ederek kendisini gerçekleştirmektedir (Çayır, 2016, s. 25).

Melucci de sosyal hareketlerin post-endüstriyel “ekonomik, politik ve kültürel yapıların artan bütünleşmeleri” etrafında şekillenmekte olduğunu söylemektedir. Buradan hareketle Melucci yeni toplum düzeninde ekonomik temelli bir okumanın yerine “sembolik sistemleri” koymaktadır. Melucci’ye göre toplumsal çatışmalar, Touraine’nin görüşlerine benzer bir şekilde, “ekonomik/endüstriyel sistemden kültürel alana kaymaktadır.” Melucci bu tezi post-endüstriyel toplumların karmaşık sistemlerinin “enformasyonel sistemler” olduğunu düşünmesi nedeniyle ileri sürmektedir. Melucci, enformasyonun üreticisi ve tüketicisi olan insan topluluklarının ekonominin belirlenimciliğinden bir dereceye kadar uzak olmasının bu karmaşık sistemlerin devamlılığını sürdürmesi için kaçınılmaz olduğunu düşünmektedir (Melucci, 2016, s. 81-82). Melucci toplumsal hareketlerdeki aktörlerin geçici olduğunu, burada önemli unsurun toplumda bir problemin yaşandığını gösterebilmek ve bunu sürdürülebilir kılmak olduğunu söylemektedir. Bu nedenle “aktörler bir çeşit yeni medyadırlar.” Buradaki aktörlerin eyleme geçmedeki temel çıkarları maddi değildir. Siyasal katılımı “sembolik ve kültürel menfaatleri” yerine getirmek, yaşam tarzlarını değiştirmek, toplumdaki daha büyük meseleler için mücadele ederken kendi hayatında da anlamlı değişiklikleri başarabilmek motivasyonu ile tecrübe etmektedirler (Melucci, 2016, s. 82-83).

Cohen de diğer yeni sosyal hareket kuramcılarının belirttiği gibi bu hareketlerin devleti ve piyasayı hedef almadıklarını, sivil toplumun “mücadelelerin, kamu alanlarının ve siyasal süreçlerin alanı” olarak gördüklerini belirtmiştir. Bu alan,

“kimliklerin ve toplumsal egemenlik ilişkilerinin inşa edildiği ve direnişin kök bulduğu alandır.” Devlete yönelen toplumsal hareket teorileri ise bu nedenle Touraine’nin post-endüstriyel toplumdaki sosyal hareketleri kavrayışından oldukça farklıdır (Cohen, 2016, s. 116).

Eder, yeni sosyal hareketlerde *“tek bir merkezi kolektif aktör (proleterya)”* yerine birden fazla kolektif aktörün olduğunu altını çizmektedir. Bu nedenle de ekonomik alandaki çatışmaların sosyal ve kültürel alana kaydığı varsayılmaktadır. Çatışmanın yaşandığı alana yönelik bu açıklama ise post-materyalist değerlerin yeni toplumsal hareketlerin temel itici gücü olduğu hipotezini işaret etmektedir. Bunun sonucunda *“nesnel”* olan yapısal faktörlerin yerini protestocuların *“öznel”* yanlarına kaydığı ileri sürülür. *“Kültürel belirlenimcilik”* olarak tanımlanabilecek olan bu olgu, toplumdaki değişimler sonucu ortaya çıkan değerlerin sınıf bilincinin yerine geçerek toplumsal hareketlerin omurgasını oluşturduğunu varsayar (Eder, 1985, s. 871-872).

Eder’e göre yeni toplumsal hareketlerin temel özelliklerinin başında siyaset yapımında ahlaki değerlere önceliklemleridir. Protestoların amacı da *“varsayılan bir ahlaki standartı yerine getirmeyi amaçlamaktadır.”* Eder bu durumu *“ahlaki bir haçlı seferi”* olarak ele almakta ve proleteryanın mücadelesinin yerini *“bireyci iyimserlik”, “püriten ahlakçılık”,* ve *“kurtuluşun etik doktrinleri”* nin aldığını vurgulamaktadır. Bu anlamda *“protesto eylemi, eski bir kolektif protesto mantığının, ahlaki öfke mantığının bir devamıdır”* (Eder, 1985, s. 879). Yeni protesto hareketleri siyasetin bürokratikleşmesi nedeniyle egemen siyaset yapıcılarının ele almadığı konuları siyaset alanına taşıyarak baskı grubu görevi görmektedirler (Eder, 1985, s. 880). Siyaset alanındaki yerleri de sonucu belirsiz olan *“korku ile ütopya”* arasındaki gerilimin yarattığı seferberlik durumu etrafında şekillenmektedir (Eder, 1985, s. 890).

Cohen’e göre yeni sosyal hareketlere *“yeni”* sıfatının yakıştırılmasının sebepleri arasında ilk olarak bu hareketlerin *“devrimci hülyalardan”* vazgeçmeleri gelmektedir. Bu hareketler yapısal faktörlerin çözülmesi için mücadele etmenin yerine *“siyasal ve ekonomik sistemlerin özerk işleyişini öngören bir sivil toplum savunusu”* içerisinde olmaktadır (Cohen, 2016, s. 103). Cohen, yeni sosyal hareketlerin *“devlete ve piyasa ekonomisine”* karşı toplumun kendini koruma refleksi sonucunda ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu hareketler *“post-burjuva, post-patriyarkal ve demokratik bir sivil toplum”* için mücadele etmektedirler (Cohen, 2016, s. 102).

Doyle ve McEachern, yeni toplumsal hareketlerin geniş ölçüde desteği sağlayabilmek için genellikle “*sınıf, din, yerleşik siyasi partiler ve hatta aileler gibi engelleri ve sınırları*” geçersiz kıldığını belirtmektedir. Burada oluşturulan kimlik, fikirsel temellere oturmanın ötesine geçmektedir. Toplum içerisinde karşı-kültürel olarak nitelendirilebilecek yaşam tarzlarıyla kamusal protestolara katılmakta ve burada toplumun egemen kültürel, politik ve sosyal değerleriyle mücadele etmektedirler (Doyle ve McEachern, 2008, s. 85).

Yeni sosyal hareketlerin ne kadar yeni olduğu konusu uzun bir süre boyunca tartışma konusu olmuştur. 1960’lı yılların ortasından itibaren ortaya çıkmaya başlayan toplumsal hareketlerin “yeni” olduklarını iddia etmek için “eski” toplumsal hareketler olarak nitelendirilen, endüstri çağındaki örgütlenmeler ve toplumsal mücadelelerle karşılaştırma yapma yoluna gidilmiştir. Offe, eski paradigmanın egemen olduğu dönemde “*ekonomik büyüme, bireysel ve kolektif gelir dağılımındaki iyileşmeler, toplumsal statülerin hukuksal açıdan korunması*” gibi temel taleplerin bulunduğunu, bunların gerçekleşmesi için de sistem içerisinde baskın aktörler olan baskı grupları ve siyasal partilerin aktif rol aldığını söylemektedir (Offe, 2016, s. 53). Yeni toplumsal hareketler ise “*ekoloji ya da çevre hareketleri, insan hakları hareketleri, bunlardan en önemlisi olan ve kadın kimliğinin korunması ve toplumsal cinsiyet, yaş, ırk, dil, ve bölge fark etmeksizin eşit katılım için mücadele eden feminist hareket, pasifizm ve barış hareketler, mal ve hizmetlerin üretim ve dağıtımının ‘alternatif’ ya da ‘cemaatsel’ biçimi için mücadele eden hareketlerdir*” (Offe, 2016, s. 57). Offe’a göre, yeni toplumsal hareketler iki kutuplu siyaset anlayışında siyasileştirilemeyecek konuların kamusal alanda ele alınmasını sağlamıştır. Böylece kendilerine üçüncü bir kategori oluşturan aktörler, “*liberal demokrasi ve refah devletinin pratikleri ve doktrinlerinde öngörülmeven ‘kurumsal olmayan’ siyaset alanında*” mücadele yürütmektedir. Offe, bu hareketlerin kendi değerlerinin toplumun bütünü tarafından kabul edilmesini değil hak ve özgürlüklerin azami düzeyde kullanılması konusunda talepleri olduğunu söylemektedir (Offe, 2016, s. 55-56). Offe’e göre siyaset alanındaki çatışmaların temel ekonomik aktörler arasında bir mücadelenin sonucunda gerçekleşmemesi, yeni sosyal hareketlerin sınıf temelli bir hareket olmadığını göstermektedir (Offe, 2016, s. 64).

Bu bağlamda yeni sosyal hareketler olarak adlandırılan siyaset tarzının katılımcılarını yeni orta sınıf oluşturmaktadır (Heywood, 2014, s. 260). Üretim

sektöründen olmayan ve iyi eğitimli bu kitle, sınıfsal konumları nedeniyle değil “sosyal meseleler üzerine ortak kaygıları” aracılığıyla bir araya gelirler (Pichardo, 1997, s. 416- 418). Offe, toplumun avantajlı üyeleri arasında olan bu kişilerin “modern ve evrensel” değerlere sahip olduğunu, gündelik hayattaki mahrumiyetlerinin genişlemesi, minimum standartların kaybedilmesi korkusu, toplumsal hayattaki kontrolün artması nedeniyle politik hareketler içerisinde olduklarını söyler. Bu kişiler modern değerleri reddetmemekte, bu değerlerin “seçici bir radikalizasyonunu” oluşturmaktadırlar (Offe, 2016, s. 68-71). Bu birliktelikleri ortak değerler etrafında şekillenmekte ve burada ideolojik bir homojenlik aranmamaktadır. Bu nedenle normal siyaset kanallarında hareket etmezler. “Sembolik eylemler” ile belli konular hakkında kamuoyu oluşturma ve kamuoyunu harekete geçirmeyi amaçlarlar. Burada yekpare amaçlar ve eylem tarzından söz edilememektedir. Organize olma tarzları farklıdır. Genellikle lidersiz ve hiyerarşinin oluşmaması için akışkan bir yapı içerisindedirler. Bürokratikleşmeye karşı olan bu hareketler “merkezileşmemiş ve hiyerarşik olmayan” bir yapılanma içerisindedirler. Bunun yanında kurumsal politika içerisinde olan ve hükümet organları ile çalışmalar yürüten veya siyasi partiler kuran hareketler de bulunmaktadır (Pichardo, 1997, s. 416- 418).

Yeni sosyal hareketlerin “eski” toplumsal hareketlerden farklı yönleri çeşitli kuramcılar tarafından dile getirilmesine karşın Buechler’e göre yeni toplumsal hareketlerin yenilik iddiası abartılıdır. Buechler, eski sosyal hareketlerle yeni sosyal hareketler arasında devamlılılık olduğunu fakat Marksist gelenekten kaçınmak adına hareketlerin bu boyutunun görmezden gelindiğini belirtmektedir. İki hareket arasındaki bu “yanlış dikotomi” ise on dokuzuncu yıldaki emek hareketiyle yeni toplumsal hareketler arasındaki temel ortak karakteristik özellikleri gölgeler. Bu nedenle “ırksal, etnik ya da cinsel azınlıklar ve barış, ekoloji ya da adalet temalarını içeriyor olsalar da, hepsinin en azından yirminci yüzyıla yayılan ve bazen on dokuzuncu yüzyıla çok daha geri dönen önemli tarihsel öncülleri vardır” ve “dolayısıyla, sözde eski ve yeni toplumsal hareketler arasında tipik olarak ima edilenden daha fazla süreklilik vardır.” Tarihselliğe yapılan vurgu ise 1960’lardan önce başka bir protesto dalgasının olmadığı yanılsamasının önüne geçmek için önemlidir (Buechler, 1997, s. 448-449).

1.4.2. Yeni Sosyal Hareketler Olarak Çevre/Ekoloji Hareketi

Endüstri devrimi doğanın geri döndürülemez örselenme sürecini küresel bir boyuta taşımıştır. Zenginliğin temel kaynağı olan işçi emeği ve doğa bu dönemde sermayenin dünyayı metalaştırma sürecinin en önemli iki unsuru haline gelmiştir. Bu dönemde sanayileşmenin neden olduğu ilk çevre krizleri görülmeye ve insanlar tarafından tecrübe edilmeye başlamıştır. Batı toplumlarının ilerlemesinde teknolojiye duyulan sonsuz güven küresel çaplı bir çevresel örselenmenin de başlangıcını oluşturmuştur. Büyük sanayiler 19. yüzyıldan itibaren şehirlerde yoğunlaşmış, bu durum o şehirlerde yaşayan insanlar ve özellikle fabrikalarda çalışan işçi sınıfının kendisini çevresel tahribat ve kaygıların içinde bulmasına yol açmıştır. Kentsel çevrenin yol açtığı sorunların başında “*sanayi şehirlerinin kirliliği ve kötü kokusu, salgın hastalık*” gibi sorunlar gelmiştir. Bahsi geçen sorunlara ek olarak toprak ve suyun kirlenmesi ve sanayi kuruluşlarının sinai atıkları nedeniyle kirlenmesi bu dönemde önemli bir problem olmuştur. Bu süreçler Friedrich Engels 1845 yılında yayınlanan “*İngiltere’de Emekçi Sınıfların Durumu*” isimli kitabında detaylı bir şekilde aktarılmış (Radkau, 2020, s. 407-415), Engels, James Kay’ın “*Manchester’da Pamuklu İmalatında İstihdam Edilen Çalışan Sınıfların Manevi ve Fiziki Durumları*” isimli raporundan hareketle toplumdaki zehirli gazların ve maddelerin, salgın hastalıkların ve havalandırması olmayan çalışma ortamlarının yol açtığı ölüm oranlarının sınıfsal olarak nasıl değişiklik gösterdiğini analiz etmiştir (Foster, 1999, s. 57-58; Radkau, 2020, s. 407).

Çalışma ve çevre koşulları sonucunda gerçekleşen bu durumlar işçilerin örgütlenip adil ve sağlıklı bir iş yaşam dengesi için mücadele etmesini gerektirmiştir. Böylece bu dönemden başlayıp günümüze kadar devam eden bir “*işçi sınıfı çevreciliği*” (working class environmentalism) ortaya çıkmıştır. Fakat emekçilerin çevreciliği ana akım çevre hareketi ve düşüncesi tarafından genellikle görmezden gelinmiştir. Karen Bell bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“İşçi sınıfı her gün, büyük ölçüde görünmez bir şekilde, halkın gözünden ve farkındalığından uzak, zehirli ve tehlikeli ortamlarda yaşayarak ve çalışarak öldürülüyor ve yaralanıyor. Şikayet ve endişelerini dile getirdiklerinde görmezden

geliniyor ve bazen hakarete uğruyorlar. Bu ölümler ve yaralanmalar kısmen işçi sınıfının yaşamlarına ve endişelerine yeterince değer vermemekten kaynaklandığı ben bunu "sınıfçılık"(classism) olarak görüyorum ve çevre kalitesi ile bağlantılı olduğu için buna "çevresel sınıfçılık" diyorum" (Bell, 2020, s. 2).

Bell'e göre çevresel sınıfçılık "yaşama, çalışma ve boş zaman ortamlarının kalitesi açısından işçi sınıfı bireyleri ve grupları üzerinde daha az olumlu etki yapan politika veya uygulamaları" ifade eder (Bell, 2020, s. 3). Fakat bu kavramın önerdiği bakış açısı oldukça az dile getirilmektedir. Sendikalar ve işçi sınıfının oluşturduğu diğer organizasyonlar ana akım çevresel söylemlerin hakim olduğu çevre hareketleri ve kanun yapıcılar tarafından görmezden gelinmiştir. Sınıflı toplumlarda kapitalist ekonomik sistemin yol açtığı çevresel krizlerden en çok etkilenen kesimler işçi sınıfından olan bireyler ve onların aileleri olmaktadır (Bell, 2020, s. 5). Buna karşın 19. yüzyıldan itibaren işçi sınıfının talepleri suç görülmekle eşdeğer olmuştur (Radkau, 2020, s. 494). Böylece emek ve sermaye çelişkisi, emekçilerin hayatta kalabilmek ve sağlıklı bir şekilde yaşayabilmek için örgütlü olma mücadelesinin önündeki en büyük engellerin başında gelmiştir.

Çevreciliğin ana akım görüşünü yeni toplumsal hareketler paradigması içerisinde Avrupa'da 1960'ların sonundan itibaren etkisini arttıran sosyal hareketler ve burada ele alınan ekolojik retorik oluşturmaktadır. Çevreciliğin yükselişi "yeni sınıf" tezinden türetilmiş, çevreci harekete katılan kişilerin ağırlıklı olarak bu "yeni orta sınıf" içerisinde çıktığı ileri sürülmüştür (Carter, 2007, s. 92). Offe ise yeni toplumsal hareketlere katılan iki farklı gruptan daha bahsetmektedir. Bunlar arasında eski sosyal hareketlerde yer alan aktörler "eski orta sınıfın unsurları" (kendi işine sahip olanlar, çiftçiler, esnaf, zanaatkarlar vs.) ve "iş piyasasının dışında kalan insanlar"ın oluşturduğu, içinde işsizler, öğrenciler, ev hanımları ve emeklileri barındıran kategoridir (Offe, 2016, s. 60-63).

Doyle ve McEachern, çevre hareketlerinin üç temel kategoride ele alınabileceğini söylemektedir. Bunlar "post-materyalist, post-endüstriyel ve post-kolonyal" tecrübeler etrafında şekillenmektedir (Doyle ve McEachern, 2008, s. 88) Çevre hareketinin bu üç kategorisi içerisinde en yaygın şekilde kabul gören ve Avrupalı yeni sosyal hareketler kuramcılarının temel argümanlarının başında gelen post-materyalizm tezidir. Inglehart'ın "değer değişimi" hipotezine göre çevre hareketleri modern toplumlardaki bireylerin dönüşen toplumsal yapının sonucunda

sahip oldukları yeni değer yargılarına işaret etmektedir. Bu tez Maslow'un "*ihtiyaçlar hiyerarşisi*" hipotezinden türetilmiştir. Buna göre Batı toplumlarının hayatta kalma, güvenlik ve emniyet gibi temel ihtiyaçlarını gidermesi, onların sevgi, aidiyet, kimlik, hayat kalitesi gibi "*daha büyük*" materyal olmayan değerler için mücadele etmeleri sonucunu doğurmuştur (Bell, 2020, s. 140; Doyle ve McEachern, 2008, s. 88-89).

Bu hipoteze göre varlıklı ülkelerdeki vatandaşların postmateryal değerleri ekonomik meselelerin önüne koyması onların doğal çevreyi korumaya yönelik daha büyük bir dikkat ve enerji harcamaları sonucunu doğurmuştur. Franzen de "*bolluk hipotezi*" (affluence hypothesis) ile bu iddiayı desteklemekte ve doğal çevreyi korumaya yönelik değerlerin insanların gelirlerinin artması ile paralel olduğunu belirtmektedir. Franzen'e göre varlıklı ülkelerin vatandaşlarının yoksul ülkelere kıyasla daha az ekonomik kaygıya sahip olmaları çevrenin temiz olmasına yönelik taleplerinin olmasına ve küresel çevrenin korunması için daha fazla kaynak ayırabilmelerini sağlamaktadır (Franzen, 2003, s. 299).

Bu tarz post-materyalist çevrecilik anlayışının en göze çarpan örnekleri arasında Martinzer-Alier'in "*vahşi doğa kültü*" olarak adlandırdığı Kuzey Amerika ve Avustralya'daki doğa koruma hareketi sayılmaktadır. Doğa korumacılığı Avrupa kıtasındaki çevreciliğin de en eski örneğini oluşturmaktadır. Modernleşmenin yarattığı çevresel tahribat sonucunda ortaya çıkan bu hareket kuşların korunması ve türlerin yok olması problemler gibi sorunlar etrafında şekillenmiştir (Doyle ve McEachern, 2008, s. 99-101). Doğa koruma hareketi ekonomik kaynakların dağıtımı konusuyla alakalı bir talepte bulunmamış, bu anlamda toplumdaki çatışmaların kaynağı olan sermaye ve emek arasındaki güç ilişkilerini verili kabul etmiştir. Doğanın geçirdiği dönüşümün temel sorumlusu ise güç ilişkilerinden bağımsız bir demiryolları endüstrisi ve büyük çaplı ağaç kesme şirketleri olarak görülmüştür (Foster, 1999, s. 74).

Doyle ve McEachern'in belirttiği çizgiden devam ederek çevreciliğin kökenlerinin uzandığı ikinci kategorinin post-endüstriyalizmdir. Buna göre çevreciliğin bir diğer kolu, ileri sanayileşme girişimlerinin "*dünyayı, yaşam alanlarını ve türlerini (insan dahil) yok olmanın eşiğine getirmesi*" nedeniyle toplumsal muhalefetin bir parçası olmaktadır. Buradaki temel eleştiri "*ne pahasına olursa olsun ekonomik büyüme*"dir (Doyle ve McEachern, 2008, s. 90).

Bu dönemde gerçekleşen bazı toplumsal ve ekonomik gelişmeler ile ekolojik krizler çevreci zihniyetin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Felaketler çağının başlangıcı İkinci Dünya Savaşı olmuştur (Radkau, 2020, s. 447). Dönemin en parlak zihinlerinin geliştirmiş olduğu bilim ve teknolojinin ürünü olan ve 1945 yılında ABD'nin Japonya'ya fırlattığı atom bombası on binlerce insanın ölümüne yol açmıştır. Aydınlanma çağından itibaren bilimin ve ilerlemenin insanlığa daha iyi bir hayat sunacağına dair inanış böylece büyük bir sarsıntı yaşamıştır. Bu korkunun Soğuk Savaş boyunca devamlı kılınmasını sağlayan unsur ise ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki nükleer savaş ihtimali olmuştur (Radkau, 2020, s. 448).

Enerji krizleri, petrol sızıntıları ve nükleer felaketler insanlarda çevre bilincinin oluşmasına ve çevresel yıkımların maliyetlerinin ne kadar ağır olabileceğini görmeleri açısından önemli olmuştur. Radkau bu noktada çevre sorunları etkisini gösterdikçe başlangıçta enerji sorunu olarak görülen meselelerin de çevre sorunu olarak görülmeye başladığını belirtmektedir. Böylece *“çok sayıdaki sorun daha önce hiç olmadığı derecede, tek bir büyük ve küresel”* bir sorunun olarak görülmeye başlanmıştır (Radkau, 2020, s. 435).

1960'lı yıllarda Richard Carson'un yayınladığı, İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren tarımda kullanımı yaygınlaşan çevresel toksikleri geniş bir yelpazede ele aldığı Sessiz Bahar isimli kitabı Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da çevre bilincinin oluşmasında çok önemli bir rol oynamıştır (Radkau, 2020, s. 451). Fakat çevresel farkındalığın artması ve Batı dünyasında çevre hareketleri etkisini sürdürmesine karşın hava kirliliğinin artması, su kalitesinin kirleticiler nedeniyle bozulması, zehirli kimyasalların hava, su ve toprağa karışması nedeniyle gerçekleşen çevre tahribatı, *“ormanların, sulak alanların, nehirlerin, kıyı haliçlerinin ve diğer vahşi yaşam habitatlarının hızla yok edilmesi”* faktörler doğanın sınırlarının zorlanmasına yol açmıştır (Foster, 1999, s. 126-128). Bütün bu kaygı verici durumlar 1972 yılında Roma Kulübü'nün *“Büyümenin Sınırları”* isimli raporunu yayınlamasına ve gezegenin ve doğal kaynaklarının limitlerinin aşılmaya başladığına yönelik endişenin küresel düzeyde paylaşılmasına yol açmıştır (Radkau, 2020, 422). Bunun yanı sıra ozon tabakasının delinmesi ve denizlerin kirletilmesi, 1973 yılında yaşanan petrol krizi, *“küresel müşterekler”*in tehdit altında olduğunun da altını kalın bir şekilde çizmiştir (Radkau, 2020, s. 422-423).

Toplumdaki bu gelişmeler Batı toplumunda korumacı bakış açısından farklı olarak Yeni Sol'dan etkilenecek çevresel meseleleri güç ilişkileri içerisinde değerlendiren politik ekoloji ve nükleer karşıtı hareketin büyümesini sağlamıştır. Bu hareketler toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf ve bürokrasi gibi toplumdaki diğer eşitsizlik biçimlerine de karşı çıkan, modern sanayi toplumunu eleştiren, modern bilimi ve teknolojiyi sorgulayan, devlet bürokrasisinin hayatın her alanına karışmasından hoşnutsuz olan ve endüstrileşmenin aydınlanmacı hedeflerinin gezegeni yok oluşturma sürüklediğini düşünen bir temel felsefeye sahiptir. 1960'lı yılların sonunda endüstrileşmenin getirdiği sorunlara karşı çıkmak amacıyla politik ekoloji hareketi ortaya çıkmıştır. Kent ve doğal alanların korunması için mücadele eden bu hareketler 1970'li yıllardan itibaren kendi siyasi partilerini kurmuşlardır. Ekolojik bütünlüğü ekonomik büyümenin önüne koyması, bilim ve teknolojinin uygarlık üzerindeki yıkıcı etkileri ve katılımcı siyaset anlayışı bu hareketlerin temel felsefesini oluşturmuştur (Doyle ve McEachern, 2008, 101).

Çevreci hareketi de etkileyen bu politik-ekonomik durum, Castells'in belirttiği gibi *“merkezsiz, çok biçimli, ağa odaklı, yayılcı bir toplumsal hareket biçimi olarak çevreciliği”* üretmiştir (Castells, 2006, s. 221). Böyle bir pozisyonda 1970'lerin sonlarından itibaren yeşil hareket, *“feministlerle, barış, nükleer enerji, çevre (orman katliamı), dünyanın gidişatı, bireysel özgürlükler ve tabandan demokrasi”* (Castells, 2006, s. 231) gibi meseleleri gündemine alarak orta sınıfların ve gençlerin katılmaya hakkı olduğu bir eylem biçimine dönüşmüştür. Castells'in *“akışlar uzamı ve mekanlar uzamı”* olarak adlandırdığı yeni toplumsal yapı içerisinde ise dünyanın dört bir yanında benzer kaygıları paylaşan insanların telekomünikasyon teknolojisiyle birbirine ulaşabilmesini sağlamıştır (Castells, 2006, s. 236). Bu teknik imkan aynı zamanda medya ile çevreciliğin de birbiriyle özdeşleşmesine, çevre eylemcilerinin medyanın dikkatini çekecek eylemler aracılığıyla seslerini geniş kitlelere duyurabilme imkanını sağlamıştır. Castells'e göre *“çevrecilerin gündeme getirdiği meselelerin meşruiyetinin, birçok insanın önem verdiği temel insani değerlerle doğrudan bağlantılı olması, partizan siyasetten genellikle uzak durması”* bu dönemde çevreciliğin toplumsal eylemlerde takındığı genel tavır olmuş ve bu da *“gazetecilerin bundan hoşnutsuzluk duymasına zemin hazırlamıştır”* (Castells, 2006, s. 242).

1.4.3. Adalet Odaklı Çevrecilik

Post-materyalist tezlerden hareketle çevreciliğin toplumsal grupların yalnızca sınırlı bir grubuna sesleniyor olması onun “orta sınıf çevreciliği” (Bell, 2020) niteliğini ortaya çıkarmaktadır. Comby (2015) de benzer şekilde ekoloji vizyonunun merkezine sosyal yapıların şekillendirdiği yapılardan bağımsız bir “çevreyi önemseme” söyleminin yerleştirilmesinin sorunlarına dikkat çekmektedir. Çevresel örselenmenin yarattığı sorunlardan en çok sınıflı toplumun en alt grupları etkilenecek, insanların sınıfsal pozisyonu değiştikçe bu ilişki tersine dönecektir. Bu durum ekoloji ile sınıfsallık arasındaki ilişkinin en bariz açıklamasıdır. Böyle bir gerçekliğin olduğu dünyada çevreyi önemseme söylemi, bu söylemi günlük hayatta kullanabilen grupların toplumdaki ayrıcalıklı konumunu açığa çıkarmaktadır. Bu durum çevreciliğin “*orta (ve) üst sınıfların ahlakına uygun olarak vicdan, ahlak veya yenilik meselesi olarak*” ele alınması sonucunu doğurmuştur. Çevreci düşüncenin ve doğayla uyumlu bir yaşam tarzının post-materyalist değerler sonucunda ortaya çıktığını ileri süren ekol ise çevreciliği yalnızca bu şekilde dile getirme imkanına sahip olan orta sınıfların hegemonyasını oluşturmaktadır. Comby’e göre çevreciliğin bir orta sınıf elitizmi olarak görülmesi bir dereceye kadar doğrudur. Bu ise “*ekolojik retoriğin kendi başına burjuva*” olmadığını fakat “*bu şekilde inşa edildiğini*” gösterir. Çevreciliğin post-materyal değerler etrafında gerçekleşen bir olguymuş gibi sunulması ise “jeomühendislik” ve “yenilenebilir enerjiler” gibi “enerji verimliliği” mitini yaratan teknik ve altyapı çözümlerinin yüceltilmesine, bu teknolojilerin toplumsal ve ekolojik maliyetlerinin gözden kaçırılmasına yol açar (Comby, 2015, s. 23). Fakat çevreciliğe yönelik ana akım perspektif bu grupların “*ekolojik iyi niyet üzerinde tekele sahip oldukları*” anlamına gelmez. Toplumların yoksul kesimleri çevresel tahribattan muaf bir şekilde yaşamadıkları gibi bunun olumsuz sonuçları hakkında endişelenmektedirler. Fakat “*işçi sınıfının ekolojik mülksüzleştirilmesi*” ve çevresel tahribattan olumsuz etkilenen grupların egemen söylemlerden yabancılaşmaları sonucunu doğurur (Comby, 2015, s. 24).

Uzun süre boyunca çevreciliğin bir orta sınıf kaygısı olarak görülmesi ve çevresel konularda endişelenme “ayrıcalığının” yalnızca belirli sosyal sınıflara has bir özellik olduğu varsayılmasına karşın bu görüş “çevresel adalet” (environmental justice) perspektifinin çevre hareketine eklemlenmesi ile yeni bir mücadele pratiğinin

de ilk adımı atılmıştır. Bu bölümde adalet odaklı çevrecilik olarak nitelendirilebilecek “çevresel adalet hareketi” ve “iklim adaleti hareketi” incelenecektir.

1.4.3.1. Çevresel Adalet Perspektifinden Çevre/Ekoloji Hareketi

Čapek (1993, s. 7), “çevresel adalet çerçevesi”nin (environmental justice frame) bir “*iddiada bulunma faaliyeti*” olduğunu söyler. Bu iddialar tabandan gelen halk hareketi aracılığıyla, aşağıdan yukarıya, yereldeki şikayetleri dile getirme niteliği taşıyabileceği gibi yukarıdan aşağıya, ulusal organizasyonlar ile yerele bir mesaj iletme iddiasında bulunur. Čapek (1993, s. 8), çevresel adalet çerçevesinin temel bileşenlerinin şu şekilde sıralar:

1. Durum hakkında doğru bilgi;
2. Kirlilik iddialarında bulunulduğunda hızlı, saygılı ve tarafsız bir soruşturma;
3. Kirlenilmiş topluluğun (contaminated community) geleceğine karar vermede demokratik katılım;
4. Mağdurları yaralayan taraflardan tazminat;
5. Diğer ülkelerdeki zehirli kirlilik mağdurları ile dayanışma taahhüdü,
6. Çevresel ırkçılığı ortadan kaldırma çağrısı.

Carter, çevresel adalet hareketinin genellikle evrensel bir çevre koruması söylemine sahip olan orta sınıf çevreciliğine bir eleştiri niteliği taşıdığını belirtir. Bu perspektife sahip aktivistler çevresel sorunları toplumda var olan diğer eşitsizliklerle birlikte ele alırlar. Böyle bir yaklaşım çevresel sorunları toplumda verili olan tahakküm ilişkilerden bağımsız görmez. Korumacı yaklaşımın söylem sınırlarının genişletilmesi çevrenin sınıf, cinsiyet, ırk ve yoksulluk ile alakalı büyük sorunlarla birlikte ele alınabilmesini sağlamıştır. Bu nedenle çevresel adalet hareketi bütün bu sorunların çözümünün toplumun ekonomik ve politik organizasyonunun yeniden düzenlenmesiyle çözüleceğine yönelik bir kanaate sahiptir (Carter, 2007, s. 158).

Fakat Bell çevresel adalet söyleminin kendisinin verili olarak radikal olmadığını, ana akım çevre örgütleri tarafından bu kavramın daha dar bir bağlamda kullanıldığını belirtmektedir (Bell, 2014, s. 16). Bu nedenle Scandrett çevresel adaletin “*daha çok*

sosyal hareketin içine gömülü, her zaman geçici ve tartışmalı ve çıkarları yansıtan bir söylem olarak” görülmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Bell, 2014, s. 17).

Tam da bu noktada “çevre” kelimesine yüklenen anlamın nasıl değiştiğini vurgulamakta fayda vardır çünkü ana akım çevre hareketi ve çevresel adalet hareketleri çevre kavramını farklı şekillerde tanımlamaktadır. Kelimenin tanımlanmış biçimi, başka bir ifadeyle çerçevelenmesi (framing), ise sorunu ele alma, buna yönelik çözüm önerilerini dile getirme ve suçlamaların kime ve neye yöneltileceğine yönelik tercihleri yapma bağlamında son derece önemlidir. Schlosberg ve Collins’e göre çevresel adalet hareketi çevrenin “*vahşi doğa ya da günlük yaşamdan kopuk bir doğa olarak geleneksel bir çevre*” olarak görülmesine karşıdır. Genellikle “*daha zengin ve özellikle beyaz olan*” çevre organizasyonlarının yaklaşımından son derece farklı olan bu yaklaşım, çevrenin “*insanların yaşadığı, çalıştığı ve faaliyette bulunduğu*” her yer olarak görmektedir. Bu nedenle de çevresel adalet hareketi çevresel faktörlerin insan hayatına bir tehdit unsuru olduğu her durumu “*çevresel risk*” olarak tanımlamaktadır. Fakat bu tanımlama doğanın reddine, yaklaşımlar arasında bir hiyerarşi kurma iddiasında değildir. Parklar, yeşil alanlar veya vahşi yaşamda doğanın ve türlerin üzerinde gerçekleşen hak ihlallerine de son derece önem verilir. Özellikle yerli toplulukların (indigenous communities) “*Toprak Ana’nın kutsallığı, ekolojik birlik ve tüm türlerin karşılıklı bağımlılığı*” gibi vurguları, “*kültürel uygulamalar, egemenlik hakları ve çeşitli ve tehdit altındaki ekosistemlere dalmış (immersed) yaşamlar arasındaki ilişki*” yereldeki taleplerin çevresel adalet hareketinin merkezinde yer almasını sağlamıştır (Schlosberg ve Collins, 2014, s. 360-361).

Kuzey ülkelerdeki ana akım çevrecilik anlayışından farklı olarak 1980’li yıllarda Küresel Güney’de farklı bağlamlarda tartışılan bir hareket doğmaya başlamıştır. Laferrière, Güney’deki bu çevreciliğin “*askeri rejimlerin başarısızlığı ve planlama politikalarına karşı tepki*” olarak ortaya çıktığını, bu nedenle de çevre hareketinin “*Güney ülkelerinin demokratikleşmesi için çalışan daha geniş bir eylemciler ağının bir parçası*” olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedir (Laferrière, 2006, s. 102) Martinez-Alier’in “*yoksulların çevreciliği*” olarak adlandırdığı bu alternatif hareket, “*dünyayı, hayvan ve bitkilerin yetiştiği doğal ortamı ve (insan da dahil olmak üzere) bütün türleri yok olma eşiğine getiren*” kapitalizme ve pazar ekonomisine eleştirel bir şekilde yaklaşmaktadır (Doyle ve McEachern, 2008, s. 90). Bu nedenle Güney’deki

çevre hareketi “*hayatta kalma meselesi*” olarak görülmektedir (Doyle ve McEachern, 2008, s. 92).

Güney ülkelerdeki bu radikal söylemlerin Batılı ülkelerde karşılığı 1980’li yılların sonuna kadar bulunmamış, renkli insanlar (people of color) ve işçi sınıfını tehdit eden çalışma ve yaşam koşulları çevre hareketinin içerisinde marjinal bir ses olarak kalmıştır. Fakat Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Amerikan Yerlilerinin ıslah etme ve ekonomik kalkınma amaçlarıyla inşa edilmesi istenen “*uranyum madenleri, nükleer atık sahaları, askeri gelişme ve nükleer testler ile petrol ve gaz boru hatları inşaatı*” gibi çevresel adaletsizliklere yol açan teknolojilere karşı verdikleri mücadele Kuzey’deki çevre hareketi açısından önemli köşe taşlarından birisini oluşturmuştur (Agyeman, Craven, Matthews ve Schlosberg, 2016, s. 325).

Schlosberg ve Collins (2014) birçok aktivist ve akademisyenin ilk çevre adaleti hareketinin izini 1982 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde gerçekleşen, insan hakları aktivistleri, Afrika kökenli siyah liderler ve çevrecileri bir araya getiren PCB (Poliklorlu bifenil) içeren katı atık depolama sahalarına karşı Kuzey Karolina Warren Country’deki protestolara kadar sürmekte olduğunu söylemektedir. Afrika Amerikalı vatandaşların maruz kaldığı, yüksek derecede zehirli madde içeren maddelerin insanların yaşam alanlarına çok yakın yerlerde bulunmasına tepki olarak çıkan bu hareketler, çevre hareketiyle diğer hak odaklı hareketlerin bir araya gelmesini sağlayan öncü protestoların başında gelmektedir (Agyeman vd. 2016, s. 360). Atık yönetimi konusunda başlayan bu farkındalık zamanla “*konut, ulaşım, hava kalitesi ve ekonomik kalkınma*” konuları ile ilişkilendirilmiş ve çevresel adalet çerçevesinin genişlemesi bu bölgede çevresel tahribatın etkisini doğrudan hissedenden dezavantajlı gruplar tarafından gerçekleştirilmiştir (Agyeman vd. 2016, s. 324).

Bu noktada kavramsal karışıklığın önüne geçmek adına çevresel adalet ve çevresel eşitsizlik (environmental inequality) kavramlarının tanımlanması önemlidir. Bullard ve Johnson çevresel adalet kavramını şu şekilde açıklamaktadır:

“*Çevresel adalet, çevre kanunları, yönetmelikleri ve politikalarının geliştirilmesi, uygulanması ve uygulanmasına ilişkin ırk, renk, ulusal köken veya gelirden bağımsız olarak tüm insanların adil muamele görmesi ve anlamlı katılımı olarak tanımlanmaktadır. Adil muamele, ırksal, etnik veya sosyo ekonomik gruplar da dahil olmak üzere hiçbir insan grubunun endüstriyel, belediye/ kent ile ilgili ve ticari*

faaliyetlerden (...) kaynaklanan olumsuz çevresel sonuçlardan orantısız bir pay almaması anlamına gelir” (Bullard ve Johnson, 2000, s. 558).

Bunyan Bryant ise yaptığı tanımda risklerin paylaşımı konusunda Bullard ve Johnson’un görüşünü paylaşmakla birlikte buna farklı boyutları da ekler:

“Çevresel adalet insanların çevrelerinin güvenli, besleyici ve üretken olduğu, güvenle etkileşime girebilecekleri sürdürülebilir toplulukları desteklemek için bu kültürel norm ve değerler, kurallar, düzenlemeler, davranışlar, politikalar ve kararları ifade eder (...). Çevresel adalet yeterli ücret ve güvenli işler; nitelikli okullar ve dinlence; düzgün konut ve yeterli sağlık bakımı; demokratik karar alma ve kişisel güçlendirme; ve şiddet, uyuşturucu ve yoksulluktan uzak topluluklara dayanmaktadır. Bunlar hem kültürel hem de biyolojik çeşitliliğe riayet edilen, oldukça saygı duyulan ve dağıtılmış adaletin (distributed justice) geçerli olduğu topluluklardır” (Bryant, 1995, s. 6).

Çevresel adalet talebinden bahsediliyor olması, toplumda çevresel eşitsizliklerin olduğu gerçeğini yansıtmaktadır. Bu nedenle çevresel eşitsizliğin ne olduğunun da tanımlanması gerekir. Pellow bu kavramı şu şekilde açıklamaktadır:

“Çevresel eşitsizlik çevresel kalite ile sosyal hiyerarşiler arasındaki kesişimin daha geniş boyutuna odaklanır. Çevresel eşitsizlik, sosyal eşitsizliğe (toplumdaki güç ve kaynakların eşit olmayan dağılımı) ve çevresel zararlara odaklanan daha yapısal soruların üzerine eğilmektedir. Çevresel eşitsizlikler belirli bir sosyal grubun sırtına yüklenen her türlü çevresel tehlikeyi içerir” (Pellow, 2000, s. 582).

Bullard ve Johnson, çevresel eşitsizliklerin ortaya çıkmasına neden olan nedenlerin başında riskleri yöneten, düzenleyen ve dağıtan çevre koruma aparatlarının geldiğini söyler. Bullard ve Johnson'a göre,

“Hakim çevre koruma paradigması, eşitsiz uygulamayı kurumsallaştırır; insan sağlığını kâr için değiş tokuş eder; ispat yükünü kirleten endüstriye değil, "kurbanlara" yükler; insanların zararlı kimyasallara, pestisitlere ve tehlikeli maddelere maruz kalmasını meşru kılar; "riskli" teknolojileri teşvik eder; ekonomik ve politik olarak haklarından mahrum toplulukların savunmasızlığından yararlanır; ekolojik yıkımı sübvans eder; risk değerlendirmesi ve risk yönetimi etrafında bir endüstri yaratır; temizleme eylemlerini geciktirir; ve kapsayıcı ve baskın strateji olarak kirlilik önlemeyi geliştirmede başarısızdır” (Bullard ve Johnson, 2000, s. 558).

Çevresel adaletsizliğin en göze çarpan örneklerinin başında ise çevresel ırkçılık (environmental racism) olgusu gelmektedir. Pezzullo ve Cox (2017, s. 280), Amerikan kültüründeki “ırkçılık, ekonomik elitizm ve seksizm”in yaygın hallerinin toplumda ötekileştirilen birçok grup olmasına yol açtığını söylemekte ve 1980’lerdeki çok kültürlü eylemlerin doğuşuna işaret etmektedir. Bu dönemde özellikle çevre sorunlarının etkilerini en çok hisseden grupların seslerini duyurma çabaları, çevresel ırkçılık söylemini gündeme getirmiştir. Bu kavramın öne çıkmasına neden olan faktörlerin başında Latin Amerikalı, Afrika Amerikalı ve Asya Amerikalı gibi etnik grupların ülkedeki sosyal, siyasi ve ekonomik alanlardaki eşitsizliklerden olduğu gibi sağlıklı çevre koşullarında yaşama hakkında yoksun olmaları ve “ikincil kayıplar” (Bauman, 2018, s. 11) olarak görülmeleri gelmektedir. İkincil kayıp kavramı yitirilen hayatların sistem tarafından gerekli önlemlerin alınması durumunda önüne geçilebileceği fakat bunun bilerek veya bilmeyek tercih edilmediği durumları açıklamak için kullanılır. İnsanların can veya mal kaybı yaşaması bu kişilerin “tanınmaması”, toplumdaki diğer üyelerle eşit bir konumda görülmemeleri nedeniyle gerçekleşir. Bu bağlamda Bryant’a göre çevresel ırkçılık,

“ırkçılığın bir uzantısıdır. En az arzu edilen arazi kullanımları için (...) belirli toplulukları kasıtlı olarak hedefleyen kurumsal kurallar, düzenlemeler ve politikalar veya hükümet veya şirket kararlarına atıfta bulunur. Çevresel ırkçılık, zehirli ve tehlikeli atık maruziyetine karşı eşitsiz koruma ve renkli insanların toplulukları etkileyen çevresel kararlardan sistematik olarak dışlanmasıdır” (Bryant, 1995, s. 5).

Agyeman ve diğerlerine göre çevresel adalet aktivizmi içerisinde Meksika kökenli Amerikalılar ve Latin Amerika kökenli vatandaşlar önemli rol oynamışlardır. Özellikle tarım işçilerinin pestisitlere yoğun bir şekilde maruz kalmaları nedeniyle dile getirdikleri “sağlık ve iş güvenlikleri”ne yönelik taleplerinin bu hareket içinde altı çizilmelidir. Ana akım çevre hareketi içerisinde de bu konu önemli olmasına karşın daha çok “tüketicileri” korumayı amaçlayan bir yaklaşım bulunmaktadır. Burada ise talep edilenler çiftlik işçilerinin sağlığıyla alakalı konular olmuştur. Bu nedenle tarım işçilerinin yaşadığı sıkıntılar ve “sürdürülebilir ve adil” alternatiflerin üretilmesinin gerekliliği ifade edilmiştir. Bunun gerçekleşmesi ise çevresel adaletsizliğe yol açan “politik, ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin” hedef alınması sonucunda gerçekleşecektir. Çevresel adalet söyleminin “ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet ve sosyal adalet” meselelerine odaklanması bu hareketin tek bir paradigma tarafından

şekillenmediğinin işaretidir. Hareketin organize olma biçimleri de bu durumdan etkilenmiş, genellikle renkli insanlar, işçi ve orta sınıftan insanlar hareketin içerisine dahil olmuştur (Agyeman vd, 2016, s. 325-326).

Bell, çevresel adalet konusundaki taleplerin zamanla daha geniş boyutlarıyla tartışılmaya başladığını vurgulamaktadır. Çevresel adaletin ırk ve sınıf gibi vurgularına gelir, toplumsal cinsiyet ve yaş gibi faktörler de eklenmiştir. Bunlar arasında iklim adaleti hareketi özellikle “*nesiller arası adalet*” kavramını öne çıkarmıştır. Nesiller arası adalet çerçevesi Küresel Kuzey’in tüketim toplumu yapısının iklim krizine neden olduğu ve bu durumun olumsuz sonuçlarının gelecek nesiller tarafından daha şiddetli bir şekilde yaşanacağını vurgulamaktadır. Bu ise nesiller arası bir adaletsizliğin oluşmasına yol açmaktadır. Küresel Kuzey’in fosil yakıtlara dayalı ve yüksek miktarda enerji gerektiren tüketim toplumunun yol açtığı bir diğer adaletsizlik ise zehirli atıkların Küresel Güney’in yoksul olan ve orta gelişmişlikteki ülkelere transfer edilmesidir. Aynı nedenden hareketle aktivistler endüstrileşmiş ülkelerin çevrenin yüzyıllarca hoyratça sömürülmesinden dolayı Kuzey’in refah içinde yaşayan endüstrileşmiş ülkelerinin bir “*ekolojik borç*” (ecological debt) içerisinde olduklarını söylemektedir. Bunlara ek olarak enerji sektöründeki yeni teknolojilerin yol açtığı eşitsizlikler, çevresel risklerin dağıtımı sürecinde ortaya çıkan zedeleyebilirlikten doğan problemler ve kültürel bağlamların kayda değer sayılmaması çevresel adaletin ele alındığı meselelerin genişleyen kapsamına örnek olarak verilebilir (Bell, 2014, s. 18).

Gittikçe kuvvetlenen çevresel adalet hareketi özünde “*herkesin eşit olması ve eşit haklara sahip olması nedeniyle çevresel maliyetler, faydalar ve koşulların bölüşümünde mevcut ve meydana gelmesi muhtemel adaletsizliklere çare bulunmasını amaçlamaktadır*” (Schlosberg ve Collins, 2014, s. 361). Fakat genellikle eşitlik vurgusu yapılırken anlaşılanın çevresel risklerin paylaşımı sırasındaki adaletsizlik sorunu olduğunu söyleyen Schlosberg (2004, 526), meselenin bu boyutunun çok önemli olmasıyla birlikte unutulmaması gereken bir diğer önemli noktanın “tanınma”, bazı grupların hayatlarının diğerlerine nazaran daha çok tehdit altında olduğunun kabul edilmesi olduğunun altını çizmektedir: “*bazı yaşam tarzları kaybolmaktadır ve bunlar sadece tanınmadıkları ve bir yaşam biçimi olarak değersiz görüldükleri için yok olmaktadır. Bu sadece bir eşitlik değil, bir tanıma meselesidir.*” Schlosberg “*çevresel iyiler ve kötülere*” (environmental goods and bads) yönelik mücadelenin

çevresel adalet hareketin merkezinde olduğunun altını çizmekle birlikte yalnızca bu boyuta odaklanmanın eksik ve yanlış olacağını belirtmektedir.

Özellikle mekan ile ilişkileri endüstrileşmiş toplumlardan farklı olan yerli halklar için karşı karşıya kalınan sorun sadece hayatta kalma mücadelesi olarak tezahür etmenin ötesine geçmekte, “*pastoral uygulamalar, balıkçılık ve avcılık, karın kültürel kimlikteki yeri ve kültürel olarak ikonik ve önemli habitatların veya yer şekillerinin kaybı*” gibi durumları tecrübe etmek zorunda kalan insanların kültürel kimlikleri ve yaşadıkları coğrafya ve topluluğa olan aidiyetleri tehlike altına girmektedir (Schlosberg ve Collins, 2014, s. 369). Bu sebeple de tanıma problemi, çevre krizlerinin yarattığı problemlerden en büyük payı alan hassas grupların çözüm hakkında tartışırken seslerini duyuramamalarına neden olmaktadır.

Bu nedenle çevresel tahribattan doğrudan etkilenen ve nedeni olmadıkları sorunlara yönelik çözüm üretme kapasiteleri düşük olan toplulukların birer aktör olarak tanınması çevresel adalet tartışmalarında eşitliğin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda çevresel adalet aktivistleri “*aktif topluluk katılımını teşvik eden, kamusal katılımı kurumsallaştıran, topluluk bilgisini tanıyan, bir topluluktaki mevcut çeşitliliğin katılımını sağlamak için kültürler arası formatlardan ve değişimlerden yararlanan politika oluşturma prosedürleri*” için mücadele eder. Böyle bir siyasal katılım bu toplulukların “*kendi adlarına*” konuşmalarının önünü açacak bir kamusal alanın ön şartlarını oluşturmaktadır. Fakat bunun önünde “*kültürel örselenme, siyasi baskı ve siyasi erişimin yokluğu*” gibi yapısal sorunlar bulunmakta ve bu durum toplulukların siyaset alanında seslerini duyurabilmek için mücadele etmelerini gerektirmektedir. Mevcut durum, kültürlerin ve yaşam tarzlarının tanınmamasının ötesinde kendilerini doğrudan etkileyen konular hakkında sözlerini söyleyecekleri ve değer gördükleri anlamlı bir kamusal alanın eksikliğini gözler önüne sermektedir. Bu nedenle çevresel adalet söz konusu olduğunda “*sosyal adalet, eşitlik, tanınma ve katılım*” birbirinden ayrı düşünülemeyecek olgulardır ve bunların görmezden gelindiği bir kamusal alanda tam anlamıyla bir adaletten bahsetmek mümkün olmayacaktır (Schlosberg, 2004, s. 522-528).

1.4.3.2. Küresel İklim Adaleti Hareketi

“İklim Krizinin Depolitizasyonu” bölümünde detaylı bir şekilde özetlendiği üzere iklim krizine yönelik politika yapımı post-politik bir nitelik taşımaktadır. İklim krizinin kapitalist sistem içerisinde, var olan ekonomik ve sosyal yapıların radikal dönüşümü gerçekleşmeden teknik bir mesele olarak ele alındığı, sistemin “yeşil ekonomi” tanıtımıyla sürdürülebilirliğini sağlayabileceği iddialarının egemen olduğu ve teknolojik çözümlerin sistemin devamlılığının sağlanabilmesi adına hegemonik bir unsur olarak yer aldığı bir kamusal alanda iklim adaleti hareketi bu politikalara yönelik karşı-hegemonik bir nitelik taşımaktadır. Bu bağlamda iklim adaleti hareketinin çatışmalı bir siyaset alanı yaratmaya çalıştığı ileri sürülebilir. İklim adaleti hareketi özünde iklim krizinin depolitizasyonuna bir tepkidir ve sorunu tekrardan siyaset alanına çekmek için oldukça önemlidir.

Çevre ve ekoloji hareketleri içerisinde iklim hareketinin ayrı bir hareket olarak kabul edilmesi, 1980’li yılların sonundan itibaren iklim krizinin gerçekleştiğine yönelik bilimsel verilerin artık bir netliğe kavuşması ve ana akım siyaset yapım tarzının iklim krizine neden olan sorunların temeline inmekten uzak politikaları nedeniyle ayrı bir kol olarak ortaya çıkmıştır (Nulman, 2015, s. 12). Fakat iklim krizinin ulusal sınırları aşan küresel bir olgu olması yol açtığı sorunlara da ulusötesi bir karakter kazandırmıştır. Bu zorunluluk, hem siyaset alanında hem de yerelde mücadele eden aktivistlerin koordineli bir şekilde hareket etmesini gerektirmiştir. Routledge (2012, s. 387), krizin boyutuna yönelik küresel kavrayışın önemli olduğunu vurgulamakta “*yerel ve mahalli olanın ötesine bağlantıların altını çizmeyi sağlayan ortak yerel ötesi husumetlerin, güvenlik açıklarının, güvensizliklerin ve isteklerin nasıl yapılandırıldığını müzakere etmek gerekir*” cümleleriyle iklim hareketinin çevresel sorunların nasıl bir bağlamda ele alması gerektiğine yönelik bir yöne işaret etmektedir.

İklim hareketinin ilk olarak ne zaman ortaya çıktığına dair kesin bir tarih vermek güçtür. Fakat 1989 yılında sivil toplumun talep ve ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla kurulan The Climate Action Network, bir iklim hareketi fikrinin oluşması adına atılan ilk önemli adımlardan birisi olmuştur (Garretts ve Dietz, 2014, s. 7). 1990’lı yıllarda uluslararası çevre örgütlerinin iklim krizinin diğer çevre sorunlarından farklı yanlarını ortaya koymak ve konunun kamusal alanda daha çok tartışılmasını sağlamak amacıyla çalıştırmalar gerçekleştirdiğini görülmektedir. Yasa yapıcılar üzerinde baskı kurmak

ve toplumun konu hakkında farkındalık düzeyinin artmasını amaçlayan bu çabalar özellikle 1992 yılında Rio’da gerçekleştirilen Dünya Zirvesi’nin öncesinde yoğunlaşmıştır. Bu dönemde Friends of Earth daha çok yerel grupları hedefleyen iletişim faaliyetleri yürütmekteyken Greenpeace uluslararası kamuoyuna erişmeyi hedefleyen çalışmalar yürütmüştür. 1990 yılında yayınladıkları “*Global Warming: The Greenpeace Report*”, örgüt tarafından yürütülen lobicilik faaliyetleri açısından önemli bir rapor olmuştur (Nulman, 2015, s. 13).

Aynı yıllarda World Rainforest Movement ve Third World Network gibi sivil toplum örgütleri ise neoliberal ekonomi politikalarının Güney ülkelerindeki yerel halklar ve toprağa bağımlı yaşayan toplulukların üzerinde yarattığı olumsuz etkileri duyurma çabasına girişmiştir (Tokar, 2019, s. 16). Fakat bütün bu çabalara karşın Rio’daki zirvede alınan kararlar sivil toplum kuruluşları ve aktivistlerin beklentilerini karşılamaktan uzak olmuştur. Bu zirveyle birlikte çevresel sorunların piyasa mantığı içerisinde ele alındığı, kurumsal siyaset mekanizmalarının bu meselelerin birtakım protokoller ve konferanslar aracılığıyla tartıştığı fakat doğrudan eyleme geçmek konusunda pasif kaldığı bir dönemin kapısını açmıştır. Ayrıca zirve sonunda imzalanan anlaşmanın herhangi bir yaptırım gücüne sahip olmaması ve Amerikalı siyasetçilerin anlaşmanın gerekliliklerini yerine getirmeyeceklerine yönelik taahhütleri iklim hareketinin eylem tarzında değişiklikler meydana gelmesine yol açmış, bu sayede gücünü yereldeki aktivizm ve mücadelelerden alan yeni bir hareket ortaya çıkmıştır (Lipschutz ve Mckendry, 2012, s. 371).

İklim aktivizminin temel amacı ülkelerin ve uluslararası şirketlerin politikalarında eşit ve adil bir yaşam için değişiklikler yapılmasını sağlamak, bunun için de politika yapım sürecine etki etmektir (Caniglia, Brulle ve Szasz, 2015, s. 236). Hareketin amaçlarına bakıldığında kökeni çevresel adalet hareketine dayanan bu yeni toplumsal hareket biçiminin küresel iklim krizinin yıkıcı etkilerine karşı yereldeki taban örgütlenmelerinin adalet arayışının bir sonucu olduğunu görülmektedir (Tokar, 2019, s. 13). Hem çevresel adalet hareketinin hem de iklim adaleti hareketinin çıkış noktası temelde benzer olsa da küresel iklim hareketi tartışmalarını hem düşünsel hem de coğrafi olarak daha geniş bir çerçevede ele almaktadır. Bu durum iklim krizinin olumsuz etkilerinin küresel bir nitelik taşımasından kaynaklanmakta, toplumda dezavantajlı durumda bulunan grupların iklim krizinin olumsuz etkilendiren adaletsiz bir şekilde daha çok etkilenmesi sonucunu doğurmaktadır. Mevcut koşullar iklim

hareketinin “sosyal adalet, insan hakları ve yerel halklar” açısından değerlendirilmesini gerektirmiştir ve hassas grupların mağduriyetinin uluslararası kamuoyu tarafından farkına varılması amaçlanmıştır (Pezzullo ve Cox, 2017, s. 291).

Chatterton, Featherstone ve Routledge (2012, s. 607) iklim adaleti teriminin “bir mücadele alanı” olduğunu belirtmekte ve kavramı şu şekilde tanımlamaktadır:

“İklim adaleti, iklim değişikliğine çözümler sağlamak için demokratik hesap verebilirlik ve katılım, ekolojik sürdürülebilirlik, sosyal adalet ve bunların toplam becerisi konusundaki prensiplere işaret eder. Böyle bir kavram, büyüme yanlısı kapitalizmin altında yatan mantığın işlediği toplumsal adaletsizlik, ekolojik yıkım ve ekonomik tahakküm arasındaki karşılıklı ilişkilere odaklanır ve bunların temel nedenlerini ele alır. İklim adaleti özellikle iklim değişikliğine karşı kapitalist çözümlerin reddedilmesini ifade eder (örneğin, karbon piyasaları), fosil yakıtların eşitsiz kullanımının ve hammaddelerin sömürülmesinin, maliyetleri azaltmak amacıyla üretimin bazı aşamalarının ülke dışında gerçekleştirilmesi (offshoring) ve atıkların ihracatının tarihsel mirasının bir sonucu olarak eko-emperyalizm ve “ekolojik borç” un eşitsiz ve kalıcı modellerini ön plana çıkarır” (Chatterton, Featherstone ve Routledge, 2012, s. 606).

Bu bağlamda iklim adaleti hareketi kapitalizmin “karbon konsensüsü”nü tartışmalı hale getirir, hayatın alışlagelmiş yöntemlerden farklı bir şekilde organize edilebileceğine yönelik iddiaları öne sürer ve bunları kamuoyuna taşır. Buna verilebilecek en önemli örneklerin başında iklim adaleti için mücadele eden Climate Justice Now! oluşumunun bir parçası olan La Via Campesina’nın “gıda egemenliği” (food sovereignty) için verdiği mücadele gelmektedir. Uluslararası köylü ve çiftçilerin örgütlenmesiyle bir araya gelen hareket neoliberal ekonominin eşitsiz sosyal ve üretim ilişkilerine karşı çıkarak tarım süreçlerini yerelleştirmiş ve karbon salımının yüksek olduğu bir üretim biçimine alternatif olarak gıda egemenliğini savunmuşlardır (Chatterton, Featherstone ve Routledge, 2012, s. 607-609)

Schlosberg ve Collins (2014), iklim adaleti hareketinin dört temel meseleyi odağına aldığını söylemektedir. Bunlar, “fosil yakıtları terk etmek ve onları yerde bırakmak, tarihsel sorumluluğa dayalı ekolojik borcun ödenmesi için Kuzey’den Güney’e mali transferler, savunmasız toplumlar için yenilenebilir ve sürdürülebilir uygulamalara geçiş de dahil olmak üzere gıda ve arazi egemenliği ve iklim

değişikliğini ele alan tamamen piyasaya dayalı politikaların eleştirisi”dir (Scholosberg ve Collins, 2014, s. 367).

Buna karşın iklim hareketinin yekpare bir hareket olduğunu söylemek yanıltıcı olacaktır. Routledge (2012, s. 385), küresel iklim hareketinin “*iklim değişikliği ve adalet konularıyla ilgili bir dizi örtüşen, etkileşen, rekabet eden*” çeşitli ağlardan oluştuğunu belirtmektedir. Bu nedenle de iklim hareketi içerisinde çevreciler, antikapitalistler, ilerlemeciler, yerli halklar, başka mücadele alanlarında aktivizm yapan kişiler ve kendisini aktivist olarak tanımlamayan kişiler de yer almaktadır (Nulman, 2015, s. 2).

Eylemcilerin sahip oldukları görüşlerin farklılığı, iklim hareketinde “ana akım iklim hareketi ve iklim adaleti” olarak iki farklı kampın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu iki grubun anlaştığı temel nokta iklim sisteminde değişikliklere yol açan faktörün insan faaliyetleri olduğudur. Fakat iklim krizine yol açan insanlığın “hangi insanlık?” olduğu sorusuna verilen yanıtların farklı olması, hareketlerin iklim krizine neden olan faktörleri teşhis etmesi ve buna yönelik çözüm önerilerinde birbirlerinden farklı iddialar öne sürmeleri sonucuna yol açmaktadır. della Porta ve Parks (2014, s. 23), bu iki grup arasındaki ayrışmanın soruna dair çözüm önerileri kısmında ortaya çıktığını belirtmektedir.

Ana akım ya da geleneksel iklim hareketi içerisinde olan gruplar sorunu “ekolojik modernizasyon” perspektifiyle çözmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, mevcut güç sistemleri ve kurumlarla ciddi bir çatışma içerisinde olmamakta, sorunun ekonomi ve politikada alınacak kararlar ve teknolojik gelişmelerin sağlayacağı imkanlarla çözülebileceğini savunmaktadırlar. Kapitalizmin büyüme ideolojisi ve onun yarattığı sorunları merkezine almayan bu yaklaşım, aksine, büyümenin devamının çevre dostu teknolojilerin üretilmesi ve iş imkanlarının ortaya çıkması için gerekli görmektedir. Bunun için karbon emisyonlarını düşürmek ve ısınmanın belirlenen bir derecede durdurulması nihai amaç olarak ele alınmakta ve bunun için de piyasa odaklı çözümler önerilmektedir (Garrelts ve Dietz, 2014, s. 3).

İklim adaleti kampı ise iklim krizini toplumda mevcut bulunan diğer büyük ve köklü problemlerden ayrı ele alınmasının yanlış olduğunu dile getirmektedir. Buradan hareketle ekolojik yıkıma yol açan sorunlara çözüm ararken bütün bunlara sebep olan devlet ve piyasa odaklı güç ilişkileri yeniden üretilmemesi gerekmektedir. Bu sebeple

“karbon telafisi, ormanlar için karbon ticareti, tarımsal yakıtlar, hükümetler, finans kurumları ve çok uluslu şirketler tarafından yapılan ticaretin serbestleştirilmesi ve özelleştirilmesi” gibi teknik çözümler kaçınılması gereken adımlardır (Bedall ve Görg, 2014, s. 55).

İklim adaleti hareketine göre iklim değişikliğine insanların neden olduğunu söylemek, faili doğru tanımlamak için yeterli değildir. İklim krizine yol açan insanlık, *“kapitalist insanlık”*tır. Bu nedenle de sistem sona erdirilmelidir (della Porta ve Parks, 2014, s. 24). Bu perspektif, iklim hareketinin ekolojik krizin sonuçlarından en çok etkilenen fakat güç ilişkilerinde dezavantajlı durumda olan grupların savunuculuğunu yapmak, geleneksel siyaset yapım tarzının sınırlı kaldığı yerde doğrudan eylem tarzını benimsemek ve sistemsel çözüm yolları aramak gibi amaçlara sahiptir (Tokar, 2019, s. 13).

Bu tartışmalar ekseninde yerel, ulusal ve uluslararası alanda iklim aktivizmi ortaya çıksa da hareketin ivme kazanarak politikleşmesi ve ürettiği söylemin güç kazanmasının 2000’li yılların başında olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan bu politik söylemin önceki taleplerden en önemli farkı gelişmiş ülkelerin sera gazı salımlarını düşürmelerine odaklanmanın yanı sıra iklim krizini ortaya çıkaran sebeplerin toplumsal kökenlerine inmek ve bu krizin sosyal sonuçlarını tartışmaya açmak olmuştur (Bedall ve Görg, 2014, s. 52). Climate Justice Coalition, bu süreçte öncü bir rol üstlenmiş ve iklim krizinin *“yalıtılmış bir çevre sorunu”* olarak görülmesinin önüne geçmek yolunda adımlar atmıştır. Bu yaklaşım iklim aktivizminin toplumda meşruiyet kazanmasında etkili olmuştur (Bedall ve Görg, 2014, s. 45).

1997 yılında imzalanan Kyoto protokolünün de iklim krizine karbon ticareti gibi pazar odaklı çözümleri benimsemesi, meselenin sivil toplum ayağında politikleşme sürecini hızlandırmıştır. Kyoto Konferansı’nda alınan kararlardan hoşnut olmayan aktivistler 2004 yılında Durban’da bir araya gelmişlerdir. Bu toplantı sonucunda *“Durban Declaration on Carbon Trading”* bildirisini yayınlayan eylemciler *“‘karbona bir fiyat vermek’ insan refahı için daha etkili, demokratik veya elverişli olmayacaktır”* açıklamasıyla ana akım siyaset tarzının yaklaşımına şüphe duyduklarını ifade etmişlerdir (Carbon Trade Watch vd., 2004, s. 2).

2002 yılında Bali’de buluşan National Alliances of People’s Movements, CorpWatch, Greenpeace International, the Third World Network ve the Indigenous

Environmental Network gibi uluslararası sivil toplum kuruluşları, iklim krizini insan hakları ve çevre adaleti odaklı bir tartışmanın merkezine oturmasını sağlamıştır (Pezzullo ve Cox, 2017, s. 292). International Climate Justice Network ve Environmental Justice and Climate Initiative gibi grupların yayınladığı iklim adaletini önceleyen ilke ve prensipler de iklim krizine yönelik söylemsel çerçeveyi “*bilimsel bir teknik tartışmadan insan hakları ve adalet odaklanan etik ile ilgili bir çerçeveye*” kaymasını sağlamıştır (Agyeman, Doppelt ve Lynn, 2007, s. 121). Böylece iklim politikalarını şekillendiren gelişmiş ülkelerin hegemonik söylemleri de tehdit edilmeye başlanmış ve daha önceleri tartışmaların dışında bırakılan veya marjinalize edilen grupların sorunun faili ve çözümüne yönelik argümanları dikkate alınmaya başlamıştır (Bedall ve Görg, 2014, s. 48-49).

İklim hareketi 2000’li yıllarda inişli çıkışlı bir seyir izlerken, Kyoto Protokolü’nün 2005 yılında yürürlüğe girmesi konu hakkındaki tartışmaları yeniden kamuoyunda görünür kılmış ve çeşitli aktörlerin iddialarını kabul ettirme mücadelesine tanık olunmuştur. Kyoto’dan sonraki dönemde Birleşmiş Milletler’in alacağı kararlardan umutlu sonuçlar bekleyen gruplar için hayal kırıklığının yaşandığı bir dönemin başlangıcı da bu zaman dilimine rastlamaktadır. 2008 yılında Amerikan borsasının çökmesi ve akabinde gelen finansal kriz nedeniyle ekonomi dünya kamuoyunda en çok tartışılan konuların başında gelmiş ve iklim değişikliğinin gündemden düşmesine neden olmuştur. Bununla birlikte iklim aktivizminde yer alan aktörlerin dünyanın çeşitli ülkelerinde patlak veren küresel adalet eylemlerine katılmasıyla birlikte iklim hareketinin görünürlüğü iyice azalmıştır (Dietz, 2014, s. 348).

2007 yılında Bali’de gerçekleştirilen BM İklim Zirvesi’nde Climate Justice Now! ile Oilwatch ve Indigenous Environmental Network gibi çevre adaleti kuruluşlarının karbon ticaretine karşı protestoları önemli bir gündem yaratmıştır. Konferanslar sonrasında yayınlanan basın bildirisinde “*sosyal, ekolojik ve toplumsal cinsiyet eşitliği adaleti*”ne vurgu yapılmıştır (Collins ve Schlosberg, 2014, s. 367). Fakat iklim hareketindeki en önemli dönüm noktalarından biri 2009 yılında Kopenhag’daki iklim zirvesinde yaşanmıştır. Daha önceki zirvelerde karara varılan küresel ısınmayı 1.5 °’de tutma ve küresel karbon salımlarının 2050 yılına kadar %80 düşürülmesi gibi maddelerin anlaşmada yer almaması, iklim hareketinin BM İklim Zirveleri’ne olan inancını azaltmıştır (della Porta ve Parks, 2014, s. 22-23).

Kopenhag’da yaşanan hayal kırıklığı üzerine Rising Tide North America “The Climate Movement is Dead. Long Live the Climate Movement” başlıklı, iklim hareketindeki çoğu grubun piyasa odaklı olduğu, statükoyu sarsma gibi bir niyetinin olmadığı ve yeşil kapitalizmin çıkarlarına hizmet ettiği eleştirilerini getirdiği bir kitapçık yayınlamıştır (Rising Tide, 2010). Piyasa egemenliğindeki karbon ticareti, kurumsal kapitalizmi canlı tutan yeşil enerji projeleri, artık güvenilmeyen siyasetçiler ve onların neden olduğu savaşların eleştirildiği, dayanışmanın, iklim adaletinin ve demokratikleştirici doğrudan eylemin savunulduğu bu kitapçık iklim hareketi içerisinde özeleştirilmesini ve hareketin seyrinin değişmesi gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Bununla birlikte Kopenhag’da yaşanan hayal kırıklığı sonrasında 2010 yılında Bolivia’da “World People’s Conference on Climate Change the Rights of Mother Earth” konferansı gerçekleştirilmiştir. Tokar, dünyanın farklı bölgelerinden gelen 30 bine yakın kişinin katıldığı bu konferans sonucunda “*yerli halkların sosyal ve çevresel uyum ile anti-kolonyal*” konular hakkındaki görüşlerine dayanan temel prensipler belirlendiğini ve gezegeni kirleten aktivitelerin cezalandırılması için çağrı yapıldığını belirtmektedir (Tokar, 2019, s. 19). Cochabamba’da gerçekleştirilen bu konferans, iklim müzakerelerinde dışarıda bırakılan ve büyüme temelli ekonomi modelinin insanlık ve doğanın yaşadığı krizin temel sebebi olduğunu düşünen grupların seslerini duyurmaları için önemli bir fırsat sağlamıştır (Schlosberg ve Collins, 2014, s. 367). Konferanstaki sonuç bildirgesinde “*kapitalist sistemin ve her türlü yağma, sömürü, suistimal ve kirlenmenin Doğa/Toprak Ana’nın (Mother Earth) büyük yıkımına, bozulmasına ve alt üst olmasına neden olarak, iklim değişikliği gibi fenomenler yoluyla bugün bildiğimiz hayatı riske attığı*” vurgusunun yapılmış ve bu bildiride Doğa/Toprak Ana’nın Temel Hakları sıralanmıştır (Kolektif, 2010, s. 5).

- 1) Doğa/Toprak Ana ve onu oluşturan tüm varlıklar aşağıdaki haklara sahiptir.
 - a) Yaşama ve var olma hakkı;
 - b) Saygı duyulma hakkı;
 - c) Yaşamsal döngülerini ve süreçlerini insan tarafından bozulmadan devam ettirme ve biyolojik kapasitesini yeniden oluşturma hakkı;
 - d) Kendi kimliklerini ve bütünlüklerini ayrı, öz-düzenlemeli ve birbiriyle ilişkili varlıklar olarak sürdürme hakkı;
 - e) Yaşam kaynağı olarak su hakkı;

- f) Temiz hava hakkı;
- g) Kapsamlı sağlık hakkı;
- h) Kirlenmeden, zehirli ve radyoaktif atıklardan muaf olma hakkı;
- i) Bütünlüğünü ya da yaşamsal ve sağlıklı işleyişini tehdit edecek şekilde genetik yapısındaki bozulma ve değişikliklerden muaf olma hakkı;
- j) Bu Beynamede kabul edilmiş hakların insan faaliyetleri nedeniyle ihlal edilmesi durumunda bunların gecikmeden ve tam olarak iyileştirilmesi hakkı.

2012 yılından itibaren ise özellikle Kuzey Amerika kıtasında fosil yakıtlardan yenilenebilir enerji kaynaklarına “adil geçiş” in olması için seslerini yükselten organizasyonlar ortaya çıkmıştır (Tokar, 2019, s. 18). Bunlardan Climate Justice Alliance, “geçiş sürecini gerçekten adil bir geçiş yapabilmek için ırk, cinsiyet ve sınıfi çözüm denkleminin merkezine yerleştirmesi gerektiğine inanıyoruz” açıklamasını yaparak hem fosil yakıt endüstrisinin doğaya verdiği zararın giderilmesine yönelik hem de yüksek karbonlu sektörlerde çalışan insanların mağdur duruma düşmesini engelleyecek bir çözüm yolu bulunması gerekliliğini öne çıkarmıştır (CJA, 2020).

2014 yılında, o güne kadar görülen en büyük iklim hareketi gerçekleşmiştir. Dünya üzerindeki sıcaklık ortalamalarının her geçen yıl artması ve 2014 yılının dünya tarihinde kayıtlara geçen en sıcak yıl olmasına rağmen iklim politikalarının hızlı bir şekilde önlem almayı başaramaması üzerine BM İklim Zirvesi’nden birkaç gün önce 350.org ve Avaaz gibi sivil toplum örgütleri dünya çapında bir iklim hareketinin öncülüğünü yapmışlardır (NYT, 2014). “Halkların İklim Yürüyüşü”, 1500’ün üzerinde sivil toplum kuruluşunun katıldığı, onlarca emek, çevre, inanç ve sosyal adalet grubunun yer aldığı ve 2.1 milyon imzanın toplandığı bir etkinlik olmuştur. Tokar (2019), bu yürüyüşler boyunca iklim adaleti ve yerli halkların hakkı perspektifinin eylemcilerin odağında olduğunu ifade etmektedir (s. 18).

Küresel Eylem Grubu 23 Eylül 2015 tarihinde New York’ta gerçekleşen İklim Zirvesi öncesi “Halkların İklim Yürüyüşü”nü organize etmiştir. Hareketin Türkiye ayağında ise Taksim Meydanı’nda “İklim Adaleti Yürüyüşü” gerçekleşmiştir. Aynı yıl kent ve ekoloji meselelerine dair hak arama mücadelelerinin yer aldığı “iklimadaleti.org” yayına başlamıştır (Aksu ve Korkut, 2017, s.28-35). 2015 yılı ayrıca ABD başkanı Donald Trump’ın Paris İklim Anlaşması’nın en mütevazı maddelerine bile uymayacağını açıklamasıyla iklim hareketine damgasını vurmuştur. Daha önce

farklı zamanlarda iklim değişikliğini “namevcut” ve “pahalı bir aldatmaca ” (BBC, 2020) olarak niteleyen Trump hükümeti, iklim krizini inkar ederek politika yapım sürecinin önüne engeller koymuştur. Bu nedenle iklim aktivistleri “kömür yakıtlı enerji santrallerinin, büyük petrol ve gaz boru hatlarının inşası ve fosil yakıt çıkarımı için hidro-kırılma (fracking) teknolojisinin genişletilmesi” projelerine karşı büyük eylemler gerçekleştirmeye başlamışlardır (Tokar, 2019, s. 19). Büyük fosil yakıt şirketlerine yönelik yapılan protestoların arasında 350.org’un (fosil yakıtlardan) “Yatırımlarını Geri  ek” (divestment) hareketi gelmektedir. Oxford ve Colombia  niversitelerinin ve İngiliz basınından The Guardian’ın da “Keep it in the Ground” (yerin altında tut) kampanyasıyla destek olduğu bu hareket özel şirketlerin ve ülkelerin fosil yakıtlara yatırım yapmalarının önüne geçmek için önemli bir adım olmuş ve ivme kazanmıştır (Guardian, 2015).

2016 yılında ise Exxon Mobil’e fosil yakıtların iklim değişikliğine neden olduğunu yıllar önceden bildiği fakat bu bilgiyi sakladığı nedeniyle dava açılmasıyla iklim aktivistleri şirketin Paris İklim Anlaşması’nda karara varılan karbon salım oranına uyması için yoğun bir eylem süreci içerisine girmiştir (BBC, 2018). 2017 yılı da Donald Trump’ın iklim değişikliğini inkar etmesi nedeniyle bilim insanlarının “Bilim İçin Yürüyüş” (March for Science) yürüyüşü yapmasına tanık olmuştur.

Sonraki yıllarda, gerçekleşmekte olan ekolojik krizin geri döndürülemez bir aşamaya gelmesine engel olmak için harekete geçen kişilerin sayısı gitgide artmaya başlamış ve sesleri kamusal alanda daha yüksek sesle duyulur hale gelmiştir. “Gelecek İçin Cumalar”, “Yokoluş İşyanı” ve “Gündoğumu Hareketi” gibi iklim adaletini hedefleyen gruplar tarafından eşgüdümlü olarak yürütülen eylemler milyonlarca insan tarafından destek görmekte, özellikle iklim zirvelerinin gerçekleştiği dönemlerde etkinliğini arttırarak dünya kamuoyunda önemli bir farkındalık oluşturmaktadır. İklim aktivizminin sembolü olan ve iklim sorununun dünya çapında popülerleşmesini sağlayan en önemli etkenlerin başında gelen kişi ise iklim aktivisti Greta Thunberg olmuştur. 2018 yılının Ağustos ayında İsveç hükümetinin iklim krizine yönelik politikalarını protesto etmek için İsveç parlamentosu önünde “okul grevi”ni (climate strike) başlatan Thunberg iklim hareketine önemli bir dinamik kazandırmıştır. Zaman geçtikçe gittikçe popülerleşen Thunberg, BM İklim Konferansları, TEDx, Vatikan, İngiliz Parlamentosu ve Davos’taki Dünya Ekonomik Zirvesi’nde konuşmalar yapmıştır. Greta Thunberg’in bu çıkışı iklim hareketindeki kanatlardan biri olan

gençlik hareketini ve talep ettikleri “nesillerarası adalet” temasını tekrardan tartışmanın merkezine yerleştirmiştir.

Özellikle IPCC’nin 2018 yılında yayınladığı 1.5° raporu, 1.5° ile 2° arasındaki ısınma farkının insan ve doğa üzerinde çok yıkıcı sonuçlara yol açacağını belirtmesi (IPCC, 2018) nedeniyle iklim hareketindeki söylem de her zamankinden daha uyarıcı bir nitelik taşımaya başlamıştır. Ekolojik krizin boyutlarının gözler önüne serildiği raporlara rağmen hala bu konuda harekete geçmek konusunda gönülsüz olan siyasetçiler ise yeni dönemde etkisini arttıran iklim hareketlerinin en önemli hedeflerinden birisi haline gelmiştir. Thunberg, insanlığın karşı karşıya kaldığı durumu 2019 yılında yapılan Davos Zirvesi’nde dünyanın ileri gelen siyasetçilerinin karşısında “*Evimiz yanıyor (...) Bir krizde nasıl hareket edecekseniz şimdi de öyle hareket etmenizi istiyorum. Eviniz yanıyormuş gibi hareket etmenizi istiyorum. Çünkü yanıyor*” cümleleriyle açıklamıştır (Açık Radyo, 2019).

Time dergisi tarafından 2019 yılında “Yılın İnsanı” seçilen ve Nobel Barış Ödülü’ne aday olarak gösterilen Greta Thunberg, kararlı “Skolstrejk for klimatet” (İklim için okul grevi) eylemleriyle “Gelecek İçin Cumalar” hareketinin de öncüsü olmuştur. Bu hareket dünya çapında milyonlarca gencin hükümetlerin iklim politikalarına karşı çıkarak Paris İklim Anlaşması’yla uyumlu bir şekilde sera gazı salımında radikal bir düşüş yapmalarını talep etmekte ve fosil yakıt endüstrisine daha fazla yatırım yapmamaları konusunda yasa yapımına etki etmek için eylemlerde bulunmaktadır. Greta Thunberg’den ilham alan eylemlerden en önemlilerinden biri 15 Mart 2019’da, 128 ülkede 1.4 milyondan fazla katılımcının olduğu, 2000’den fazla STK’nın katılımıyla yapılan küresel iklim grevi olmuş ve hükümetlerin iklim konusundaki eylemsizlikleri protesto edilmiştir (Guardian, 2019).

Aktivitelerine aynı dönemde başlayan, doğrudan eylem ve sivil itaatsizlik yöntemini benimseyen Yokoluş İsyanı hareketi ise Londra’da yaptıkları eylemlerle İngiliz Hükümeti’nin “İklim Acil Durumu” nu ilan etmesini başararak yeni dönemdeki iklim aktivizmi içerisinde sesini en çok duyuran gruplardan birisi olmuştur. Doğrudan eylem yapmayı amaçlayan bu hareket yayınladıkları bildiride, “*hükümet veya yerel konsey gibi yetkili bir makam tarafından onaylanmış İklim Acil Durum bildirimi, açık ve net bir eylem planı ile eşleştirilmesi durumunda toplum çapında eylemler için güçlü bir katalizör olabilir*” açıklamasını yaparak hem İngiltere’de hem

de dünyanın birçok ülkesinde yerel yönetimlerin iklim acil durumu ilan etmesinin önünü açmıştır (İklim Haber, 2019).

2019 yılının sonunda patlak veren Covid-19 pandemisi krizi ise iklim aktivizminin dijital mecralarda gerçekleşmesinin yolunu açmıştır. 22 Nisan'da 50. yılı kutlanan Dünya Günü, ilk kez "Dijital Dünya Günü" adıyla yapılmış, 350.org gibi kuruluşların da desteğiyle 72 saat boyunca süren canlı yayın etkinlikleri düzenleyerek gezegenin karşı karşıya kaldığı sorunlar hakkında konuşmalar yapılmıştır (350.org, 2020).

Aynı yıl ABD'de Afrika Amerikalı George Floyd'un polis şiddeti sonucunda hayatını kaybetmesi sonucunda ülkede ortaya çıkan protestolar dünyanın birçok ülkesine de yayılmıştır. Özellikle ABD'de başlıca Afrika Amerikalı ve Latin Amerikalılar başta olmak üzere beyaz olmayan halkları etkileyen ırkçı ve eşitsizlik yaratan politikalar ve bu grupların karşılaştıkları sistemik polis şiddeti ile iklim adaletsizliği arasında da bağlantılar kurulmuştur.

1.4.3.3. İklim Hareketinin Türkiye'deki Genel Görünümü

Türkiye'de iklim hareketi 2000'li yılların başında ortaya çıkmasına karşın bugün iklim hareketi içine eklenilebilecek çevresel problemlerin kökeni oldukça eskidir. 1980'li yıllar Türkiye'de çevresel örselenmenin başladığı ve buna yönelik tepkilerin hızla arttığı bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu dönemde uygulamaya konan neoliberal ekonomi politikalarının yol açtığı ticarileşme hayatın her alanına sirayet etmiş, uluslararası sermayenin ülkedeki yatırımlarının artmasıyla da çevre konusunda yaşanan problemlerde artış meydana gelmiştir (Erensü vd., 2016, s. 17). Bu anlamda Türkiye'de çevreci bilincin Batılı ülkelerdekinden farklı olarak post-materyalist değerler etrafında değil neoliberal politikalar sonucunda insanların yaşam alanlarının tehdit edilmesi nedeniyle oluştuğu ileri görülmektedir.

Özellikle 1984 yılında Gökova'da termik santral yapılacağının duyulması nedeniyle köylülerin turizm merkezi olan ve doğal güzellikleriyle bilinen bölgenin korunmasına yönelik başlattığı eylem zamanla bütün ülkede sesini duyurmayı başarmıştır. Duru'nun belirttiğine göre yerel halkın bu projelere karşı çıkmasındaki

temel güdüyü verimli toprakların kaybolması ve turizmden gelecek gelirin azalması gibi endişeler oluşturmuştur (Duru, 1995, s. 58). Bu dönemde enerji üretim süreçlerinin yarattığı problemlere yönelik gösterilen tepkilere verilebilecek bir diğer örnek ise Yatağan ve Aliğa'daki termik santrallere karşı gerçekleştirilen protestolar olmuştur. Bu santrallerin özelleştirilmesine yönelik işçilerin direnişi günümüze kadar süregelen termik santral ve altın arama faaliyetlerine gösterilen tepkilerin ilk örneklerini oluşturmuş ve buradaki mücadelenin yarattığı gelenek uzun yıllar boyunca devam etmiştir.

Türkiye'nin 1980'li yıllardan itibaren neoliberalleşme sürecine girmesi Türkiye'de altın madeni sektörüne çok uluslu şirketlerin yer almasına yol açmıştır. 1989 yılında Eurogold adlı şirketin Bergama'da altın madenciliği projesini duyurması üzerine de yerel halkın protestoları ortaya çıkmıştır. Yaşamını turizm ve tarımdan elde ettiği gelirlerle sürdüren bölge halkının siyanür gibi tehlikeli kimyasal maddeler kullanılarak altın arama faaliyetlerinin gerçekleştirileceğini fark etmesi üzerine bu duruma karşı çıkmıştır (Çoban, 2004, s. 442). Başlangıçta yalnızca yerel politikacılar ve Bergama'da yaşayan köylülerin içinde oldukları bu mücadele zamanla maden şirketine karşı gösterilen yerel bir tepkinin ötesine geçerek çok uluslu şirketlerin Türkiye'deki madencilik faaliyetlerini doğrudan hedef alan bir niteliğe bürünmüş, protestolar ulusal ve uluslararası kamuoyunda da destek görmeye başlamıştır. Adaman ve Arsel'e (2012, s. 321) göre, Bergama'da verilen mücadele Türkiye'deki çevre aktivizmini ekolojik kaygıların ötesine taşımış, hareketin katılımcı profilini çeşitlendirmiş ve bu sayede yerelde verilen mücadelenin ekonomik ve politik diğer meselelerle bir arada ele alınmasını sağlamıştır.

1990'ların sonu ve 2000'li yılların başından itibaren Türkiye'de hem kırsal hem de kentte artmakta olan ekolojik yıkıma karşı tepkiler çoğalmaya başlamıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde uygulanan neoliberal politikalar doğanın metalaşması sürecini arttırmıştır, bu durum iklim sorununu adalet odaklı bir perspektifle politika alanına entegre etmeyi son derece güçleştirmiştir. Özlüer vd. (2016, s. 30), bu dönemde "*su, hava, toprak, gıda, bitkiler, tohumlar*"ın gitgide metalaştığını, bu durumun kırdaki nüfusun azaltılmasına yönelik politikalar nedeniyle kentteki krizi de tetiklediğini belirtmektedir.

Özen (2018, s. 189), 2001 krizi sonrası öncelik verilen neoliberal politikaların enerji politikalarını dönüştürmesi ve doğal kaynakların sermayenin kullanımına

neredeyse hiçbir kısıtlama olmadan açılması nedeniyle bu krizin hızla arttığını belirtmektedir. Böylece 2000’li yıllarda altın madenciliği, HES projeleri ve termik santrallere yönelik yerel protestoların sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Bu durum yereldeki çevre-ekoloji hareketlerinin zamanla iklim hareketine evrilmesinin altyapısını oluşturmuştur.

Bu yıllarda çevre mücadelesinin dönüm noktalarından birini Anadolu Grubu’nun Gerze’ye bağlı Yaykıl köyünde yapmak istediği termik santrale karşı gösterilen tepkiler oluşturmaktadır. 1980’li yıllarda Muğla Yatağan Termik Santrali ve Gökova Körfezi’ne kurulan termik santral nedeniyle başlayan ve Türkiye’de modern anlamıyla çevreciliğin gelişmesini sağlayan kömür karşıtı hareket 2000’li yıllarda Gerze’de devam etmiştir (Aksu ve Korkut, 2017, s. 108). Anadolu Grubu 2009 yılında yer lisansı ve “ÇED (Çevresel Değerlendirme Raporu) olumlu” raporu almadan doğrudan üretim lisansı alarak faaliyetlerine başlamak istemiştir. Buna karşı bölge halkının gösterdiği yoğun tepki ve açtıkları dava sonucunda Danıştay 13. Dairesi 20 Temmuz 2009 tarihli kararı ile üretimin durdurulmasına karar vermiştir. Bu mücadeleler sırasında doğrudan eylem yapan ve bir taban örgütlenmesi olan YEPEG (Yeşil Gerze Çevre Platformu), direnişin başarıya ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Projeye karşı çıkan çevre halkının, birçok siyasi parti, örgüt ve derneğin bir araya gelmesiyle oluşan platform çevre il ve köyleri de gezerek termik santrallere karşı birçok bilinçlendirme etkinliği düzenlemiştir (Erdem, 2016, s. 227-230).

YEPEG tarafından Nisan 2010’da Gerze’de 6000’den fazla kişinin katılımıyla “Kömür’e Hayır” toplantısı düzenlenmiştir (Arsel, Akbulut ve Adaman, 2015, s. 383). Şirket kısa bir süre sonra köy sakinlerini termik santraller hakkında bilgilendirmek için toplantı düzenlemek istemiş fakat köylülerin gösterdiği yoğun tepki nedeniyle bu toplantıyı gerçekleştirememiştir. Bütün bu karşı çıkışlara karşın 23 Ağustos 2011 tarihinde Anadolu Grubu’nun jandarma ve çevik kuvvet ekibiyle birlikte gece yarısı bölgede sondaj yapma çalışmalarına başlamak istemesine köylüler büyük bir tepki göstermiş ve günler süren mücadelenin sonucunda Anadolu Grubu’nun bölgede termik santral kurmasına izin verilmemiştir (Erdem, 2016, s. 229). Burada verilen mücadelenin ardından Aliğa, Amasya ve Silopi’deki yerel çevre örgütlerinin bir araya gelmesiyle termik santral sorunu iklim krizi bağlamında ele alınmaya başlamıştır. Bunun neticesinde 2010 yılında Gerze’de kurulan İklim Adaleti Koordinasyonu, bu dönemden itibaren Türkiye’deki iklim adaleti mücadelesine yönelik çalışmaları

koordine etmeye başlamıştır (Özlüer vd., 2016, s. 32). Yaykıl köylülerinin verdiği ve zamanla bütün ülkeden büyük destek alan bu hareket 2014 yılında Amerika'daki önemli bir çevre kuruluşu olan Sierra Club tarafından yılın en önemli beş direnişinden biri seçilmiştir (Bianet, 2015).

Gerze halkının son yıllarda verdiği mücadeleyi inceleyen araştırmacılar (Akbulut, 2014), çevreciliğin söylem repertuarının çeşitliliğine dikkat çekmektedirler. Akbulut'a (2014) göre, bölge halkı muhalefeti ağırlıklı olarak sağlık sorunları ve geçim kaygıları üzerinden dile getirmiştir. Aynı zamanda toprağa bağlılık, aidiyet ve nesiller boyunca bu bölge için verilen emek sıklıkla vurgulanmıştır (Akbulut, 2014, s. 17). Erdem (2016, s. 234) ise yerel halkın karşı karşıya kaldığı bu sorunun "*aslında bir topraksızlaştırma ve sömürü politikası*" olduğunu bilincinde olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle ilerleyen zamanda kırdan kente göç etmek zorunda kalacağını ve kent hayatındaki "*işsizlik, taşeronlaşma, asgari ücret, kira*" gibi sorunlarla karşılaşacağını düşünen halk topraklarının ele geçirilmesine karşı çıkmıştır ve bu durum termik santrallere direnişin temel motivasyonunu oluşturmuştur.

Doğanın metalaştırılmasına karşı verilen bütün bu mücadeleler aynı zamanda kentlerde de etkisini göstermektedir. AKP'nin şehir politikaları 2005 yılından itibaren çıkarılan yasa ve yönetmelikler aracılığıyla daha önce ticarileşmemiş alanların da imara açılmasına yol açmıştır. Bu dönemde konut ve arsa üretimi alanında tek yetkili haline gelen TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı), siyasi rant amaçlı gerçekleştirdiği kentsel projelerle Batılı ülkelerdeki kentsel dönüşüm örneklerinden farklı olarak çevresel tahribatı görmezden gelerek şehir planlamalarına başlamış ve şehirli grupların da kentsel ranttan pay alması sayesinde hükümetin bir rıza üretim aracına dönüşmüştür (Balaban, 2007, s. 28- 29).

Bu dönemde gerçekleştirilen duble yol, havalimanı, tünel, köprü ve alışveriş merkezleri gibi projeler otoriter popülist bir yönetim tarzına sahip AKP'nin siyasi alandaki rantı yönetmesi için de önemli araçlar olmuştur. Bu durum ise Türkiye'deki ekoloji hareketinin daha farklı bir nitelik kazanmasını sağlayarak "*kent hakkı, mekan tartışmaları, 'müşterekler' kavramı*" gibi konuların da çevre mücadeleleriyle birlikte değerlendirilmesi sonucunu doğurmuştur. Böylece yalnızca pastoral bir mesele olmaktan uzaklaşan çevre konusu "*yurttaşlık, demokrasi ve özyönetim*" tartışmalarını da gündeme getirmiştir (Aksu ve Korkut, 2017, s. 322).

Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Kanal İstanbul ve Üçüncü Havalimanı gibi "çılgın proje"leri İstanbul'un son kalan ormanlarını da ortadan kaldıracığı, su kaynakları, tarım alanları ve kuşların göç yolları üzerinde ciddi zararlar vereceği endişesi nedeniyle uzun süredir gündemde olmuştur (Özkaynak vd., 2015, s. 108). Şehirlerin kentsel dönüşüm ile hızlıca renklerini kaybettiği bir dönemde doğanın metalaştırılmasına karşı bütün bu mücadeleler Gezi Parkı'nın olduğu alana dönemin AKP hükümeti tarafından Toplu Kışlası inşa edilmek istenmesi nedeniyle 2013 yılının Haziran ayında ülke çapında bir direnişe dönüşmüştür (Çoban, Özlüer ve Erensü, 2015, s. 417).

Özkaynak ve diğerlerine (2015, s. 107) göre, Gezi Parkı Protestoları'nda dile getirilen iddialar küresel çevresel adalet hareketinin talepleriyle örtüşmektedir. Araştırmacılara göre Gezi Parkı insanlar için parkın sosyal ve politik tarihi nedeniyle "üç-beş ağaç"tan daha fazla bir anlam taşımaktaydı. Bununla birlikte insanlar şehirdeki çeşitliliğin korunması, kent hayatını yaşama tarzlarının tanınması ve kabul edilmesi ile park hakkında alınacak kararlarda söz sahibi olma gibi taleplere sahipti. Bunlara ek olarak AKP'nin herhangi bir kamusal tartışmaya fırsat tanımadan aldığı kararı uygulamak istemesi ve bu süreçte şeffaf olmaması büyük bir direnişe yol açmıştır. Erensü'ye (2016, s. 493) göre, Gezi direnişi mekan, sermaye, doğa ve devlet ilişkileri gibi karmaşık süreçler arasında bağlantı kurulabilmesi ve yerel dayanışmaların ortak bir dil kazanması anlamında dikkate değerdir.

Kır ve kent kökenli çevre-ekoloji mücadeleleri artarken dünyada 1990'lı yılların ortalarından itibaren etkisini gösteren iklim hareketi, Türkiye'de 2000'li yılların başından itibaren etkili olmaya başlamıştır. Bu bağlamda 2004 yılında kurulan Genetiği Değiştirilmiş Organizmalara Hayır Platformu (GDOHP), gıda ve tohum hakkı üzerinden biyolojik çeşitliliğin önündeki kısıtlamalara karşı mücadele başlatmış, iklim adaleti ve gıda egemenliği söylemlerini bir arada ele alarak bu konular hakkında farkındalık yaratmaya yönelik faaliyetler gerçekleştirmiştir (Özlüer, Turhan ve Erensü, 2016, s. 33-34).

Baykan ise Türkiye'de eşgüdümlü bir iklim değişikliği hareketinin 2005 yılında Montreal'de gerçekleşen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin 11. Taraflar Konferansı (COP11) sırasında İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır ve Eskişehir'de gerçekleşen protestolarla başladığını belirtmektedir (Baykan, 2013, s. 2). Bu protestolarda ABD ve Avustralya'nın Kyoto Protokolü'nü

imzalamasına yönelik bu küresel taleplerin yanı sıra Türkiye’de iklim değişikliğine neden olan enerji yatırımlarının iptal edilmesinin gerekliliği dile getirilmiştir (Aksu ve Korkut, 2017, s. 15).

16 Şubat 2006 tarihinde Türkiye Yeşilleri “İklim Değişikliğini Durdur, Yaşamı Sürdür” sloganıyla Türkiye’nin Kyoto Protokolü’nü imzalaması için taleplerini tekrarlamıştır. Aynı yıl Kasım ayında Kadıköy’de Küresel Eylem Grubu’nun düzenlediği “Küresel Isınmayı Durdurun-Türkiye Kyoto’yu İmzala!” başlıklı bir miting düzenlemiştir. 2007-2009 yılları arasında da Türkiye’de gerçekleşen iklim hareketinin temel hedefi Türkiye’nin Kyoto anlaşmasını imzalamasına yönelik baskı oluşturmak olmuştur. Bunun için Türkiye Yeşilleri 2007 yılında iki ay içerisinde 170.000 imza toplamıştır.

2007’nin Nisan ayında Çernobil felaketinin 21. yıl dönümü olması nedeniyle Yeşiller’in “Başka Bir Enerji Mümkün-Türkiye Kyoto’yu imzala” talebi büyük destek görmüştür (Baykan, 2013, s. 2-4). Yapılan araştırmalar (Şen, 2013; Üzelgün ve Castro, 2015), Türkiye medyasında iklim krizini konu alan haberlerin sayısında bu dönemde artış olduğunu göstermektedir.

Baykan (2019, s. 646), 2009 yılından itibaren Türkiye’deki iklim hareketinin söyleminde değişiklik yaşanmaya başladığını söylemektedir. Baykan’ın ifade ettiğine göre hareketin başlangıç yıllarında yabancı devletlerin iklim politikalarını eleştirilerinin odağına alan iklim hareketi, 2009 yılında Kopenhag’da gerçekleşen iklim zirvesinin ardından bu eleştirilerini hükümetin enerji politikalarına yönlendirmeye başlamıştır. Türkiye’nin 2009 yılının Ağustos ayında Kyoto Protokolü’ne imza atmasına karşın kömürlü termik santral yatırımlarına devam etmesi Türkiye’deki iklim hareketinin eleştirilerinin odak noktasında olmuştur.

Üzelgün ve Şahin (2016, s. 10), 2010 yılından itibaren yerel ekoloji mücadelelerinde iklim adaleti söyleminin hareket içerisinde yeşerdiğini belirtmektedir. Özellikle termik santral karşıtı hareketin güçlü olduğu Gerze’de kurulan Yeşil Gerze Platformu ile Ankara’da bulunan Ekoloji Kolektifi’nin düzenlediği “İklim Adaleti Konferansı” iklim adaleti talebinin dile getirilmesinde önemli rol oynamıştır. Bu dönemde Yeşil Gerze Platformu fosil yakıtlar, ormanlar, gıda egemenliği gibi konuları gündemine alan “İklim Adaleti İçin Gerze Deklarasyonu”nu yayınlamıştır (Baykan, 2019, s. 646).

Türkiye’de 11 Ekim 2012 tarihinde ise Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Doğa Derneği ve Greenpeace Türkiye gibi sivil toplum kuruluşlarının aracılığıyla iklim krizinin önlenmesine yönelik ortak çalışmalar yürütmek amacıyla “İklim Ağı”kurulmuştur. Türkiye’de 2014 yılında iklim hareketinin içerisindeki sivil toplum kuruluşları yerel otoritelerin iklimle uyumlu politikalar uygulamalarını geliştirmelerini sağlamak amacıyla “İklimi Değil, Belediyeleri Değiştir” kampanyasını düzenlemişlerdir (Baykan, 2019, s. 647).

4-15 Mayıs 2016 tarihleri arasında 13 ülkede “Fosil Yakıtlardan Kurtulma” kampanyası gerçekleştirilmiştir. Aliğa’daki termik santrallere yönelik tepkilerini dile getiren sivil toplum kuruluşları, “Kömürün Külüne Muhtaç Değiliz” sloganıyla ve #buradainsanyasıyor hashtag’i ile bu kampanyayı dijital mecralardan da duyurmuşlardır (Yeşil Gazete, 2016). Gezi direnişiyle birlikte Türkiye’de yaygınlaşan sokak eylemleri 2015-2018 yılları arasında ise durma noktasına gelmiştir. 7 Haziran 2015 genel seçimleri ve 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe girişiminin ardından ülkedeki OHAL (Olağanüstü Hal) koşulları ifade özgürlüğünün kısıtlanmasına yol açmış, bu durum iklim hareketini de doğrudan etkilemiştir. Türkiye’de iklim hareketi Ağustos 2018 tarihinde Greta Thunberg’in başlattığı okul grevleriyle tekrardan sahne almaya başlamıştır. Dünya çapında binlerce öğrencinin yer aldığı Gelecek İçin Cumalar hareketi, 15 Mart 2019 tarihinde gerçekleşen İklim Grevi için Atlas Sarrafoğlu’nun yaptığı çağrıyla Türkiye’de destek bulmaya başlamıştır.

2. KRİZE KRİZ GİBİ DAVRAN(A)MAMAK: İKLİM KRİZİNİN MEDYADAKİ DEPOLİTİZASYONU

İklim krizine ilişkin bilgi aktarımında kitlesel iletişim teknolojileri önemli bir rol oynamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya, Avustralya ve Almanya’da yapılan araştırmalar insanların iklim krizi hakkında bilgi edinmek için televizyon ve gazete gibi kitle iletişim araçları ve interneti en önemli bilgi edinme kaynağı olarak gördükleri sonucuna ulaşmıştır (Schafer, 2015, s. 853). Carvalho, iklim krizi konusunda medyanın “iklim değişikliğinin anlamının üretimi, yeniden üretimi ve dönüşümünde” önemli bir alan olarak ele alınması gerektiğini ifade etmektedir (Carvalho, 2010, s. 172). Priest da insanların iklim krizini anlaşılması güç bilimsel makaleler yerine kitle medyasından öğrendiğini, bu sebeple medyanın iklim biliminin karmaşık dilini ve doğasını insanlara anlaşılır kılma sorumluluğu olduğunu söylemektedir (Priest, 2016, s. 14).

Fakat çevre sorunları ve iklim krizi gibi konuların haberleştirilmesi, sadece gazeteciler tarafından üretilen haber makaleleri ve ilgili görsellerin bir araya getirilmesinden ibaret değildir. Medyada yer alan haberler özünde bilim insanları, politikacılar ve sivil toplumdaki diğer aktörler arasındaki karmaşık ilişkilerden türetilen çerçevelere işaret etmektedir. Anderson’a göre medya bu aktörler tarafından ileri sürülen makul ve meşru iddialar ile görmezden gelinecek bakış açıları arasında seçim yapma gücüne sahip olduğu için iklim krizinin sosyal, ekonomik, bilimsel ve politik boyutlarını çerçevelemede önemli bir rol oynar (Anderson, 2009, s. 166). Bu sebeple, “medya temsilinin (...) daha geniş bir şekilde araştırılması, kamusal anlayış ve iklim değişikliği konusundaki sosyal değişim arasındaki bağlantıları daha etkin bir şekilde teşvik etme potansiyeline sahiptir” (Boykoff ve Mansfield, 2008, s. 1).

Carvalho ve Burgess (2005, s. 239) “bilimsel bilginin temsilinin, siyasi programların değerlendirilmesi ve hem hükümetlerin hem de halkın iklim değişikliğini ele almadaki sorumluluğunu değerlendirmede önemli etkisi vardır” ifadesiyle

medyanın önemine dikkat çekmektedir. Olausson da medyanın bilim, politika ve yurttaşlar arasındaki en önemli aracı olduğunu belirterek insanların iklim krizini anlamlandırma çabalarında medyanın gündem belirleyici rolünün önemine atıfta bulunmuştur (Olausson, 2011, s. 295). Medya, çeşitli imgeler ve semboller aracılığıyla “soyut bir olgu olan iklim değişikliğini etkili bir şekilde nesneleştirmenin yollarını sağlamış”, bu sayede krizin insanlar tarafından algılanabilecek bir hale gelmesi mümkün olmuştur. Olausson medyanın gündem belirleyici rolünün sadece “insanları iklim değişikliği hakkında konuşturmak” olmadığını söyleyerek, aynı zamanda krizin sebepleri, sonuçları ve çözüm için atfedilen sorumluluk hakkında bir sınır çizmesinden ötürü medyadaki temsillerin önemli olduğunun söylemiştir (Olausson, 2011, s. 295). Maesele ve Pepermans da benzer bir anlayışla medyada zamanla "ekilen" temsillerin kişilerin kendi siyasi öznellikleri hakkındaki algılarını etkileyebileceğini ve bireylerin eyleme geçip geçmemesi konusunda belirleyici faktörlerden biri olabileceğini ifade etmektedir (Maesele ve Pepermans, 2017, s. 9). Bu nedenle medyanın iklim krizi konusunda yaptığı haberciliği değerlendirmeden önce medyanın kendi iç yapısının doğru bir şekilde analiz edilmesi son derece önemlidir. Medya şirketleri ve basın kuruluşları hayatı anlamlı kılan kültürel imgeler yaratmasının yanı sıra öncelikle kapitalist ekonomi içerisinde faaliyet gösteren ticari kuruluşlardır. Bu durum medya içeriklerinin de toplumdaki sınıfsal güç ilişkilerinden ayrı ele alınamayacağına işaret etmektedir. Bu perspektiften hareketle medyanın ekonomi politiği üzerine çalışmalar gerçekleştirmiş araştırmacıların metinlerden yola çıkarak medya bütüncül bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır.

2.1. Ekolojik Kriz Çağında Gazeteciliğin Krizi: Ekonomi-Politik Bir Yaklaşım

Küresel krizler tanımını itibariyle coğrafi ve politik sınırları aşan problemlerdir. Günümüzde küresel krizlerin göze çarpan ilk örnekleri arasında yoksulluk, eşitsizlik, gıda güvencesizliği, zorunlu göçler, su kıtlığı, pandemi ve ekolojik problemler gibi meseleler gelmektedir. Bu ve benzeri krizlerin ulus sınırlarını aşan bir niteliğe sahip olmaları çözüme ilişkin çabaların çok boyutlu bir koordinasyonunu gerekli kılar. Medya bu süreçte önemli bir role sahiptir. Medyanın iletişimsel gücü, sorunu tanımlama, çözüm önerilerinin iletimini gerçekleştirme ve genel olarak krizleri

değerlendirme sürecinde kritik bir rol oynar. Dolayısıyla medya bu krizleri çözme yolunda insanların harekete geçmelerini sağlayabileceği gibi konu hakkında yabancılaşma yaşanmasına ve eylemsizliğe de neden olabilir (Cottle, 2008, s. 1-2).

Cottle'ın da belirttiği üzere küresel krizler hem yarattıkları etki hem de neden oldukları sonuçlar itibariyle ne kadar büyük problemler olurlarsa olsunlar bu durum krizlerin birer kriz olarak nitelenmesi için yeterli değildir. Krizlerin kamusal alanda kendisine yer bulması ve müşterek bir zeminde tartışılmasının ön koşulu bu sorunların medyatikleşmesidir. İnsanların söz konusu krizleri birinci elden tecrübe etmedikleri gerçeği, bu meseleler hakkında fikir sahibi olmaları ve bunlara ilişkin bir tutum takınabilmeleri için bazı araçları önemli hale getirir. Medya, bu noktada önemli toplumsal aktörlerin başında gelmektedir. Medyanın küresel krizlere attığı önem, bu krizler hakkında konuşurken kullandığı dil ve ilettiği imajlar ilgili meselelerin küresel olarak da tanınmasını sağlar (Cottle, 2008, s. 16-17).

Medyanın ekolojik krizlerin yaşandığı çağda önemli bir pozisyonda değerlendirilmesini sağlayan faktörlerin başında sorunları tanımlama yetisi geldiği söylenebilir. Shoemaker ve Reese, medyanın tanım yapma gücü nedeniyle toplumsal denetim işlevi olduğunu, bazı görüşleri “*kabul edilebilir sınırlar*” içerisinde tutarken meşru olarak görmediklerini gündemine almadığını belirtmektedir. Bu durum, medyanın toplumda ideolojik olarak ne kadar önemli bir konumda olduğunun önemli bir göstergesidir (Shoemaker ve Reese, 2014, s. 100-101). Bu nedenle de gazeteciliğin ekolojik krizler çağında nasıl bir rol oynaması gerektiği ve gazeteciliğin ekonomi politik faktörler nedeniyle içine düştüğü krizin içinden nasıl çıkacağına yönelik arayışlar sürerken, sağlıklı bir medya sisteminin demokrasiyle olan ilişkisi de tekrardan gözden geçirilmelidir. Bu bölümde iklim krizine ilişkin haber çerçevelerini etkileyen faktörler incelenecektir.

2.1.1. Medyanın Ekonomi Politikası

Hackett, barış ve adalet mücadelesinde demokratik iletişimin oldukça önemli olduğunun altını çizer. Özellikle gazetecilik ile sosyal adalet arayışı arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle gazetecilik, sosyal adalete ulaşma çabasında doğal olarak öne çıkan ve çeşitli sorumlulukları yerine getirmekle yükümlü

profesyonel bir meslektir. Lakin, günümüzde gazetecilik mesleği ve genel olarak iletişim endüstrisinin kendisi önemli bir meşruiyet krizi içerisindedir. Toplumdaki adaletsizlikler ve buna yönelik tepkiler ne kadar haklı temellere dayanırsa dayansın medya alanının kendi gücü ve dinamikleri bulunmaktadır. Bu durum söz konusu taleplerin gündeme alınmaması veya çarpıtılarak aktarılmasına neden olabilir. İçeriklerin üretimi, bilginin dağıtımı ve yapısal yanlılık ile şekillenen bilginin meşrulaştırılması nihayetinde toplumdaki güç ilişkilerini açığa çıkartır ve bunun sorgulanmasını gerektirir (Hackett, 2010, s. 179). Shoemaker ve Reese, bu meşrulaştırma sürecinde sınırları kimin belirleyeceğinin ve hangi doğrunun doğal olarak kabul edilmesi gerektiğine yönelik soruların üstüne düşünmenin oldukça önemli olduğunu söyler (Shoemaker ve Reese, 2014, s. 104). Bu sorular ise medyanın ekonomi-politik yapısının incelenmesini kaçınılmaz kılar.

Fenton, aşırı bilgi (hyper-information) çağında gazeteciliğin oldukça önemli bir konumda olduğunu belirtmektedir. Fakat kamu çıkarı adına habercilik yapma sorumluluğuna sahip gazeteciler, dönüşen medya ortamı içerisinde oldukça büyük yapısal sorunlarla karşı karşıyadırlar. Gazetecilerin kamuyu ilgilendiren meselelerde sorumlulardan hesap sorabilmeleri çalıştıkları kurumların çalışma ortamından doğrudan etkilenmektedir. Gazetelerin ve genel olarak haber kuruluşlarının organizasyonel yapısı ise *“ticari, etik, düzenleyici ve kültürel bileşenlerin yoğun bir şekilde iç içe geçmesinden oluşan sosyal, politik ve teknolojik”* çerçeveler tarafından belirlenmektedir (Fenton, 2010, s. 3). Fenton, gazeteciliğin içinde bulunduğu koşulları doğru bir şekilde değerlendirebilmek için tarihsel, ekonomik, düzenleyici (regulatory), sosyopolitik, organizasyonel ve sosyokültürel perspektifin gerekliliğinin altını çizer. Bu koşullar, gazetecilerin özerkliğinin sınırlarını belirleyen temel unsurları oluşturur. Bu çerçeveden hareketle tarihsel perspektif teknolojinin kamusal kültür ve demokrasi üzerindeki etkisine eleştirel bir gözle bakmayı sağlar. Ekonomik perspektif, piyasa dinamiklerinin ve bu dinamiklerin habercilik üzerinde nasıl bir baskı oluşturduğunun incelenmesini sağlar. Düzenleyici perspektif, gazeteciliğin etik değerlerinin mümkün hale gelmesi için mevcut imkan ve tehditleri açığa çıkarır. Sosyo-politik perspektif, gazetecilik ve siyasetin yeni kapitalizm kültürü üzerinden nasıl değerlendirilebileceğine yönelik yolları gösterir. Organizasyonel ve sosyokültürel perspektif ise gazetecilik uygulamalarının farklı bağlamlarda nasıl gerçekleştiğinin, eski ve yeni haber kaynaklarının haber içerikleri üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu incelemek açısından oldukça önemlidir (Fenton, 2010, s. 5).

Son yıllarda yapılan çalışmalar gazeteciliğin işletme modelinden kaynaklanan büyük bir kriz içerisinde olduğunu ortaya koymuştur (Almiron, 2013; Cage, 2016; Çevikel, 2020; Fenton, 2011; Freedman, 2010; Mateo, Berges ve Garnatze, 2010; e Silva, 2015). Bu durum gazeteciliğin bir kriz içerisinde olduğuna yönelik tanımlamalar yapılmasına neden olmuştur. Fakat gazeteciliğin içinde bulunduğu kriz durumu yakın dönemde dijitalleşme sonucu gerçekleşen bir durumun yansıması olmakla birlikte bunun ötesine geçmektedir. Gazeteciliğin krizi, reklam gelirlerine bağlı bir şekilde ticari faaliyetlerini sürdüren geleneksel işletme modelinin karşı karşıya kaldığı sorunlardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle iklim krizine ilişkin haberlerin medyada nasıl ele alındığını incelemeden önce, gazeteciliğin yapıldığı medya endüstrisinin yapı taşlarına dikkat çekmek son derece önemlidir. Bu noktada, iletişimin ve medyanın ekonomi politikası yaklaşımı önemli imkanlar sağlamaktadır.

Wasko, medyanın ekonomi politikası ile alakalı çalışmaların Engels'in tarihsel materyalizminden hareketle 19. yüzyıldan itibaren başladığını ve 21. yüzyılda yaygınlığını ve etkisini arttırmakta olduğunu söylemektedir. Medyanın eleştirel ekonomi politikası konusunda ilk önemli çalışmaları yapan isimler arasında 1950'li yıllarda Herbert Schiller ve Dallas Smythe sayılabilir. 1970'li yıllarda ise bu alan daha da gelişmeye başlamış ve Graham Murdock, Peter Golding, Nicholas Garnham ve Armand Mattelart gibi isimlerle olgunlaşma dönemini yaşamıştır. Medya organizasyonlarını ve ürettikleri içerikleri eleştirel bir şekilde analiz eden araştırmacılar bu konuları çoğunlukla Marksist veya neo-Marksist görüşler çerçevesinde ele alırlar. Medya ve iletişimin eleştirel ekonomi politikası, kapitalist sistemin radikal bir eleştirisini yapmayı mümkün kılar. Burada ele alınan temel sorun, kapitalist toplumlarda kaynakların dağıtımı meselesidir. Bu sayede medyadaki sahiplik yapısı, gücün kontrolü, sınıf sistemi ve yapısal eşitsizlikler arasındaki ilişkilerin etkileşimli bir şekilde analiz edilebilmektedir. Böyle bir analiz sonunda toplumdaki çelişkilerin açığa çıkarılması, direniş ve mücadele için çözüm önerilerinin ortaya konması hedeflenmektedir (Wasko, 2014, s. 260-261).

Mosco, ekonomi politikası şu şekilde tanımlar: *“ekonomi politik, iletişim kaynakları da dahil olmak üzere kaynakların üretimini, dağıtımını ve tüketimini karşılıklı olarak oluşturan sosyal ilişkilerin, özellikle güç ilişkilerinin incelenmesidir.”* İletişime yönelik kapsamlı bir analiz tarzı, geleneksel medya ürünleri (gazeteler, kitaplar, videolar, filmler vs.) ve yeni medya ortamlarındaki içeriklere yönelik bakışın

piyasadaki temel güçler ve işlemler bağlamında ele alınmasını sağlar (Mosco, 2009, s. 24).

McChesney'e göre iletişimin ekonomi politiğinin ilgilendiği iki temel konu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, medya ve iletişim sistemlerinin toplumda verili olan sınıfsal ve sosyal ilişkileri nasıl pekiştirdiği ve etkilediğiyle ilgilidir. Bu noktada ekonomik sistemin siyaset üzerinde nasıl bir etkide bulunduğu araştırma sorularının başında gelmektedir. McChesney'e göre iletişimin ekonomi politiğinin gündemine aldığı ikinci konu medya içeriği üzerinde reklamcılık ve hükümet politikalarının nasıl bir etkiye sahip olduğudur. Bu sorudan hareketle medyayı eleştirel ekonomi politik perspektifiyle analiz eden araştırmacılar yapısal faktörleri göz önüne alarak üretim, dağıtım ve tüketimdeki emek süreçlerini incelemektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ekonomi politik yaklaşımının bütün iletişimsel aktiviteleri açıklama iddiasında olmadığı fakat bu aktiviteler sonucunda ortaya çıkan anlam süreçlerini incelemek için gerekli olan bağlamı analiz etmeyi mümkün kıldığıdır (McChesney, 2000, s. 110).

Golding ve Murdock, kamusal iletişim sistemlerinin kültür endüstrisinin önemli bir parçası olduğunun altını çizmektedir. Bu endüstrilerde üretilen ürünler, dünyayı anlamlı kılan imgeleri, temsilleri ve söylemleri oluşturmaları nedeniyle oldukça önemlidirler. Medya ve iletişimin eleştirel ekonomi politiği de iletişimin hem simgesel hem de ekonomik boyutlarını incelemektedir (Golding ve Murdock, 1991, s. 49). Golding ve Murdock'a göre eleştirel ekonomi-politik bütüncül (holistic) ve tarihseldir. Bu nedenle analiz nesnesi toplumsal yaşamı belirleyen diğer sosyal, politik, kültürel ve ekonomik yapılar içerisinde ele alınır. Eleştirinin öznesi ve nesnesi tekil olarak değerlendirilmez, ilişki içinde olduğu diğer toplumsal gerçeklikler ile ilişkisi bağlamında analiz edilir. Bu yaklaşımın tarihsel bir bağlama oturtulması medya kuruluşlarının ve ürettikleri içeriklerin zaman içerisinde geçirdiği dönüşümün ve bu dönüşüme etki eden faktörlerin anlaşılmasını sağlar. Medyanın ekonomi politiği ayrıca kapitalist teşebbüsün ekonomiye ve toplumsal yaşama yönelik müdahalesine yönelik dengeyi inceler ve *“adalet, eşitlik ve kamu yararı gibi temel ahlaki sorunlarla ilgilenabilmek için verimlilik gibi teknik konuların ötesine gider”* (Golding ve Murdock, 1991, s. 53). Bu perspektiften hareketle medyayı analiz eden araştırmacılar, anlam üretimini şekillendiren yapısal faktörlere, bunların basın üzerindeki etkisine ve *“maddi ve simgesel kaynakların eşit olmayan paylaşımı”na* ilişkin çalışmalar

yürütürler (Golding ve Murdock, 1997, s. 54). Bu yaklaşım emek-sermaye mücadelesi sonucunda ortaya çıkan sömürü ilişkilerinin incelenmesini mümkün kılar. Böylece “*ekonomi politik, dünyayı çözümlediği ölçüde onu değiştirmekle de ilgilenir*” (Golding ve Murdock, 1991, s. 59).

Mosco, Golding ve Murdock’un tanımlamalarından yola çıkarak eleştirel ekonomi politığın dört aşaması olduğunu söylemektedir. Bunlar, “*sosyal değişim ve tarih, sosyal bütünlük, ahlak felsefesi ve praksis*”tir (Mosco, 2009, s. 26). Burada sosyal değişim ve tarih ile sosyal bütünlük, medyayı toplumsal bağlardan kopuk marjinal bir olgu olarak ele almamak adına önem arz etmektedir. Mosco’ya göre ahlak felsefesi, “*sosyal değerlere ve uygun sosyal uygulamaların kavramlarına atıfta bulunur.*” Mosco, bu analiz biçiminin amacını “*ekonomik ve politik ekonomik perspektiflerin ahlaki konumlarını açığa kavuşturmak*” olarak tanımlar (Mosco, 2009, s. 32). Praksis ise ekonomi politik yaklaşımın dördüncü karakteristiğini oluşturur. Mosco’ya göre praksis “*insan faaliyetine ve özellikle de insanların kendilerini değiştirmek de dahil olmak üzere dünyayı ürettikleri ve değiştirdikleri özgür ve yaratıcı faaliyeti*” ifade etmektedir (Mosco, 2009, s. 34).

Murdock ve Golding’e göre medyanın kapitalist toplumdaki temel önemi insanların sosyal ve politik konular hakkında temel bilgi kaynağı olmasıdır. Kitle medyası bilinç formlarını oluşturur ve bunu ifade etme biçimlerini belirler. Bu nedenle de gücün dağıtımı ve bunun meşrulaştırılmasını inceleyen araştırmalar medyayı da analizlerine dahil etmek durumundadırlar (Murdock ve Golding, 1974, s. 205). Medya kuruluşları endüstriyel ve ticari kuruluşlar olmalarından ötürü metalar üretir ve bunun dağıtımını gerçekleştirirler. Bu durum medya şirketlerinin büyük bir ekonomik alan içerisinde faaliyet göstermelerinden kaynaklanmaktadır. Bu alandaki yatırımlar, medya şirketlerinin diğer sektörlerdeki yatırımlarıyla alakalı endüstriyel çıkarlarıyla eşgüdümlü bir şekilde yapılmaktadır. Bu nedenle medya sektörünün ürettiği içeriklerin toplumda verili olan ekonomik sistemden ve dönüşümlerden etkilenmemesi beklenemez. Bu durum, medya analizinde tarihsel bir bakış açısını gerekli kılar. Böylece kitle medyası endüstriyelleşme bağlamında ele alınabilir. Ayrıca kitle medyası ekonomik ve politik yapılar hakkındaki fikirlerin de yayılmasını sağlar. Bu nedenle medya, ekonominin olduğu kadar siyasetin de araştırma nesnesi konumundadır (Golding ve Murdock, 1974, s. 206).

McChesney de medyanın devletin yönetim biçimi ve politik kültürün gelişmesi anlamında merkezi bir rol oynadığını, bu nedenle medyanın kontrol mekanizmalarının, medya sistemlerinin nasıl inşa edildiğinin, kamusal kaynakların medya şirketlerine nasıl dağıtıldığının ifade özgürlüğü ve katılımcı demokrasi gibi olgularla doğrudan ilişkili olduğunu söylemektedir (McChesney, 1992, s. 107). Medya ve demokrasi ilişkisi arasında büyük bir gediğin meydana gelmesine yol açan en büyük faktörlerin başında ise medya sektöründe kapitalist şirketlerin egemen olmasıdır. Bu nedenle medya endüstrisinin, buradaki piyasalaşmanın, kapitalist şirketlerin pazardaki paylarını arttırmasının ve bu şirketlerin örgütlenme biçimlerinin analizi iletişimin ekonomi politığının merkezine aldığı konuların başında gelmektedir.

Wasko, 1980'lerden itibaren kapitalizmin neoliberalizm aşamasına geçilmesiyle birlikte iletişim ve bilginin de piyasalaşma sürecinin temel bileşenleri haline geldiğini söylemektedir. Bu süreçte kamu kurumlarıyla birlikte medya şirketleri de özelleştirilmiştir. Bunun sonucunda medya ve eğlence şirketleri gitgide büyüyen bir pazarın önemli aktörlerine dönüşmüş ve ulusötesi bir karakter kazanmıştır. Bu dönemde internet ve bilgisayar gibi yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin gündelik hayatta yer almasıyla medya ticarileşen bir alanın ana unsurlarından birine dönüşmüştür. Yeni teknolojilere ilişkin kamusal katılımı artırma ve bireysel kontrol mekanizmalarının demokratik bir iletişim imkanı sağlayacağına ilişkin iddialar ise bu yeni kamusal alandaki reklamcılık ve halkla ilişkiler sektörlerinin neden olduğu ve pekiştirdiği tüketim kültürünü gündelik hayatın bir gerçekliği haline getirmiştir. Böylece iletişim sektörü, Wasko'nun da belirttiği gibi "*kültürel kapitalizm*"ın yaşandığı bir endüstri içerisinde varlığını sürdürmeye başlamıştır (Wasko, 2014, s. 261).

İletişim endüstrisi kapitalizmin sınırlarını çizdiği bir ekonomik sistemden ayrı düşünülemeyeceğinden dolayı medya işletmelerinin sahiplik yapılarını analiz etmek oldukça önemlidir. Bu sayede "*medya şirketlerinin varlıkları, gelirleri, karlılığı, çalışanları ve finansal piyasalardaki hisselerinin değerleri*"nin ölçülmesiyle medya şirketlerinin büyüklüğü hakkında fikir sahibi olunur. Bu aşamada medyanın ekonomi politığı "*kurumsal yoğunlaşma*" biçimlerine, başka bir ifadeyle "*şirketlerin piyasalara hakim olmak için organizasyonlarını güçlendirme*" çabalarını inceler. Mosco'ya göre sahiplik yapısı ve medya şirketlerinin pazardaki ağırlıklarına odaklanmanın birincil nedeni "*gücün iletişim endüstrisi içinde nasıl çalıştığını daha iyi anlamak*"tır. İletişim

ve güç ilişkileri arasındaki bağıın incelenmesi, yoğunlaşmanın toplumsal yapı üzerindeki etkisini analiz etmek için gereklidir. Bu gereklilik ise kurumsal yoğunlaşmanın “*şirketlerin iletişiminin üretimini, dağıtımını ve değişimini*” daha kolay kontrol etmesine fırsat tanınması ve piyasadaki rekabeti sınırlandırmasından kaynaklanır. Piyasadaki gücün yoğunlaşması, medya endüstrilerinin ürettiği bilgi ve eğlencenin da belli sınırlara hapsolmasına neden olur (Mosco, 2009, s. 158-159).

Murdock ve Golding 1974 yılında yazdıkları “*For a Political Economy of Mass Communications*” isimli makalelerinde medyadaki kontrol sistemlerinin ve güç yoğunlaşmasına neden olan ve birbiriyle ilişkisi bulunan üç temel olgudan bahsetmektedir. Bunlar yoğunlaşma, çeşitlenme (diversification) ve uluslararasılaşmadır (Murdock ve Golding, 1974, s. 213).

Mosco, yoğunlaşmanın genel olarak bir medya kuruluşunun aynı sektörde faaliyet gösteren başka bir şirketin çoğunluk hissesini satın alması olduğunu ve bunun iki farklı türü belirtir. Bunlar yatay ve dikey yoğunlaşmadır. Buna örnek olarak bir gazete patronunun bir başka gazeteyi satın alması verilebilir. Yatay yoğunlaşmanın gerçekleştiği birden çok durum bulunur. Bunlardan ilki, medya sektörünün belli bir alanında yatırımı olan bir işletmenin, medya operasyonunun diğer alanlarında da büyük bir hisseye sahip olması durumunda gerçekleşir. Bu durumun tipik bir örneği gazetesi olan bir medya sahibinin aynı zamanda başka gazeteleri de satın alması durumunda görülmektedir. Medyadaki bu yatay yoğunlaşma biçimi, iletişim sektöründe “*holdingleşme*”ye neden olur ve piyasa kontrol edilir (Mosco, 2009, s. 159). Böylece farklı iş kollarında yatırımı olan iş insanları, medya sektöründeki yatırımlarını mülkiyeti arttırmak, gücü konsolide etmek, karlılıklarını sürdürülebilir kılmak ve piyasada genişlemek için kullanırlar (Murdock ve Golding, 1974, s. 213).

Dikey bütünleşme ise medya sektöründe faaliyet göstermek için gerekli olan hammadde (örneğin teknik ekipmanlar), dağıtım aşamaları ve perakende satış gibi dağıtım ağının yeniden organizasyonu sonucunda oluşan, üretim sürecindeki farklı aşamaların kontrolü sonucunda gerçekleşir. Bu ayakların birden fazlasına sahip olan medya şirketleri, karlılıklarına ket vuracak etkenlere yönelik daha güçlü bir pozisyonda bulunur, belirsizlikleri kontrol edebilir ve piyasadaki etkinliğini de bunun sonucunda arttırır (Murdock ve Golding, 1974, s. 213-214; Mosco, 2009, s. 160).

Adaklı bunlara ek olarak çapraz ve ultra çapraz bütünleşmeden bahsetmektedir. Adaklı'ya göre çapraz bütünleşme “belirli bir araç (medium) üzerindeki kontrolün, medyanın diğer sektörlerine de el atarak güçlenmesidir.” Ultra çapraz bütünleşme ise genellikle “medya dışı yatırımları ifade etmek için kullanılan bir terimdir.” Özellikle Türkiye’de bunun örneklerinin çok belirgin olduğunu vurgulayan Adaklı, medya şirketlerinin “medya dışı yatırımların bir tür garantörü gibi çalışmakta” olduğunu söylemekte ve bunun “kamu ihale, tahsis ve teşvikleri, özelleştirmeler” aracılığıyla gerçekleştirildiğinin altını çizmektedir (Adaklı, 2015).

Murdock ve Golding’in makalesinden hareketle medyadaki gücün ve kontrolün yoğunlaşmasına yol açan bir diğer önemli olgu çeşitlenmedir. Bu kavram, birleşme ve satın almalar (mergers and take-overs) yoluyla medya şirketlerinin faaliyet gösterdikleri ticari alandaki güçlerini sağlamlaştırmaya ek olarak ilgi alanlarını çeşitlendirerek farklı eğlence ve bilgi sektörlerine yatırım yapmaları anlamına gelmektedir. Medya şirketleri bu sayede birden fazla seçeneğe yatırım yaparak başarısızlık olasılığını en aza indirmeyi amaçlarlar. Böylece bir sektörde durgunluk olması durumunda bunun etkilerini daha hafif bir şekilde atlatırlar (Murdock ve Golding, 1974, s. 219).

Uluslararasılaşma kavramı ise Murdock ve Golding’in medyadaki güç ve kontrol mekanizmaları ile alakalı altını çizdikleri üçüncü olgudur. Bu kavram, medya sektörünün ürettiği içeriklerin ulusal sınırların ötesine geçerek uluslararası piyasada dağıtılması ve tüketilmesi anlamına gelmektedir. Medya sektörünün uluslararasılaşması, neoliberalizmin de etkisiyle medya şirketlerinin farklı ülkelerde de yatırımlar yapmaları ve sahiplik yapılarında farklı ülkelerin sermayedarlarının bulunmasını anlatmaktadır. İhracat, bu süreçte medya endüstrisi için büyük bir öneme sahip olmaya başlamıştır. Özellikle televizyon yayınlarının uluslararası piyasada alınıp satılması, medya sektörünün karlılığını gitgide arttırmasını sağlamıştır. Bu nedenle dış pazar için medya içeriği üretilmeye başlamıştır. İhracat, tüm medya endüstrileri ve en önemlisi yayıncılık için giderek daha önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum özellikle eski sömürge ülkelerinde iletişim sektörünün Avrupa ve Kuzey Amerika’daki ülkeler tarafından inşa edilmesi sonucunu doğurmuştur. Çoğu sömürge ülkesinde yerli gazetelerin Batılı ülkeler tarafından çıkarılması da “kültürel emperyalizm” ve “kültürel saldırı” tartışmalarını gündeme getirmiştir. İletişimin ithalatı ve ihracatıyla alakalı tartışmalar aynı zamanda Kuzey-Güney ülkeleri arasındaki eşitsizlik temelli ilişkinin

medyadaki önemli bir yansımasıdır. Bu anlamda uluslararasılaşma, kültürel materyallerin Kuzey’den Güney’e tek yönlü akışı ve neoliberal ekonomilerin kültürel üretim ve bunun dağıtımını üzerinde yaptığı baskıların açığa çıkmasına neden olan faktörler arasında gelmektedir (Murdock ve Golding, 1974, s. 221-223).

Medya sektöründe yatay ve dikey bütünleşmeler sonucu ortaya çıkan bu yoğunlaşmanın oldukça önemli sonuçları bulunmaktadır. Hükümetlerin de kuralılaşmaya (derugulation) fırsat tanıyan politikaları, medya patronlarının finansal pazarda daha esnek bir şekilde faaliyette bulunmasının önünü açmıştır. Bu durumun öncelikli sonucu niceliksel olarak fazla sayıda medya şirketi ve içeriği olmasına karşın, pazarın gitgide daha da yoğunlaşmasıdır. Bu kavramlar ve rakamlara göz attıktan sonra bütün bunların ne anlama geldiğine dair daha nüanslı yorumların yapılması gerekmektedir. Winseck, medyadaki içerikleri iki tür çeşitlilik ile değerlendirebileceğimizi söyler. Bunlar sayısal çeşitlilik (numerical diversity) ve kaynak çeşitliliğidir (source diversity). Sayısal çeşitlilik, medya sektöründeki mevcut kanalların sayısıdır. Kaynak çeşitliliği ise pazardaki medya sahiplerinin ölçülmesi sonucunda anlaşılır. Ben Bagdikian’ın “*Media Monopoly*” isimli ABD’deki yayıncılık, gazete ve film endüstrilerindeki sahiplik yapılarını incelediği çalışması bu ayrımın ne pratikte nasıl meydana geldiğini oldukça iyi bir şekilde göstermektedir. Kitabın ilk baskısının yapıldığı 1984 yılında sektörde 50 medya şirketi bulunmaktayken bu rakam 1990 yılında 23’e, 2004 yılında ise yalnızca 5’e düşmüştür. Bu rakamlar bilgi ve eğlence sektöründe dünyayı domine eden bir güç olan ABD’deki medya sektöründeki güç ve kontrol yoğunlaşmasının ne seviyede olduğuna dair önemli bir örnektir (Winseck, 2008, s. 35-36).

Böyle bir medya düzenin en önemli sonuçları arasında medya şirketlerinin birer holdinge dönüşmesi, dünya çapında kanallara sahip olması, buradaki dağıtım ağlarına kolayca erişebilmeleri, içerik ve dağıtım gibi kaynakları elinde tutup riski yönetmelerini, bağımsız ve daha küçük ölçekli işlerin pazarda kendisine daha zor yer bulması ve nihayetinde kültürel metaların çeşitliliğinin azalması sayılabilir (Winseck, 2008, s. 38). Medyadaki bu yoğunlaşma yasalar, politikalar, finans, bankacılık ve teknoloji alanında yatırımı olan şirketin medya üzerinde de etkisini arttırmasıyla gerçekleşir. Bunun sonucunda medya şirketlerinin başında da bu sektörlerden kişiler yer almakta, medya finansal piyasaların doğal bir parçası haline gelmektedir. Bu nedenle finans sektörü medya şirketlerinin kurumsal politikaları ve stratejilerini

kontrol etme gücüne sahiptir. Finans sektörünün hızlı dönüşen yapısı medya sektöründe uzun erimli hedeflerin konulması ve bunlarla alakalı politikaların uygulanmasının önüne ket vurmaktadır. Bu faktörler medyadaki içeriğin önemli ölçüde kontrol edilmesine neden olmaktadır (Winseck, 2008, s. 38-43). Bunun sonucunda toplumdaki anlam üretim süreçlerinin medya sektöründe yatırımı olan büyük sermayedarların ve bunların devletle olan ilişkisi sonucunda şekillendiğini ve bunun kamusal alanda önemli bir gediğe yol açtığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Medya endüstrilerinin gücün yeniden üretildiği alanlar olması, medyanın kamusal alan, vatandaşlık ve demokrasi ilişkisi arasındaki ilişkinin sorgulanmasını da gerekli kılar (Wasko, 2014, s. 263). Bu çalışmanın kapsamında yer alan gazeteciliğin özerkliği ve basın özgürlüğü sorunsalı da bu konularla doğrudan ilişkilidir.

2.1.2. Gazetecilik Mesleğinin Karşı Karşıya Olduğu Yapısal Problemler

Hackett ve Carroll, medyanın demokratik gedikleri bulunduğunu belirtmektedir. Medyanın toplumu ilgilendiren konularda yurttaşları yeterince ve gereğince bilgilendirmek konusundaki başarısızlığı, demokratik bir kamusal alanın oluşmasının önünde büyük bir engeldir (Hackett ve Carroll, 2006, s. 2). İdealize edilen bir kamusal alan hiçbir zaman tam anlamıyla mümkün olmadığı doğrudur. Bu durum 21. yüzyılda siyaset ve kültürün serbest piyasa mantığının içerisinde işlemesiyle doğrudan alakalıdır. Günümüzde yurttaşların tüketici olarak kodlandığı ve her türlü değerın ekonomik olarak ölçülebileceği varsayımı canlı ve demokratik bir kamusal alan idealinin gerçekleşmesini oldukça zorlaştırmaktadır (McChesney, 2008, s. 312).

Medya da toplumu bilgilendirme, basının dördüncü kuvvet olması, güce sahip olanları kontrol etme ve demokrasilerin bekçi köpeği olma gibi demokratik ideallerine karşın bunları yerine getirmekten oldukça uzaktır. Medya şirketlerinin özel işletmelerin elinde ve pazar ekonomisinin kurallarına uyarak içerik üretmeleri bu durumun temel sebebidir (Davis, 2010, s. 125). Gazetecilik mesleğinin de kendisini bu ticari baskılardan yalıtması hiçbir zaman mümkün olmamıştır. Bu nedenle McChesney'nin belirttiği gibi gazetecilik *“ticarileşme rejiminin etkisi altında kalmıştır.”* Pazarın ihtiyaçlarını gözetererek yapılan gazetecilik ise hem mesleğin depolitize olmasına hem de toplumun siyasetle olan ilişkisinin aşınmasına neden

olmaktadır. “Zor sorular” artık sorulamamakta, siyasi niteliği olan haberlerin önü kapanmaktadır (McChesney, 2008, s. 39). Fakat toplumdaki depolitizasyonun tek sorumlusunun gazetecilik mesleği olduğunu söylemek sorunun tanımının eksik yapılmasına neden olur çünkü gazetecilik bu depolitizasyona katkı sağlamasına karşın bunun temel sebebi değildir (McChesney, 2008, s. 151). Gazetecilerin görevlerini yerine getirebilmesiyle demokratik bir toplum yapısı arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle gazetecilik alanında gereken reformlar ile toplumdaki daha derinlerde bulunan sosyal adalet talepleriyle doğrudan bir ilişki bulunmaktadır (McChesney, 2008, s. 153). Medyanın toplumsal işlevini yerine getirilmesine yönelik verilen mücadelelerin bu bağlamı gözden kaçırmamaları gerekmektedir.

Gazetecilik, toplumun demokratik işleyişi için hayati öneme sahiptir. Fakat Fenton’un da altını önemle çizdiği üzere haber kuruluşları her şeyden önce birer işletmedir. Ama herhangi bir ticari kuruluştan farklı olarak gazetelerin ürettikleri haberler yalnızca meta olmanın ötesinde öneme sahiptir. Buna karşın gazeteciliğe yapılan yatırımlar pazarda daha büyük bir alanı işgal etme ve neticesinde şirketlerin karlılığını arttırmak üzerine yapılmaktadır. Serbest piyasa sistemi içerisinde gazeteciliğin kendi masrafını karşılayamayışı burada varlığını sürdürememesi anlamına gelmektedir. Bu noktada medyanın demokratik idealleriyle pazar dinamiklerinin kendi kuralları arasında çatışma yaşanmaktadır. Buradaki mücadelenin galibi ise gazeteciliğin etik pratiklerinin gerçekleştirilmesini güçleştiren serbest piyasa politikaları olmaktadır. Karlılığın haber üretim süreçlerinde merkezi rol oynaması medya politikalarında da kuralsızlaşmanın önünü açmış, medyanın demokratik toplum idealleri büyük bir sekteye uğramıştır. Böyle bir medya ortamında gazeteciliğin bilgiyi araştırmak, bunu derinlemesine analiz etmek, araştırmacı gazeteciliğin gerekliliklerini yerine getirmek, topluluk bilgisini vermek ve gücü elinde tutanları sorumlu tutmak gibi misyonlarının altı oyulmuştur (Fenton, 2011, s. 66).

Bu durumun temel sebebi bir önceki bölümde bahsedilen medyadaki sahiplik yapıları ve bu alanda şirketlerin gücü kontrol etmek için neden oldukları yoğunlaşmadır. Medya sektöründeki bu yoğunlaşma, düşük gelir getiren birimlerin kapatılmasına, medya içeriklerinin standartlaşmasına, reklamcılığın medya içeriklerini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemesine, izleyicilere apolitik ve eğlence odaklı haber ve içeriklerin sunulması sonucunu doğurmuştur. Böyle bir medya ortamı dünyada olan biteni medya aracılığıyla takip eden insanların içerikleri sermaye ve

devlet gibi güçlü çıkar gruplarının bakış açısıyla yoğrulmuş bir şekilde tüketmelerine neden olmaktadır. Medya ve iletişim sektörünün ideolojiyle ilişkisi de buradan doğmaktadır. Böyle bir ekonomi politik düzende gazetecilik ekonomik ve siyasi baskılardan doğrudan etkilenir. Bunun sonucunda da medya, sosyal düzenin devamlılığını sağlayan aygıtlardan birine dönüşür. Gazetecilik mesleğinin tarafsızlık, objektiflik ve dengelilik gibi meslek kodları, tartışılan konularda orta yolun bulunmasına hizmet eder. Gazetecilik mesleğinin pratik gerekçelerle uzman görüşlerini yayma durumu, statükonun sürdürülmesi ve muhalif söylemlerin ya kendisine yer bulamamasına ya da çarpıtılarak, ehlileştirilerek veya marjinalleştirilerek ele alınmasıyla sonuçlanır (Murdock ve Golding, 1974, s. 226-229; Hackett, 2010, s. 181).

Medyanın içerisinde faaliyet gösterdiği yapısal koşullar, kapitalizmin kamusal tartışmalarda yer almaması, mevcut düzenin demokratik ve özgür bir toplum için tek ve hakiki toplum yapısını oluşturduğu, medyanın da mevcut rasyonel yapısını koruması gerektiğine yönelik bir söylemin sürdürücüsü haline gelmişlerdir. Büyük holdingler, kapitalizmi mevcut politik imkanların en iyisi olarak meşrulaştırmaktadır. Gazeteler de profesyonel haber değerleriyle bu baskılara direnmek şöyle dursun bu kapitalist ideolojiyi içselleştirerek sistemin sürdürücüsü haline dönüşmektedir (McChesney, 1992, s. 116-118).

Herman ve Chomsky'nin "*Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Polisiği*" isimli kitabı medyanın nötr, tarafsız, bağımsız ve demokratik olma gibi ideallerden ne kadar uzak olduğunu göstermesi açısından önemli bir çalışmadır. Herman ve Chomsky'nin "*propaganda modeli*" adını verdikleri çerçeve, medyanın toplumsal işlevini ve noksanlıklarını anlamak için oldukça işlevseldir. Bu çerçeveden hareketle açıklayacak olursak,

"medya kendisini denetleyen ve finanse eden güçlü toplumsal grupların çıkarlarına hizmet eder ve onların lehine propaganda yapar. Bu çıkarların temsilcilerinin öne çıkarmak istedikleri önemli gündemleri ve dayatılması açısından oldukça elverişli bir konuma sahiptirler. Normal olarak bu, kaba müdahaleyle değil, uygun çizgide düşünen personelin seçilmesi, editörlerin ve çalışan gazetecilerin kurum politikasıyla uyumlu öncelikleri ve haber değeri kriterlerini içselleştirmeleri sayesinde başılır" (Herman ve Chomsky, 2012, s. 15).

Araştırmacılar haberlerin üretimde rol oynayan yapısal faktörleri “mülkiyet ve denetim, diğer belli başlı finansman kaynaklara (en başta reklam veren kuruluşlar) bağımlılık, medya ile haberleri yapanlar ve haberleri tanımlama ve ne anlama geldiklerini açıklama gücüne sahip olanlar arasındaki karşılıklı çıkarlar ve ilişkiler” olarak belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak “haberlerle ilgili resmi görüşü teyit edecek ‘uzmanlar’ temin etme, medya personeli ve seçkinler tarafından doğru kabul edilen, ama çoğu kez halkın karşı çıktığı temel ilkeleri ve ideolojileri belirleme yeteneği” gibi unsurlar da medyanın toplumdaki pozisyonunun anlaşılması için önemli detaylardır (Herman ve Chomsky, 2012, s. 15).

Bu faktörler nedeniyle medya kuruluşlarında oldukça yoğun bir baskı ve sansür ortamı bulunmaktadır. Bu sansür ise kendisini “otosansür” olarak göstermektedir. Medya endüstrisindeki otosansür “bireyleri toplumun bütününe eklemleyen değerleri, inançları ve davranış kodlarını aşılacak, (...), refahın belli ellerde toplandığı ve önemli sınıf çelişkilerinin bulunduğu bir dünyada bu rolü yerine getirmek” gibi bir misyonun teknik gerekliliği olarak işlemektedir (Herman ve Chomsky, 2012, s. 72). Demokratik değerlerin zayıf olduğu ülkelerde bu sansür türü çok daha bariz bir şekilde kendisini gösterirken, resmi bir sansürün bulunmadığı ülkelerde bu görevi serbest piyasa sistemi üstlenmektedir. Bu gözlem ve iddialardan hareketle Herman ve Chomsky, haber medyasının beş önemli “süzgeci” olduğunu belirtmekte ve bunları şu şekilde kategorileştirmektedirler: hakim kitle medyası firmalarının büyüklüğü, tekelleşmiş mülkiyeti, sahibinin serveti ve kar yönelimi; kitle medyasının temel gelir kaynağı olarak reklamcılık; medyanın, hükümet, iş dünyası ve bu temel kaynakların ve gücün faillerinin finanse ettiği ve onayladığı ‘uzmanların’ sağladığı bilgilere dayanması; medyayı disiplin altına alan bir araç olarak ‘tepki üretimi’; ve ulusal bir din ve denetim mekanizması olarak anti-komünizm (Herman ve Chomsky, 2012, s. 72). Bu süzgeçlerin egemen olduğu bir gazetecilik ortamında ideolojiler objektif gerçeklikler olarak sunulmakta, alternatif tahayyüller verili olarak yok sayılmakta ve marjinalleştirilmekte ve bu değerler sistemin vazgeçilmez parçaları haline gelmektedir (Herman ve Chomsky, 2012, s. 73).

Hackett, gazeteciliğin reklam sektörünün atağına uğramasının 1990’lı yıllardan itibaren büyük bir ivme kazandığını söylemektedir. Bu tarihten itibaren aile şirketleri finansal olarak disipline edilmiş, yerlerine büyük sermayedarlar gelmiştir. Neoliberalizmin dünya piyasalarına egemen olması, medya sektöründe büyük

holdinglerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Medyanın bu yeni gerçekliği, medya holdinglerinin kısa erimli karları için tecrübeli gazetecileri işlerinden çıkarmakla başlamış, emeğin ucuzlatılması ve daha az çalışanla daha çok içerik üretmeyi hedefleyen bir politikanın izlenmesine neden olmuştur (Hackett, 2010, s. 190). Medya sektöründeki bu neoliberal dönüşüm, sendikaların ortadan kalkması ve medyaya ilişkin düzenlemelere devlet müdahalesinin şeytanlaştırılması gibi süreçlerin kapısını aralamıştır (McChesney, 2008, s. 311).

Bu yeni dönemde medyanın işleyişine etki eden temel faktör finansallaşma olmuştur. Almiron, finansal uluslararasılaşma ve ekonomik büyümenin 1970'lerin sonunda meydana gelen ekonomik kriz ve serbest piyasa doktrinlerinin yükselmesiyle ortaya çıktığını belirtmektedir. 1980'li yıllardan itibaren piyasanın kuralsızlaştırılmasını savunan ekonomik ve politik elitler bununla farklı alanlardaki yatırımlarını ilgilendiren riskin dağıtılmasını sağlamıştır. Medya şirketleri de bu krizden ve akabinde gelen gelişmelerden etkilenmiştir. Almiron, bu sürecin medyada yönetim katında önemli değişikliklerin gerçekleştiğinin altını çizmektedir. Bu yeni durumda medyada “*yönetim elitleri*” doğmuş ve bu yeni elit sınıfın küresel “*finansal oligarşi*”ye entegre olmuştur. Medya şirketlerinin başına büyük sermaye grupları için çalışan kişilerin getirilmesi, medyanın sınıfsal pozisyonunu da sermaye lehine pekiştirmiştir. Almiron'un dikkat çektiği bir diğer önemli nokta, medya şirketlerinin yönetim kurullarında bulunan iş insanlarının gelirlerinin son derece yüksek olduğudur. Almiron özellikle dünyadaki en büyük medya şirketlerinde yönetim kurulu üyesi olarak görev alan kişilerin, bu medya kuruluşlarından birkaç kat daha fazla pazar payına sahip olan diğer şirketlerle benzer ücretlere çalıştığını söylemektedir. Bu örnekler, medyadaki adaletsizlik ve sınıf çelişkisi üzerine kurulan yeni sistemin önemli göstergeleridir. CEO'ların yüksek maaşları, hem kurum içi hem de dünya genelinde gitgide artan gelir adaletsizliğini ve neoliberalizmin sebep olduğu diğer adaletsizliklerin radikal eleştirisini medya içeriklerinde ele almayı imkansız kılar. Medya şirketlerinin finansal performansları, toplumun ihtiyaçlarının marjinal talepler olarak görülmesine neden olur (Almiron, 2013, s. 29-39).

Silva'ya göre finansallaşma kavramı medya sektörünün ve geleneksel iş modelinin neden krizde olduğunun ve gazeteciliğin neden irtifa kaybettiğini açıklamak için oldukça önemlidir. Bilindiği üzere basının ve medya sektörünün temel gelir kalemini reklamlar oluşturmaktadır. Buna karşın medya şirketlerinin reklam gelirleri

oldukça uzun bir süredir azalmakta, bu durum da geleneksel işletme modellerinin çökmesine yol açmaktadır. Bu süreçte basın kuruluşlarının kar marjları düşme eğilimi göstermiş ve bu nedenle bu kuruluşlar finansal kontratların gerekliliklerini yerine getirememeye başlamışlardır. Tirajların düşmesi, haberlerin reklamcıların gözünde değeri kaybetmesine neden olmuştur. 1990'ların sonu ve 2000'li yılların başından itibaren ise gazetelere ayrılan reklam gelirleri dijitaldeki alanlara tahsis edilmeye başlanmıştır. Gazetelere ayrılan reklamların çevrimiçi sitelere verilmesiye gazetelerin reklam gelirlerini iyice düşürmüş ve basının süregiden bir ekonomik kriz içine düşmesiyle sonuçlanmıştır (Silva, 2015, s. 48-49).

Freedman da haber üretim aşamasında artan rekabet ve bunun sonucunda geleneksel basın kuruluşlarının reklam gelirlerinin çevrimiçi habercilik yapan mecralar lehine kayması nedeniyle gazeteciliğin büyük bir sorunla karşı karşıya olduğunun altını çizmektedir. Çevrimiçi mecraların katılıma ve etkileşime uygun mimarisi özellikle gençlerin dikkatini çekmiş ve bu mecralarda vakit geçiren kullanıcı sayısı her geçen yıl artmıştır. Bunun sonucunda reklamcılar da bu alana daha fazla yatırım yapma yoluna gitmişlerdir. Ekonomi-politik bağlamda yaşanan bu dönüşüm, geleneksel medya şirketlerinin de haberlerin üretimi ve dağıtımındaki ayrıcalıklı konumlarını kaybetmelerine yol açmıştır. Kurationsızlaşmayı teşvik eden politikalar nedeniyle de gazetelerin ve gazeteciliğin krizi gitgide derinleşmektedir (Freedman, 2010, s. 35).

Freedman, internetin niş bir kitleyi hedefleyen reklamcılar için önemli bir ticari faaliyet alanına dönmesi nedeniyle gazeteciliğin demokratik bir toplumdaki rolünü gerçekleştirmesine ilişkin sorumluluğunun iyice güçleştüğünü belirtmektedir. Freedman'a göre bunun temel nedeni, internetin reklam ile editoryal arasındaki tarihsel bağı aşındırmasıdır. Bu nedenle gazetelerin karşılaştığı en büyük sorun tirajlarında düşüş değil, internetin gazete ve televizyon gibi araçlara ihtiyaç duymadan tüketicilere (okuyucuya) ulaşabilmesi, yıllarca süregelen bir işletme modelinin sürdürülebilirliğine darbe vurmasıdır (Freedman, 2010, s. 39). Freedman bu durumun maliyetleri düşürerek tasarruf etmek ve verimliliği artırmak olmak üzere iki önemli sonucu olduğu söylemektedir. Tasarruf ve verimlilik kelimelerinin yan yana gelmesinin gazeteciler için anlamı ise gazetecilerin haber aşamasındaki birçok aşamanın sorumluluğunu tek başlarına üstlenmeleri gerekmesi olmuştur. Medyanın yeni normali, geleneksel medya için üretilen haber içeriklerinin çevrimiçi

platformlarda oldukça dar bir zaman diliminde, ücret politikasında hiçbir iyileştirme gerçekleşmeden, aksine gazetecileri daha güvencesiz koşullarda çalıştırarak yayınlanması olmuştur. Geleneksel basın kuruluşlarının reklam gelirlerinin dijitaldaki farklı mecralara pay edilmesi, gazetelerin yurtdışı bürolarında çalışacak nitelikli muhabirler ve araştırmacı gazetecilik için ayrılması gereken bütçenin kısılmasına neden olmuştur. Gazeteler bu durumun önüne geçebilmek ve kaybettikleri okuyucuları geri kazanıp reklam gelirlerini tekrar arttırmak adına çevrimiçi reklam sitelerine yatırım yapma yoluna gitmiştir. Yalnız bu yeni teşebbüs haberlerin kalitesinin artmasına katkı sağlamak şöyle dursun medya şirketlerinin kaybettikleri reklam gelirlerini kazanmak buradaki faaliyetlerinin temel amacına dönüşmüştür. Uzun bir zaman dilimini kapsayan medya politikalarının mevcut olmaması veya bunların uygulanmaması internetteki haber içeriklerinin de “*dramatik anlatılar, ünlü dedikoduları ve eğlence odaklı haber (infotainment)*” gibi konulardan oluşmasına neden olmuştur. Buna ek olarak okuyucuların internetteki içerikleri ücretsiz bir tüketmek istemeleri ve haberlerin de bundan muaf olmadığı yönündeki düşünceleri, basın kuruluşlarının para ödemeye geçecek nitelikte içerik üretme olanaklarından uzak bir organizasyon yapısı içerisinde haber üretmeye devam etmelerine neden olmaktadır. Bu durum, reklam gelirlerini artırmak için bahsi geçen türde bir habercilik yapılmasının nedenlerini pekiştirmektedir (Freedman, 2010, s. 39-45).

Böyle bir yeni medya ortamında Google ve Facebook gibi teknoloji devleri internetteki reklam pastasından pay almak için bu alanı domine etmektedirler. Böylece internetteki habercilik, habere para ödemeyi reddeden okuyucular, reklamcılık alanını domine eden büyük şirketler ve orijinal haber içeriğine yatırım yapmayı reddeden ve kaynaklarını çeşitlendirmeyen medya kuruluşlarının arasındaki etkileşim sonucunda oluşmaktadır (Freedman, 2010, s. 47).

Google ve Facebook’un algoritmalar aracılığıyla hedef kitle analizi yapabilmeleri ve bunlarla alakalı ölçümler gerçekleştirmeleri, buradaki içeriklerinin ne kadar tıklandığı ve görüntülendiği gibi detaylara ulaşabilmeleri, geleneksel medya kuruluşlarına kıyasla daha ekonomik bir reklam platformu olmaları bu alana ayrılan reklam payının artmasına yol açmıştır. Dijital gazetelerin bu konuda platformlar kadar detaylı bir araştırma yapamamaları, gazetelerin platformlardan farklı olarak kullanıcıları yalnızca kendi site içindeki kullanım süreleri sırasında takip edebilmeleri ilgili verileri işleme konusunda daha dezavantajlı bir konumda olmalarına yol

açmaktadır. Bunlara ek olarak internet kullanıcılarının dijital gazetelere bu platformlar aracılığıyla ulaşması da gazetelerin dezavantajlı konumda oluşunun bir diğer önemli örneğidir (Çevikel, 2020, s. 34-37). Mevcut durumda gazeteler çok fazla okuyucuya sahip olsalar dahi buradaki sayıyı reklam gelirine dönüştürememektedir. Daha fazla görüntüleme alma ve neticesinde daha fazla reklamcının dikkatini çekme çabası ise site ziyaretçileriyle “doğrudan ve derinlikli” bir ilişki kurulmasının önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Çevikel, böylece gazetelerin bir “anonimleşme” sorunu yaşadığını, Google veya diğer dijital platformlarda içerik üreten binlerce sayfadan biri olarak görüldüklerini, nihayetinde marka değerlerinin önemli ölçüde zarar gördüğünü belirtmektedir (Çevikel, 2020, s. 44-45).

Çevikel, gazetelerin dijital reklam gelirlerinden elde ettiği payın gitgide azalmasına yol açan bir diğer önemli faktörün “*gazetelerin dijital reklam gelirlerinin toplam dijital reklam pastası kadar hızlı büyüyemiyor*” olmasından kaynaklandığını söylemektedir. Çevikel’e göre bu durum, gazeteler dijital reklamlardan gelir elde etmesine karşın bunun geçmişte basılı reklam gelirlerinden elde ettikleri gelirlere kıyasla çok daha mütevazı bir düzeyde kalmasına neden olmaktadır. Endüstrinin içinde olduğu bu durum gazetecilik sektöründeki küçülmenin aslında bir “*reklam geliri krizi*” olduğunu göstermektedir (Çevikel, 2020, s. 24-25). Bu da, 24 saat yayıncılık yapan televizyonlar, uydu yayınları ve internetin yeni bir medya alanı oluşturmasıyla meydana gelen dijital platformların reklamcılık için yeni mecralar haline gelmesiyle doğrudan alakalıdır. Bütün bunların sonucunda basının reklam pastasındaki payı düşmüş ve işletme modeli krize girmiştir.

Davis’e göre yeni teknolojiler pazarın rasyonalizasyonu için oldukça işlevseldir. Davis bilgi ve iletişim teknolojilerinin “*öngörülebilirlik, maliyet verimliliği, esneklik, ölçülebilirlik, alternatif hiyerarşiler, organizasyonel genişleme ve insan faaliyetinin insan dışı kontrolü biçimleri*”ni sunmasının bu rasyonalizasyonu mümkün kıldığını söylemektedir. Böylece yeni kapitalizm kültüründe başarılı bir medya profesyonelinin sahip olması gereken temel özellikler “*sayısal ve teknik olarak yetkin olmak, esnek ve uyarlanabilir olmak, yeni beceriler ve teori öğrenebilmek, yeni çalışma ortamlarında ve daha zayıf sosyal bağlarla çalışabilmek, kişisel ve organizasyonel üretkenliği arttırmak ve kendilerini ve ürünlerini tanıtabilmek*”tir. 1970’li yıllardan itibaren düşen reklam gelirleri ve bu yeni iş kültürü sonucunda gazetecilik sektörü için ortaya çıkan sonuç ise “*azalan istihdam güvenliği ve işten çıkarmalar, daha ucuz işe alım, yeni*

personel değişimleri, editoryal kaynakların azalması, çıktı ve kağıt ilavelerinde artış, verimlilik dürtüleri, firmalar içindeki muhasebecilerin artan gücü ve dışarıdan sağlanan 'bilgi sübvansiyonlarına' daha fazla bağımlılık" olmuştur (Davis, 2010, s. 124-128).

Fenton, yeni medya araçlarının gazeteciliğin krizini genişlettiği gibi yeni çözüm imkanları da sunabileceğini fakat daha büyük sosyo-ekonomik, politik ve kültürel faktörlerin bunu güçleştirdiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle gazeteciliğin sorunları hakkında konuşurken teknoloji ve gazetecilik arasındaki ilişkiyi doğru yorumlamak gerekmektedir. Fenton işletme kültürü ve haber odalarındaki bu değişimin gazetecilerin haberleştirdikleri olayların aktörleriyle doğrudan iletişim kuramaması ve özerkliklerinin kaybolması gibi önemli sonuçları olduğunu belirtir. Fenton ayrıca yeni medya alanında bulunan aktörlerin çoğunluğunun her zaman fikir, görüş ve alternatif seslerin çeşitliliğini oluşturmadığını, aksine bu alanda geleneksel medyada yayıncılık yapan kuruluşların egemen durumda olması nedeniyle nicelikte artış yaşanmasına karşın bu haberlerin niteliğinde aynı düzeyde bir artış görülmediğine dikkat çekmektedir. Böylece haberin metalaşması süreci sürekli hale gelmekte, haberlerde tabloidleşme doğal bir duruma dönüşmekte, kamu çıkarını gözeten bir habercilikten daha fazla kar güdülen bir yaklaşım benimsenmektedir. Bunun sonucunda siyasi söylem de eğlence bağlamında ele alınmakta, haber siteleri haber ajanslarının sağladığı bilgiler doğrultusunda habercilik yapmakta, nihayetinde geleneksel medyanın benzer haber yargıları ve finansal sorunları çevrimiçi habercilik alanına da sirayet etmektedir. Yeni medyadaki haberciliğin bu durumu araştırmacı gazetecilik için gerekli imkanların iyice azalması, geleneksel haber değerlerinin yerini popülist seslerin alması, haber etiğinin öneminin azalması, çevrimiçi tartışma alanlarının haber görünümünde iddialarla dolması, yanlış bilgi paylaşma sonucunda bir hesap verilebilirlik mekanizmasının oluşmaması ve doğrulama problemlerinin yaşanmasına yol açmaktadır. Böyle bir bağlamda gazeteciliğe ilişkin teknolojik çözümler artan verimlilik talebini karşılamaktan özü gereği uzaktır. Bütün bunlar, gazeteciliğin reklam gelirlerinin düşmesi ve nitelikli gazetecilerin istihdam edilecek yatırımların yapılmaması nedeniyle gazetelerin ürettikleri içeriklerin kalitesinde gözle görülür bir düşüş olduğu gerçeğine işaret etmektedir (Fenton, 2010, s. 6-10).

Böyle bir yeni medya ortamında çoğulculuk ve fikirlerin çeşitliliği söylemi de hegemonik bir unsura dönüşmüştür. Demokratik iletişime yönelik çabanın

kurumsallaşmış, finansallaşmış ve ticarileşmiş bir dünya ve medya sisteminde gerçekleştiği unutulmamalıdır (Fenton, 2011, s. 69). Yerel gazeteciliğin yaşadığı kriz de demokratik iletişim konusuyla doğrudan alakalıdır. Haberler, yerel demokrasi, topluluğun birbirine uyumu ve sivil katılım arasında organik bir bağ vardır. Fakat bütün bu ekonomi politik faktörler gazetelere ayrılan kaynakların azalması, yereldeki gazetelerin kapatılması, gazetecilerin işine son verilmesi ve bunların sonucunda haberlerin kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Medya sektöründeki birleşmeler ve satın almalar, bu alanda da yalnızca büyük şirketlerin kalmasına sebep olmuştur. Büyük medya holdinglerinin ticari çıkarlarını ön plana koymaları da, yereldeki kişileri ilgilendiren haberlerin yapılması ve yerelin bilgisinin dışarıya yayılmasının önüne ket vurmaktadır. Derinlemesine ve eleştirel bir haberciliğin yapılamaması gücün sorgulanamamasına, yereldeki vatandaşlarla toplumun geri kalanı arasında anlamlı bir bağlamın oluşamamasına yol açar. Yerel gazeteciliğin “sesi olmayana ses vermek”, yereldeki yurttaşların endişelerini temsil etmek, dezavantajlı gruplara habere erişme konusunda katkı sağlamak gibi sorumlulukları büyük problemlerle karşıya karşıya kalmaktadır. Böylece büyük medya kuruluşlarının yaptıkları haberler yerelde demokratik bir katılımın olması için oldukça sınırlı bir etkiye sahiptir ve yeni teknolojiler de bu açığı kapatamamaktadır (Fenton, Metykova, Schlosberg ve Freedman, 2010, s. 7-10).

Medya sektöründeki mevcut durum, iklim krizi ve ekolojik krizler çağında gazeteciliğin diğer sosyal kurumlar karşısındaki konumunu da yeniden değerlendirmeyi gerektirmektedir. Fakat iklimi haberleştirmek, bu bölümde bahsedilen ekonomi-politik faktörlerden doğrudan etkilenmektedir. İklim krizi gazetecilerin ulus devlet çıkarlarına eleştirel yaklaşımları ve yereldeki talepleri duyurmalarını gerektirmektedir. Bu çaba aynı zamanda toplumda verili olan fakat iklim krizi nedeniyle çözümü daha da güçleşen sorunlara yönelik bir hak arayışına da yönelmelidir. Bunun imkan ve imkansızlığı ise “ulusal çıkarlar ve ulusal güvenlik” gibi olguların gazetecilik mesleğini ne derecede disipline ettiğiyle doğrudan alakalıdır. Bütün bu meseleler, eşitsiz bir küresel problem olan iklim krizinin yerel ve küresel boyutlarına eşit düzeyde yer veren, meseleyi adalet ve etik gibi boyutlarıyla ele alabilen bu konuları politikleştiren bir haberciliğe oldukça ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Kunelius’un altını çizdiği üzere iklim krizi toplumların karşılaştığı “mecburi bir fırsat” (a forced opportunity) ve gazeteciliğin de bu çağda ne olabileceğine yönelik bir sınavdır (Kunelius, 2019, s. 219-220).

2.2. İklim Krizine İlişkin Çerçevelere Etki Eden Faktörler

2.2.1. Ekonomi Politik Bağlam

Bir önceki bölümde detaylı bir şekilde ele alındığı üzere, çevre ve ekoloji gazeteciliği medya sektörünü, özellikle gazeteciliği etkileyen ekonomi politik bağlamın dönüşümü nedeniyle oldukça çetin şartlar altında haber üretimini gerçekleştirmektedir. Konu hakkında gerçekleştirilen araştırmalar, çevreyle alakalı konularda yapılan haberlerin önündeki en büyük engelin habercilik için ayrılan kaynakların azalması olduğunu göstermektedir. Bu reklam gelirlerinin azalması, medya sahipliği, ekonomik çıkarların medya şirketleri üzerinde oluşturduğu baskılar nedeniyle gazeteciliğin içine düştüğü durumun çevre gazetecileri tarafından da yaşanmakta olduğuna iyi bir örnektir (Anderson, 2015; Brainard, 2015; Boykoff ve Yulsman, 2013).

İklim krizine yönelik haberlerin sayısı 2010’lu yıllardan itibaren önemli oranda azalmaya başlamıştır. Araştırmacılar (Boykoff ve Yulsman, 2013; Hansen, 2011) bunun temel nedenini medyanın ekonomi politik yapısı, azalan gazeteci iş gücü, gazeteciliğe yapılan yatırımların daha 2008 ekonomik krizinden önce azalmaya başlaması, araştırmacı gazeteciliğin azalması, medyadaki dijital dönüşümle birlikte gazetecilerin geleneksel medya için ürettikleri içeriklerin yanı sıra çoklu platform taleplerini karşılamak için o alanlarda da içerik üretmek zorunda kalmaları, geleneksel medyayı takip eden okuyucu sayılarının azalması, 2007 yılında ekonomilerin gerileme yaşaması ve medyanın dikkatini gerçekleştiren ekonomik krize vererek iklim haberlerine sağladığı alanı kısıması olarak belirtmektedirler.

Boykoff ve Yulsman (2013, s. 367), 2000’li yıllardan itibaren iklim krizine yönelik haber sayısında önemli bir artış yaşanmasına karşın gazeteciliğin geçirmekte olduğu dönüşümün haberlerin kalitesini doğrudan etkilediğini, oldukça karmaşık bir niteliğe sahip iklim hikayesinin basitleştirilmiş, nüanstan ve bağlamdan uzaklaştırılmış bir şekilde ele alınmasına yol açtığını belirtmektedir. Araştırmacılar özellikle bu çalışma koşulları altında “*kişiselleştirme, dramatizasyon, yenilik, denge, ve otorite düzeni*”ne ilişkin gazetecilik normları, iklim krizine yönelik adil ve doğru haberciliği aşındırmaya yol açtığını belirtmektedir.

Friedman, reklam gelirlerinin kaybedilmesi, tüketicilerin günlük hayat pratiklerinde mobil cihazların ve tabletlerin daha büyük bir rol oynaması ve nihayetinde geleneksel kitle iletişim kanallarının küçülmeye gitmesinin bu durumda önemli bir etkisi olduğunu belirtmektedir. Friedman özellikle 2004 yılından itibaren haber kuruluşlarının karlılıklarının düşmesi sonucunda haber odalarında önemli ölçüde kesintiye gittiklerini, gazetecileri işten çıkarmak zorunda kaldıklarını ve bu durumdan özellikle çevre ve iklim gazeteciliği gibi spesifik konularda habercilik yapan kişilerin etkilendiğinin altını çizmektedir. Bunun sonucunda ise daha fazla izleyici/okuyucu elde etmek adına hayat tarzı ve ünlülerle alakalı haberlere ağırlık vermiş, bu durum derinlikli haber yapmayı son derece güçleştirmiştir. 2008 yılındaki ekonomik krizle iyice şiddetlenen bu durum, daha az gazetecinin daha çok haber yapması gerekliliği nedeniyle çevreyle alakalı konularda doğruluk ve teyit gibi temel habercilik kriterlerinin yerine getirilip getirilemeyeceğine ilişkin endişelerin de artmasına neden olmuştur (Friedman, 2015, s. 147). Medya sektöründeki bu küçülme çevre gazeteciliğini de doğrudan etkilemiş, gazetelerin bünyesindeki muhabirler artık freelance çalışan olarak görev almaya başlamışlar, bunun sonucunda çalışma koşulları güvencesizleşmiştir (Friedman, 2015, s. 148). Bu durum özellikle çevre gazetecilerini doğrudan etkilemiş, Hansen'in ifadesine göre bu alanda uzmanlaşmış olan gazeteciler bir basın kuruluşunda küçülmeye gidildiğinde ilk işten çıkarılacak çalışan kişi grubunu oluşturmuşlardır (Hansen, 2020, s. 46). Bunun neden kaynaklandığına yönelik sebepleri inceleyen Brainard, çevre haberciliğinin siyaset, ekonomi ve spor gibi konulara kıyasla daha önemsiz görülmesi, çevrenin "*üçüncü sınıf bir endişe*" olarak algılanması gibi faktörlerin öne çıktığını belirtmektedir. Araştırmacıya göre bu duruma istisna olarak New York Times ve dijital mecralarda habercilik yapan "InsideClimateNews" gibi haber siteleri gösterilse de, çevre gazeteciliği için genel manzara oldukça karanlıktır (Brainard, 2015, s. 168-170).

Bu verilerden hareketle çevre gazeteciliğinin Kuzey Amerika ve Avrupa'da personel ve finansal kaynak problemi içerisinde olduğunu söylenebilir. Ayrıca, büyük çaplı ekonomi-politik sorunlar gazeteciler için hâlihazırda oldukça karmaşık bir doğası olan çevre haberlerinin doğru ve adil bir şekilde yapılmasını daha da güçleştirmiştir. Luedecke ve Boykoff'a göre (2017, s. 6) araştırmacı gazeteciliğe ayrılan bütçenin kısılması, çevre ve bilim konulu haberlerin aşırı basitleştirilmiş medya metinleri halinde okuyucuya sunulması sonucunu doğurmuştur. Bu durum çevre gazetecilerinin

Berglez'in (2011, s. 460) ifadesiyle “*arada*” (in-between) gazeteciler olmalarına yol açmış; iklimi haberleştiren kişilerin, çevre, politika, finans ve teknoloji gibi alanların birinde uzmanlaşmak yerine bütün bu alanlar hakkında bilgi sahibi olmasını gerektirmiştir. Sennett’e göre bu sebeple “*en iyi iklim habercisi*”, daralmakta olan kaynaklar arasında iklim krizinin politik, finansal ve bilimsel açılarını birleştirme kabiliyetine sahip esnek çalışan kişiler olmaktadır (Aktaran. Berglez, 2011, s. 461). Corbett de çevre haberciliğinin medya için genellikle gerçekleştirmesi zor bir uzmanlık alanı olduğunu ve çevre meselelerinin gündemdeki daha sıcak haberlere tercih edildiğini; bu nedenle çevre gazetecilerinin çoğunlukla genel konularda haber yapmak zorunda kaldıklarını belirtmektedir (Corbett, 2006, s. 217).

Medya sahipliği, kurumsal finans işleri ve reklam sektörü üretilen haber metni üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Anderson, medya şirketlerinin kurumsal çıkarları ve reklam verenlerden elde ettikleri gelirler nedeniyle politikacıların iklim krizi konusundaki eylemsizliklerine karşı eleştirel yaklaşmakta çekimser kaldıklarını söylemiştir (Anderson, 2009, s. 170). Edwards ve Cromwell (2006, s. 161) İngiltere’de iklim kriziyle alakalı konularda gündem belirleme gücüne sahip elit gazetelerin aynı zamanda “*gelirlerinin %75’inin bağlı olduğu, durmadan artış gösteren kitle tüketimini tanıtan reklamlar*” sunduğunu ve bu nedenle çelişkili bir pozisyon içerisinde bulunduklarını belirtmiştir.

Anderson’a göre medyadaki bu işleyiş gelirlerini fosil yakıt şirketlerinden elde eden yerlerde çalışan gazetecilerin kurum çıkarlarını tehdit etmekten kaçınmak adına otosansür uygulamasıyla sonuçlanmaktadır (Anderson, 2009, s. 170). Pew Research Center ve Columbia Journalism Review tarafından yapılan bir araştırma, ABD’deki muhabir, editör ve yöneticilerde otosansürün çok yaygın olduğunu, çalışanların şirket veya reklam verenlerin çıkarlarıyla çatışma halinde olan haberleri görmezden geldiğini ortaya koymuştur (Antilla, 2010, s. 243). Bu durum güçlü endüstri ve çıkar gruplarının, lobilerin ve halkla ilişkiler şirketlerinin haber medyası ve bilimsel iddialar üzerindeki etkisine önemli bir örnek teşkil etmektedir (Anderson, 2009, s. 171).

McCright ve Dunlap (2003, s. 368) tarafından yapılan bir araştırma, fosil yakıt endüstrisinin desteklediği iklim inkarcılarının ABD’de Kyoto Protokolü’ne verilen desteğin geri çekilmesi için medyayı nasıl araçsallaştırdığını ortaya koymaktadır. Araştırmacılar, iklimin krizinin Amerikan medyasında “*aslında var olmayan*” ve

“uzak bir geleceği ilgilendiren” bir çevre sorunu olarak çerçevelenmesi nedeniyle konunun kamuoyunda yeteri kadar dikkat çekmediğini belirtmiştir. Araştırmanın sonucunda bu haberleştirme tarzının hükümetin iklim krizine yönelik politikalarına karşı çıkma anlamında yeterli baskının oluşmasına engel olduğu da saptanmaktadır.

Bu nedenle medya iklim krizini haberleştirirken üretim koşullarını belirleyen yapısal sınırları aşmakta başarılı olamamakta, bu da radikal tercihlerle önlem alınması gereken bir konuda medyanın reformist bir tutum takınmasına yol açmaktadır. Karşı karşıya olunan krizin adını doğru koyabilmek ve daha radikal değişikliklerin gerçekleştirilebilmesi için önemli sorumluluğu olan medya kuruluşlarının gayrimenkul, havayolu şirketleri, otomobil, hazır yemek zincirleri gibi finans kaynaklara bağımlılığı, başka türlü bir haberciliğin önündeki engellerin başında gelmektedir ve gazetecileri dezavantajlı bir konuma koymaktadır (Boykoff ve Robert, 2007, s. 34).

2.2.2. İklim Haberlerini Etkileyen Mikro Faktörler

Boykoff ve Boykoff (2007, s. 3), iklim krizine ilişkin haberlerin çerçevelenmesinin “birinci dereceden gazetecilik normları” (first-order journalistic norms) ve “ikinci dereceden gazetecilik normları” (second-order journalistic norms) tarafından da şekillendiğini söylemektedir. Araştırmacılara göre “*kişiselleştirme, dramatize etme ve yenilik*” gibi gazetecilik normları birinci dereceden gazetecilik normlarını oluşturmaktadır ve bunlar iklim krizine ilişkin haberlerin seçimi ve ilgili hikayelerin içeriğinin neler olacağıyla alakalı belirleyici olduğunu söylemektedir. Araştırmacılara göre kişiselleştirme merceğinden bakıldığında, “*bilim ve siyasetin kesişimi, iktidar için mücadele eden ve prestijlerini ve sosyo-politik güçlerini artırmak için stratejik olarak hareket eden kişilikler arasında bir rekabet haline gelir.*” Böylece iklim krizi sosyal süreçlerden ziyade kişilikler hakkında konuşulan bir olaya dönüşür. Bunun sonucunda medya iktidara ve genel bağlama odaklanmak yerine bireysel iddiada bulunan kişileri merkezine alır; “*makro, mikronun lehine terk edilir.*” Böylece kişisel olan ancak nadiren sosyal bir analize tabii tutulur. Boykoff ve Boykoff’un dikkat çektiği bir diğer gazetecilik normu dramatize etmedir. Araştırmacılar, dramatize

edilmiş haberlerin “*görkemli entrikalar*” lehine sorunların daha önemli ve kapsamlı analizinin gerçekleştirilmemesi; haber içeriğinin önemsizleşmesi; bazı olayların yeterince dramatik nitelikler taşınamaması nedeniyle haberleştirilmemesi; haberlerin yapıcı bir mesajdan ziyade sansasyonel ve uyarıcı (alarmist) niteliklerinin öne çıkması gibi sonuçları olduğunu vurgulamaktadır (Boykoff ve Boykoff, 2007, s. 3). Yenilik normu ise dramatize etme normuyla kesişmektedir. Kitle iletişim araçlarında yenilik ve dramtizasyon arasındaki ilişki, iklim krizine ilişkin belirli hikayelerin uygun kabul edilmesine yol açar. Yeni olmayan konunun haber sayılmaması, süregiden fakat belirgin göstergelere sahip olmayan çevresel sorunların haberleştirilmesinin önüne ket vurmaktadır. Bu durum, hali hazırda daha önceden tartışılmış kronik sorunların ve bunların kökenlerine ilişkin konular yerine medya içeriklerinin kriz haberleriyle dolmasına neden olmaktadır (Boykoff ve Boykoff, 2007, s. 3).

Gazetecilerin haber üretim sürecinde meydan okumak zorunda oldukları zaman baskısı, iklim krizine yönelik haberlere çeşitli açılardan bakmayı güçleştirerek dramatize edilen haberlerin üretilmesine yol açmaktadır. Bu durum aynı zamanda haberlerin bağlamsız bir şekilde ele alınmasına ve sorunların dar bir çerçevede tartışılmasına neden olmaktadır (Maesele ve Pepermans, 2017, s. 4). Özellikle internet üzerinden yapılan haberciliğin yaygınlaşmasıyla YouTube, Twitter, Facebook ve Reddit gibi çoklu platformlara içerik üretme gerekliliği gazetecilerin üzerindeki iş yükünü ve zaman baskısını arttırmış; en tecrübeli ve becerikli muhabirlerin dahi bu konuda problemler yaşamasının zeminini oluşturmuştur (Boykoff ve Yulsman, 2013, s. 362).

Haberciler üzerindeki zaman baskısı aynı zamanda haber kaynağıyla ilişki konusuyla doğrudan ilişkilidir. Medyada söylemi belirleyen aktörlere dikkat çeken Carvalho ve Burgess de, bu iddia sahiplerinin toplumda bulundukları pozisyona göre statükonun devam etmesine veya onun tehdit edilmesine yönelik söylemleri dolaşıma sokabileceğini, bu nedenle medyanın insanların eylemliliği üzerinde etkisi olduğunu belirtmiştir (Carvalho ve Burgess, 2005, s. 237). Hiles ve Hinnant’e göre gazeteciler iklim krizi gibi çok boyutlu bir konuyu kısa süre içerisinde haberleştirmeleri gerektiğinde, çalıştıkları kurumun çıkarlarını tehdit etmemek adına ağırlıklı olarak hükümet görevlileri ve bilim insanları gibi toplumda otorite olarak görülen aktörleri kaynak olarak tercih etmekte; aktivistler ve endüstri gruplarını ise kuşku uyandıran bir pozisyonda değerlendirmektedir (Hiles ve Hinnant, 2014, s. 448). Bu durum, Boykoff

ve Boykoff'un “ikinci dereceden haber normu” olarak nitelendirdiği olguları incelemeyi önemli hale getirir.

Boykoff ve Boykoff'a göre ikinci dereceden gazetecilik normlarını otorite düzeni (authority-order) ve denge oluşturmaktadır. Boykoff ve Boykoff bu normların “*bilgi önyargıları*”na (informational bias) yol açtığını, haberlerin geniş bir bağlamda ele alındığı “*tematik çerçeveleme*”den ziyade siyasi ve sosyal sorunların daha sığ bir bağlamda ele alındığı “*epizodik çerçeve*”nin egemen olmasına yol açtığını söylemektedir. Buna göre otorite düzeni normu, gazetecilerin öncelikle ve kimi zaman da yalnızca hükümet yetkilileri ve iş insanları gibi düzenin devamlılığını sağlayacağı varsayılan kişilere danışma eğilimini anlatmaktadır. Bu gazetecilik normu, sosyal düzenin korunması ve sürdürülmesi için otoriteye olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Araştırmacılar iklim krizi söz konusu olduğunda da otorite düzeni normunun egemen olduğunu, siyasetçilerin ve kamuoyunda uzman olarak görülen kişilerin iklim krizi hakkında daha yetkili görüldüğünü vurgulamaktadır (Boykoff ve Boykoff, 2007, s. 4).

Williams'a göre bu durum iklim krizine ilişkin haberlerin medyada yer alabilmesi için halkla ilişkiler faaliyetlerinin öneminin artmasına neden olmuştur. Mevcut medya ortamında gazeteciler halkla ilişkiler faaliyetleri aracılığıyla kendilerine bilgi veren kaynaklara son derece bağımlıdır. Bu durum gazetecilerin kendi haberleri üzerindeki bağımsızlıklarını kaybetmelerine ve haber kaynaklarının iklim krizine ilişkin haberin içeriği üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmasına neden olmaktadır. Williams, buna ek olarak bilim insanlarının kendi çalışmalarını meşrulaştırmak, itibar oluşturmak ve fon oluşturmak için de halkla ilişkiler faaliyetleri aracılığıyla kitle medyasına erişme gayretinde olduğunu belirtmektedir. Bu durum bilim iletişiminin gitgide profesyonelleşmesi ve medyayla olan ilişkilerine daha fazla önem vermesi sonucunu doğurmuştur. Gazetecilerin kaynaklarına karşı son derece güçsüz konumda oldukları bu durumda basın brifingleri, üniversitelerden ve bilimsel dergilerden gelen basın bildirileri ekonomik ve kurumsal baskılar altında gazetecilik yapmak durumunda olan gazeteciler için son derece değerli hale gelir. Çünkü anlaşılması teknik bilgi gerektirmesi nedeniyle güç olan veriler bu “*bilgi sübvansiyonları*” aracılığıyla “*paketlenip tercüme edilmektedir.*” Gazeteciliğin özerkliğine meydan okuyan bu kaynak-gazeteci ilişkisi, çevreye ilişkin haber kaynaklarının kapsamı ve zamanlaması üzerinde kaynağın gazetecilerden daha fazla güce sahip olması durumuna yol açar. Bu durum gazetecilerin bağımsızlığını

aşındırmaktadır. Buna ek olarak iklim krizi iletişiminin “*demokratik, diyalojik ve kamu merkezli bilim iletişimi modellerinden, ‘bütünleşik’, tek yönlü, işten etkilenen, ikna odaklı bir modele*” geçmesi de araştırmacıların iletişimin demokratikleşmesiyle alakalı sorunlardan birini oluşturmaktadır (Williams, 2015, s. 198-199).

Gazetecilerin “dengeli habercilik” anlayışı, iklim krizine yönelik haberleri etkileyen bir diğer önemli faktördür. Gazeteciliğin etik kurallarından biri olan “nesnellik” olgusuyla doğrudan ilişkili olan bu norm, iklim krizine ilişkin haberlerin değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Boykoff ve Boykoff, iklim bilimi kapsamında dengenin “*gerekli bilimsel geçmişe veya bilgiye sahip olmadıklarında ya da çok büyük uzman kısıtlamalarıyla karşı karşıya kaldıklarında muhabirler için destek görevi görebilen*” bir gazetecilik normu olduğunu belirtmektedir. Fakat bu norm özellikle iklim bilimine ilişkin verileri reddeden iklim inkarcıları söz konusu olduğunda son derece istismar edilmiştir. Gazeteciliğin olayın bütün taraflarına yer verme ilkesi, iklim krizini inkar eden az sayıda kişinin bilimsel olarak gerçekleştiği bilinen bir olguya karşı eşit derecede önem görmelerine neden olmuştur. Boykoff ve Boykoff, bu durum sonucunda ortaya çıkan belirsizliğin son derece güçlü bir politik araca dönüştürüldüğünü vurgulamaktadır (Boykoff ve Boykoff, 2007, s. 4).

Priest, çevre ve ekoloji konulu meselelerin uzman olmayan gazeteciler tarafından haberleştirilmesi ve bu kişilerin gelecek eleştirilerden kaçınmak adına otoriteleri kaynak gösterme eğilimi göstermesi gibi sebeplerin iklim inkarcılarının ileri sürdüğü iddiaların kamuoyunda yer bularak meşruiyet kazanmasının yolunu açtığını belirtmektedir (Priest, 2016, s. 29-36). Hansen de bu durumun “*dengelik adı altında yanlılık*” (balance as bias) olduğunu, iklim krizi gibi bir konu söz konusu olduğunda bilimsel olarak kesin bulguları kamuoyuna sunan bir taraf ile bunu reddeden fakat iddialarının bilimsel altyapısı olmayan bir azınlık grubu arasında eşitlik algısının oluşmasına yol açtığını; bunun da inkarcıların lehine bir tartışma ortamının ortaya çıkmasına neden olduğunu söylemektedir. Bu durum gazeteciliğin dengelik normunun bazı çıkar grupları tarafından manipüle edilmesine yol açmakta, konu hakkında şüphe oluşturma stratejisiyle iklim krizinin gerçekleşip gerçekleşmediği, gerçekleşiyorsa bunun insan kaynaklı olup olmadığı ve eyleme geçmek için yeterince bilimsel kanıt olup olmadığı gibi konularda sorunun bulanıklaştırılmasına yol açmaktadır. Medyadaki ekonomi politik bağlamın dönüşümü de bu duruma doğrudan etki etmiş, eleştirel ve araştırmacı gazetecilik yapmanın şartlarının güçleşmesi bu tarz

fikirlerin medyada daha sık yer almasıyla sonuçlanmıştır. Çünkü mevcut koşullarda, gazeteciler daha kısıtlı zamanda daha çok iş yetiştirmeye çalışmakta ve hem yeterince teknik bilgiye hem de bu bilgileri doğrulayacak zamana sahip olmamalarına yol açmaktadır (Hansen, 2020, s. 44).

Painter ise bu yaklaşımın sergilenmesinde krizin “*olası etkilerinin zamanlaması, hızı ve şiddetli ile bunların yönetilmesi ve önlenmesi*” konularındaki belirsizliğin de önemli rol oynadığını belirtmektedir (Painter, 2013, s. 2). Fakat haberin bütün aktörlerine söz verme yaklaşımı fosil yakıt şirketleri tarafından fonlanan halkla ilişkiler kuruluşlarının insan kaynaklı iklim krizi hakkında insanların şüpheyeye düşmelerine neden olacak yanlış bilgilerin yayılmasına neden olmaktadır.

Hiles ve Hinnant ise gazetecilerin haberleri dengeli bir şekilde aktarmak için uyguladıkları yöntemin zaman içerisinde değişime uğradığını belirtmektedir. Buna göre iklim kriziyle alakalı siyasi veya bilimsel bir tartışma konusu gündeme geldiğinde gazeteciler meseleyi “*onun da dediği gibi*” (he said, she said) taktiğiyle formüle etmektedirler (Hiles ve Hinnant, 2014, s. 447). Bu şekilde tartışmanın “*belirsiz*” doğasını öne çıkaran gazeteciler, anlam üretiminin bir savaş alanına dönüşmesinin önünü açmaktadırlar (Boykoff, 2008, s. 14). Brüggemann ve Engesser (2017, s. 58-65) ise gerçekleştirdikleri araştırmada iklim krizini haberleştiren gazetecilerle mülakatlar yaparak bu kişilerin habercilik pratiklerini incelemiştir. Bu araştırmanın sonucuna göre gazeteciler dengelilik ve tarafsızlık kavramlarını sorgulamaya başladıkları, böylece iklim haberlerinde artık “*yorumlayıcı gazetecilik*” (interpretive journalism) yaklaşımının örnekleri ortaya çıktığı sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre gazeteciler haberlerinde iklim inkarcılarına yer verdikleri zaman bu kişilerin iddialarını olumsuz bir bağlamda ele almaktadırlar.

Schafer ve Painter, gazetecilerin kendi rollerine ilişkin algılarının da zamanla değişime uğradığının altına çizmektedir. Fahy ve Nisbet’in araştırma sonucunu aktaran araştırmacıların belirttikleri ilk durum, gazetecilerin kendilerini artık “*eşik bekçiliği*” (gatekeeper) konumundan bilgiyi düzenleyen (curating) ve belli bir formda sunulmaya hazır eden kişi konumunda gördükleridir. Bu durum iklim habercilerinin uygun içerikleri bulma, yeniden yapılandırma ve bunu ilgili okuyuculara sunma misyonunu edindiklerine işaret etmektedir. Schafer ve Painter, bütün kıtalardan 592 bilim habercisinin katıldığı bir anket sonucunda bu kişilerin %43’ünün kendi rollerini

“bilgilendirmek”; %23’ünün “*karmaşık materyali tercüme etmek*” , % 13’nün “*eğitmek*”; %10’dan azının ise “*kamuyu harekete geçirmek*” veya “*eğlendirmek*” ile “*kamusal eşik bekçiliği*” yapmak olduğunu belirtmektedir. Araştırmacılar buna ek olarak son yıllarda çevre ve iklim haberciliğinde “*hak odaklı*” gazeteciliğin artışta olduğunu söylemektedir (Schafer ve Painter, 2020, s. 9-10).

2.2.3. Ulusal Bağlam ve İdeolojilerin Rolü

Ekonomik faktörlerin ve haber üretim süreçleri oldukça önemli olmakla birlikte gazetecilerin siyasetçiler, bilim insanları ve sivil toplum kuruluşları gibi diğer paydaşları ile olan ilişkileri haberlerin ideolojisini etkileyen daha geniş sosyal bağlamı oluşturmaktadır (Maesele ve Pepermans, 2017, s. 5).

Anderson’a göre iklim krizine yönelik haberleştirme “*doğal bir döngü*” izlememekte, konunun medyada haber olma şekli ve sıklığı siyaset alanındaki gelişmelerle doğrudan ilişkili olmaktadır (Anderson, 2009, s. 172). Ungar gerçekleştirdiği çalışmada ABD’de 1988 yılının yazında meydana gelen aşırı hava olayları toplumda korkuya yol açmasına karşın aynı panik durumunun yine aşırı hava olaylarının yaşandığı ve konu hakkında çok fazla haber yapıldığı 2012 yılının yazında gerçekleşmediğini araştırmıştır. Ungar bu durumu açıklarken taban aktivizmini, bu toplumsal hareketlerin siyaset alanı üstündeki etkisini ve siyasetçilerin iklim sorununa ilişkin aldığı pozisyonları incelemiştir. Ungar’a göre 2012 yılında siyasetçilerin iklim krizini doğrudan ele almaktan kaçınması, toplumsal hareketlerin etki güçlerinin zayıf olması ve medyanın da toplumsal hareketler lehine proaktif bir tutum sergilememesi gibi durumlar ABD toplumunun iklimsel sorunlara yönelik tepkilerine etki etmiştir. Ungar bu çalışmanın bulgularından hareketle medya metinleri ile toplum arasındaki ilişkinin geniş bir bağlamda ele alınması gerektiği sonucuna varmıştır (Ungar, 2014, s. 245).

İklim krizinin siyasi alanda sık tartışıldığı ve aynı zamanda rekabetçi bir medya sisteminin olduğu ülkelerde medya kuruluşları arasındaki ideolojik farklılıkların haber metinleri üzerindeki yansıması net bir şekilde görülebilmektedir. Dirikx ve Gelders’e (2010, s. 191) göre İngiltere medyasında gazetelerin iklim krizine yönelik politika

alanlarında farklı tutumlar sergilemesi ve söylemlerinin birbirinden ayrışmasının birkaç nedeni vardır. Araştırmacılar bu sebepleri şu şekilde gerekçelendirmektedir: İngiltere’de hükümet, medya ve diğer muhalif gruplar arasında bir güç dengesinin bulunması, merkezileşmiş rekabetçi medya piyasası ve ideolojilerin bu piyasa sistemi içerisinde gazetelerin ayırt edici yönlerini oluşturması.

1980’lerin sonundan itibaren ise iklim krizi ağırlıklı olarak Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da medyanın gündeminde olmuştur. İklim krizinin Almanya’daki seyrini inceleyen Weingart ve diğerleri (2000, s. 280), sorunun Alman medyasındaki gelişim sürecini *“bilim insanları tarafından politikleştirilmiş, bilimsel karmaşıklıklar ve belirsizlikler siyasetçiler tarafından karbondioksit salımını azaltma hedefleri olarak sadeleştirilmiş, medya ise bütün bunları felakete yol açan ve acil önlemler alınması gereken bir dizi olay serisine dönüştürmüştü”* olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte bilim insanlarının iklim krizini tartışırken kullandıkları uyarıcı dil, iklimsel değişiklikler nedeniyle meydana gelecek gelişmeleri “felaket” şeklinde tanımlamaları politikacılar tarafından kullanılan ve medyada dolaşımda olan söylemi önemli ölçüde şekillendirmiştir (Weingart ve diğerleri. 2000, s. 269). İngiltere ulusal medyasında da 1980’li yıllarda söylem iklim bilimciler öncülüğünde şekillenmiş ve uzmanlar basının temel haber kaynağı konumunda olmuşlardır. Buna karşın Almanya’dan farklı olarak bu dönemde medyada iklim krizinin varlığı kabul edilmekle birlikte bunun getireceği problemlerin etkileri hafife alınmakta, tartışmanın konu başlıkları bilim dünyasının kendi içerisinde konuştuğu detaylar olarak görülmekte ve iklim değişikliğinin sosyo-politik boyutlarını ele alınan makalelerin sayısı azınlıkta kalmaktadır (Anderson, 2009, s. 168).

1980’li yılların sonu ve 1990’lu yıllarda iklim krizinin gerçekleştiğine yönelik somut bulguların ortaya çıkması ve insan etkisinin daha belirgin hale gelmiştir. Bunun sonucunda medyanın gündemi de bu krizin yol açacağı problemlerle nasıl mücadele edilmesi gerektiğine yönelik tartışmalar etrafında şekillenmeye başlamıştır. Boykoff ve Robert (2007, s. 6), Batı medyasındaki tartışmaların çerçevesinin sera gazı salımlarının azaltımına yönelik politikalar ve hangi enerji kaynaklarının kullanılması gerektiğine yönelik tartışmalar bağlamında değerlendirildiğini belirtmektedir. Bu durum, karbon bağımlılığı yüksek tüketim tarzına yönelik radikal eleştirel söylemlerin medyada kendisine geniş bir şekilde yer bulmadığına, bunun yerine yenilenebilir enerji kaynakları ve nükleer enerjinin kullanımı gibi piyasa odaklı çözüm önerilerinin Batı

Avrupa ve Kuzey Amerika'daki siyasetçiler ve iş insanları tarafından gündemi domine ettiğine işaret etmektedir.

1987-90 yılları arasında ABD medyasında iklim krizine yönelik haberleri inceleyen Wilkins de ABD medyasında iklim krizine yönelik tartışmaların teknolojik çözümler üzerine odaklandığını belirtmektedir. Burada, iklim krizine neden olan daha temel sorunlar gündeme alınması yerine problem daha verimli araba motorları, nükleer enerji kullanımı, salımları azaltmayı hedefleyen yasalar ve konuya ilişkin daha çok araştırma yapmak gibi konular bağlamında ele alınmış, teknokratik elitler sorunu kontrol etme ve çözüm önerme yoluna gitmiştir (Wilkins, 1993, s. 78).

Anabela Carvalho İngiltere medyasında sol ve merkez sol görüşü temsilen The Guardian ve The Independent, sağ ve muhafazakar basını temsilen de The Times gazetelerinin iklim krizine yönelik haberlerini analiz etmiş ve gazetelerin ideolojik pozisyonlarıyla iklim krizine yönelik haberleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Buna göre, The Times gazetesi, iklim krizinin insan kaynaklı sera gazı salımları nedeniyle gerçekleştiğini söyleyen ana akım bilimsel iddialara şüpheyile yaklaşmış; ülkenin sosyal, politik ve ekonomik çıkarlarına tehdit oluşturacak söylemleri dolaşıma sokan kişi ve kurumları itibarsızlaştırma yolunu izlemiştir. The Guardian ve The Independent gazeteleri ise bilimsel bilginin güvenilirliğine vurgu yaparak İngiliz hükümetinden konuya ilişkin politik müdahale beklentisini dile getirdiği haberleriyle siyaset alanındaki “eylemliliği ve eylemsizliği” söylemsel olarak inşa etmiştir. The Guardian gazetesi iklim krizine yönelik “köklü çözüm önerilerini” dile getirirken The Times gazetesi ve bir kısım The Independent yazarı iklim biliminin “belirsiz” niteliğini bahane göstererek mevcut politikaların devamını destekleyen “bilindik” (business as usual) siyaset ve ekonomi politikalarını desteklemiştir (Carvalho, 2007, s. 236-238). Carvalho, The Times gazetesindeki haberlerde kapitalizmin hegemonik bir öge olduğunu söylerken sosyal demokrat bir yayın politikasına sahip The Guardian gazetesinin eşitlik ve dayanışma gibi değerleri öne çıkardığını, evrensel bir etik anlayışına yakın durduğunu ve küresel sorumluluğa vurgu yaptığını belirtmektedir. Buna karşın piyasanın regüle edilmesini savunan The Guardian ve (belirli bir dereceye kadar) The Independent gazeteleri, tüketim kültürünü özendiren reklamları ve büyük şirketlerin iklim krizi üzerindeki etkilerine vurgu yapmamasıyla kapitalizmin temel yapılarını sarsma niteliğinden uzaktadırlar (Carvalho, 2007, s. 239).

Reinert, Fransız basınında iklim krizine ilişkin haberlerin “*vergi teşvikleri, etiketleme ve enerji tasarrufu*”na ilişkin kamu politikaları ekseninde çerçevelendiğini belirtmektedir. Comby’nin araştırmasını aktaran Reinart, Fransız hükümetinin daha fazla sera emisyonuna yol açacak politikalarına karşın iklim krizine yönelik tüketici ve bireysel davranışlara yönelik bir söylemi hedeflediğini, medyanın da iklim krizini haberleştirme tarzıyla bu politik bağlamın ve iklim krizinin asıl nedenlerini örtbas edilmesinde katkıda bulunduğunu söylemektedir. Reinart, Fransa’daki çevre gazetecilerinin küresel ısınma konusunda halkın bilinçlendirilmesi konusunda önemli rol oynamalarına karşın çevresel sorunların haberleştirilmesinde çevre sorunlarının kendi karakteristikleri ile basın odalarının iç işleyişi arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan sorunların yaşandığını belirtmektedir (Reinart, 2020, s. 205-206).

İskandinav ülkelerinde ise “*sürdürülebilir kalkınma*”, “*mevcut gelecek nesillerin ihtiyaçları ve ekonomik büyüme*” ve “*çevre koruma ve sosyal eşitlik*”ten oluşan üç temel ilke, bu coğrafyadaki çevre gazeteciliği için önemli anahtar kelimeleri oluşturmuştur. İskandinav ülkelerindeki “*basın özgürlüğü, toplumsal açıklık, ifade özgürlüğü, demokrasi*” gibi olgular çevre ve iklim ile haberlerinin yapılmasını doğrudan etkilemektedir. Lyytimäki, başta Finlandiya olmak üzere yönetimdeki şeffaflık, kamu politikaları belgelerindeki açıklık ve düşük düzeydeki yolsuzluğun, çevre gazeteciliği için önemli bir meşruiyet zemini olduğunu belirtmektedir. Araştırmacıya göre İskandinav ülkelerinde genel olarak çevre gazetecilerinin iklim politikası müzakereleri, uluslararası bilimsel raporlar ve diğer araştırmaların sonuçlarından faydalanmakta; iklim krizi enerji sorunları esasında ele alınmakta ve genellikle çözüm odaklı çerçevelerin kullanılmaktadır. Danimarka’da sürdürülebilirlik temasının ağır bastığını söyleyen Lyytimäki, Finlandiya’da ise iklim krizinin öncelikle izole bir çevre sorunu olarak ele alındığını, ancak aradan zaman geçtikten sonra daha geniş bağlamda tartışılmaya başladığını belirtmektedir. Lyytimäki’nin ifade ettiğine göre İskandinav ülkelerinde Batı Avrupa ülkelerinden farklı olarak hava durumundaki anormallikler iklim krizinin medyada ve kamuoyunda tartışılmasında önemli rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra, İsveç’te iklim inkarcılarının akademik çevrelerde veya büyük şirketlerde önemli pozisyonlara sahip olan marjinal gruplar olduğu, ve bu kişilerin medya üzerinde de önemli etkisi olduğunun altını çizilmiştir. Lyytimäki, Norveç basınında ise 2000’li yıllardan itibaren iklim inkarcılarının daha fazla yer bulduğunu ve söz konusu medya etiğinin kamuoyunda önemli tartışmalara yol açtığını

ifade etmektedir. Araştırmacıya göre Norveç'teki petrokimya endüstrisinin konumu, Norveç'in petrol ve gaz ihraç etmesinden dolayı fosil yakıtlardan elde ettiği gelirlere olan bağımlılığı gibi faktörler Norveç'te iklim krizini doğrudan inkar etmek yerine şüpheli seslerin medyada görünürlüğünün artması ile soruna önlem almaya yönelik bir geciktirme politikası izlenmesini gerektirmiştir (Lyytimäki, 2020, s. 221-228).

Fosil yakıtlardan önemli derecede gelir elde eden bir ülke olan Avustralya'da durum pek farklı değildir. Newslands (2020, s. 314), sel, yangın, biyoçeşitlilik kaybı, su güvenliği ve yerli türlerin nesillerinin tükenmesi gibi birçok çevre ve ekoloji krizi yaşanmasına karşın siyasi iktidarın fosil yakıt endüstriyel olan doğrudan ilişkisi, çevre ve ekoloji gazeteciliğinin de siyasi konulara çok fazla odaklanması sonucunu doğurmuştur. Medyadaki sahip yapısının da buna imkan vermesi nedeniyle iklim krizi konusunda şüpheci kendisine rahatlıkla yer bulabilmişlerdir.

Hansen, Kuzey Amerika ve Avrupa'da gözlemlenen bu küçülme trendinin Latin Amerika, Asya ve Afrika kıtalarında gerçekleşmediğini, fakat bu coğrafyalarda çevre gazeteciliğinin üzerinde farklı baskı türlerinin olduğunu belirtmektedir (2020, s. 40). Jjuuko, Doğu Afrika'da haber medyasının kendi rolü ve gerçekleştirdikleri haberlerin öneminin yeterince anlaşılmadığını söylemektedir. Jjuuko, Doğu Afrika'da çevre konulu haberlerinin yeterince “*satmaması*” nedeniyle yetersiz finansana sahip olduklarına yönelik bir kavrayışın bulunduğunu belirtmektedir. Ona göre bu durum çevre muhabirlerinin çalışma koşullarını güçleştirmekte, çalıştıkları ülkenin kırsal kesimlerinde meydana gelen olaylar yerine kentsel temelli meselelerin sığ bir şekilde ele alınmasına yol açmaktadır. Doğu Afrika'daki medya kuruluşlarının maliyetleri düşürüp karı en yükseğe çekme politikaları nedeniyle, çevresel sorunların da medyada nadiren temsil edildiğini belirtmektedir. Jjuuko, bu durumun okuyucuların bu meselelere ilgi göstermemesi ve gazetelerin de yeni medya ortamında gelir elde etmek için reklamverenleri kendi şirketlerine çekmekte zorlanmaktan kaynaklandığını söylemektedir. Jjuuko ayrıca, genel olarak Doğu Afrika medyasında, özel olarak da Ruanda, Burundi ve Güney Sudan'da çevre sorunları hakkında bilgi sahibi olan ve bu meseleleri derinlemesine ele alabilecek muhabirlerin eksikliğine de dikkat çekmektedir. Jjuuko'ya göre bu durum gazetecilerin ekolojik krizleri basitleştirilmesine, dramatik görüntülerle ele alınmasına ve nihayetinde ekolojik felaketlerin sonuçlarının yanlış yorumlanmasına neden olmaktadır (Jjuuko, 2020, 355-359).

Avrupa ve Kuzey Amerika kıtalarından farklı bir siyaset ve medya sistemine sahip Rusya’da da medyanın genellikle doğrudan ya da dolaylı olarak bölgesel yetkililer tarafından finanse edilmesi, bağımsız bir haberciliğin ortaya çıkmasını engellemektedir. Davydova (2020, s. 248), buna karşın Rusya hükümetinin tek bir cümleyle açıklanabilecek netlikte bir çevre politikasının olmamasının, iç ve dış politika konularında Kremlin gündemini gönüllü bir şekilde ele alan televizyon kanallarının bile örneğin bir atık sorununu bağımsız ve eleştirel bir bağlamda ele alabilmesini mümkün kıldığını söylemektedir. Fakat Davydova bunun akabinde devlet ve hükümet yanlısı tarafından kontrol edilen medya şirketlerinin çevrecileri “Batı etkisinin ajanları” olduğuna yönelik hikayeler de yayınladığını, yabancı ülkelerin Rusya’nın siyasi gündemini etkilemeye çalışmakla suçladığını da eklemektedir.

Poberezhskaya’nın gerçekleştirdiği çalışma ise Rusya’daki gazetelerin iklim krizini haberleştirmesinde etki sahibi olan faktörleri incelemektedir. Poberezhskaya’nın araştırması Rusya medyasının Kyoto Konferansı (1997), Kopenhag Konferansı (2009) ve 2010 yılında Rusya’da meydana gelen aşırı sıcakların olduğu dönemdeki konuya ilişkin haberleri incelemiştir. Bu araştırmanın sonucunda Rusya’nın devlet politikaları ve neoliberal dünya düzeninin Rusya medyasında iklim krizine ilişkin haber çerçevelerinin temel belirleyicileri olduğu bulgusu öne çıkmıştır. Poberezhskaya, Rus devletinin iklim değişikliğiyle alakalı haberlerin belirli sınırlarda kalmasının temel nedeni olduğunu söylemekte ve bunu “*ne farklı mülkiyet yapıları ne de Rus gazetelerinin reklama bağımlılık dereceleri haberleştirme üzerinde fazla bir etkiye sahiptir*” şeklinde açıklayarak iklim krizini haberleştirmenin ancak belirli sınırlar içinde gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Poberezhskaya bunlara ek olarak Kyoto Konferansı (Rusya medyasında çok az sayıda haber yer almasına karşın- sadece 18 haber) ve 2009 yılında gerçekleşen Kopenhag Konferansı sırasında Rus devletinin müzakere sürecinin kurtarıcısı olarak sunulduğunu ve Rus liderlerin Rus ekonomisini korudukları için övüldüklerini söylemektedir. Poberezhskaya, doğal afetler sırasında bile resmi kaynaklara ve devlet görevlilerine olan güvenin kaybolmadığının altını çizmekte, devletin pozisyonuna kapitalist dünya düzenini eleştiren ve Poberezhskaya’nın muhalif medya olarak nitelendirdiği “RS” gazetesi tarafından dahi eleştirel yaklaşmadığını vurgulamıştır. Poberezhskaya’a göre araştırmanın en çarpıcı bulgularından biri Rusya medyasının iklim kriziyle alakalı meseleleri “görmemesidir.” İklim krizi konusunda büyük uluslararası olayları iki ay boyunca

Rusya medyasında ve “The Independent”, “The Guardian”, “The Observer”, “The Sunday Times”, ve Kyoto Protokolü’ne katılmayan ABD’den The New York Times ve The Washington Post gazetelerini karşılaştıran Poberezhskaya, Rusya basınında bu gazetelere göre oldukça az sayıda haberin yapıldığını söylemektedir. Poberezhskaya bu durumun Rus devletinin iklim krizi konusunu “gündemden kaldırma” stratejisi olduğunu söylemekte ve Rusya’da medyanın rolünün devlet yetkililerinin tartışmalı konuları kasıtlı olarak gündemden kaldırması olduğuna dikkat çekmektedir. Poberezhskaya araştırmanın bu bulgularından hareketle Rusya’da medyanın karşı karşıya kaldığı durumun Batılı ülkelerdeki “denglilik adı altındaki yanlılık” (balance as bias) ve medyada iklim inkarcılarının bilim insanlarıyla eşit derecede yer alması gibi durumlardan daha ciddi olduğunun altını çizmekte, Rus medyasındaki göze çarpan en önemli problemin iklim krizine yönelik alternatif politikaların devlet tarafından gündem dışında tutulması nedeniyle meselenin kamuoyu tarafından tartışılmaması olduğunu belirtmektedir (Poberezhskaya, 2015, 106-107).

Dünyada sera gazı salımlarından en çok sorumlu olan ülkelerin başında gelen Çin’de de Rusya’dakine benzer şekilde iklim krizinin ideolojik olarak inşası sürecinde iddia sahiplerinin siyasi makamlar olması, ülkedeki habercilik pratiklerini ve medyanın iklim krizini ele alış biçimini doğrudan etkilemiştir (Wu, 2009, s. 172). Wu’ya göre Birleşmiş Milletler zirvelerinde alınan kararlar ve Kyoto Protokolü gibi uluslararası anlaşmaların ülkeler üzerindeki yaptırımları Çin’in enerji politikalarında belirleyici olmuştur. Çin’in ulusal ve uluslararası alanda sahip olduğu siyaset anlayışı, iklim krizinin Çin basınında ele alınışını da etkilemiştir. Wu, Çin basınında özellikle iklim krizine ilişkin endüstri devriminden beri süregelen karbon salımının baş sorumlusu olmaları nedeniyle tarihsel sorumluluğu olan Kuzey ülkelerine yönelik eleştirel bir vurgunun bulunduğunu ve bu durumun haber çerçevelerine etki ettiğini belirtmektedir (Wu, 2009, s. 166).

Hindistan’da medyanın iklim krizini haberleştirmesi de Çin’e benzer şekilde gelişmiş ülkelerin tarihsel sorumluluklarına vurgu yapmakla birlikte, burada medyanın iklim krizine yönelik söylemi, içinde milliyetçi öğeleri de barındırmaktadır (Billet, 2009, s. 1). IPCC’nin 2007 yılında yayınladığı Dördüncü Değerlendirme Raporu’na göre (2007), Hindistan’ın kıyı bölgelerindeki şehirlerin çoğu Himalayalar’daki buzulların erimesi, deniz seviyesinin yükselmesi ve potansiyel muson değişiklikleri nedeniyle tehdit altındadır. Bununla birlikte dünyanın en hızlı büyüyen

ekonomilerinden biri olan ve enerji ihtiyacı her geçen yıl artan Hindistan'ın küresel sera gazı salımının en büyük sorumlularından biri olduğu da unutulmaması gereken bir noktadır (Billet, 2009, s. 3). Bu tür etkenler nedeniyle medyanın iklim krizini ele alış şekli ülke siyasetinden etkilenmiştir. Billet, Hindistan medyasının Batı medyasına kıyasla meseleyi çok daha bilimsel bir temsil çerçevesinde sunduğunu söylemiş; fakat bunu yaparken “uluslararası karbon kolonyalizmi” söyleminin öne çıkarılarak milliyetçi bir anlatımın tercih edildiğini belirtmiştir (Billet, 2009, s. 14). Billet buna karşın medyada iklim krizini haberleştirirken, toplumda mevcut bulunan dikey sosyal tabakalaşma nedeniyle “elit bakış açısının” çıkarlarının gözetildiğini de vurgulamaktadır. Bu nedenle Billet'e göre medyada egemen olan bilimsel söylemin varlığı ülke içerisindeki seçkinlerin sebep olduğu emisyonları görmezden gelerek iklim krizini bir yanıyla depolitize etmekten, diğer yandan Hindistan'a karşı “neo-sömürge arzusu” içerisinde olan ülkelere vurgu yaparak milliyetçi bir tepki yaratmıştır (Billet, 2009, s. 14).

Rhaman (2016, s. 201), IPCC'nin verilerine göre iklim krizinin gerçekleşmesinde sorumluluğu çok az olan fakat krizin etkilerine en fazla maruz kalan ve gelecekte de kalacak ülkelere biri olan nedeniyle Bangladeş'te ise iklim krizinin haberleştirilmesine etki eden iki önemli unsur göze çarptığının altını çizmektedir. Bunlardan birincisi iklim krizinin olumsuz etkilerine karşı ülke siyasetçilerinin hem ulusal hem de uluslararası alandaki politikalarının odak noktasını oluşturan iklim adaleti olgusudur. Bir diğer önemli faktör ise gazetecilerin haber üretim süreçlerinde iklim adaletini fikri olarak desteklemeleri ve haberlerde bunu savunur pozisyonda olmalarıdır. Bu ideolojik duruş, medyada iklim krizinin “zengin ve fakir ülkeler” ve “çevreyi kirletenler ve bundan mağdur olanlar” arasındaki adalet sorunu olarak ele alınması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle iklim krizine yönelik söylemi belirleyen aktörler ağırlıklı olarak iklim aktivistleri olmuş; bunun yanı sıra lokal ve ulusal sorunları iklim kriziyle ilişkilendiren Bangladeşli siyasetçilerin söylemleri de medyada oldukça sık bir şekilde yer almıştır (Rhaman, 2016, s. 201). Rhaman'a göre Hindistan'dakine benzer şekilde Bangladeş basınında da iklim krizine farklı derecelerde etki eden zengin ve yoksul kesimler arasındaki ilişki görmezden gelinmiş; iklim adaleti içerisinde önemli bir tartışma konusu olan nesiller arası adalet tartışmalarına yönelik bakış ihmal edilmiştir (Rhaman, 2016, s. 203). Hindistan ve Bangladeş örnekleri iklim adaleti söyleminin kendisinin verili bir şekilde radikal

olmadığı ve farklı ideolojik pozisyona sahip olan grupların medya aracılığıyla kendi çıkarlarını korumak ve sürdürmek için bu kavramı kullanabileceğine yönelik öngörü kazanmak için önemlidir.

Freedman, Kuzey Avrupa ve Avrupa tecrübesinden farklı olarak, farklı kıtalarda çevre gazeteciliğinin dünyadaki en tehlikeli mesleklerinden biri olarak değerlendirilebileceğini vurgulamaktadır. Freedman, 2005-2016 yılları arasında yaklaşık 40 kadar gazetecinin gazetecilik faaliyeti nedeniyle öldürüldüğünü söylemektedir. Freedman'a ortaya koyduğu verilere göre çevreyle ilgili haber veren, araştırma ve raporlama yapan bu “gazeteci-kurbanlar”ın sayısı, Afganistan'daki ABD savaşında öldürülen gazetecilerin sayısından daha fazladır. Buna ek olarak “*doğal tehlikeler, egzotik hastalıkların tahrip edilmesinden doğal afetlerin gazabına, vahşi hayvanların saldırılarından sakat bırakan veya ölümcül kazalara*” kadar gazeteciler zor koşullar altında çalışmaktadır. Sınır Tanımayan Gazetecilerin raporundan alıntı yapan Freedman, çevre gazetecilerinin diğer uzmanlık alanında gazetecilik yapan akranlarından daha fazla risk altında olduğunu belirtmektedir. Bu durum özellikle basın özgürlüğünün az olduğu veya hiç olmadığı ülkelerde çok daha yüksek olmaktadır. Yaptıkları meslek gereği ticari ve ekonomik çıkarları açığa çıkaran, gücü elinde bulunduranların yolsuzluklarını ve suç faaliyetlerini kamuya paylaşan gazeteciler, basın özgürlüğünün olmadığı ülkelere son derece zor şartlar altında çalışmalarını sürdürmektedir. Buna ek olarak Freedman, birçok ülkede çevre gazetecisi ve aktivisti arasındaki ayrımın son derece bulanık olduğunu söylemektedir. Freedman'ın belirttiği üzere bu durum gazetecilerin özellikle çevre protestolarını haberleştirirken tutuklanmalarına neden olmaktadır. Latin Amerika'daki Yerlilerin çevre mücadelelerine değinen Freedman, yerli halkların yaşadıkları topraklar ve yaşamlarını sürdürmek için ihtiyaç duydukları doğal kaynaklara ilişkin söylemlerinin bulundukları ülkenin ulusal siyaseti ve ekonomik çıkarlarıyla çakıştığı için bu durumun güç ve hassas bir dengede ele alındığını belirtmektedir. Latin Amerika'daki “yerli gazeteciler”in (indigenous journalists) doğal kaynaklar, ormanlar ve arazinin kanunlar tarafından nasıl sömürüye açıldığını ortaya koyduğunu ve bu ülkelere yerli gazetecilerin son derece önemli rol oynadığını belirten Freedman, Honduras'ta bir “yerli çevrecinin” (indigenous environmentalist) öldürülmesi olayının bu kişinin aynı zamanda baraj karşıtı bir kampanyada lider, yerli hakları örgütünün kurucu ortağı ve üç tane de radyo istasyonunun kurucusu olması nedeniyle gazeteciler ve gazeteci

olmayanlar arasındaki bulanıklığın tartışmaya açılmasına ışık tuttuğunu belirtmektedir. Bütün bu durumlar Küresel Kuzey’den farklı bir gazetecilik bağlamına sahip olan ülkelerde genelde gazeteciliğin özelde çevre ve iklim haberciliğinin ne şartlarda yapıldığını anlamak için oldukça önemlidir. Tutuklanma, saldırıya uğrama, tehdit edilme, dava edilme, fiziksel, psikolojik ve mali açıdan mağdur edilmenin yoğun olduğu coğrafyalarda çevre gazeteciliği de evrensel ilkelerini yerine getirmekte çok büyük güçlüklerle karşılaşacaktır (Freedman, 2020, s. 70-80).

2.3. Sürdürülebilir Olmayı Sürdürmek: Türkiye Medyası’nda İklim Krizine Yönelik Söylemleri Belirleyen Temel Faktörler

IPCC’nin iklim değişikliği konusundaki projeksiyonları, coğrafi olarak Türkiye’nin de bulunduğu Akdeniz Havzası’nda aşırı sıcak havaların sıklığının ve buna bağlı olarak kurak dönemlerin artması, aşırı hava olaylarının görülmesi, tarımsal faaliyetlerin olumsuz etkilenmesi gibi durumların görüleceğini öngörmektedir (IPCC, 2018). Konda’nın İklim Haber ile ortak bir şekilde 2018 yılından itibaren düzenli olarak yaptığı kamuoyu anketlerinde iklim krizinin insanlar tarafından önemli bir problem olarak görüldüğü, insan kaynaklı iklim değişikliğinin gerçekleştiğine ilişkin bilimsel bilginin Batılı ülkelerdeki gibi inkar edilme durumunun mevcut olmadığı anlaşılmaktadır (İklim Haber, 2020). Buna karşın Türkiye küresel çapta iklim kriziyle mücadele etmeyi amaçlayan Paris İklim Anlaşmasını 2016 yılında imzalamakla birlikte bu sözleşmeyi meclisten geçirmeyen altı ülkeden biridir. Son yıllarda kamusal alanın daraltılması, toplumsal muhalefetin ve sivil toplumun hak ve eşitlik taleplerinin gayri meşru olarak nitelendirilmesi, otoriterleşme sürecinin özellikle 2018 yılındaki başkanlık seçimiyle birlikte kurumsallaşması, siyasal iktidarın politikalarını tehdit eden görüşleri itibarsızlaştırması ve marjinalleştirilmesi, ana akım medyanın da bu süreçte siyasal iktidarın elinde araçsallaştırılması iklim krizini Türkiye’de geniş boyutlarıyla tartışmayı son derece güçleştirmektedir.

Hem dünyada hem de Türkiye özelinde iklim krizini toplumdaki diğer yapısal sorunlarla bir arada ele alabilmek için piyasa söyleminin yerine adalet odaklı söylemlerin baskın olduğu bir kamusal alana ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun başarılmasında bütün demokratik gediklerine karşın medyanın önemli bir rolü ve sorumluluğu bulunmaktadır. Fakat Türkiye’de hem sivil toplum hem de medya yoğun

baskı altında olduğundan dolayı bunun başarılması Türkiye'nin yeniden demokratikleşmesi süreci ile birlikte düşünülmelidir.

Haber medyasının iklim krizine ne kadar yer verdiği, konuları nasıl işlediği, hangi aktörlerin medya söylemlerinde kendisine yer bulabildiği ve bu iddiaların Türkiye özelinde enerji ve ekonomi politikalarını ne ölçüde etkileyebildiği araştırılmaya ihtiyaç duyulan noktalardır. Şahin ve Üzelgün'ün (2016, s. 1) Türkiye mediasındaki üst düzey yöneticilerle yaptığı araştırmanın sonuçlarında iklim krizinin vatandaşların gündeminde ilk sıralarda yer almaması, Türkiye'nin hızlı değişen gündemi, çevre ve iklim konulu haberleri gerçekleştirecek uzmanlığa sahip muhabirlerin sayısının az olması, yabancı haber ajanslarına bağımlılık, aşırı hava olayları ile iklim krizi arasındaki bağlantıların kurulmaması ve Türkiye'nin iklim politikalarındaki eylemsizliği gibi faktörlerin medyada iklim krizinin daha sık ele alınmasına engel olan temel faktörler olduğu belirtilmiştir. Buna karşın araştırma sonucunda fosil yakıt sektörünün ve reklamverenlerin *“iklim haberlerini kısıtlayıcı etkisinin de Türkiye’de belirleyici olmadığı”* (Şahin ve Üzelgün, 2016, s. 1) fakat *“Türkiye’de artık hükümet ya da medya patronundan gazetecilere doğrudan bir baskı gelmesinin gerekmediği, neyin yazılıp yazılamayacağını bütün gazetecilerin bildiği, gazetecilerin haber yapamayacaklarını bildiği bir şeyi ilgi çekmez vb. diyerek gündeme almamalarının çok kolay ve yaygın bir şey olduğu”* (Şahin ve Üzelgün, 2016, s. 11) vurgulanmıştır. Araştırmacılar bu otosansürün özellikle yereldeki çevre eylemlerinde daha belirgin olduğunu, medya patronlarının veya siyasetçilerin haberlere müdahale etme ihtimallerinin iklim krizini konu alan haberlere kıyasla daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye mediasında iklim krizinin haberleştirilmesini inceleyen diğer araştırmalar da (Günay, İşeri, Ersoy, 2018; Günay, İşeri, Ersoy ve Elega, 2021; Şen, 2013 Üzelgün ve Castro, 2015; Üzelgün & Şahin, 2016) iklim krizine neden olan faktörlerin haberlerde bulunmadığı, bilimsel bilgilerin derinlemesine bir şekilde ele alınmadığı, iklim krizinin felaket haberciliğiyle denk tutulduğu, meselenin güvenlikleştirildiği (securitization), buna karşın iklim sorununu politikleştirecek söylemsel unsurların baskın olmadığını göstermektedir.

Bütün bu veriler Türkiye mediasının bağımsız ve hak odaklı gazetecilik yapmaktan ekonomi politik faktörler nedeniyle uzaklaşmak zorunda kalması nedeniyle 21. yüzyılın en önemli ekonomik, politik, sosyal ve kültürel sorunlarından birini etraflica ele alamadığına işaret etmektedir. Şahin ve Üzelgün'ün (2016)

araştırmasında fosil yakıt endüstrisinin Türkiye'deki iklim haberlerini doğrudan etkilemediğine ilişkin vurguları medyada iklim krizini inkar eden seslerin niye baskın olmadığını açıklamada önemlidir. Fakat medyanın eleştirel ekonomi politiğin alanında çalışan araştırmacıların gösterdiği üzere medyada iklim krizi hakkında değerlendirmeler yapılırken neoliberalizmin verili olarak kabul edilmesi, iklim krizine yol açan kapitalist sistemin kamusal tartışmalara dahil edilmemesi Türkiye medyasında da iklim krizinin haberleştirilmesinde en önemli problemler arasındadır. Ayrıca medyada yatırımları olan grupların medya dışında enerji, otomotiv, limancılık ve madencilik gibi ekolojik krize yol açan sektörlerde de yatırımlarının olması ve medya sahipliğinin bu yatırımların korunması için araçsallaştırılması iklim krizine neden olan endüstrilerin Türkiye medyasında neden eleştirel bir gözle ele alınmadığını sorgulamayı ve nihayetinde Türkiye medyasının ekonomi politiğini incelemeyi gerekli kılmaktadır.

Bu durum Türkiye'de medya ve iletişim alanında çalışan araştırmacıların da ortak kanıya vardığı bir olgudur. Fakat medyanın içinde bulunduğu koşullar yeni olmamala birlikte bu araştırmacılar Türkiye'de gazeteciliğin hiçbir zaman kolay bir meslek olmadığı ve basının farklı siyasal iktidarlar tarafından kendi hegemonyalarını sürdürmek amacıyla sürekli baskı altında tuttuğuna sıklıkla dikkat çekmiştir (Adaklı, 2013, Akser ve Baybars-Hawks, 2012; Aydın, 2015; Ayan, 2019; Kaya ve Çakmur, 2010; Sözeri, 2015; Tunç, 2018; Yeşil, 2018, Yılmaz, 2015).

Bu nedenle Türkiye'de kurumsal düzeyde çevre gazeteciliği alanında bir uzmanlaşma gerçekleşmemiştir. Fakat Türkiye'de medyanın bugünkü somut koşullarına bakıldığında AKP hükümetleri döneminde medya mimarisinin radikal bir şekilde değişmesi, siyasal iktidarla organik ilişkileri bulunan kişilerin medya patronu olması, medya sahiplerinin medya dışındaki yatırımları, bu kişilerin çıkarlarını korumak amacıyla siyasallaşması ve nihayetinde bütün bunlarla ilişkili olarak basın özgürlüğü siyasal iktidarın baskıları altında ezilmesi gibi faktörlerin Türkiye medyasında çevre, ekoloji, enerji ve iklim krizi gibi konularda haber yapmanın önündeki en büyük engeller olduğu görülmektedir. Bu durum 1980'lerden itibaren gerçekleşen ekolojik tahribatın geniş bir şekilde haberleştirilmesinin önünde büyük bir engel oluşturmuş ve Türkiye'deki çevre-ekoloji gazeteciliğinin gelişimine önemli bir sekte vurmuştur (Üzelgün ve Şahin, 2016).

Günümüzde medya sektörüne yatırım yapmanın temel motivasyonu medya endüstrinin kendisinin karlı bir yatırım alanı görülmesinden ziyade medya sahipliğinin *“siyasal iktidarlar karşısında -anlaşmaya veya çatışmaya dönük- elini güçlendirmek, rakip gruplara karşı mevzi kazanmak, devlet ihaleleri almak, özelleştirmelerden pay almak, kredi ve teşviklerden faydalanmak”* (Aydın, 2015, s. 33) için araçsallaştırılması olduğu noktasında konu hakkında çalışan araştırmacıların ortak kanısı bulunmaktadır (Çam ve Şanlıer Yüksel; Sözeri, 2015). Bu durum Türkiye’de yatay, dikey ve çapraz bütünleşmeler sonucunda sınırlı sayıda aktörün faaliyet gösterdiği bir medya sisteminin kapısını aralamış ve bu dönemden itibaren medyadaki sahiplik yapıları da hızlı bir şekilde değişmeye başlamıştır. Medya sektörüne giren iş insanlarının aynı zamanda enerji, madencilik, bankacılık ve finans, telekomünikasyon, turizm ve inşaat gibi alanlarda da faaliyet göstermesi ise basın odalarındaki editöryal bağımsızlığın şirket çıkarları lehine terk edilmesinin önünü açmıştır (Aydın, 2015, s. 33-34). Doksanlı yıllarda Aydın Doğan gibi isimlerin medya sektörünü domine etmesiyle başlayan bu süreç günümüzdeki medya ortamının de yapı taşlarını oluşturmaktadır. Doksanlarda kamu yayıncılığı tekeli bitmiş, medya sektöründe özel sermayenin etkisi artmış, aile patronlarının olduğu gazetelerin yerini zengin iş insanları almış, basındaki sendikasıylaştırmayla örgütlü emek gücünün etkinliği zayıflatılmış, “promosyon savaşları” gibi süreçler sonucunda haberlerin sansasyonel özellikleri ön plana çıkarak tabloidleşme başlamış, araştırmacı gazetecilik yerine fikir gazeteciliği ön plana çıkmış, ilerleyen zamanlarda basın kuruluşlarının şehir merkezlerinden uzak plazalara taşınması sonucunda haberlerin depolitizasyonu gerçekleşmiştir (Aydın, 2015, s. 34-36).

2021 yılı itibariyle ise medya üzerinde Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın politikalarından kaynaklanan daha önce eşi benzeri görülmemiş bir baskı bulunmaktadır. AKP iktidara geldiği günden itibaren farklı stratejiler uygulayarak medyadaki egemenliğini kurma ve sağlamlaştırma yolunda adımlar atmış, bu durum bağımsız medyanın önündeki en büyük engeli oluşturmuştur. Ana akım medyadaki sermaye dağılımını yeniden düzenleme sürecinde TMSF’nin araçsallaştırılması, kamu kaynaklarının medya patronlarına şeffaf ve adil olmayan bir şekilde dağıtımı, medya sahiplerine kamu bankalarından verilen büyük miktarda krediler ve büyük çaplı projelerin tahsisi önemli rol oynamış, böylece iktidarın çıkarlarını tehdit etmeyen yeni bir medya inşa edilmeye başlanmıştır (Topuz ve Yaşar, 2020, s. 129). Medyadaki sahiplik yapısının değişmesinin Türkiye’deki gazetecilik

mesleği üzerindeki temel etkisi ise gazetecilerin siyasi duruşlarından bağımsız bir şekilde farklı zaman dilimlerinde AKP'nin politikalarına eleştirel yaklaşan her kesimden gazetecinin üzerinde baskı kurulması, yeri geldiğinde itibarsızlaştırılması, hapse atılması ve genel itibarıyla neredeyse siyasal iktidarın aleyhine hiçbir haberin yapılamayacak gelmesi olmuştur (Çam ve Şanlıer Yüksel, 2015, s. 70-71).

Bu bağlamda Türkiye'deki medya politikalarını Poberezhskaya'nın (2015) Rusya örneğiyle özdeşleştirmek, Türkiye'de iklim haberlerinin genel çerçevesinin, özellikle iktidar yanlısı medyada, siyasal iktidarın izin verdiği oranda belirlendiğini öngörmek mümkündür. Bu yaklaşımdan hareketle Türkiye'nin İngiltere, Amerika ve Avustralya gibi iklim inkarcılarının bulunduğu ve rekabetçi medya sistemi nedeniyle bu kişi ve grupların seslerini duyurabildiği bir ülkeden ziyade Rusya, Hindistan ve Çin gibi neoliberal politikaların otoriter ve popülist yönetimler aracılığıyla uygulandığı ülkelerle birlikte ele almak yanlış olmayacaktır.

Türkiye'de iklim krizini haberleştirmenin imkan ve sınırlılıkları düşünüldüğünde bütün bu gelişmelerin hak odaklı bir haberciliği son derece sınırlandırdığı görülmektedir. Medyada yatırımı bulunan iş insanlarının hükümete yakın oldukça ödüllendirilmeleri, muhalif pozisyonda bulundukları ölçüde ise çeşitli araçlarla cezalandırıldığı birçok araştırmacı tarafından da açıkça ifade edilmektedir (Adaklı, 2013; Sönmez, 2014; Sözeri, 2014). Medya sahipliği de medya dışı yatırımların korunması ve yenilerinin elde edilmesi için araçsallaştırılmaktadır. Bu nedenle medya şirketlerinin ekolojik krize yol açan sektörlerdeki büyük yatırımları ve işletme çıkarlarının sürdürülebilir kılınması için siyasal iktidar ile kurulan ilişkiler Türkiye mediasında iklim krizine yönelik haber çerçevelerini belirleyen temel etken olduğu ileri sürülebilir.

Medyada aktif olarak faaliyet gösteren medya kuruluşlarının genel görünümü şu şekilde sıralanabilir: Kalyon Grubu, Türk Medya Grubu, Albayrak Medya Grubu, İhlas Holding, Ciner Grubu, Doğuş Grubu ve Demirören Holding. Türkiye'deki en yüksek tirajlı on gazete, radyo ve televizyon kanalının 9'u, en çok "tıklanan" 10 dijital haber portalından 7'si ise cumhurbaşkanı Erdoğan ve AKP politikalarını gözetin habercilik yapmaktadır (Media Ownership Monitor Türkiye, 2019). Medya kuruluşlarının sahiplik yapılarını inceleyen Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın raporlarının da gösterdiği üzere, 2020 yılı itibarıyla "havuz medya" veya "yandaş medya" olarak tanımlanan iktidar yanlısı medyanın 95%'i

hükümete yakın iş insanlarının kontrolündedir (Topuz ve Yaşar, 2020, s. 94). Her ne kadar alternatif medya kuruluşlarının sayısının her geçen gün artması alternatif seslerin dolaşıma girmesi açısından ümit verici olsa da, Türkiye’de medyanın mevcut koşullarının demokratik bir iletişimin önündeki temel engeli oluşturduğu tezinden hareketle tezin bu bölümünde medya sektörüne egemen olan grupların medya dışı yatırımlarına ve siyasal iktidarla olan ilişkilerine göz atılacaktır.

2.3.1. Turkuvaz Medya

Turkuvaz Medya Grubu¹ siyasal iktidar tarafından “yeni Türkiye” olarak nitelendirilen dönemin önemli sembollerinden ve medya kuruluşlarından biridir. Turkuvaz Medya Grubu’nun Türkiye’deki medya endüstrisindeki pozisyonu, medya sektöründeki iktidar-medya sahipliğinin bağımsız bir gazetecilik yapmanın önündeki en büyük engellerin başında geldiğinin önemli bir göstergesidir. TMSF, 2001 ekonomik krizi sonrasında Dinç Bilgin’in mülkiyetindeki banka (Etibank) ve medya şirketlerine (Sabah-ATV) el koymuştur. 2007 yılında Sabah-ATV grubuna TMSF tarafından el konulmasıyla medya endüstrisinde önemli bir dönüşüm yaşanmış, AKP’ye yakın Çalık Holding ise Halkbank ve Vakıfbank’tan edindiği 750 milyon dolarlık kredilerle toplamda 1,1 milyar dolara bu şirketleri satın almıştır. Böylece Turkuvaz Medya Grubu’nun oluşumu gerçekleşmiştir (Evin, 2019, s. 398; Sözeri, 2015, s. 12). Çalık Holding bu dönemde Toplu Konut İdaresi’nden (TOKİ) özellikle inşaat sektöründeki yatırımları için önemli özelleştirme ihaleleri kazanmıştır. Çalık Holding ayrıca ihale süreçlerinde düzensizlikler olduğu tartışmalarına yol açan yatırımlara da sahiptir. Bu duruma verilebilecek en büyük örneklerin başında İtalyan ENI ve iki Rus şirketiyle birlikte Bakü-Ceyhan petrol boru hattının inşaat projesi için yapılan konsorsiyuma katılmasıdır. Kamu ihalesi açılmadan sözleşme yapılması

¹ Turkuvaz Medya Grubu’nun medya sektöründe gazete (Sabah, Takvim, Fotomaç, Yeni Asır, Sabah Avrupa, Sabah USA, İşte İnsan, Sabah Emlak, Sabah Sarı Sayfalar, Cafe Ruj), televizyon kanalı (ATV, A Haber, Yeni Asır TV, Minika, ATV Avrupa), radyo (A Haber Radyo, Radyo Turkuvaz, Radyo Romantik, Turkuvaz Efsane, Vav Radyo, A Spor Radyo), dijital yayınlar (sabah.com.tr; takvim.com.tr; ahaber.com.tr; ahaberradyo.com.tr; atv.com.tr; turkuvazradyolar.com), dergi yayıncılığı (Sofra, Forbes, Cosmopolitan, House Beautiful, Bebeğim ve Biz, Harpar’s Bazaar, Otohaber, Lacivert, Homo Art, Esquire, China Today), dağıtım (Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.), yayıncılık (Turkuvaz Kitapçılık Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş., Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.), haber ajansı (Turkuvaz Haber Ajansı) ve dijital medya (Turkuvaz Media Digital, Turkuvaz Mobile Services) alanlarında yatırımları bulunmaktadır (MOM Turkey, 2019).

sonrasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) konu gündeme getirilmesine karşın grup Ceyhan'daki bir rafinerinin inşası için ruhsat alabilmiştir (Buğra ve Savaşkan, 2015, s. 152-153). Çalık Holding bu dönemde “*tekstil (GAP Güneydoğu Tekstil), inşaat (GAP İnşaat), enerji (Çalık Enerji), finans (Çalıkbank) ve lojistik (GAP Pazarlama)*” sektörlerinde de faaliyet göstermiş, fakat özellikle İstanbul Metrosu, Samsun-Ceyhan Boru Hattı projelerini ihaleye girmeden elde etmesi dönemin en büyük medya kuruluşları arasında olan Doğan Grubu'nun eleştirilerine yol açmıştır (Adaklı, 2013, s. 74). 2013 yılına gelindiğinde Sabah-ATV'nin reklam gelirlerinde önemli oranda düşüş yaşanmıştır ve şirketin aynı yıl yeniden satışı gerçekleşmiştir. Sabah-ATV Grubu'nun 75%' lik hissesi 17 Aralık 2013 yılındaki “Yolsuzluk Operasyonu”ndan 3 gün sonra Kalyon Grubu'nun bünyesindeki Zirve Holding tarafından satın alınmıştır. Geri kalan 25%'lik hisse ise Katarlı bir holdinge aittir (Çam ve Şanlıer Yüksel, 2015, s. 75; Evin, 2019, s. 398). Fakat Sözeri'nin hazırlamış olduğu medya-iktidar ilişkileri raporunda belirtildiği üzere bu satın alma işlemi şirketin hisselerinin düşüşte olduğu ve zarar ettiği bir dönemde gerçekleşmiştir (Sözeri, 2015, s. 15). Buna rağmen Sabah-ATV Grubu'nun satın alınması ise medya sahibi olmanın yan getirilerinin daha ağır bastığına yönelik önemli bir işarettir.

Kalyon Grubu Cengiz, Mapa ve Kolin ile birlikte İstanbul 3. Havaalanı inşaatının ihalesini alan ve AKP döneminde sermayesi hızlı bir şekilde büyüyen sermaye grubunun içindedir. Kalyon Grubu'nun inşaat, yatırım ve işletme, gayrimenkul, enerji ve sanayi alanlarında yatırımları bulunmaktadır. Grubun havayolu inşaatı (İstanbul Havalimanı), doğal gaz boru hattı projeleri (TANAP 4, TANAP 5 ve Kuzey Marmara Doğalgaz Depolama Projesi), limancılık (Oyakport Projesi), otoyollar (Kuzey Marmara Otoyolu; Çanakkale-Ezine-Ayvacık Yolu; İstanbul-Şile-Ağva Yolu, Menemen-Aliağa-Çandarlı Otoyolu), ulaşım hatları (Metrobüs Ulaşım Hattı İnşaatı; Dudullu-Bostancı Metrosu; Mecidiyeköy-Mahmutbey Metro Hattı; Gayrettepe 3. Havalimanı Metrosu; Yeni Havalimanı-Halkalı Metro Hattı; Kirazlı Halkalı Metrosu; Marmaray; Gaziray Projesi; Antalya Raylı Sistem), şehir planlaması (Taksim Meydanı Düzenleme İnşaatı) ve su arıtma tesisleri (Ataköy Atıksu Arıtma Tesisi İnşaatı) gibi yatırımları öne çıkmaktadır (Kalyon Holding, 2021). Grubun aynı zamanda Gümüşhane (Kürtün HES, Torul HES), Ordu (Ordu HES) ve Giresun'da (DOĞANKENT HES; Kalen ve Aksu HES) hidroelektrik enerji santrali; Ankara'da güneş (YEKA Güneş) enerjisi; Edirne, Kırklareli, Eskişehir ve Sivas'ta rüzgar (YEKA Rüzgar) enerjisi santrali; Erbil-Duhok su temini projesi ve doğalgaz taşımacılığı gibi

enerji yatırımları da bulunmaktadır (Evin, 2019, s. 398; Kalyon Holding, 2021). AKP döneminde aldıkları ihalelerle zenginleşen grubun medya dışı alanlardaki yatırım ve faaliyetleri ise oldukça yoğun bir partizanlaşma ve basın etiğinin asgari ihtiyaçlarını bile karşılamaktan uzaklaşmasına neden olmuştur.

2.3.2. Türk Medya Grubu

Türkiye'nin yeni ana akımındaki yeni yüzlerden bir diğeri ise Ethem Sancak'tır. Küçük bir ilaç şirketiyle başladığı ticaret hayatına AKP döneminde piyasanın 40%'ına sahip hale gelen Sancak (Buğra ve Savaşkan, 2015, s. 150) medyaya girme sebebinin AKP'yi desteklemek olduğunu belirtmiş, AKP döneminde Türkiye Forbes ve The Economist gibi ekonomi dergilerin listelerinde en zengin iş insanları arasına girmiştir. Sancak öncelikle dönemin Futbol Federasyonu Başkanı Hasan Doğan ile birlikte Star gazetesine ortak olmuş, bu dönemde AKP'de danışmanlık yapan kişiler Star'da yazmaya başlamıştır. Star Medya Yayıncılık A.Ş. olarak Kanal 24'ü de bünyesine katmıştır. Sancak'a TMSF tarafından ayrıca Çukurova Grubu'na ait Akşam gazetesi ve SKY 360 televizyonu da devredilmiştir. Sancak TMSF'den aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetlerine (TSK) zırhlı araç üreten BMC'yi (British Motor Corporation) 751 milyon dolar karşılığında, üstelik ihaleye tek başına girerek, devralmış, ilerleyen dönemlerde savunma ve savaş sanayi alanında da yatırımlarını sürdürmüştür (Ayan, 2019, s. 170; Evin, 2019, s. 396). Sancak'ın medya dışındaki yatırımları BMC ile sınırlı kalmamış, 2014 yılında Emniyet'in Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı (TOMA) için gizli bir şekilde yaptığı 251 TOMA'nın ihalesinden 151'ini BMC bünyesinde üretmek için elde etmiştir. Ethem Sancak'ın akrabası Murat Sancak da iktidar ile yakın ilişkiler sonrası yazarkasa pos cihazı üretiminde tekel olmuş; aynı zamanda Star gazetesi ve 24 TV'yi Star Medya Grubu'nun hisselerine sahip olan iş insanı Fettah Tamince'den satın almıştır. Ethem Sancak bunlara ek olarak Çukurova Holding'den elde ettiği medya organları birleştirip Es Medya adıyla bir "havuz sistemi" oluşturmuştur (Evin, 2019, s. 397; Media Ownership Monitor Türkiye, 2019). Ethem Sancak bu satın almalar sonrasında finansal zorluklar yaşamış, fakat buna karşın medya dışı çıkarları nedeniyle bu eylemini gerçekleştirmiştir. Buğra ve Savaşkan'ın (2015, s. 162) aktardığına göre Sancak bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Yeni bir ses vardı Türkiye’de, yeni bir siyaset anlayışı vardı. Fakat bunların dillendirildiği bir mecra yoktu. Biz buna soyunduk. O gün dedim ki, “Bir mevzi almak lazım. AK Parti’ye ve Tayyip Erdoğan’a destek vermek lazım.” En ihtiyaç duyduğu yer neresi? Medya, medyada zayıftı. “Ben ona zayıf olduğu noktadan destek vereceğim, onun fikriyatına ve hareketine destek verecek şekilde medyaya yatırım yapacağım” dedim. Ve yaptım. Kanal 24’ü açtık, Star’ı aldık. Ciddi bir fonksiyon da icra ettik. Daha sonra benzeşlerimiz arttı, güçlendik, Sabah katıldı. Daha büyük ölçüde Tayyip Erdoğan’a destek veren bir medya ortamı oluştu çok şükür. Benim gibi birine ihtiyaç kalmadı, çıktım medyadan. Benimki bir misyondur. Ben orada safımı belli ettim.”

AKP Merkezi Karar ve Yönetim Kurulu’na (MKYK) da seçilen Ethem Sancak’ın sahipliğindeki Esmedya Şirketler Grubu’nun 2017 yılındaki yeni patronu ise Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın cezaevinde kaldığı dönemden arkadaşı olan Hasan Yeşildağ olmuştur. İnşaat ve gıda sektöründe de faaliyet gösteren Yeşildağ, Kasımpaşa, Rize Spor Kulüplerinde ve AKP’de Yönetim Kurulu Üyeliği yapmış, aynı zamanda İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyesi de olmuştur. Siyasal iktidarın siyasi çizgisini takip eden Es Medya, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “Yeni Türkiye” vizyonunu desteklediğini belirtmiştir. Şirketin 2021 yılı itibariyle gazete (Akşam, Güneş ve Star) dergi (Alem Dergisi, Platin Dergisi), televizyon kanalı (TV360, 24 TV, TV 4), radyo istasyonu (Alem FM, Lig Radyo) ve dijital platformlarda (ligradyo.com.tr, gunes.com, aksam.com.tr, star.com.tr) faaliyetleri bulunmaktadır (Türk Medya, 2021). Kuruluş Güneş ve Star gazetelerinin 2020 yılı itibariyle matbu faaliyetlerinin sona erdiğini ve yayınlarına dijital olarak devam edeceğini ifade etmiştir.

2.3.3. Albayrak Medya Grubu

İktidarın oluşturduğu yeni medya blokunun bir diğer önemli parçası Albayrak Grubu’dur.² Albayraklar medyaya 1995 yılına Yeni Şafak gazetesini alarak girmiştir.

² Albayrak Grubu’nun medya alanındaki yatırımları şu şekildedir: gazete (Yeni Şafak), televizyon: TVNET, Tempo Türk TV), dergi yayıncılığı (Derin Tarih, Nihayet, Z Raporu, Lokma, Cins, Skyroad, Bilge Çocuk ve Bilge Minik, iki aylık Post Öykü ve haftalık Gerçek Hayat), dijital medya (Piri Medya A.Ş., yenisafak.com, gzt.com, Arkitekt, Mecra, Zpor, Gazete Manşet, GZTMZT,

Albayrak Medya grubu gazetecilik mesleği için etiğini “*demokratikleşmeye ve siyasete sahip çıkışıyla, milli ve manevi değerlere uygun, cesur ve dürüst yayıncılık*” olarak tanımlamaktadır (Albayrak Medya, 2021). Albayrak ailesinin Cumhurbaşkanı Erdoğan ile yakın ilişkisi olduğu ve AKP hükümetleri döneminde önemli kamu ihalelerini elde ettiği bilinmektedir. Albayrak Medya Grubu’nun hisselerine Ahmet Albayrak, Bayram Albayrak, Kazım Albayrak, Mustafa Albayrak ve Muzaffer Albayrak kardeşler sahiptir. Bu kişilerin ismi ise medya sektöründe olduğu kadar medya dışı alanlarda da iktidarla yakın ilişkiler sonucu elde ettiği ihaleler ve yaptıkları sermaye birikimi nedeniyle önemlidir. MOM’un raporlarında belirtildiğine göre grubun 2000 yılındaki geliri 150 milyon dolarken bu rakam 2008 yılında 1 milyar dolara kadar çıkmıştır (Media Ownership Monitor Turkey, 2019). Evin’in “*operasyonel medya*” (Evin, 2019, s. 400) olarak tanımladığı medya grupları arasında yer alan Albayrak Medya Grubu’nun iktidarla organik ilişkilerini oluşturan ve kuvvetlendiren en önemli yatırımları ise inşaat, traktör & motor, limancılık, savunma sanayii, demir döküm ve tekstil sektörlerinde bulunmaktadır. Albayrak Grubu denizcilik de dahil olmak üzere farklı endüstrilerde kullanılmak üzere dizel motor üreten TÛMOSAN Motor ve Traktör Sanayi A.Ş.’nin 2004 yılındaki özelleştirmeler kapsamında sahibi olmuştur. Grup, T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayi (SSM) tarafından yılında Altay Ana Muharebe Güç Grubu ihalesi için sözleşme görüşmelerine kabul edilmiştir. TÛMOSAN ile SSM arasında “Güç Grubu Geliştirme Proje” sözleşmesi imzalanmış, sonrasında grup savunma sanayii alanında kullanılmak üzere zırhlı araç, zırhlı araçların motorları ve “yerli ve milli” taktik tekerlekli araç üretimine başlamıştır (Tümosan, 2021). TÛMOSAN’ın aynı zamanda TÛMOSAN Döküm A.Ş. olarak 4 Temmuz 2012 tarihinde faaliyetine başlayan bir demir döküm fabrikası da bulunmaktadır (Albayrak, 2021). Albayrak Grubu’nun savunma sanayi ile yaptığı işbirliği Ereğli Tekstil ile sürdürmektedir. Albayrak Grubu tarafından 1997 yılında satın alınan Ereğli Entegre Tekstil Fabrikası Türk Silahlı Kuvvetleri’nin kıyafetlerinin 40%’ını tek başına karşılamaktadır (Ereğli Tekstil, 2021)

Albayrak Grubu’nun faaliyet gösterdiği bir diğer alan ise inşaat sektörüdür. Albayrak İnşaat 2001 yılında 4. Levent-Taksim Metrosunun inşaatını Cengiz Holding ve Doğu Holding ile birlikte üstlenmiş; 2017 yılında Kartal-Kaynarca Metro Hattı’nın

da inşaat ihalesini alan şirketlerden biri olmuştur. Albayrak İnşaat aynı zamanda yurt içi ve yurt dışında yapılması planlanan büyük hastane projelerinin de ihalelerini elde etmiştir. Bunların arasında en öne çıkanlar Somali Mogadişu’da yaptığı hastane olmuş, aynı bölgede aynı zamanda Mogadişu Türk Büyükelçiliği binasının da inşaatını üstlenmiştir. Grubun yurt içinde (Trabzon Port) ve yurt dışında Doğu Afrika (Mogadishu Alport Limanı) ve Batı Afrika’daki (Conakry Port) limancılık sektöründe de yatırımları bulunmaktadır (Albayrak, 2021). Sözeri, Albayrak Grubunun dış yatırımlarının hükümetin politikasıyla eşgüdümlü dönüştüğünü ifade etmiş (Sözeri, 2015, s. 15), bu durum Albayrak Medya Grubu’nun siyasal iktidarla olan ilişkisini somutlaştıran önemli işaretlerden biri olmuştur.

Albayrak Grubu ziraat alanında da yatırımlara sahiptir. Şirket 2018 yılında Erzurum ve Erzincan Şeker Fabrikalarını satın almış ve Mayıs 2019 tarihinden itibaren Sukkar Şeker markasıyla şeker üretimi gerçekleştirmeye başlamıştır. Grubun Mezra Ziraat isimli bir şirketi bulunmakta ve bölgedeki çiftçilere altyapı malzemelerini kiralama hizmetinde bulunmaktadır (Albayrak, 2021). Albayrak Grubu’nun faaliyet gösterdiği bir diğer sektör bilgi teknolojileri alanıdır. Siber güvenlik ve bulut hizmetleri veren Albil; trafik karayolları güvenliği konusunda akıllı kavşak, trafik ışığı, plaka tanımlama sistemleri hizmetleri veren Rasat ve İSKİ, TEDAŞ ve İGDAŞ’ın doğalgaz, su ve elektrik sayacı okuma süreçlerini üstlenen Sistemli Dağıtım isimli şirketlerin de sahibidir (Albayrak, 2021). Kağıt üretimi ve atık yönetimi alanında da yurt içi yatırımları bulunan grup (Yeşil Adamlar, 2021), siyasal iktidarla bulunduğu yakın ilişkiler sonucunda ilgili alanlardaki yatırımlarını arttırmıştır.

2.3.4. İhlas Yayın Grubu

Hükümete yakın medya şirketlerinden bir diğeri İhlas Holding’in bünyesinde bulunan ve muhafazakar eğilimleri olan İhlas Yayın Holding’dir³. Ahmet Mücahid Ören’in Yönetim Kurulu Başkanı olduğu İhlas Holding medya dışında inşaat,

³ Gazete (Türkiye Gazetesi), dijital yayıncılık (www.turkiyegazetesi.com.tr; www.tgrthaber.com.tr, www.ihha.com.tr, www.netgazete.com , www.mavikadin.com ;www.yemekzevki.com.tr), dergi (Türkiye Çocuk Dergisi), haber ajansı (İhlas Haber Ajansı A.Ş.), televizyon (TGRT Haber), radyo (TGRT FM, TGRT Belgesel TV), dijital medya (Dijital Varlıklar Görsel Medya ve İnternet Hizmetleri LTD. ŞTİ).

gayrimenkul, madencilik, turizm, üretim, pazarlama, ticaret, sağlık ve eğitim sektörlerinde faaliyet göstermektedir. İhlas İnşaat Grubu, Gaziosmanpaşa (GOP) Kentsel Dönüşüm Projesi, İhlas Yuva Evleri, Marmara Evleri 1-2-3, Bizim Evler Serisi, Güzelşehir Villaları, Güzelşehir Fatih Villa Sitesi, Marmara Villaları, Kuzuluk Kaplıca Evleri ve Armutlu Devremülk Tatil Köyü konut projelerini üstlenmiştir (İhlas, 2021). İhlas İnşaat ve İhlas Gayrimenkul olmak üzere iki alt şirketi bulunan grup 2017 yılında bu ikisini birleştirmiş, İhlas Gayrimenkul Proje Geliştirme ve Ticaret A.Ş. olarak unvanını değiştirmiş, faaliyetlerine bu isimle devam etmiştir.

İhlas Gayrimenkul, 1985 ile 2017 yılları arasında Çanakkale’de madencilik faaliyetleri yürütmüştür. İhlas Gayrimenkul Proje Geliştirme’nin sahip olduğu maden ruhsatları Çanakkale’deki işletme ruhsatlarını CVK Maden İşletmeleri’ne madenden elde edilecek cevherin gelirinden %7 oranında pay alma anlaşmasıyla devretmiştir (Emlak Kulisi, 2017). İhlas Holding’in daha önce Mir Madencilik ismiyle maden arama faaliyetleri yürüttüğü İzmir’in Bayındır İlçesi Sarıyurt ve Kızıloba Köyleri’nde bugün CVK Grup İhlas Holding’ten aldığı maden ruhsatıyla maden çalışmalarına devam etmektedir. CVK Grup aynı zamanda Türkiye’de çıkarmaya uygun çinko-kurşun rezervinin %60’ını elinde bulundurmaktadır (Ege’de Son Söz, 2021). İhlas Holding A.Ş.’nin 2020 faaliyet raporunda belirtildiği üzere enerji sektöründeki şirketlerine göz atıldığında madencilik, enerji ve kimya faaliyetlerinde bulunan İhlas Madencilik Enerji ve Ticaret A.Ş.; yeraltı ve yerüstü tabii kaynakları aramak ve çıkarmak ve maden arama ruhsatı almak süreçleriyle ilgili konuları yürütmek için İhlas ChinaSilkRoadGroup Commodity Dış. Tic. A.Ş. bulunmaktadır (İhlas Faaliyet Raporu, 2020, 168). Grubun lojistik sektöründe de KPT Lojistik isimli bir şirketi bulunmakta ve makine, motor, yapı inşaat malzemeleri, liman konteyner taşımacılığı ve gazete dağıtımı gibi sektörlerde hizmet vermektedir (KPT Lojistik, 2021). İhlas Holding’in elektronik ev aletlerinin pazarlama faaliyetleri (İhlas Pazarlama) ev aletleri (İhlas Ev Aletleri), catering (Şifa Yemek), sağlık (Türkiye Hastanesi) ve eğitim (İhlas Eğitim Kurumları) alanlarında da yatırımları bulunmaktadır. (İhlas Holding genel). İhlas Holding Bağcılar Belediyesi’nin kablosuz geniş alan ağı ve güvenli internet bağlantıları ihalelerinin de sahibi olmuştur (Sözeri, 2015, s. 16).

2.3.5. Ciner Grubu

Turgay Ciner'in sahibi olduğu Ciner Grubu, Türkiye medyasında faaliyet gösteren bir diğerk büyük sermaye yapısını oluşturmaktadır. 2021 yılı itibariyle hükümete yakın medya gruplarına kıyasla daha merkezde gözüken medya organlarına sahiptir. Fakat buradaki tartışma programları ve haberler gözlemlendiğinde siyasal iktidarın hegemonyasını sürdürmesini sağlamayı amaçlayan “kanaat teknisyenlerinin” (Ertuna, 2017) tartışılan konuların çerçevelerini dikkatli bir şekilde çizdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Ciner Grubu'nun AKP hükümetiyle uzlaşmacı bir ilişki içerisinde olduğu ve grubun iktidarla ilişkilerinin bozulmasına yol açmayacak bir habercilik anlayışını benimsediğı söylenebilir. Fakat Ciner Grubu'nun medya dışındaki sermayesinin büyüklüğü, basın özgürlüğünün ne ölçüde sınırlandırıldığını ve hak odaklı bir iklim haberciliğı yapmanın güçlüğü gözler önüne sermektedir.

Grubun madencilik, enerji, cam sanayi, kimya sanayi, medya ve denizcilik sektörlerinde yatırımları bulunmaktadır. Bu yatırımlar grubun dört temel şirketi olan Ciner Enerji ve Madencilik Grubu, Ciner Cam ve Kimyasallar Grubu, Ciner Denizcilik Grubu ve Ciner Medya Grubu⁴ aracılığıyla yürütmektedir. Ciner Grubu'nun enerji ve madencilik sektöründe faaliyet gösteren altı şirketi vardır. Bunlardan ilki olan Park Teknik 1995 yılında kurulmuştur ve linyit kömürü çıkarma, yıkama ve zenginleştirme işlemlerini yürütmektedir. Şirket Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş. (TEİAŞ) için maden çıkarılması ve tesise iletilmesi işini 1996 yılından 2010 yılına kadar üstlenmiş, sözleşme sonrasında bir yıl daha uzatılmıştır. Park Teknik 2007 yılında Kahramanmaraş'ın Afşin-Elbistan ilçesinde Çöllolar Projesinin ihalesini 28 yıllığına 17,25 milyon ton kömür üretmek üzere elde etmiştir. Çalışmalar 2008 yılında başlamıştır fakat 6 Şubat 2011 ve 10 Şubat 2011 tarihlerinde madenin çökmesi nedeniyle 11 madenci iş cinayetine kurban gitmiştir. Bunun akabinde Çöllolar sahasındaki üretim faaliyetleri durdurulmuş, şirket kömür arama faaliyetlerine başka alanlarda devam etmiştir (Ciner Group, 2021).

⁴. Prodüksiyon (Park Görsel Televizyon Prodüksiyon A.Ş., Habertürk Görsel Televizyon Prodüksiyon A.Ş., Park Televizyon ve Radyo İşletmeciliğı A.Ş.), Reklam (Habertürk Reklam Pazarlama Hizmetleri A.Ş.), TV Yayıncılığı (Show TV, Habertürk, Bloomberg HT, Show Max, Show Turk), Radyo Yayıncılığı, (Habertürk Radyo, Bloomberg HT Radyo), Dijital, (haberturk.com, businessht.com.tr, hthayat.com, bloomberght.com)

Park Teknik Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu ile 2005 yılında Zonguldak Kozlu ve Üzülmüş'deki taş kömürlerinin yıkanması ve torbalanmasını işlerini ve 2012 yılında imzaladığı anlaşma ile Kütahya İğdekuzu'daki yeraltı maden ocağının işletmesi ve linyit kömürü çıkarılması işlerini üstlenmiştir (Ciner Group, 2021). Park Teknik Ankara Esenboğa'da mobil santrali; Bilecik-Bozüyük (2004) ve Akyazı-Pazarköy'de (2006) iki adet hidroelektrik santrallerinin işletmesini 5 yıllığına üstlenmiştir. Ciner Grubu'nun enerji sektöründeki bir diğer şirketi olan Park Elektrik öncelikle tekstil sektöründe faaliyet göstermek için kurulmuş⁵, 2000 yılından itibaren enerji ve madencilik alanlarında faaliyetlerine devam etmiştir. 2006-2017 yılları arasında bakır madenciliği yapan şirket, 2009 yılında Ceytaş Madencilik Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. ile birleşmiş, bu birleşme sonrasında asfaltit madeni alanında 2009-2013 yılları arasında üretim gerçekleştirmiştir. 2017 yılında şirket bakır üretimindeki yatırımını Cengiz İnşaat'a satarak çekilmiş ve Konya İlgin Elektrik Üretim San. ve Tic. A.Ş.'nin bütün hisselerini almıştır. Burada linyit cevheri ruhsatına sahip olan şirket Konya İlgin termik santralının üretim ve satış lisansını elinde bulundurmaktadır. Ciner Grubu'nun sahip olduğu diğer enerji şirketleri Şırnak'ta 2003 yılında kurulan 2009 yılından beri de bölgedeki madenden asfaltit kömürü çıkarmakta ve termik santraliyle elektrik üretimi ve satışını yapan Silopi Elektrik; 2003'te Ankara'da kurulan Park Toptan Elektrik; 2011 yılında devraldıkları, işlenebilir linyit rezervinin termik santralde işlendiği Konya İlgin Elektrik Üretim A.Ş.'dir.

Ciner Grubu'nun faaliyette bulunduğu bir diğer sektör denizciliktir. Park Denizcilik şirketi 1997 yılından beri Hopa Limanı'nın işletmesini elinde bulundurmaktadır. Grubun aynı zamanda Ciner Denizcilik isimli şirketinin bünyesinde 20 adet yük gemisi, dörder adet ham petrol tankeri ve konteyner gemisi bulunmaktadır. Ciner Grubu bu alanda iklim krizine neden olmakla suçlanan dünyanın en büyük petrol şirketleriyle (BP, Chevron, Shell, Exxon-Mobil, TOTAL) iş birliği yapmaktadır (Ciner Group, 2021). Ciner Grubunun cam ve kimya endüstrisinde soda külü üretiminde Ciner Resources LP, Kazan Soda ve Eti Soda şirketleri bulunmakta, Eti Soda şirketinin Eti Maden İşletmeleri A.Ş. şirketleri ile ortaklığı bulunmakta ve Eti Soda'nın hisselerinin 26%'sını elinde bulundurmaktadır. Ankara Beypazarı'nda çözelti

madenciliği yaparak Soda külü ve sodyum bikarbonat üretimi yapan şirket buradaki üretimini kimya sektöründeki şirketlere ihraç etmektedir (Ciner Group, 2021)

Ciner Grubu'nun sivil havacılık sektöründe de 1996 yılından beri yatırımları vardır. 2010 yılından beri Ciner Hava Taşımacılığı A.Ş. isimli şirketi olarak faaliyetlerine devam eden grubun 550 adet özel jeti bulunmaktadır (<https://www.parkhavacilik.com/tarihce>). Bütün bu yatırımlarının yanı sıra turizm (Havaş Turizm, Larespark Otel), cam sanayii (Park Cam Sanayi ve Ticaret A.Ş.) ve depoculuk (Denmar Depoculuk) alanlarında da aktif olarak etkinliğini sürdürmektedir. Ciner Grubu spor alanında Kasımpaşa Spor Kulübü'nün de sahibidir ve Kasımpaşa stadyumunun adını "Recep Tayyip Erdoğan Stadyumu" koymuştur.

2.3.6. Doğuş Grubu

Doğuş Grubu, 300'ün üzerinde şirketi bulunan ve 19 bin kişiyi istihdam eden Türkiye'nin en büyük şirket gruplarından biridir. Enerji, otomotiv, inşaat, yayıncılık, gayrimenkul, turizm ve perakende sektörlerinde aktif yatırımları bulunmaktadır. Ferit Şahenk'in kurucusu olduğu Doğuş Grubu yayıncılık sektörüne 1993 yılında Doğan Grubu'nun devrettiği Kanal D televizyonunu alarak girmiş, 1999 yılında Nergis Holding'ten NTV'yi alarak sektördeki payını büyütmeye başlamıştır (Çam ve Şanlıer Yüksel, 2015, s. 80). Ayan, uzun bir süre ana akım medyanın önemli bir aktörü olan Şahenk'in siyasal iktidarla olan ilişkileri doğrultusunda 2010 ve 2011 yıllarından itibaren "dengeli" habercilik yaklaşımından ödün vermeye başladığını, 2013 yılından itibaren ise eleştirel pozisyonunu tamamen kaybettiği tespitini yapmakta ve bu görüş farklı araştırmacılar tarafından da paylaşılmaktadır (Alan, 2015). Ayan, Doğuş Grubu'nda yaşanan tasfiyelerin NTV'nin Ergenekon sürecinde yaptığı haberler nedeniyle iktidardan gelen baskılarla başladığını ifade etmektedir (Ayan, 2019, s. 164). Buğra ve Savaşkan da AKP'nin 2010 yılındaki Anayasa Değişikliği Reformu tartışmaları sırasında iktidara karşı eleştirel yorumların arttığını ve bunun 2011 yılındaki Haziran genel seçimlerine kadar devam ettiğini, fakat AKP'nin seçimlerde oyların yaklaşık yüzde 50'sini alması üzerine NTV'nin yayın politikalarında da önemli değişikliklerin yaşanmaya başladığını belirtmektedir (Buğra ve Savaşkan, 2015, s. 163). Alan, Doğuş Yayın Grubu'nun siyasal iktidar karşısındaki pozisyonunu 2011

yılındaki seçimler öncesinde iktidar lehine değişmeye başladığını söylemektedir. Seçimlerden önce Doğu Grubu'nun patronu Ferit Şahenk'in Başbakan Erdoğan'ın elinden MEDYA Ekonominin Yıldızları Ödülü'nü alması, Can Dündar'ın ana haber bültenini seçimlerden bir ay önce kaldırması, Leyla Zana'nın Banu Güven'in programına katılması planlanmışken bunun son anda iptal edilmesi, NTV'nin en tecrübeli gazetecilerinden Banu Güven'in işine son verilmesi, Mirgün Cabas ve Ruşen Çakır'ın görevlerinden alınması gibi gelişmeler NTV'nin seçimler öncesi eleştiri dozunun düşmesine neden olmuştur (Alan, 2015, s. 284-285). Ayrıca birçok yorumcu Roboski Katliamı'nın NTV'de 12 saat boyunca "görülmemesinin" de Türkiye mediasındaki editoryal bağımsızlığın kaybolması sürecinde önemli yapı taşları arasında olduğunu altını çizmektedir. 2013 yılındaki Gezi Parkı Protestoları AKP döneminin en önemli dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu süreçte itibaren otoriter uygulamaları çok daha somut hale gelen siyasal iktidarın medya üzerindeki baskısı da artmaya başlamış ve medyanın bağımsız bir şekilde yayınlarına devam etmesi oldukça güçleşmeye başlamıştır. Taksim'de ve Türkiye'nin dört bir yanında meydana gelen direnişin büyük medya grupları tarafından uzun bir süre boyunca haberleştirilmemesi bu dönemde sosyal medyanın öneminin artması sonucunu doğurmuştur. Bütün bu gelişmelerden hareketle Doğu Medya Grubu için "biat eden medya" (Sönmez, 2014, 101) tanımlaması yapılmaktadır. Bu durum AKP'ye yakın iş insanlarının medya alanına transferinden farklı olarak medyada hali hazırda yatırımı bulunan bir aktörün ihaleler ve diğer ilgili ekonomik çıkarlar tarafından kontrol edilmesi anlamına gelmektedir.

Fakat TÜSİAD üyesi olan, otomotiv, enerji ve inşaat gibi sektörlerde önemli yatırımları bulunan ve AKP döneminde gelirlerini arttıran (Buğra ve Savaşkan, 2015, s. 163) bu grubun eleştirel bir iklim haberciliğini yapmasının önünde her zaman önemli yapısal engeller bulunmuştur. Doğu Grubu'nun otomotiv sektöründeki alt şirketi Doğu Otomotiv'in bünyesinde 12 uluslararası araba markası bulunmakta ve 2021 yılı itibarıyla 27 yıldır ithalat, perakende satış, yedek parça ve satış sonrası hizmetler, ikinci el araç satışı gibi alanlarda faaliyet göstermektedir (Doğu Otomotiv, 2021).

Doğu Holding'in yatırımının bulunduğu bir diğer alan inşaat sektörüdür. Şirket faaliyetlerine 1951 yılında başlamış, güncel olarak 20,6 milyar dolar değerindedir. Yurt içi inşaat projelerinin yanı sıra özellikle Orta Doğu, Kuzey Afrika, Doğu Avrupa

ve Körfez ülkelerinde “mega projeler” yapmıştır. Doğu İnşaat metro⁶, köprü otoyol ve viyadük⁷, su arıtma tesisi⁸, liman⁹, hastane¹⁰, termik santral¹¹, baraj ve hidroelektrik santral¹², AVM ve plazalar¹³, sosyal konut¹⁴, fabrika¹⁵, üniversite¹⁶ ve havacılık¹⁷,

⁶ Metro İnşaatı: Sofya Metrosu Geniştirme Projesi, Hat 2 Lot 1 (Bulgaristan); Sofya Metrosu Geniştirme Projesi, Hat 3 Lot 4 (Bulgaristan); Riyad Metrosu (Suudi Arabistan); Mumbai Metro Hattı 3, Kısım UGC-03 (Hindistan); Tiflis Metrosu Rehabilitasyon İşleri (Kablo & Havalandırma) (Gürcistan); Üsküdar-Ümraniye-Çekmeköy Metrosu İnşaat ve Elektromekanik İşleri, Çekmeköy-Sancaktepe-Sultanbeyli ile Sarıgazi-Taşdelen-Yenidoğan Metrosu İnşaat ve Elektromekanik İşleri; İstanbul Otogar-Bağcılar Toplu Taşıma Sistemi; Ankara-Sivas Demiryolu, Kayaş-Kırıkkale Viyadükleri; Eminönü-Alibeyköy Tramvay Hattı İnşaat ve Elektromekanik İşleri; Kayaş-Yerköy Yüksek Hızlı Tren Projesi, Üstyapı ve Elektromekanik İşleri; Kadıköy-Kartal Raylı Toplu Taşıma Sistemi; İstanbul Metrosu, Faz 1, Kısım 2; Ankara-İzmir Hızlı Tren

⁷ Köprü, Otoyol ve Viyadük İnşaatı: Al Rayyan Yolu Yapımı ve İyileştirmesi (Katar); Dinyeper Demiryolu ve Otoyol Köprüsü (Ukrayna); Doğu-Batı Yolları, Almatı-Khorgos Kesimi, Lot1-2 (Kazakistan); Kremenchuk Köprüsü (Ukrayna); Tanger Liman Yolu ;Kısım 3, ADM Viyadükleri (Fas) Asilah-Tanger Otoyolu (Fas); Trakya Otoyolu, Karbonat-Burgas Kesimi, Lot 5 (Ukrayna); Settat-Marakeş Otoyolu, Settat Çevre Yolu (Fas); Tanger Ras R'Mel Demiryolu Bağlantısı, ONCF Viyadükleri; Almatı-Bişkek Yolu İyileştirmesi (Kazakistan); Argana-Amskroud Otoyolu, Lot 1-2 (Fas); Afyonkarahisar-Uşak (Banaz) Kesimi Altyapı İşleri; Kömürhan Köprüsü Bağlantı Tüneli ile Yolu; Edirne-Kınalı Otoyolu; Tokat Niksar Yolu; Kaynarca-Karasu-Kocaali Yolu; Karadeniz Sahil Yolu, Aralık-İydere Kesimi; Pozantı-Tarsus Otoyolu, Kesim 1-2; Tarsus Ayrımı-Mersin Otoyolu; Velipalas Heyelanı Yapım İş

⁸ Su Arıtma Tesisi: Zaporizhzhya Leftbank Atıksu Arıtma Tesisi (Ukrayna); Astana Yağmursuyu Şebekesi Geliştirilmesi, Aşama 1-2 (Ukrayna); Astana Yağmursuyu Şebekesi Geliştirilmesi, Aşama 1-2 (Kazakistan); Mavi Tünel İçme Suyu Arıtma Tesisleri ve İsale Hattı Adana Hacı Sabancı OSB Kullanma Suyu Arıtma Tesisi; Adana Hacı Sabancı OSB Kullanma Suyu Arıtma Tesisi; Ergene Derin Deniz Deşarjı; Afyon Alkaloidleri Fabrikası Atıksu Arıtma Tesisi;

⁹ Limanı: Galataport Kruvaziyer Limanı Rıhtım İnşaatı; Petkim Konteyner Limanı, Kazıklı Rıhtım ve Dolfen ile Palpaş Duvar İnşaatı İşleri; tar Ege Rafinerisi ‘Deniz İşleri’; D-Marin Didim Yat Limanı; Turgutreis Yat Limanı; İskenderun 3. Demir ve Çelik Fabrikası Limanı

¹⁰ Hastane: Aldara Hastanesi ve Tıp Merkezi;

¹¹ Seyitömer Termik Santrali, Ünite 4;

¹² Baraj ve HES: Artvin Barajı ve Hes; Boyabat Barajı ve Hes; Hasan Uğurlu Barajı ve HES; Suat Uğurlu Barajı ve HES; Derbent Barajı ve HES; Aslantaş Barajı ve HES; Marib Barajı ve HES (Yemen); Kılavuz Sulaması Ana Kanalı, Kısım 1; Darlık Barajı ve Sulama Tesisleri; Suğla Depolaması

¹³ AVM: ve Plazalar İstinye Park AVM ve Rezidans; Garanti Bankası Genel Müdürlük; Doğu Teknoloji Binası; Garanti Pendik Teknoloji Kampüsü; Doğu Maslak Ofis Binası Proje Yönetimi; Ayazağa Ofis Binası Proje Yönetimi; Doğu Power Centre; Gebze Center Proje Yönetimi

¹⁴ Sosyal Konut: Soma Yardım Konutları; Van Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi Proje Yönetimi; Evidea Konutları ve Sosyal Tesisleri; Libya Toplu Konut ve Tesisleri;

¹⁵ Fabrika: Konya-Ereğli Şeker Fabrikası, Kısım 2 ; Filiz Gıda Sanayi Bolu Fabrikası;

¹⁶ Üniversite; Al Tahadi Üniversitesi Kompleksi; Ömer Halisdemir Üniversitesi, Tarım Bilimleri ve Teknolojileri Fakülte Binası; RTE Üniversitesi Fakülte Binası;

¹⁷ Havacılık: Doğu Havacılık Terminali ve Bakım Merkezi; Tusaş Uçak Motoru Fabrikası ve Tesisler; Havalimanı: Borispol Uluslararası Havalimanı;

turizm ¹⁸ ve diğer sektörlerinde inşaat projelerinin ihalelerini kazanmıştır. Doğu Grubu'nun proje portföyüne bakıldığında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin birçok metro inşaatı ihalesini aldıkları görülmektedir. Bunlar arasında en çok göze çarpanlar arasında yakın dönemde inşaatı tamamlanan Eminönü-Alibeyköy Tramvay Hattı, Kadıköy-Kartal metro hattı bulunmaktadır. Şirket aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'ndan (TCDD) Ankara-İzmir Hızlı Tren ve Kayaş-Yerköy Yüksek Hızlı Tren gibi büyük projelerinin inşaatın ihalesini kazanmıştır. Doğu Grubu'nun Karadeniz Sahil Yolu'nun da inşaatını üstlenmiş, yurt dışında da Katar, Fas, Ukrayna, Kazakistan, gibi ülkelerde de birçok köprü yol ve viyadük inşaatını gerçekleştirmiştir. Doğu Grubu'nun son yıllarda elde ettiği büyük çaplı projeler arasında Galataport Kruvaziyer Limanı İnşaatı da bulunmaktadır. Şirketin aynı zamanda yiyecek içecek sektöründe 2012 yılında faaliyet göstermeye başlayan “d.ream” isimli 13 ülkede faaliyet gösteren bir şirketi bulunmaktadır. Doğu Grubu'nun otel D-Hotels ve Resorts isimli bir otel zinciri, ve 14 farklı nokta turizm bölgesinde marinası vardır. Moda (Doğu Fashion Retail), spor (Under Armour), kozmetik (Kiko Milano), fotoğrafçılık (Leica ile ortaklık), seyahat ve eğlence acentası (Antur) alanlarında da yatırımı bulunmaktadır. Doğu Grubu emlak sektöründe (Doğu Reit) de faaliyet göstermektedir. Grubun bünyesinde Doğu Center Maslak, Maslak Ofis, Doğu Center Etiler, Gebze Center Shopping Mall, Hyatt House Gebze, Doğu Oto Gebze gibi merkezler bulunmaktadır. Grup 2014 yılında Bilgili Holding ile birlikte içinde liman, otel, cafe, restoran, küçük butikler ve 2 sanat müzesi bulunan Galataport İstanbul'u satın almıştır. Doğu Holding 2007 yılından beri Orta Gayrimenkul Yatırım Yönetim Şirketiyle birlikte İstinye Park'ı işletmekte, Doğu Grubu İstinyepark'ın 42%'lık bir oranda elinde bulundurmaktadır. Enerji sektöründe de yatırımı bulunan şirket Artvin'deki hidroelektrik santralinin bütün hisselerini, Boyabat'taki HES'in 34% , Aslancık'taki HES'in hisselerinin ise 33%'ine sahiptir. Aynı zamanda X'teki termik santralin ve hem yurtiçi hem de yurt dışındaki birçok hidroelektrik santral projesinin inşaatını üstlenmiştir. Grubun Körfez Havacılık Turizm ve Ticaret A.Ş. isimli 2007 yılında kurduğu ve 2008 yılından itibaren aktif olarak faaliyet gösteren, 550 adet uçağı bulunan bir havayolu şirketi bulunmaktadır (Annual Report, 2019).

¹⁸ Turizm ve Otel: Maçka Palas Restorasyonu; D-Resort Ayvalık Murat Reis Otel Proje Yönetimi; Göbeklitepe Ziyaretçi Merkezi Proje Yönetimi; Bodrum Kalesi Sanat Merkezi Proje Yönetimi;

2.3.7. Bir Devrin Sonu: Doğan'dan Demirören'e Ana Akım Medya

Medyadaki en önemli ve tartışmalı el değiştirmelerden biri Doğan Medya Grubu'nun 2018 yılında Demirören Holding'e satılması olmuştur. Türkiye'de ana akım denilince akla ilk gelen medya gruplarının başında gelen Doğan Medya'nın satın alınarak pazardan çekilmesi sonucunda, çokça eleştirilmesine karşın, ana akım medya olma niteliğini taşıyan bir grup siyasal iktidarla yakın ilişki içinde olan bir sermaye grubunun eline geçmiştir. Bu durum Türkiye'deki medya endüstrisi için bir dönüm noktası olmuş ve bu satışla birlikte Türkiye'de en çok izlenen televizyon kanalları, gazeteler ve internet sitelerinin siyasal iktidarla ideolojik, siyasi ve ekonomik anlamda yakın ilişkileri bulunan aktörler tarafından kontrol altına alınmıştır. Türkiye'deki en büyük medya grubunun siyasal iktidara yakın bir sermaye grubu tarafından satın alınma sürecinde Ziraat Bankası'nın Demirören Holding'e ilk iki yılı geri ödemesiz olmak üzere toplam 10 yıl içinde ödeyececeği düşük faizli ve yüksek miktartlı kredi vermesi önemli bir rol oynamıştır. Böylece AKP'nin 19 yıllık iktidarının sonunda medyadaki sahiplik yapıları önemli ölçüde siyasal iktidarın çıkarlarına uygun yayın yapacak iş insanlarının sahipliğindeki kurumlara dönüşmüştür.

Doğan Medya'nın satışı sonrasında “*CNN Türk, Kanal D, D Smart, TV2, Dream TV, Dream Türk TV, Doğan Haber Ajansı, Hürriyet, Posta, Fanatik, Daily News, YAYSAT*” (Ayan, 2019, s. 211) ve çeşitli radyo ve dergiler Demirören Grubu'nun sahipliğine geçmiştir. Kamuoyu Araştırma Platformu'na (KAP) yapılan bildiride bu satışın toplamda 916 milyon dolara gerçekleştiği açıklanmıştır (Ayan, 2019, s. 211).

Zamanda geriye gidildiğinde Doğan Medya ve AKP iktidarı arasındaki çatışmalı ilişkiye ilişkin örneklerle rastlamak mümkündür. Medya sektöründe yatay ve dikey bütünleşmelerle büyüyen ve 1990'larda siyasal İslam'ın yükselişine karşı tutumu sert olan Doğan Medya, AKP iktidara geldikten sonra medya sektöründeki gücünü korumak için oldukça zorlanmıştır (Buğra ve Savaşkan, 2015, s. 159).

Sözeri, AKP'nin iktidar olduğu dönemde medya sahiplerinin iktidara karşı aldıkları pozisyona göre küçülmeye giderek faaliyetlerine devam etme veya iktidarın çizgisinde yayın yaparak hem medya hem de medya dışı yatırımlarını koruma olmak üzere iki temel seçeneklerinin olduğunu belirtmiştir. Sözeri'nin ifade ettiği üzere AKP

iktidara geldiğinde hükümete yönelik eleştirel bir pozisyona sahip olan Doğan Medya vergi cezalarına çarptırılmış ve küçülmeye zorlanmıştır. Bu nedenle Doğan Medya, Doğu Holding'ten farklı olarak, Star TV, Milliyet ve Vatan gazetesi gibi yayın organlarını elinden çıkarmak zorunda kalmış (Sözeri, 2015, s. 12) ve 2000'li yılların başından itibaren siyasal iktidarın ana akım medyayı disipline etme yolunda attığı adımlarda önemli bir hedef olmuştur.

Doğan Grubu ve AKP arasındaki çatışmanın doruğa çıktığı anların başında grubun toplamda 3,8 milyar dolarlık bir vergi cezasına çarptırılması gelmektedir. Bu dönemde sahip olduğu medya organlarını elinden çıkarmak zorunda kalan Doğan Medya'ya yönelik bu ceza ise medyanın vergi cezalarıyla ehlileştirildiği endişesini yaratması nedeniyle basın özgürlüğü açısından tehlikeli bir karar olarak yorumlanmıştır (Buğra ve Savaşkan, 2015, s. 159). Doğan Grubu bu dönemde Petrol Ofisi gibi varlıklarını satmıştır. Enerji ve sanayi sektörlerindeki diğer yatırımlarını sürdürmeye devam eden grup siyasal iktidarla benzer bir süreci yaşamamak için AKP'ye yönelik eleştirel tutumları bilinen Can Dündar ve Enis Berberoğlu gibi isimleri de işten çıkarmıştır (Evin, 2019, 403).

Ana akım medya'nın üzerindeki baskı 7 Haziran 2015-1 Kasım Genel Seçimleri süresince ve sonrasında son derece artmış ve ülkedeki OHAL durumu medyanında üzerine sinmiştir. AKP 7 Haziran seçimlerinde 2002 yılından sonra ilk kez Meclis çoğunluğunu kaybetmiş, bu dönemde HDP %13,1 oy olarak alarak en büyük üçüncü siyasi parti haline gelmiştir. CHP ile AKP arasında hükümet kurma girişimlerinin sonuçsuz kalması sonucunda ise seçimlerin 1 Kasım 2015 tarihinde yeniden yapılması kararı alınmıştır. Fakat bu beş ay boyunca Türkiye'de Suruç ve Ankara Garı'nda yaşanan katliamlar nedeniyle ülkede terör dönemi yaşanmıştır. Aynı dönemde Cumhurbaşkanı Erdoğan HDP ile AKP arasında Kürt sorununu çözmek amacıyla imzalanan "Dolmabahçe Mutabakatı"nı tanımadığını ifade etmiş ve böylece çözüm süreci sona ermiştir (DW, 2019). 7 Haziran seçimlerinden itibaren HDP'nin kriminalleştirilmesi süreci hız kazanmış ve bu süreçte HDP'ye destek verdiği düşünülen medya kuruluşlarına da büyük baskı uygulanmıştır. Bunun öne çıkan örneklerinin başında içinde AKP'li üyelerin de bulunduğu kişilerin Hürriyet Gazetesi'ne saldırısı olmuştur. Bu süreçten sonra üzerindeki baskı daha da artan Doğan Medya Hürriyet ve CNN Türk'teki eleştirel isimleri işten çıkarmış, fakat sürecin

sonunda 2018 yılında iktidara yakın bir sermaye grubu tarafından satın alınmaktan kurtulamamıştır (Evin, 2019, s. 403).

Medyanın üzerindeki OHAL durumunun olağanlaşmasına neden olan faktör ise 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe girişimi olmuştur. Gülen Cemaati'ne mensup subayların iktidarı devirmek amacıyla gerçekleştirdikleri bu darbe girişiminin ardından sivil toplum ve medyanın üzerindeki baskı her zamankinden çok daha fazla hissedilir olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından “*Allah'ın lütfu*” (Şık, 2016) olarak nitelendirilen bu darbe girişimiyle mücadele etmek amacıyla atılan adımlar sonucunda birçok medya kuruluşu kapatılmış, onlarca gazeteci, akademisyen ve siyasetçi hapse atılmıştır. Kutuplaştırıcı söylemlerin son derece yaygınlaştığı bu dönemin medya üzerindeki temel etkisi ise medyada görülen tek seslilik olmuştur. Arsan'ın (2016) ifade ettiği gibi önceden yalnızca “havuz medyası” olarak nitelendirilen medyada görülen aynı manşetleri atma veya siyasal iktidarın yayınlarını istisnasız yayınlama gibi durumlar artık Doğan Medya gibi ana akımı temsil etme iddiasında olan bir medya grubunun da uyguladığı bir yöntem olmuştur. Türkiye’de yayın yapan uluslararası kuruluşların da itibarsızlaştırıldığı, bağımsız medya üzerindeki baskının arttığı, basın kuruluşlarının iktidara yakın olduğu ölçüde ilanlar ve reklamlarla ödüllendirildiği ve eleştirel bir pozisyona sahip olduğu ölçüde cezalandırıldığı bir medya ortamında habercilik yapmak her zamankinden çok daha güçleşmiştir.

Fakat bu gelişmeler bütün medya kuruluşları için aynı şekilde cereyan etmemiş ve yayın politikaları siyasal iktidarın pozisyonuyla paralel olan gruplar düşük faizli krediler veya kamu ihaleleri gibi fırsatlarla ödüllendirilmişlerdir (Yeşil, 2018). Örneğin 2011 yılından itibaren Demirören Holding ise iktidarla yakın ilişkileri sayesinde medya sektörüne girmiş ve zamanla piyasadaki gücünü arttırmıştır. Doğan Medya'nın 2011 yılında gittiği daralmanın sonrasında Milliyet ve Vatan gazeteleri başlangıçta Demirören ve Karacan ortaklığına satılmış fakat sonrasında Demirören 2012 yılında bu gazetelere tek başına sahip olmuştur (Çam ve Şanlıer Yüksel, 2015, s. 80). Demirörenler için medya alanında önemli bir dönüm noktası olan bu satın alma Türkiye'nin en büyük medya şirketini satın alacakları döneme doğru giden ilk adımların da atılmasını sağlamıştır.

2011 yılından önce medya sektöründe tecrübesi hiç olmayan bir medya kuruluşunun Türkiye'deki en büyük medya şirketini satın alması medya üzerinde

kurulmak istenen disiplinin önemli bir göstergesidir. Demirören Holding'in siyasal iktidara yakın bir yayın çizgisine sahip olduğu yıla ilişkin dönüm noktası olarak sıklıkla 17-25 Aralık 2013 tarihindeki gelişmeler gösterilmektedir. Milliyet'in çözüm sürecinde HDP ile Abdullah Öcan arasındaki görüşmeleri konu alan “*İmralı Zabıtları*” manşetli haberi siyasal iktidar tarafından oldukça sert bir şekilde karşılanmıştır. Bu konuyla alakalı olarak 17-25 Aralık sürecinde çıkan ve dönemin başbakanı Erdoğan ile Erdoğan Demirören arasında geçen telefon konuşmasında Demirören “*üzdüm mü seni yoksa patron?*” cümlesiyle başlayan konuşma Demirören'in “*nerden girdim bu işlere, kimin için*” demesiyle son bulmuştur (Diken, 2018). Arsan'a (2018) göre 2011'deki Vatan ve Milliyet gazetelerini ticari olarak karlı olduğu için almayan Demirören'in bu gelişmeden sonra ana akım medyanın en büyük aktörünü satın almasına giden süreçteki yatırımları, medya yatırımlarının medya dışı sektörlerdeki yatırımları güvenceye almak için nasıl işlevsel olduğunu göstermektedir.

2021 yılı itibariyle medya pazarındaki en büyük aktörlerden birini oluşturan Demirören Holding de incelenen diğer medya patronları gibi medya dışı yatırımlarıyla bilinmektedir. Demirörenler'in medya sektörüne girmeden önce temel faaliyet gösterdiği alan enerji sektörü olmuştur. “Oto Kolaylık” isimli şirketinde ithalat ve pazarlama işleri yaparak sektöre giren Erdoğan Demirören, 1968'de Parsat Piston Fabrikası'nı kurmuştur. 1970-80 yılları arasında Milangaz, Likidgaz Güneşgaz ve Mutfakgaz gibi şirketlerle enerji sektöründeki yatırımını büyütmüştür. Demirörenler 1990'ların ortasından itibaren büyümeye başlamış ve bu dönemde Dem Al ve Demirören Enerji A.Ş. şirketlerini kurmuşlardır. Fakat Demirören Holding'in yatırım yaptığı alanları genişlettiği ve siyasal iktidarla organik bir bağ kurmaya başladığı dönem 2004 yılından itibaren olmuştur. Demirören Holding'in özellikle 2004-2011 yılları arasında mermer, gayrimenkul, liman, inşaat, petrol ve medya sektöründe olmak üzere 8 farklı sektörde yatırım yapmıştır (BBC, 2018; Demirören, 2021)

Demirören Grubu 2004 yılında D Mermer, 2005 yılında Taksim Gayrimenkul Yatırım, 2006'da Nemrut Liman İşletmesi, 2007'de Eskiçi İnşaat ve Gayrimenkul, 2008'de Zeyport Liman İşletmesi, 2009'da Kemer Country ve Golf Club'ı kurmuş ve işletmiştir. Şirket 2010 yılında Milangaz ve Moil'i kurmuştur. 2011 yılında Vatan ve Milliyet gazetelerini satın almış ve aynı yıl holdingleşmiştir. 2013 yılında Demirören TV ve Dergi Grubu'nu kuran Demirören Holding, 2015 yılında Fransız petrol şirketi Total'in Türkiye'deki faaliyetlerini yürütmek için 325 milyon euroluk bir yatırımda

bulunmuştur. Bu süreçte %70 hissesine sahip olduğu Milan Petrol'ün hisselerinin tamamını elde etmiştir. Holding'in 2016 yılında bünyesine kattığı bir diğer şirket ise Türk Petrol Vakfı'ndan satın aldığı "TürkPetrol" olmuştur (Vatan, 2018). 2018 yılında Doğan Grubu'ndan satın aldığı basın kuruluşlarıyla Demirören Medya Holding yayın hayatına başlamıştır. 2020 yılında ise Ordu ve Yardımlaşma Kurumu (OYAK) "Güzel Enerji Akaryakıt AŞ" ticari ünvanıyla Demirören'e ait, toplamda 900 istasyonu bulunan ve toplam payı yüzde 5-6 aralığında bulunan Güzel Enerji (TOTAL Oil Türkiye) ve Milangaz'ı 450 milyon dolara satın almıştır (Habertürk, 2020).

Demirören Holding Spor Toto başkanlığı tarafından 11 Şubat 2019 tarihinde gerçekleştirilen ihalede Scientific Games ile birlikte en yüksek teklifi vermiş ve bahis şirketi "İddia'nın sahibi olmuştur (Soyer, 2019). Bu süreçte Türkiye Futbol Federasyonu Başkanı da olan Yıldırım Demirören'ün ihaleyi kazanmasına karşın istifa etmemesi tartışmalara yol açmıştır. Bu konuda bir röportaj veren gazeteci Nilay Yılmaz, mevcut durumun yarattığı etik sorunlara dikkat çekmiştir:

"Ülke futbolunu yöneten kişinin, alınan maç skoruna göre kâr elde edecek bahis şirketinin ortağı olması doğru değil. Yasal mevzuatta net şekilde yapamaz yazmıyor, yoruma açık. Ama etik olarak hiç doğru değil. Çünkü bu durum birçok şaibeye de yol açar ve futboldaki kaosu daha da artırmak anlamına gelir" (DW, 2019).

Medya ombudsmanı Faruk Bildirici de "Demirören gazeteleri piyango bültenine dönüştü, kendi gazetelerinde haber görünümüne reklamlarla şirketinin tanıtımını yaptırıyorlar!" cümleleriyle bu durumun medya ettiği açısından yarattığı problemleri vurgulamıştır (T24, 2020). Aynı zamanda "Misli.com" un da sahibi olan Demirören Holding, 2019 yılında iştiraki olan Şans Dijital ve İnteraktif Hizmetler Yatırım A.Ş.'nin yüzde 51 ve İtalya Sisal'ın yüzde 4 yatırımının bulunduğu Sisal-Şans ortak girişim grubu Milli Piyango'nun 10 yıl süreli hizmet alım sözleşmesini elde etmiştir (BirGün, 2019). Bununla birlikte Demirören Holding 2021 yılında Azerbaycan Milli Piyangosu'nun da yönetimi devralmıştır (BirGün, 2021).

Siyasal iktidar döneminde aldığı bu kamu ihaleleriyle servetini büyüten Demirören Holding'in gerçekleştirdiği yatırımlar için kamu bankalarından aldığı krediler ise önemli tartışmalara yol açmıştır. Cumhuriyet gazetesinden Hazal Ocak'ın haberinde göre Demirören Holding'in sahibi olduğu İstanbul Eyüpsultan'daki Göktürk Mahallesi'nde bulunan Kemer Country'de yapılması planan golf sahası Çevre ve

Şehircilik Bakanlığı tarafından imara açılmadan ipotek ettirilmiştir. Fakat ipotekten kısa bir süre geçmesinin ardından 4 Eylül 2018’de imara açılan bu arazide toplamda 306 adet villa yapılmıştır. Bu süreçte Ziraat Bankası’ndan 300 milyon dolar ve 1 milyar 118 milyon lira kredi çekmiştir (Ocak, 2021).

Bununla birlikte 2018 yılında Doğan Medya’yı satın almak için Ziraat Bankası’ndan çektiği 750 milyon dolarlık kredi çeken fakat bu miktarı henüz ödemeye başlamadığına dair iddialar bulunmaktadır. Ziraat Bankası’na konu hakkında sorulan sorulara “ticari sır” gerekçesiyle cevap verilmemesi (Sevgi, 2021), Türkiye medya tarihindeki en büyük satın alma sürecindeki şeffaflığa son derece gölge düşürmektedir. Evin’e göre rekabet kanununa aykırı bir şekilde gerçekleştiğine yönelik iddiaların bulunduğu böyle bir satın alma, 2019 yılında gerçekleşen belediye seçimlerinde medyanın tamamen iktidarın kontrolü altında olmasını sağlamıştır (Evin, 2019, s. 405).

2.3.8. Alternatif Medyanın Çevre/Ekoloji Gazeteciliğine Sunduğu Alan

Türkiye medyasının iletişim ve haberleşme özgürlüğünü son derece kısıtlayan koşulları, toplumdaki çevresel adaletsizliklerin ve hak taleplerinin duyulmasını güçleştirmektedir. Türkiye’de medyanın işlevsizleştirilmesiyle doğa talanının gitgide artması ise eş zamanlı olmuştur. Türkiye medyasındaki aktörler yavaş yavaş siyasal iktidarın çizgisine çekilirken aynı zamanda HES, nükleer, termik, madenler, mega projelerin yol açtığı orman katli ve kentsel dönüşüm karşıtı hareketler de yaygınlaşmıştır (Aksu ve Korkut, 2017). AKP döneminde kamu ihalelerinin ideolojik yakınlık gözetilerek verilmesi sonucunda hem “havuz medyası” oluşmuş hem de buraya kaynak aktaran aktörler aracılığıyla ekolojik tahribata yol açan projeler gerçekleştirilmiştir. Özellikle “Çalık Holding, Sancak Grubu, Kalyon Grubu, Cengiz Holding, İÇ Holding, Kiler Grubu ve Kuzu Grubu” (Ayan, 2019, s. 120) gibi medyada doğrudan yatırımı olan veya medyaya kaynak aktararak iktidar yanlısı medyanın oluşmasına katkıda bulunan bu şirketler hem ekolojik hem de iletişimsel yıkıma neden olan temel aktörler olmuşlardır. Duru, iletişim hakkıyla çevre hakkının birlikte düşünülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Duru’ya göre çevre hakkı

“yalnızca doğanın korunmasından, temiz bir çevrede yaşanmasından ibaret değildir; diğer hak gruplarıyla da bağlantı içindedir. Düşünce açıklama, yönetime katılma, bilgiye erişme, örgüt kurma, barışçıl biçimde toplanma gibi hakların yanı sıra su, gıda, kent, konut ve sağlık haklarıyla da birlikte değerlendirilmelidir.” (Duru, 2020).

Duru’nun altını çizdiği bu unsurların medyatizasyonu ise Türkiye’deki iletişim hakkı ve mücadelesiyle doğrudan alakalıdır. Durna ve Yağan (2020), Türkiye’de iletişim ve haberleşme hakkının *“basın-yayın organı kapatmak, haber erişimini engellemek, web sitesi kapatmak, web sitesine erişimi engellemek, interneti yavaşlatmak, habercileri gözaltı, tutuklu yargılama ve tehdit etme”* gibi olgular nedeniyle ihlal edildiğini vurgulamaktadır. Bütün bu faktörler ise Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 26. Maddesi’nde belirtilen *“Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir”* (Anayasa) lkesinin işlevsizleşmesine neden olmaktadır.

Böyle bir toplumsal ortamda alternatif ve bağımsız medya her zamankinden çok daha önemli bir hale gelmektedir. Ana akım medyada gündeme getirilemeyen konuların okuyucu ve izleyicilerle buluşmasında kritik rol oynayan basın kuruluşları, Türkiye’deki çevre/ekoloji mücadelesini haberleştirme ve sesi olmayana ses verme konusunda önemli sorumluluklara sahiptir. Buna karşın Türkiye’de özgür bir medya ortamının önündeki engellerden alternatif medya kuruluşları da muaf değildir. Bu durum çevre mücadelelerini haberleştirmek için çok kısıtlı kaynaklarla faaliyetlerine devam eden kuruluşlarının karşı karşıya oldukları güçlükleri ve bunu aşmak için sarf ettikleri çabanın değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Türkiye’deki alternatif medyanın ekonomi politik koşullarını analiz eden Çenberli, sürdürülebilir bir ekonomik modelin henüz bulunamaması, sendikasızlık, sansür, iş güvencesizliği ve okuyucu/izleyicileriyle kurulan ilişkinin zayıflığı gibi olgulara dikkat çekmiştir (Çenberli, 2020, s. 57). Çenberli’nin araştırmasında öne çıkarılan bir diğer nokta ise emek piyasasıyla alakalı olmuştur. Araştırmacıya göre alternatif medyada çalışmak ifade özgürlüğü için ana akım medyaya kıyasla daha geniş bir alan sağlamakla birlikte buradaki uzun çalışma saatleri, yapılan iş karşılığında ne ücret alınacağına bilinmemesi ve ödenen düşük ücretler ve ücretsiz stajlar alternatif medyada çalışan emekçilerin mesleki kimliklerini olumsuz etkilemekte ve iş

güvencesizliğine neden olmaktadır (Çenberli, 2020, s. 69). Bununla birlikte sendikalar veya farklı kolektif oluşumların içinde yer alarak bir dayanışma mekanizmasının da eksikliği, alternatif medyadaki basın emekçilerinin aidiyetsizlik hissini arttırmaktadır (Çenberli, 2020, 69). Çenberli'nin vurguladığı bir diğer önemli nokta alternatif medyada geliştirilmeye çalışılan gelir modelidir. Buradaki aktörlerin reklamlarla veya fonla yayınlarına devam etmeye çalıştığını ve bunun da geleneksel kitle medyasının modelinin bir tekrarı olduğunu belirten Çenberli, farklı sektörlerde yatırımları olan reklamcılarının da ticari faaliyetlerine zarar verecek alanlarda reklam vermek istememeleri nedeniyle buralarda bulunmadıklarını ifade etmiştir (Çenberli, 2020, s. 73). Okuyucuların habere ödediği ücretlerle sürdürülebilecek bir modelin ise okuyucuların haberlere ücretsiz bir şekilde erişebilmesi nedeniyle gerçekleşmediğini vurgulayan Çenberli (Çenberli, 2020, s. 75), bu alanda özellikle haber ajanslarının baskın olması nedeniyle hem özgün haber problemi hem de özellikle Anadolu Ajansı gibi haber ajanslarının haberlerine güven problemi olduğunu ifade etmiştir (Çenberli, 2020, 77-78).. Adaklı (2020) ise kitle medyasında yaygın bir unsur olan köşe yazarlığı olgusunun alternatif medyadaki haberciliğini etkilemesi ve profesyonel gazetecilik normlarının bu mecralarda ciddiye alınmaması gibi olguları öne çıkararak “alternatif/muhalif haberciliğin” bir kılavuzu olmamasının da bu mecradaki kayda değer problemler arasında yer aldığına dikkat çekmiştir.

Burdağ ve Başaran (2019) ise Bilgi Teknolojileri ve İletişimi Kurumu Başkanlığı'nın (BTK) “özel hayatın gizliliği, milli güvenlik ve kamu düzeni” gibi gerekçelerle içeriğin veya bizzat bu içeriği yayımlayan sitenin IP, DNS ve URL engellemesi gibi tasarruflar kullandığını belirtmiştir. Araştırmacılar ayrıca “troll” hesaplar aracılığıyla tartışmaların sabote edilmesi, tartışanların hedef gösterilmesi, sosyal medya sitelerine erişimin kısıtlanması, internetin yavaşlatılması ve tamamen kesilmesi gibi etkenlerin de alternatif medya alanındaki faaliyetleri güçleştirdiğini vurgulamaktadır.

Buna karşın Reuters Institute tarafından yayımlanan “Digital News Report 2021” raporunun Türkiye ile ilgili verileri ana akım medyanın mevcut koşullarından ötürü farklı bakış açıları hakkında fikir sahibi olmak isteyen kişilerin çevrimiçi medya kuruluşları, sosyal medya ve kişisel mesajlaşma uygulamalarına artan bir düzeyde ilgi olduğunu göstermektedir. Görüşme yapılan kişilerin %61'nin sosyal medyayı haber kaynağı olarak kullandığı verisinin paylaşıldığı bu raporda, gazetecilerin paylaştıkları

içeriklerden dolayı yargınladıkları ve bu nedenle otosansürün de son derece yaygın olduğu ifade edilmiştir. Raporda aynı zamanda Fox TV ve Halk TV gibi televizyon kanalları ile BirGün ve Cumhuriyet gibi gazetelere verilen cezaların alternatif ve bağımsız medya üzerinde önemli baskılar yarattığı, yeni internet yasalarıyla sosyal medya platformlarının da bu baskıdan etkilendiği ifade edilmiştir. Medyascope, Duvar ve dokuz8 Haber gibi dijital medya platformlarının bu koşullarda çok sesli yayıncılık yaptığının vurgulandığı bu raporda aynı zamanda Covid-19 pandemisinin bağımsız gazetecilik yapan kuruluşları politik ve finansal olarak olumsuz etkilediği de görülmektedir. Rapora Aynı zamanda +90 gibi Deutsche Welle, BBC, France24, and Voice of America gibi basın kuruluşlarının ortak girişimi olan yeni mecralardan da bahsedilmiş, bunların özellikle Instagram, Twitter ve Youtube gibi platformlar üzerinden daha çok Türkçe haber paylaştıkları ifade edilmiştir (Newman vd, 2021, s. 108).

Bu verilerden hareketle alternatif medya mecralarında çevre, ekoloji ve iklim krizi konularında haber yapan kuruluşlara ilişkin, kapsayıcı olma iddiasında bulunmayan, kişisel gözlem ve takibe dayanan bir liste sunmak gelecek çalışmalar için yol gösterici olabilir:

- Çevre/Ekoloji Habercileri: Mehveş Evin, Özer Akdemir, Pelin Cengiz, Serkan Ocak, Doğu Eroğlu, Hazal Ocak, Melis Alphan, Aycan Karadağ, Elif Ünal, Cemil Aksu, Özgür Gürbüz, Barış Doğru
- Platform ve Ağlar: İklim Ağı, İklim Haberciliği Ağı
- Açık Radyo: Açık Yeşil, Antroposen Sohbetler, Biofilia, Ekoloji Politik, Gezegenin Geleceği, Haftanın Haber Hasatı, İklim İçin, İklim Kuşağı Konuşuyor, Kanal İstanbul Haber Bülteni, Metropolitika, Sudan Gelen ve Yeşil Bülten
- Artı TV: Ekolojik Odak, Almanaklar
- Bianet: Çevre, İklim Krizi
- Yeşil Gazete: Yeşil Gündem (İklim Krizi, Doğa, Ekoloji, Tarım-Gıda, Enerji, Hakları, Kadın, LGBTİ+, Sivil Toplum, Kent), Yeşil Gazete TV
- İklim Haber: Bir Buçuk Derece, Kömür Masalları
- Evrensel: Çepeçevre Yaşam (Evrensel WebTV), Ege Sayfaları
- BirGün: Yeşil BirGün, BirGün Ege

- Cumhuriyet: Çevre
- Medyascope: Nasıl Bir Dünya? Nasıl Bir Türkiye; Gündem İklim; Sivil Meydan; Tamer Durak ile Gündem; Şehir Hepimizin; Hayvan Gazetesi
- T24: Açık Radyonun İklim Acil Yayınları
- Gazete Duvar: Tarım Gündemi
- DW Türkçe: İklim Değişikliği ve Çevre
- +90: Çevre ve İklim; Şehirden Kaçanlar
- BBC Türkçe: Karadeniz’de HESLER, Kanal İstanbul, Bilim, Çevre, Sağlık
- Teyit: İklim Krizi Dosyası
- 140 Journos: Kuzey
- Özgürüz: Ozan Zeybek ve Hilal Alkan ile Havadan Sudan
- Sendika.org: Kent-Doğa
- Dokuz8 Haber: Ekoloji-Çevre
- İklimadaleti.org
- İklim Gazetesi.com
- EkoIQ
- Gezegen24.com
- Podcastler: Havadan Sudan, Müşterek Yerimiz, Kulaklık Kütürhane, Esmiyor, Son Buzul Erimeden, İklim Kafe Konuşmaları, İnsan Çağı, Doğa ve İklim Söyleşileri, Çevreci Geek ile Bu Hafta, Caretta Ekolojik Ahval

3. KÜRESEL İKLİM HAREKETİ VE TERMİK SANTRAL PROTESTOLARININ HABERLEŞTİRİLMESİ

3.1. Araştırmanın Amacı, Teorisi ve Yöntemi

Bu araştırmanın temel amacı Türkiye medyasında iklim krizinin nasıl haberleştirildiğini iklim aktivizmi ve termik santral karşıtı hareketi konu alan haberler üzerinden analiz etmektir. Bu araştırma en genel anlamıyla çevresel adalet ve iklim adaleti söylemlerinin ve bu talepte bulunan aktörlerin iklim sorununu siyasallaştırma mücadelesinde medyanın ekonomi politik sınırlarını aşmadığını ileri sürmektedir.

İklim krizi ve medya ilişkisini konu alan çalışmalar 1980 ve 1990'lı yıllarda başlamış, 2000'li yıllar iklim değişikliği iletişiminin başlı başına bir disiplin haline geldiği dönem olmuştur. Bugün ise iklim krizinin medyada nasıl temsil edildiğine ilişkin çalışmaların sayısı gitgide artmaktadır. Bu alanda yapılan araştırmaların sayısı ve konu çeşitliliği artmasına karşın araştırmalar ağırlıklı olarak Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da gerçekleştirilmiş; Küresel Güney olarak adlandırılan ve iklim krizinin sonuçlarından olumsuz etkilenecek coğrafyalarda bu araştırmalar daha kısıtlı olmuştur (Schafer, 2015, s. 853-854). Bununla birlikte gitgide popülerleşen küresel iklim hareketinin medyadaki temsilini konu alan araştırmaların da sayısı hızla artmaktayken (Jacobson, 2020; von Zubern ve Tulloch, 2021), literatürde küresel iklim hareketi ile termik santral karşıtı hareketi iklim adaleti ve çevresel adalet çerçeveleri bağlamında medya analizine tabi tutan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu yüksek lisans tezinin konusu ve araştırma soruları da literatürdeki boşluktan hareketle oluşturulmuştur.

Türkiye'de geçmiş yıllarda çevre iletişimi (Çetin, 2020; Demirel, 2014; Özmen, 2011) ve çevre gazeteciliği (Koçak, 2006; Tunalı, 2011; Yüceil, 2018) konularında yapılan tezlerde iklim krizi doğrudan odak noktası değildir. Şen (2013) yayımladığı araştırma raporunda aşırı hava olayları ve iklim kriziyle ilişkili haber sayısının benzer

bir trendi takip ettiklerini belirtmiş ve aktivistlerin özellikle bu dönemlerde konu hakkında farkındalık yaratmak için gerçekleştirecekleri faaliyetlerin oldukça önemli olduğunu ifade etmiştir. Üzelgün ve Costra'nın (2015) yaptığı çalışma ise 1997 ve 2013 yılları arasında iklim krizini konu alan haber sayısını ve haberlerin temel niteliğini göstermesi açısından önemlidir. Fakat aradan geçen sekiz yıl iklim krizinin etkilerinin çok daha görülür olması ve iklim aktivizminin de popülerliğini arttırması nedeniyle yeni araştırmaların yapılmasını gerekli kılmıştır. Şahin ve Üzelgün'ün 2016 yılında yaptıkları çalışma, medya kuruluşlarının üst düzey yöneticileriyle görüşmeler yaparak iklim haberciliğinin hangi şartlar altında gerçekleştirildiğini araştırmıştır. Üzelgün ve Costra'nın (2014) yaptığı çalışma 2003-2009 tarihleri arasındaki iklim haberlerinde bilim insanlarının söylemini incelemiştir. Günay, İşeri ve Ersoy'un (2018) çalışmaları alternatif medyanın iklim krizini haberleştirmedeki rolünü analiz etmiştir. Günay, İşeri, Ersoy ve Elega'nın (2021) gerçekleştirdikleri çalışma ise Türkiye ile Nijerya'daki iklim krizine uyum (adaptation) ve önlem (mitigation) çalışmalarına ilişkin hangi söylemlerin medyada baskın olduğunu araştırmıştır.

Bu yüksek lisans tez çalışmasında ise iklim kriziyle doğrudan ilişkili iki ekoloji hareketinin medyada nasıl temsil edildiği karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırmanın küresel ve yerel aktivizm olarak iki ayağı bulunmaktadır. Bunlardan ilki küresel iklim adaleti hareketidir. Özellikle 2018 yılının Ağustos ayında Greta Thunberg'in iklim için okul grevini başlatmasıyla dünya çapında popülerleşen küresel iklim hareketi Türkiye'deki çevre ve ekoloji aktivistlerinin de katılım sağladığı bir hareket olmuştur. Covid-19 pandemisi nedeniyle artık dijital ortamlarda gerçekleştirilen bu eylemler Türkiye'nin iklim politikalarına etki etmek, Paris İklim Anlaşması'nın meclisten geçirilmesi, termik santrallerin kapatılması, ekolojik olarak sürdürülebilir olmayan mega projelerin planlarının durdurulması ve bu konuların kamuoyunda daha fazla tartışılması gibi çok boyutlu taleplere sahiptir.

Araştırmanın bir diğer ayağı ise yerel ekoloji hareketlerinin medyada nasıl temsil edildiğini sorunsallaştırmakta, burada kendisine örneklem olarak da termik santral karşıtı hareketi konu alan haberleri seçmektedir. Fosil yakıtların kullanılması nedeniyle atmosferdeki yoğunluğu artan sera gazları iklim krizinin gerçekleşmesine neden olan en temel faktördür (IPCC, 2018). Bu nedenle dünyanın dört bir yanındaki iklim aktivistleri küresel ısınmaya neden olan kömür ve petrol gibi fosil yakıtlara ve bunların kullanımını mümkün kılan teknolojilere karşı çıkmaktadır. Termik santral

protestoları da küresel iklim hareketinin bölgeselleştirilmesinde (territorialization) önemli rol oynamakta ve küresel iklim hareketine eklenenebilen en önemli mücadele pratiklerinden birini oluşturmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan insanların temiz hava ve suya erişimleri güçleşmekte, kültürel benliklerinin korunması tehlike altına girmekte ve genel olarak yaşam alanları sermayenin müdahalesi nedeniyle kesintiye uğramaktadır. Bu durumun sağlık ve ekonomiyi de kapsayan daha geniş bir çevresel adalet talebini içermesi, termik santral protestolarının medyada daha geniş ve adil bir şekilde yer bulmasını gerektirmektedir.

Küresel aktivizm ve küresel iklim adaleti hareketinin bir parçası olan yerel düzeydeki protestoların medyada ne şekilde yer bulduğunun bir arada ve karşılaştırılarak incelenmesi medyanın iklim krizine karşı epizodik, sorunun çevresinde dolanan, gerçek sorumlulara işaret etmeyen ve dolayısıyla sorumluluğunu göz ardı eden tutumunu gözler önüne sermek açısından elverişlidir. Ayrıca böyle bir karşılaştırma Türkiye’de medya sahiplerinin doğrudan yatırımlarının bulunduğu enerji sektörünü hedef alan protestolara bakışı ile küresel iklim aktivizmine “magazinsel” diye nitelendirebileceğimiz yaklaşımı arasındaki ikilemin görülmesine de katkı sağlayacaktır. Böylelikle bu araştırma yalnızca medya temsiline odaklanan söylemsel analizle sınırlı kalmayacak beraberinde ekonomi politik bir yaklaşımla desteklenmiş olacaktır. Bu noktada iklim ve ekoloji hareketine ilişkin bir örnek seçilmesinin temel nedeni ekolojik problemlerin depolitizasyonuna karşı çıkan hareketlerin bu çabalarının medya temsillerine etki edip etmediğini incelemektir. Bunun sonucunda ana akım siyaset anlayışından farklı bir söz söyleme iddiasında bulunan aktörlerin medya tarafından nasıl bir bağlamda ele alındığı ve iklim krizi hakkında konuşmanın sınırlarının nasıl çizildiği görülmüş olacaktır.

Araştırmada karşılaştırmaya olanak tanınması açısından 2018-2020 tarihleri arasındaki küresel iklim aktivizmi ve termik santrali karşıtı harekete ilişkin haberler incelenmiştir. Türkiye medyasında küresel iklim hareketi ve termik santral protestolarına yönelik haberleri incelemek için Türkiye’de yayıncılık yapan 6 internet gazetesi araştırmaya dahil edilmiştir. Bu seçim politik ve ideolojik açıdan birbirinden farklı yelpazelerde bulunan gazeteler gözetilerek gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda sol ve merkez sol yayın çizgisinde nitelendirilebilecek BirGün ve Cumhuriyet gazeteleri; alternatif medyayı temsilen Bianet; Demirören Holding’in satın alması sonucunda ana akım olma niteliğini kaybeden fakat uzun yıllar boyunca Türkiye basınının “amiral

gemisi” olarak nitelendirilen Hürriyet gazetesi; hükümet kontrolündeki Sabah gazetesi ve iktidara yakın olmanın yanı sıra İslamcı kimliğin daha belirgin olduğu Yeni Şafak gazetesi incelenecek gazeteler arasındadır. Araştırmaya bu gazetelerin seçilmesinde gazetelerin sahiplik yapısı ve kendilerini siyasal iktidara karşı konumlandıkları pozisyon önemli rol oynamıştır.

Bu araştırmada küresel iklim hareketine ilişkin protesto eylemleri için “iklim değişikliği”, “küresel ısınma”, “iklim krizi”, “iklim grevi”, “iklim protestosu” ve “Greta Thunberg” anahtar kelimeleri; yereldeki çevre aktivizmi içinse “termik” ve “termik santral” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Düşünce yazıları bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Haberlere ulaşırken gazetelerin site içi haber arama motorları kullanılmıştır. Bu aşamada özellikle Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinin arama motorları haberlere erişmek adına oldukça zayıf bir yazılıma sahiptir. Yukarıda adı geçen anahtar kelimelerle haber taraması yapılmasına karşın aranan konudan bağımsız içeriklerin de çıkması burada haberlere erişilmesi sürecini daha da güçleştirmiştir. Özellikle Yeni Şafak gazetesinin tarama motorunda konudan bağımsız haberlerin olduğu gözlemlenmiş, bu da belirli zaman aralığında haber yapmanın önünde büyük bir engel oluşturmuştur. Bu nedenle Yeni Şafak gazetesi özelinde hem site içi arama motoru kullanılmış hem de Google üzerinden bir haber taraması gerçekleştirilmiş, belirlenen zaman aralığındaki haberlere bu yöntemle ulaşmaya çalışılmıştır. Fakat nihayetinde Yeni Şafak gazetesinin ürettiği haber sayısının yanıltıcı olabileceği göz önünde bulundurulmalı ve bu araştırmanın sınırlılıklarından biri olarak kabul edilmelidir.

Araştırmanın bağlamı ve amaçlarından hareketle bu tezin araştırma soruları şu şekilde sıralanabilir:

- Küresel iklim hareketi ve yerel termik santral karşıtı hareket medyada nasıl temsil edilmektedir?
- İki hareketin haberleştirilmesi arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?
- İki hareketin talepleri, suçlamaları ve çözüm önerileri nasıl ele alınmaktadır?

Bu araştırma sorularından hareketle tezin hipotezleri şu şekilde sıralanabilir:

- Haber medyası sosyal bir problem olan küresel iklim krizinin depolitizasyonunu iklim eylemsizliğine tepki gösteren iklim aktivistlerinin adalet taleplerini ve suçlamalarını merkeze almayan haber çerçeveleriyle üretmekte ve sürdürmektedir. “İklim krizinin depolitizasyonu” bölümünde ileri sürülen iddialar bütün haber çerçevelerine içkin olmakta ve bu durum gazeteler arasındaki ideolojik farklılıkları aşmaktadır.
- Farklı ideolojik pozisyonlarda bulunan gazetelerin çok azı yereldeki söylemleri küresel iklim krizinin yarattığı problemlerle bağlantısını kurmaktadır. Kurabilen istisnai alternatif medyada dahi önemli sınırlılıklar bulunmaktadır.
- Termik santral protestolarının çevresel adalet çerçeveleri küresel iklim hareketinin taleplerine kıyasla daha geniş bir ard alan bilgisine sahiptir. Fakat siyasal iktidarın politikalarını ve medya sahiplerinin çıkarlarını tehdit eden bu çerçeveler termik santrallerin olumsuz etkileri ve yarattığı riskleri merkezine almaktadır. Risk çerçevesi, neoliberalizmin fosil yakıt hegemonyasını sarsma yolunda önemli fırsatlar sunmasına karşın kapitalizmi tartışmaların merkezinden uzaklaştırarak medyanın statükoyu sürdürmesine neden olmaktadır.

Bu araştırmanın hipotezlerini sınamak amacıyla çerçeveleme kuramı tezin teorik altyapısını oluşturmaktadır. Bu tez çalışması için çerçeveleme kuramının önemi medyanın “*olayları ve konuları, özellikle medya, medya profesyonelleri tarafından organize etme ve anlamlandırma*” (Reese, 2001, s. 7) gücüne sahip olması ve bunu öne çıkardığı veya geride bıraktığı çerçeveler sayesinde yapmasıdır. Bu nedenle sosyal olayların hangi açılarla açıklandığı ve hangi noktaların gözlerden uzak tutulduğunu araştırmak çerçeveleme analizinin temel amaçlarını oluşturmaktadır (Reese, 2001, s. 7). Bu anlamda çerçeveleme analizi doğru ve yanlış, iyi ve kötü gibi dikotomiler yerine haberlerin “*içerikleri, pratikleri ve toplumla olan ilişkileri*” bağlamında ideolojiyi nasıl inşa ettiğini anlamak açısından önemli bir yaklaşımdır (Hackett, 1984; Reese, 2001, s. 9).

Goffman (1986, s. 21) çerçeveleri “*yorumlama şemaları*” olarak tanımlamakta ve bireylerin sosyal olayları “*tespit etmesi, algılaması, tanımlaması ve nitelendirmesi*”ni mümkün kıldığını belirtmektedir. Snow ve Benford’a (2000, s. 614) göre çerçeveler “*olayları veya oluşumları anlamlı kılmaya yardımcı olur ve böylece deneyimi düzenleme ve eylemi yönlendirme işlevi*” görürler. Entman’a (1993, s. 52)

göre ise “çerçevelemek, algılanan bir gerçekliğin bazı yönlerini seçmek ve belirli bir problem tanımını, nedensel yorumlamayı, ahlaki değerlendirmeyi ve/veya çözüm önerisini teşvik edecek şekilde bunları iletilen bir metinde daha belirgin hale getirmektir.” Entman çerçevelerin problemleri tanımlama, nedenleri teşhis etme, ahlaki yargılarda bulunma ve sorunlara yönelik çözüm önerileri sunma olarak dört temel işlevi olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda medya çerçeveler aracılığıyla “ne” düşünüleceğinden ziyade “nasıl” düşünüleceği bilgisini aktarmaktadır. Reese (2001, s. 14), çerçevelemenin medya metinlerinde bulunabilecek “bilgileri düzenleme ilkeleri” olduğunu söylemektedir. Gitlin’e (1980, s. 7) göre de çerçeveleme haberlerde “seçme, vurgulama ve dışlama” süreçlerinin bir ifadesini yansıtmaktadır. Böylece dilsel olarak hiçbir sınır olmadan yeniden üretilebilecek olan anlama bir sınır getirilmektedir. Gamson ve Modigliani’in (1989) “medya paketi” (media package) olarak adlandırdığı bu süreç haberlerdeki anahtar kelimeler, doğrudan alıntılar, dikkat çekici sözler ve metaforlar gibi dilsel araçlar yoluyla gerçekleşmektedir.

Çerçeveleme kuramına toplumsal hareketler literatüründe de kamusal alana demokratik katılım süreçlerinde aktörlerin mesajlarını inşa etme ve yaygınlaştırma çabalarının incelenmesi açısından önem atfedilmektedir (Cammaerts, 2018). Cammaerts’ın ifade ettiğine göre toplumsal hareketler literatüründe çerçeveleme kuramının önemine karşın toplumsal hareketlerle medya arasındaki etkileşimi analiz eden araştırmaların sayısı sınırlıdır. Bu durum medya ve iletişim alanında sıklıkla kullanılan bir yöntem olarak değerlendirilen çerçeveleme analizini toplumsal hareketlerin medyatizasyonunu analiz eden bir tez çalışması için elverişli bir analiz yöntemi olduğuna işaret etmektedir.

Pan ve Kosicki’ye (2001, s. 40) göre “bir konuyu çerçevelemek, daha fazla destekçi çekmek, kolektif eylemleri harekete geçirmek, aktörlerin etki alanını genişletmek ve kazanma şanslarını artırmak için stratejik bir araçtır.” Bu bağlamda sosyal hareket içerisinde çerçeveler siyasi tartışmaların ortaya çıkması ve kolektif eylemlerin gerçekleşmesi süreçlerindeki kaçınılmaz adımlardır. Bu nedenle de çerçeveleme işlemi “yalnızca bir konunun kapsamı üzerine değil, aynı zamanda kimin sorumlu olduğu ve kimin etkilendiği, hangi ideolojik ilkelerin veya kalıcı değerlerin ilgili olduğu ve konunun nerede ele alınması gerektiği” (Pan ve Kosicki, 2001, s. 40) gibi son derece ideolojik noktalarla temas halindedir ve değerden ayrı düşünülemez.

Goffman'ın çerçeveleme kuramından hareketle yola çıkan Snow ve Benford (2000), sosyal hareketlerdeki bu eylemlerin “*kolektif eylem çerçeveleri*” (collective action frames) aracılığıyla gerçekleştirildiğini, eylemlerin meşrulaştırılması ve etkin hale getirilmesi sürecinde bu çerçevelerin önemli rol oynadığını belirtmektedir. Snow ve Benford kolektif eylem çerçevelerini diagnostik, prognostik ve motivasyonel çerçeveler olarak üçe ayırmaktadır. Araştırmacılara göre diagnostic çerçeveler sorunu teşhis etmekte ve “eşitsizlik çerçevelerine” işaret etmektedir. Bu çerçeve suçlama ve sorumluluk atfetme konularıyla ilişkilidir. Prognostik çerçeve ise meselenin nasıl çözüleceği ve bu süreçte hangi yönlerin vurgulanacağıyla ilgilidir. Çözümün sunum şekli sorunun nasıl çerçevelendiğiyle doğrudan alakalı olduğu için bu iki çerçeve arasında doğrudan bir bağ bulunmaktadır. Motivasyonel çerçeve ise sorun ve çözüm çerçevelerindeki asgari anlaşmaya karşın harekete geçilmede bireyin rasyonel yanından ziyade harekete olan angajmanı sağlayacak değer sistemleri, idealler ve ütopyalarla yakından ilgilidir. Fakat Gamson ve Modigliani'nin (1989) ifade ettiği gibi sosyal hareketlerle medya arasında asimetrik bir ilişki vardır. Medyanın yapısal yanlılığı ve resmi seslere yer verme eğilimi eylemcilerin alternatif çerçeveleri dolaşıma sokmasına ket vurmaktadır. Bu nedenle sosyal hareketlerin medyada nasıl çerçevelendiği medya hegemonyası teorilerinin ampirik olarak incelenmesi için önemli bir fırsat tanımaktadır.

Medya hegemonyasını çerçeveleme aracılığıyla “*bir çerçevenin çok baskın olduğu için insanların bunu fark etmeden veya sorgulamadan kabul ettiği bir durum*” olarak tanımlayan Tankard, bu kuramın ve analiz yönteminin test edilebilir hipotezler sunmasından dolayı önemli olduğu vurgulamaktadır (Tankard, 2001, s. 96). Bu tezde araştırma sorularına yanıt bulmak ve haber çerçevelerini oluşturmak amacıyla Tankard'ın tanımlamış olduğu 11 adet çerçeveleme mekanizmasından faydalanılmıştır. Tankard'ın haber analizinde çerçevelerin belirlenmesi için dikkat edilmesi gerektiğini belirttiği çerçeve mekanizmaları aşağıdaki gibidir:

1. Manşetler ve ana manşetlerin üzerindeki küçük manşetler
2. Alt başlıklar
3. Fotoğraflar
4. Fotoğraf başlıkları
5. Haberlerin başlangıç paragrafları

6. Kaynakların veya bağlantıların seçimi
7. Alıntılarının seçimi
8. Vurgular
9. Bir makalenin ait olduğu belirli bir serinin grafik tanımlaması
10. İstatistikler, çizelgeler ve grafikler
11. Sonuç ifadeleri veya makale paragrafları

Araştırma evrenine dahil edilen her haber yukarıda belirtilen maddelerde toplumsal hareketlerdeki aktörlerin söylemlerine ilişkin bilgilerin analizinden hareketle kodlanmıştır. Analizde dikkat edilen temel unsur her iki toplumsal hareket içinde yer alan aktörlerin sorun tanımlamaları, çözüm önerileri ve motivasyonlarına ilişkin iddiaları olmuştur. Analiz sırasında yukarıda belirtilen çerçeve mekanizmalarında bu üçlü kolektif eylem çerçevelerine dair bilgiler aranmıştır. Bu aşamada ise Cammaerts'in "*The Circulation of Anti-Austerity Protest*" isimli kitabında İngiltere'deki kemer sıkma politikalarına yönelik eylemlerin haberlerini analiz ederken kullandığı yöntemden esinlenilmiş, verilerin analiz edilmesi sürecinde benzer bir yol izlenmiştir.

Cammaerts bu çalışmasında (2018) toplumsal hareket çerçeveleri ve söylemleri arasındaki ilişkinin, nispeten az incelenmiş olmasına karşın, oldukça önemli olduğunu ileri sürmektedir. Cammaerts'e göre toplumsal hareketlerde "*ortak ideolojik düşmanların*" inşası söylemler aracılığıyla üretilir ve bu söylemler kolektif kimliğin inşasında önemli rol oynar. Söylemlerin bir diğer önemli rolü ise "*bir şeyleri görmenin ve/veya yapmanın eski yollarına -yani epistemeye- karşı çıkma biçimleri ve başka bir dünya tasavvur etmek için yeni yollar önermeleri*"nden kaynaklanmaktadır. Cammaerts (2018, 40-44), söylemlerin toplumsal alternatiflerin dolaşıma girmesinde kurucu bir yol oynadığı iddia etmekte ve bu söylemlerin farklı bir gerçeklik inşa ettiğini belirtmektedir. Cammaerts's göre söylem teorisi değişmezlikten (fixity) ziyade beklenmediklik ve rastlantısallıkla ilişkilidir ve "*anlam üretim sürecindeki kaçınılmaz kaosa*" işaret etmektedir. Bu yaklaşıma göre hegemonya "*hiçbir zaman bütüncül ve mutlak*" olamayacaktır. Buna karşın anlamın mutlak sabit olmama durumu (unfixity) da ontolojik olarak mümkün değildir. Cammaerts bu noktada toplumsal hareket çerçevelerinin çeşitli politik aktörlerin "*anlamı sabitlemek için stratejik girişimleri*" olarak görülebileceğini söylemektedir. Böylece toplumsal hareket çerçeveleri söylemlerle doğrudan ilişkisi olarak mücadelenin sürdürülmesi için gerekçeler

sağlamak ve dünyayı anlamlandırma sürecinde yeni pencereler açarak insanları harekete geçirme, destek toplama ve karşıt olanı hedef alma gibi işlevleri bulunmaktadır.

Cammaerts bu nedenle söylem teorisi ve çerçeveleme teorisinin birbirinden farklı ve birbiri yerine geçebilen unsurlar olarak görülmesi yerine birbirleriyle ilişkili ve diyalog halinde olan iki teori olarak görülebileceğini iddia etmektedir. Böylece çerçeveler “*söylem üretmekten ziyade söylemin eklemlenmesi*” sonucu oluşan anlam grupları olarak değerlendirilebilir. Söylemler ve çerçeveleme arasındaki bu dinamik ilişki “*söylem analizinin nedensel yönelimli ve odaklanmış bir versiyonu*” (Lindekilde, 2014, Aktaran Cammaerts, 2018, s. 44) olarak konumlandığı söylenebilir. Bu nedenle mevcut tez çalışmasında haber çerçeveleri toplumsal hareketlerdeki aktörlerin suçlamaları, çözüm önerileri ve temel motivasyonlarını barındıran söylemlerin medyada nasıl yer aldığının analiz edilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Tankard’ın stratejik öneme sahip olduğunu belirttiği noktalarda sosyal hareket söylemleri, metaforları ve sloganları incelenmiştir. Bu sayede haber çerçeveleri içinde birbirleriyle uyuşan ve çatışma halinde olan söylemlerin de girebileceği iddia edilmiştir.

Tezin sahasının niceliksel ve niteliksel içerik analizi olarak iki ayağı bulunmaktadır. Bu bağlamda öncelikle ay ve yıllara göre haber sayısı, haber kaynağı, haberin yer aldığı bölüm, aktivizmin coğrafyası, haberde konuşan aktör ve haberlerdeki kelime sayısı kodlanmış ve analiz edilmiştir. Bu veriler niteliksel haber analizini gerçekleştirmeden önceki hazırlık aşamasını oluşturmuş ve haber çerçevelerini şekillendiren önemli unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Termik santral karşıtı hareket özelinde iklim kriziyle termik santraller arasındaki bağın kurulup kurulmadığının anlaşılması için ayrı bir analiz daha gerçekleştirilmiştir.

Niteliksel analiz aşamasında ise her haberin çerçevesi kodlanmıştır. Bunun gerçekleştirilmesi aşamasında küresel iklim hareketi ve termik karşıtı hareketin sorun tanımlamaları, suçlamaları, çözüm önerileri ve temel motivasyonları analiz edilmiş ve bu söylemler haber çerçevelerini oluşturmada asli unsurları oluşturmuştur. Bu aşamada öncelikle her iki eylemi konu alan haberlerin 15%’ine pilot haber analizi uygulanmıştır. Pilot analize dahil edilen haberler iki kere yukarıda bahsedilen unsurlar göz önüne alarak analiz edilmiş ve kodlanmıştır. Pilot çalışmanın sona ermesinin

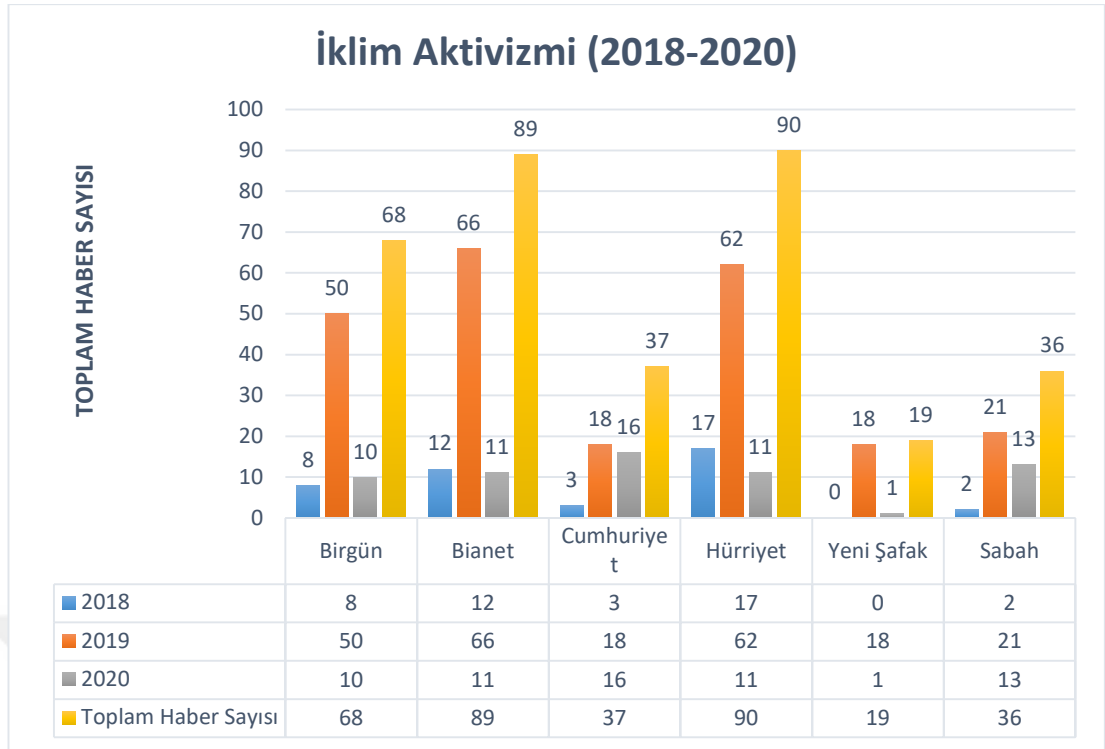
ardından yeni haber çerçeveleri belirlenerek haber analizine ilk olarak incelenen haberlerle başlanmıştır. Akabinde haberlerin geri kalanı incelenmiştir. Analizin sonunda çerçevelerin yıl bazında dağılımı ve iklim krizinin hangi haber çerçevesinde daha sık ele alındığı analiz edilen bir diğer unsur olmuştur. Fakat niceliksel veri sunma iddiasında olan bu araştırmanın kodlayıcılar arası güvenirlik (intercoder reliability) kontrolü verisine sahip olmaması araştırmanın kısıtlılığı olarak kabul edilmelidir.

3.2. Bulgular ve Yorum

3.2.1. Haber Analizi: Küresel İklim Hareketi

Araştırmanın bu bölümde küresel iklim hareketi haberleri içerik analizi yöntemi ile incelenmiş ve niceliksel veriler elde edilerek çerçeveleme analizine ön veri sağlanması amaçlanmıştır. İlk grafik küresel iklim hareketini konu alan haberlerin toplam sayısını göstermektedir. Araştırma sonucuna göre örnekleme dahil edilen 6 gazetede 3 yıl boyunca toplamda 339 adet haber yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen veriler iklim aktivizminin medyadaki inişli çıkışlı trendine işaret etmektedir. Greta Thunberg'in İsveç Parlamentosu önünde başlattığı iklim grevi kısa sürede dünyanın birçok ülkesine yayılmış ve iklim için kitlesel eylemlerin yapılmasını sağlamıştır. Bu nedenle 2018 yılındaki haber sayısının önemi Türkiye'deki gazete ve haber sitelerinin iklim hareketindeki bu yeni dalgayı ne kadar yakından takip ettiği ve harekete ne kadar alan tanıdığını görmek açısından önemlidir.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler Türkiye basınının küresel iklim hareketine ilgisinin hareketin dünya çapında popülerlik kazandığı 2018 yılındaki ilgisinin oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir. İncelenen gazeteler arasında en çok haberi Hürriyet (n=17) yaparken Yeni Şafak gazetesi iklim eylemlerine hiç yer vermemiştir. Bianet 12 haberle 2018 yılında en çok haber yapan ikinci haber sitesi olurken, onu BirGün (n=8), Cumhuriyet (n=3) ve Sabah (n=2) gazeteleri takip etmektedir. Buna karşın 6 sitede toplamda yapılan 42 haber 2018 yılını üç yıl içerisinde konu hakkında en az haberin yapıldığı yıl yapmaktadır.

Tablo 3.1: İklim Aktivizmi (2018-2020)

Bu veriler hükümet yanlısı medyanın iklim hareketine neredeyse hiç yer vermediğini, 2018 yılında Demirören Holding tarafından satın alındığı döneme kadar, bütün problemleri yanlarına karşı, ana akım medyayı temsil ettiği düşünülen Hürriyet ve hak odaklı habercilik yapan bir alternatif medya alanı olan Bianet'in en çok haberi yaptığını göstermektedir. Bu bağlamda gazetelerin ideolojik pozisyonlarının iklim aktivizmini konu alan haberleri haberleştirme noktasında rol oynadığı iddia edilebilir.

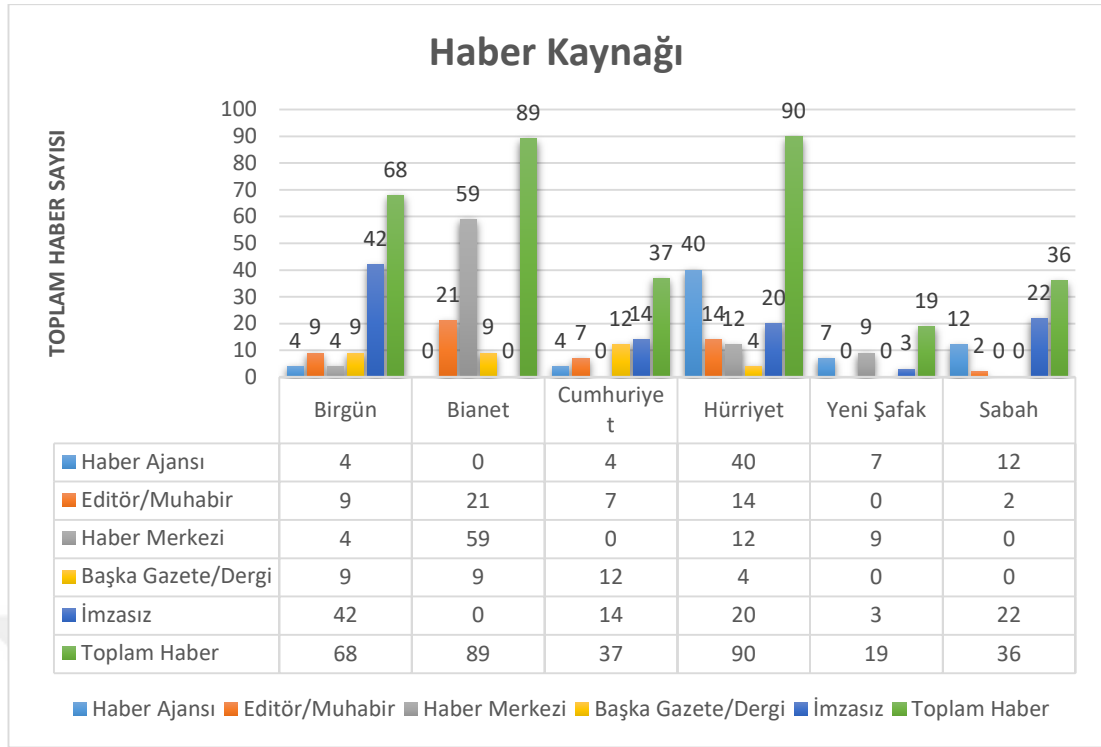
2019 yılında ise haber sayılarında bütün gazetelerde gözle görülür bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Bu yıl en çok haberi yapan gazete Bianet (n=66) olmuş, Cumhuriyet (n=18) ve Yeni Şafak (n=18) gazetelerinin konuya olan ilgilerinin artmasına karşın en az haberi yaptıkları gözlemlenmiştir. Hürriyet (n=62) 2019 yılında en çok haber yapan ikinci gazete olurken, onu BirGün (n=50) ve Sabah (n=21) gazeteleri takip etmektedir. İklim hareketinin gitgide artan popülaritesi 2019 yılını en çok haberin yayımlandığı yıl yapmış (n=235) ve bu yıl hareketin medyada en yaygın şekilde yer bulduğu zaman dilimini oluşturmuştur.

2020 yılı boyunca gerçekleştirilen haber sayıları incelendiğinde bu yıl Cumhuriyet (n=16) ve Sabah (n=13) gazeteleri en çok haberi yapan gazeteler olurken, bunları Hürriyet (n=11) ve Bianet (n=11) takip etmektedir. Araştırma sonuçlarında

dikkat çekici olan bir diğer nokta ise 2020 yılı ise iklim hareketinin medyada aldığı yerin son derece daralmasıdır. Bunun temel gerekçesinin ise 2019 yılının sonunda Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve dünyayı bir pandemi krizine sürükleyen Covid-19 krizi olduğu varsayılabilir. Haber sayısındaki düşüş, iklim aktivizmi aracılığıyla pandeminin ve iklim krizinin gözler önüne serdiği toplumsal eşitsizlikler ve yapısal sorunlar arasındaki bağın kurulması noktasında politik aktörler açısından dezavantajlı bir durum oluşturmaktadır. Bu nedenle 2020 yılı iklim hareketi için söylemlerini somutlaştırma ve tabana yayma potansiyelini barındırmış olmasına karşın hareketin medyada daha az yer bulması bunun kaçırılmış bir fırsat olduğuna işaret etmektedir.

Üç yıldaki toplam haber sayısı incelendiğinde medya kuruluşlarının ekonomi politik yapılarının haber sayılarında önemli bir etkide bulunduğu anlaşılmaktadır. Alternatif ve bağımsız medyayı temsil eden Bianet ve Birgün konuyu en çok haberleştiren basın kuruluşları olmuşken, hükümete yakın medyayı temsil eden Yeni Şafak ve Sabah konuyu en az haberleştiren gazetelerdir. Bu veri, medya kuruluşlarının sahiplik yapılarının haber sayısına etki edebileceğini göstermektedir. Bu durumun istisnası, üç yıl boyunca en çok haberi yapan Hürriyet gazetesidir. Araştırma sonuçları Hürriyet'in Demirören Holding tarafından satın alınmasının konuyu ele alan haberlerin sayısında bir düşüşe neden olmadığını göstermektedir. 2019 yılında en çok haber yapan ikinci gazete olan Hürriyet'in 2020 yılındaki haber sayısındaki düşüş ise diğer gazetelerle paraleldir.

Araştırmanın ikinci unsuru haber kaynaklarının belirlenmesidir. Antilla'nın (2005, s. 350) araştırması iklim haberlerinde telekomünikasyon sistemlerinin “iklim bilimi haberlerinin yalnızca temel değil aynı zamanda baskın bir kaynağı” olduğunu göstermekte, benzer şekilde Anderson (2009) da gelecekteki çalışmaların küresel haber ajanslarının iklim bilimi hakkında önemli bir bilgi kaynağı olduklarından hareketle incelenmesinin faydalı olacağını vurgulamıştır. Bu durum Türkiye'deki baskı altına alınmış medya ortamı göz önüne alındığında ayrı bir öneme sahiptir çünkü editoryal bağımsızlığın son derece sınırlı olması bağımsız ve araştırmacı çevre/ekoloji haberciliğini oldukça zorlaştırdığı gibi haber ajanslarına bağımlılığa da neden olmaktadır.

Tablo 3.2: Haber Kaynağı (Küresel İklim Hareketi Haberleri)

Temel'in (2020) gerçekleştirdiği çalışma Türkiye'deki internet medyasının özgün haber içerik üretmek konusunda yaşadığı problemleri ampirik olarak analiz etmiş ve kopyala-yapıştır haberciliğin son derece yaygın olduğunu ortaya koymuştur. Habere ayrılan kaynağın (ör: zaman, muhabir vs.) gazetenin konuya gösterdiği ilgi ve atfettiği önemin önemli bir işareti olduğu varsayımından hareketle bu çalışmada haberler kaynaklarının neler olduğu araştırılmıştır. Haber kaynakları ise "ajans", "editör/muhabir", "haber merkezi", "başka gazete/dergi/internet sitesi" ve "imzasız" olarak kodlanmıştır. Araştırmanın bu ayağı gazetelerin her iki toplumsal harekete ayırdığı kaynakların değerlendirilmesi ve özgün haber üretme imkanlarının anlaşılması noktasında önem arz etmektedir. Bu bağlamda resmi haber ajanslarına bağımlılık ve imzasız haberler gazetelerin imkansızlık veya siyasi tercihler nedeniyle toplumsal hareketlere daha az kaynak ayırdığı gerçeğini yansıttığı varsayılmış, editör/muhabir sayısı daha yüksek olan gazetelerin ise konuya atfettiği önemin daha yüksek olduğu düşünülmüştür.

İklim krizini konu alan haberlerdeki haber kaynaklarını inceleyen bu araştırma Bianet hariç bütün gazetelerin haber üretim süreçlerinde ajanslara önemli derece bağımlı olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Üç yıl boyunca en çok haber

yayımlayan Hürriyet (n=90) gazetesinin haber kaynaklarına bakıldığında haber ajansı (n=40) ve imzasız (n=20) haberlerin toplam haber sayısının yarısından daha fazlasına denk geldiği görülmektedir. “Editör/muhabir” tarafından yazılan haber sayısı 14 iken “haber merkezi”nin ürettiği haber sayısı 12, “başka gazete/dergi”lerin kaynak olarak gösterildiği haberlerin sayısı ise 4 adettir. Bu veriler kendisi de Demirören Haber Ajansı’nın sahibi olan bir medya grubuna ait olan Hürriyet gazetesinin bu haber ajansının ürettiği haberlerin muhabir haberlerine baskın geldiğine işaret etmektedir. Bu veri medyadaki en büyük sermaye gruplarından birinin sahipliğinde bulunan Hürriyet gazetesinin maddi imkansızlıklar nedeniyle değil çeşitli politik, ekonomik veya editöryal sebepler nedeniyle iklim aktivizmini konu alan haberlere kaynak ayırmadığı izlenimini yaratmaktadır.

Alternatif medyayı temsilen araştırma evrenine dahil edilen Bianet ise incelenen haber siteleri içinde haber kaynağını ajanslar olarak belirtmeyen tek mecraı oluşturmaktadır. Bianet’in iklim hareketini konu alan haberlerinin 59’u Bianet’in kendi haber merkezi tarafından üretilmiş ve bu haberlerin hepsinde, haberin sonunda olmak üzere, haberin girişini yapan editörün isim ve soyisminin baş harfleri bulunmaktadır. “Haber merkezi” olarak kodlanan diğer niceliksel verilerden farklı olarak bu durum Bianet’in haber üretim sürecinde internet editörünün görünür kılınması ve haberin şeffaflığının sağlanması anlamında önemli bir unsur olduğu şeklinde yorumlanabilir. Buna ek olarak Bianet toplamda 21 “editör/muhabir” haberiyle diğer gazetelere kıyasla iklim aktivizminin haberleştirilmesine en çok insan kaynağı ayıran haber sitesi olmuştur. Bu veri de medyadaki sahiplik yapısının ve medya kuruluşlarının siyasal iktidarla olan ilişkisinin muhabir haberleri sayısını etkileyebileceğine yönelik bir gösterge olarak kabul edilebilir.

Araştırmanın dikkat çekici bulgularından birine ise BirGün gazetesinin haber kaynaklarının incelenmesi sonucunda ulaşılmıştır. Üç yıl boyunca toplamda 68 haber yayımlayan BirGün gazetesinin 42 haberi imzasız, 9 haberi “başka gazete/dergi”den ve 4 tanesi de ajanslardan edinilmiştir. Toplam haber sayısının üçte ikisinden fazlasına denk gelen bu sayı ise çevre/ekoloji ve diğer hak odakları konuları gündemine alan bir gazetenin küresel iklim hareketini haberleştirme sürecinde karşı karşıya olduğu kaynak sorununu gözler önüne sermektedir. BirGün gazetesi’nin “editör/muhabir” olarak kodlanan haber sayısı 9 adetle sınırlı kalırken 4 haber de “haber merkezi” tarafından üretilmiştir. Araştırmanın nitel analiz kısmında sonuçları daha detaylı bir

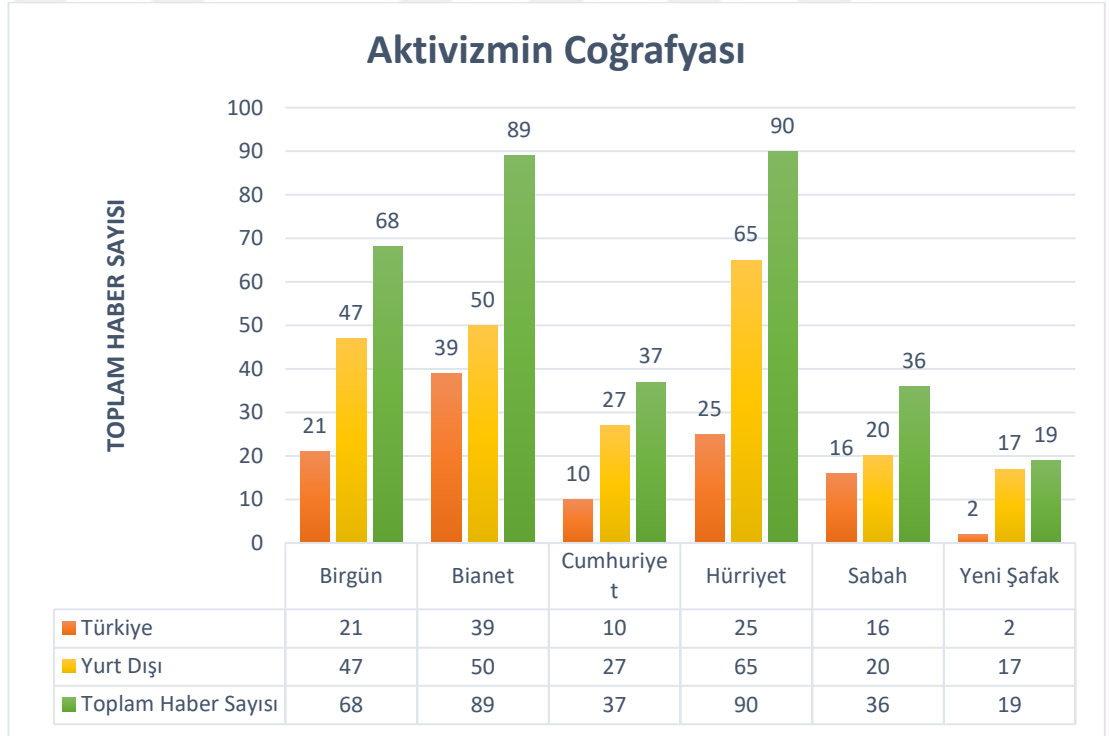
şekilde ele alınacak bu durum sahiplik yapısı ve ideolojik olarak birbirinden farklı olan basın kuruluşlarının bile iklim eylemlerini haberleştirirken birbirine çok yakın söylemlerin ve haber çerçevelerinin oluşmasındaki temel etkeni oluşturmaktadır. BirGün gazetesinin karşı karşıya olduğu kaynak sorunu bağımsız medyanın karşı karşıya olduğu yapısal baskılardan ayrı düşünülmemelidir. Buna karşın tezin yerel aktivizm haberlerinin incelendiği bölümünde bu verilerin, BirGün özelinde, tersine döndüğünün bilgisini şimdiden vermek bağımsız medyanın önündeki engelleri aşma yolunda önemli adımlar atmaya gayret gösterdiğinin bilinmesi açısından bir ipucu olarak belirtilmelidir.

Araştırmanın sonuçları Cumhuriyet gazetesinin de BirGün ile benzer bir durumda olduğunun emarelerini sunmaktadır. Cumhuriyet gazetesinin yayımlamış olduğu toplamda 37 haberin 14’ü imzasız, 12’si başka kaynaklardan derlenmiş ve 4 tanesi de haber ajanslarından edinilmiştir. Gazetenin haberlerinde “editör/muhabir” olarak kodlanan haber sayısı ise 7 haber ile sınırlı kalmıştır. BirGün ve Cumhuriyet gazetelerinde, diğer gazetelerde de olduğu gibi, gözlemlenen olunan bu eğilim haberlerde iklim aktivizminin taleplerini geniş bir bağlamda ele alınmasının önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

Alternatif ve bağımsız medyadan farklı olarak hükümet destekçisi medyada ise haber sayısının azlığının yanı sıra “editör/muhabir” olarak kodlanan haber sayısının da neredeyse sıfır olması, siyasal iktidarın güdümünde olan medya kuruluşlarının iklim hareketine olan bakışının anlaşılması noktasında önemli bir veri sunmaktadır. 3 yıl boyunca toplamda 19 haber yayımlayan Yeni Şafak gazetesinin hiç muhabir haberi bulunmazken, 36 haber üreten Sabah gazetesinin ise yalnızca 2 editör haberi bulunmaktadır. Toplamda 55 haber üreten bu iki gazetenin ajanslardan edindikleri haber sayısı 19 iken imzasız olarak yayımladıkları haber sayısı ise 25’tir. Bu verilere Yeni Şafak gazetesinin haber merkezi tarafından üretilen 9 haber de katıldığında hükümete yakın medyanın iklim aktivizminin taleplerini kamuoyuna iletmek için diğer gazetelere kıyasla daha az kaynak ayırdıkları görülmektedir. Fakat Yeni Şafak ve Sabah gazetesinin haber kaynağı için ajanslara olan bağımlılığı ile BirGün ve Cumhuriyet gazetelerinin bağımlılığı arasındaki nüansların gözden kaçırılmaması gerekmektedir.

Haber kaynaklarıyla ilişkili olarak incelenen bir diğer unsur ise aktivizmin coğrafyası olmuştur. Shanahan (2009, s. 153) gelişmemiş ülkelerdeki haberlerin Batılı

ülkelerdeki haber ajanslarından edinilmesi nedeniyle yereli ilgilendiren konuların medyada daha az yer aldığını vurgulamıştır. Takahashi ve Meisner'in (2012) Peru medyasında iklim haberlerinde yabancı sesleri incelediği çalışması da haber ajanslarının haberleştirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu nedenle endüstrileşen bir ülke olan Türkiye'nin haber medyasında küresel iklim hareketinin ulusal ve uluslararası aktörlerinin hangisinin daha baskın olduğu araştırılmıştır. Bu bağlamda yurt dışındaki aktivizmi konu alan haberleri daha çok gündeme taşıyan gazetelerin yerel mücadele pratiklerini görünmez kıldığını varsayılmış, bu durumun siyasal iktidara eleştirel söylemlerin gündeme getirilmesinin önünde önemli bir engel olduğu ileri sürülmüştür.

Tablo 3.3: Aktivizmin Coğrafyası

İklim aktivizmini konu alan haberleri inceleyen bu araştırmanın öne çıkan bulgularından bir diğeri ise yurt dışındaki eylemlerin Türkiye'deki iklim krizi protestolarına kıyasla daha baskın olmasıdır. Bu bağlamda iklim aktivizmini en çok haberleştiren haber sitelerinin aynı zamanda yurt dışındaki haberleri en çok yayımlayan medya kuruluşları olduğu görülmektedir. Hürriyet'in toplamda ürettiği 90 haberin 65'i, Bianet'in 89 haberinin 50'si, BirGün'ün 68 haberinin 47'si ve

Cumhuriyet'in 37 haberinin 27'sinin yurt dışında gerçekleşen iklim eylemlerine yer vermiştir. Bu trend Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde de gözlemlenmiş, Sabah'ın 36 haberinden 20'si ve Yeni Şafak'ın 19 haberinden 17'si yurt dışındaki iklim protestolarını haberlerine konu etmiştir.

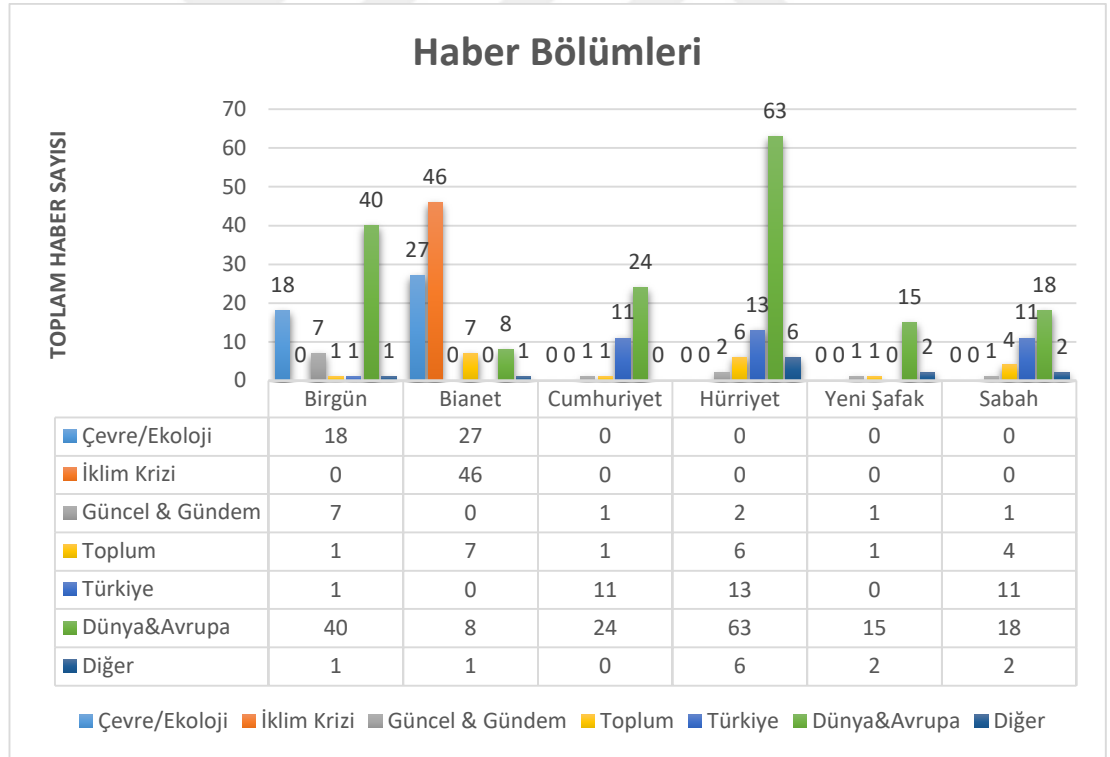
Türkiye'deki iklim krizi konusunda farkındalık yaratmayı amaçlayan eylemleri konu alan haber sayıları incelendiğinde ise Hürriyet (n=25), Bianet (n=39) ve BirGün (n=21) gazetelerinin sıralamasının değişmediği görülmekte, bu gazeteleri Sabah (n=16), Cumhuriyet (n=10) ve Yeni Şafak (n=2) gazeteleri izlemektedir.

Bu araştırma Türkiye'deki aktivizmin yurt dışındaki eylemlere yönelik haberlere kıyasla daha az görünür olmasının somut nedenlerinin başında haber ajansı bağımlılığı olduğunu ileri sürmektedir. Gazetelerin iklim aktivizmi için kaynak ayıramadığı veya bunu tercih etmediği bir medya ortamında haber ajansları küresel iklim hareketinin ulusal bağlamının koparılmasında etkili olan mekanizmaların üreticisi ve sürdürücüsü rolünü üstlenmektedir. Bu durumun neden olduğu sonuçların başında ise Türkiye'deki iklim hareketinin toplumda siyasal iktidarın neden olduğu çevre talanı, ekolojik krizler ve bu konularla ilişkisi kurulabilecek hak ihlalleri arasındaki bağın görmezden gelinmesi gelmektedir.

Türkiye'deki eylemleri konu alan haber sayısının (n=111) yurt dışındaki eylemlerin (n=228) üçte birinden daha az olması tezin üzerinde düşünülmesi gereken bulguları arasında gelmektedir. Türkiye'deki eylemleri konu alan haberlerin siyasal iktidarın iklim eylemsizliğini ne ölçüde tartışmaya açabildiği ve bu hareketlerin nasıl çerçevelendiği araştırmanın nitel analiz kısmında daha detaylı bir şekilde ele alınacak olup bu aşamada haber ajansı bağımlılığının haberlerin depolitizasyonunu hem niceliksel hem de niteliksel olarak gerçekleştirdiğinin altını çizmek önemlidir. Fakat araştırmanın bulguları alternatif medya da dahil olmak üzere bütün haber sitelerinin yurt dışındaki sesleri daha görünür kıldığını göstermektedir. Bu durum yerel mücadele pratikleriyle küresel iklim hareketi arasında anlamlı bir bağ kurma yolunda atılan adımların aleyhine bir medya ortamı oluşturmaktadır.

Haberlerin genellikle başında veya haber linkinde belirtilen haber bölümleri (news section), gazetelerin iklim aktivizmini konu alan haberleri hangi gözle değerlendirdiklerini analiz etmede önemli olabileceği düşünülen bir diğer unsurdur. Bu bağlamda haberler "Çevre/Ekoloji", "İklim Krizi", "Güncel & Gündem",

“Toplum”, “Türkiye”, “Dünya & Avrupa”, “Diğer” olmak üzere 7 temel haber kategorisi altında toplanmıştır. Araştırma sonuçları “Dünya & Avrupa” (n=168), “İklim Krizi” (n=46), “Çevre/Ekoloji” (n=45), “Türkiye” (n=35), “Toplum” (n=20), “Güncel & Gündem” (n=12) ve “Diğer” (n=12) kategorilerinin haberlerin genel bağlamlarını oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda özellikle “Dünya & Avrupa” kategorisi dikkat çekicidir ve aktivizmin coğrafyasına ilişkin verilerle paraleldir. Bu veriden hareketle Türkiye medyasının iklim hareketini “dünyanın başka bir coğrafyasında olan biten eylemler” olarak temsil ettiğini söylemek mümkündür. Hem eylemlerin coğrafi konumuna hem de haber kategorilerine ilişkin verilerle desteklenen bu iddia Türkiye medyasının iklim hareketini bu şekilde görünmez kıldığını ileri sürmektedir. Doğrudan Türkiye’nin iklim politikalarını hedefe alan söylemler yerine başka ülkelerin siyasetçilerini eleştiren bu haberlerin iklim aktivizminin ulusal bağlamını zayıflatmaktadır.

Tablo 3.4: Haber Bölümleri (Küresel İklim Hareketi Haberleri)

Hürriyet’in toplamda 90 haberinden 63’ü “Dünya & Avrupa” kategorisine girmekte, bunu 13 haberle “Türkiye” kategorisi takip etmektedir. “Toplum” (n=6), “Diğer” (n=6) ve “Güncel” (2) kategorileri ise gazetenin iklim aktivizmini oturduğu

bağlamın diğer göstergelerini oluşturmaktadır. Bu veriler Hürriyet'in iklim aktivizmini haberlerde coğrafi olarak Türkiye'den uzaklaştırdığı bulgularını destekler olup grubun ekonomi politik yapısının haber çerçevelerine nasıl etki edebileceğine ilişkin işaretleri de göstermektedir.

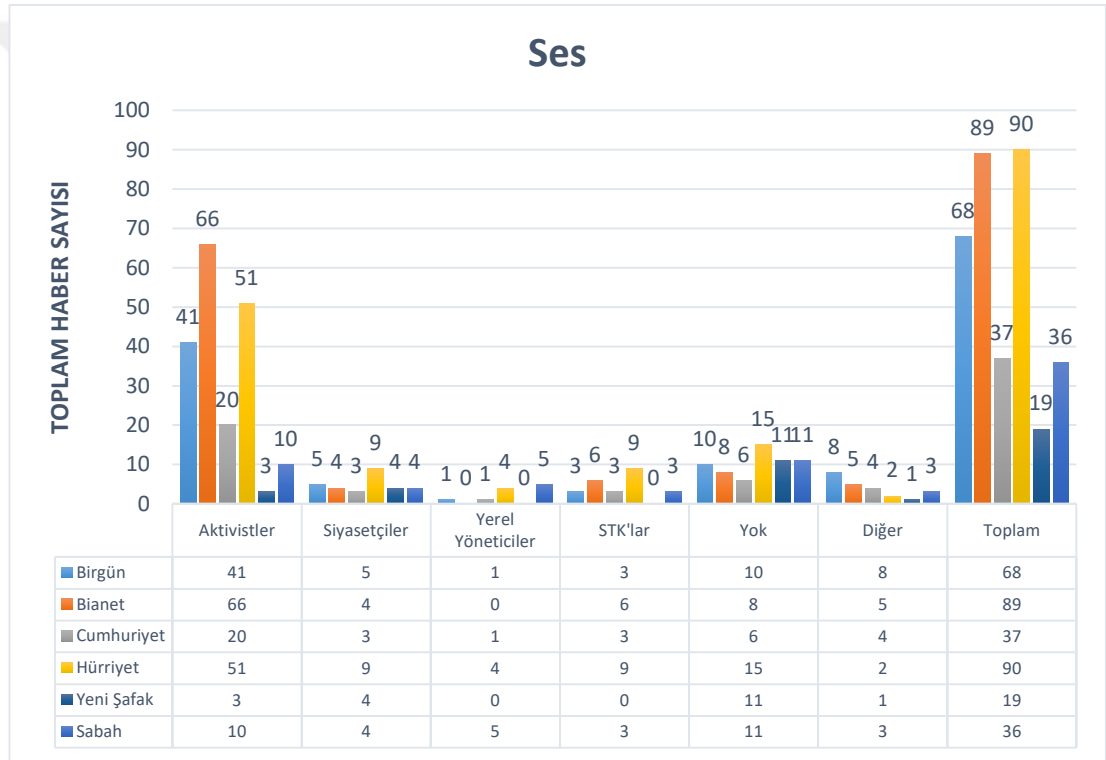
Benzer şekilde BirGün gazetesi de 68 haberinin 40'ını "Dünya & Avrupa" kategorisinde ele almış ve aktivizmin medyadaki coğrafi sınırlarını çizmiştir. "Çevre & Ekoloji" başlığı ise gazetenin ikinci en temel kategorisi olmuş, bunu "Güncel & Gündem" (n=7), "Toplum", (n=1), Türkiye (n=1) ve "Diğer" (n=1) kategorileri takip etmiştir.

Bianet'in haber kategorileri ise "İklim Krizi" ve "Çevre & Ekoloji" başlıkları altında toparlanmış ve sorunu bu şekilde bağlamlaştırmıştır. Burada göze çarpan bulgar arasında ise "İklim Krizi" kategorisinin (n=46) yalnızca Bianet tarafından oluşturulmuş olmasıdır. Diğer gazetelerin farklı başlıklar altında ele aldığı iklim sorununun "iklim krizi" başlığıyla ele alınması ise Bianet'in problemin adını doğru koymak ve "krize kriz gibi davranma"ya ilişkin niyetini göstermesi açısından önemlidir.

Cumhuriyet (n=24), Sabah (n=18) ve Yeni Şafak (n=15) gazeteleri de haberlerini ağırlıklı olarak "Dünya & Avrupa" kategorisinde ele almış, bunu "Türkiye" kategorisi takip etmiştir. Haber kategorileriyle alakalı bu verilerin işaret ettiği gerçekliklerin başında ise sosyal, ekonomik, kültürel, hukuki, ahlaki, etik vs. boyutları olan ve çok katmanlı bir problem olduğu kabul edilen iklim krizinin toplumsal boyutlarının coğrafi konum belirten etiketler/kategoriler tarafından çerçevelenmiş olmasıdır. Bu bağlamda toplum kategorisi içerisinde yer alan çocuk (n=1), gençlik (n=1), kent (n=1), yaşam & hayat (n=1), özel haber (n=1), ekonomik (n=1), eğitim (6), toplum (n=2) ve insan hakları (n=1), gibi kategorilerin yerini coğrafi nitelendirmeler almış ve bu veriler gazetelerin aktivizmi nasıl gördüklerine ilişkin bir ön bilgi sunmuşlardır.

Niceliksel analizin son aşamasında haberde konuşan aktörlerin kimler olduğu kodlanmıştır. Couldry'nin belirttiği gibi neoliberal toplum yapısı içerisinde "ses" (voice) krizdedir ve neoliberalizmin toplumsal yaşamın kılcal damarlarına kadar girdiği bir çağda "*toplumlar bireysel, kolektif ve dağıtılmış sesin hesaba katılmasına gerek olmadığı bir temelde örgütlendiğinde ses bastırılır çünkü daha yüksek bir değer veya rasyonalitenin*" (Couldry, 2010, s. 10) onlara üstün geldiğini savunulmaktadır.

Bsumek, Schneider, Schwarze ve Peebles (2014) de Couldry'nin açıklamalarından hareketle neoliberalizm hegemonyasının “hem toplumsal hem de siyasal alanlarda öznelliğini ve failliği sınırlayan ve oluşturan kültürel koşulları üreterek hükümet politikalarının” önüne geçtiğini, böylece neoliberalizmin “söylenebilecek şeylerin olanaklarını” sınırladığını, “siyasi tartışmaları doğası gereği öncelikle ekonomik olarak” çerçevelediğini ve neoliberal ideolojiyi “sağduyu” olarak yeniden ürettiğini belirtmektedir. Bu koşullar altında alternatif aktörleri piyasa rasyonelliğine yakın bir pozisyon almadıkça bu grupların “ses bulma süreci” sessiz ve tartışmalı hale gelmektedir (Bsumek vd., 2014, s. 23).

Tablo 3.5: Ses (Küresel İklim Hareketi Haberleri)

Piyasa mantığını reddeden seslerin kamusal alanda yer almasının güçleşmesi ise yalnızca “konuşma ve duyulma şansından” daha fazlasını ifade etmekte, konuşmanın imkanını arttırmakla birlikte aynı zamanda “bu tür sesler aracılığıyla ifade edilebilen değerlerin” niteliğinin de değişmesine ilişkin çabanın gerekliliğini de vurgulamaktadır (Bsumek vd., 2014, s. 24). Bu tartışmalar çevreciliğin ve burada üretilen söylemin ekolojik krizlerin yaşandığı bir çağda etkisinin ve sınırlılıklarının anlaşılması açısından son derece önemlidir. Endres’in de belirttiği gibi iklim değişikliği gibi

karmaşık sorunların üstesinden gelebilmek, insanların ve hükümetlerin bu sorunlara ilişkin kayıtsızlıklarının ve eylemsizliklerinin üstesinden gelebilmek için doğru ses arayışı sürmektedir. Bu anlamda küresel iklim hareketi ve termik santrallere yönelik protestolara katılan aktörlerin sesi “*hem krizin işaretlerini hem de krizin üstesinden gelmek için olası çözümlerin işaretlerini*” (Endres, 2014, s. 112) göstermesi açısından önemlidir.

Bu aşamada haberlerdeki aktörleri kodlamak için doğrudan veya dolaylı olarak cümleleri aktarılan kişi ve gruplar kodlanmıştır. Haberde birden fazla konuşan aktör olması durumunda öncelikle haber manşeti ve ilk paragraftaki aktörler öncelenmiştir. Haberde konuşan aktörün hala belirlenememesi durumunda ise konuşan kişilerin haberde kaç kelimeyle yer aldığına bakılmış, haberde en çok yer verilen kişinin haberin temel aktörü olduğu varsayılarak kodlama gerçekleştirilmiştir.

Haberde konuşan aktörler gazeteler özelinde incelendiğinde Bianet (n=66), Hürriyet (n=51), BirGün (n=41) ve Cumhuriyet (n=20) gazetelerinin aktivistlere en çok yer veren gazeteler olduğu görülmektedir. Sabah gazetesi 10 ve Yeni Şafak gazetesi 3 haberle ise aktivistlerin sesine en az yer veren gazeteler olmuştur. Bu veriler gazeteler arasındaki ideolojik farklılıkların sese erişim konusunda kayda değer bir etkiye neden olabileceğine işaret etmektedir.

Hürriyet gazetesinin en çok yer verdiği aktörler aktivistler (n=51), STK’lar (n=9) ve siyasetçiler (n=9) olmuş, bu sıralamayı yerel yöneticiler (n=4) ve diğer (n=2) olarak kodlanan aktörler takip etmiştir. Bununla birlikte Hürriyet’te toplamda 15 haber “yok” olarak kodlanmış, bu durum konuyu en çok haberleştiren gazeteyi toplumsal muhalefetin sesini en çok görmezden gelen medya kuruluşu yapmıştır.

Bianet, BirGün ve Cumhuriyet gazetelerinin de haberde konuşan aktörler konusunda Hürriyet gazetesiyle benzer bir eğilime sahip olduğu gözlemlenmektedir. Toplamda 89 haber yayımlayan Bianet’in en çok yer verdiği aktörlerin arasında aktivistler (n=66), STK’lar (n=6), siyasetçiler (n=4) ve diğer (n=3) kategorileri bulunmaktadır. Bianet Hürriyet’ten farklı olarak yerel yöneticilere yer vermemiştir. Buna ek olarak, diğer tüm gazetelerde olduğu gibi, Bianet’in de toplamda 8 haberde hiçbir aktörün iddiasına yer vermediği göze çarpmaktadır.

68 haberi bulunan BirGün gazetesinin de haberlerinde aktivistler (n=41) en çok atıfta bulunan aktör olmakta, bunu diğer (n=8), siyasetçiler (n=5), STK’lar (n=3) ve

yerel yöneticiler takip etmekte, toplamda 10 haberde hiçbir kişi ve kurumun iddiaları yer almamaktadır.

Toplamda 37 haberi bulunan Cumhuriyet gazetesinin haberlerinin 20'sinde aktivistler, 4'ünde diğer aktörler, 3'ünde siyasetçiler ve STK'lar ve 1 haberde yerel yöneticiler yer almış, buna karşın 6 haber “yok” olarak kodlanmıştır.

Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde ise daha farklı bir trend olduğu gözlemlenmektedir. Toplamda 36 haberi bulunan Sabah gazetesinde 11 haber “yok”, 10 haber “aktivistler”, 5 haber “yerel yöneticiler”, 4 haber “siyasetçiler” ve 3'er haber de “STK'lar” ve “diğer” olarak kodlanmıştır. Yeni Şafak gazetesi ise mevcut tüm gazeteler içerisinde aktivistlere en az yer veren gazete olmasıyla farklılaşmaktadır. Toplamda 19 haber yayımlayan gazetenin 11 haberi “yok”, 4 haberi “siyasetçiler” ve 3 haberi de “aktivistler” olarak kodlanmıştır. Bu nedenle Yeni Şafak gazetesinin resmi seslere haberlerde daha fazla yer vermesi nedeniyle protesto paradigmasını aşamadığı belirtilmelidir.

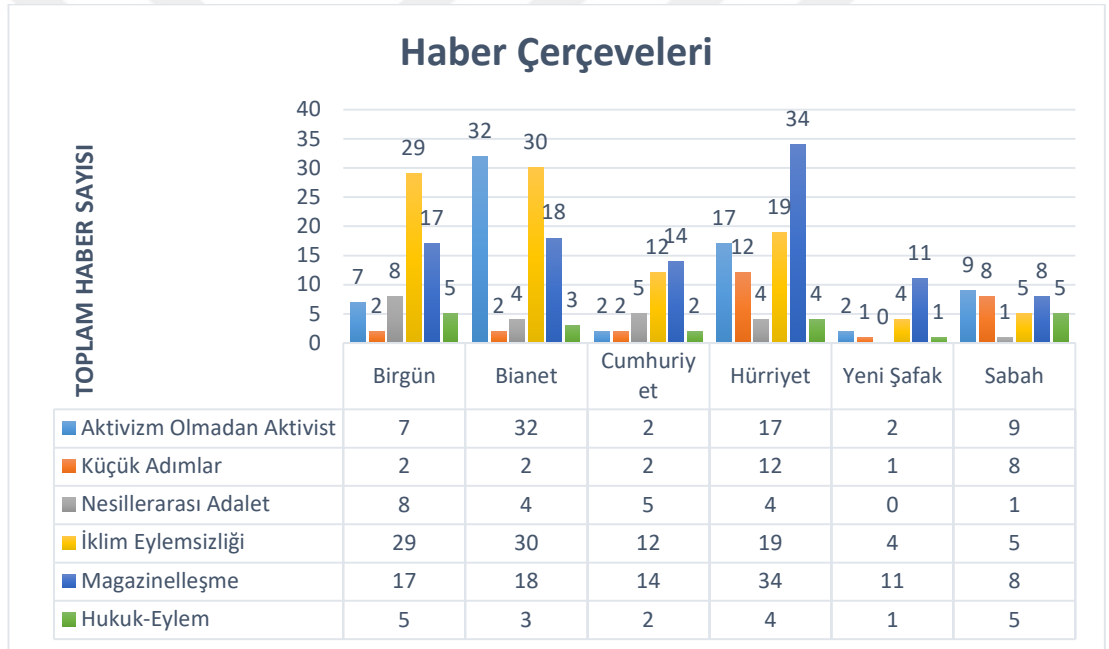
Araştırma sonuçları iklim aktivizmini konu alan haberlerde iklim aktivistlerinin (n=191) haberde konuşan en baskın aktör olduğunu göstermektedir. İklım aktivistlerini 29 haberde temel aktör olan siyasetçiler takip ederken 24 haberde STK'lar ve 11 haberde yerel yöneticiler haberde konuşan aktör olarak kodlanmıştır. Sese erişimi gösteren bu veriler Türkiye medyasında iklim aktivistlerinin en avantajlı pozisyona sahip aktör olduğunu işaret etmektedir.

İklım problemini yaygınlaştırma çabasında bu aktörlerin daha baskın olması haberlerin tonunu da etkilemiş ve hareket çok büyük oranda olumlu bir bağlamda ele alınmıştır. Fakat toplamda 61 haber sesi aktarılan hiçbir aktör bulunmadığından ötürü “yok” olarak kodlanmıştır ve bu durumun haberlerde gözlemlenen bağlamsızlık probleminin hem nedeni hem de sonucu olduğu belirtilmelidir.

Araştırmanın buradan sonraki kısmında ise çerçeveleme kuramının iddialarından hareketle temel haber çerçeveleri analiz edilecektir. Bu bağlamda araştırmanın sonucunda 6 temel haber çerçevesi belirlenmiş ve bunlar “aktivizm olmadan aktivist çerçevesi”, “küçük adımlar çerçevesi”, “nesiller arası adalet çerçevesi”, “iklim acil durumu çerçevesi”, “magazinelleşme çerçevesi” ve “hukuk-eylem” çerçevesi şeklinde kodlanmıştır. Bu aşamada öncelikle bu çerçevelerin gazeteler bazında dağılımı belirtilecektir. Sonrasında haber çerçevelerinin yıl içinde

geçirdiği dönüşüme göz atılacaktır. Bir sonraki adımda bu çerçevelerin özelliklerini temsil ettiği düşünülen cümleler ve görseller aracılığıyla nitel analizin sonuçları paylaşılacaktır.

Araştırmanın sonuçlarına göre Hürriyet gazetesinin 90 haberinden 34’ü, Bianet’in 89 haberinden 18’i, BirGün’ün 68 haberinden 17’si, Cumhuriyet’in 37 haberinden 14’ü, Yeni Şafak’ın 19 haberinden 11’i ve Sabah’ın 36 haberinden 8’i “magazinselleşme” çerçevesi içinde kodlanmıştır. Toplamda 102 haberin yer aldığı çerçevedeki bu veriler gazetelerin sahiplik yapısı ve ideolojik eğilimlerinden bağımsız olarak iklim hareketinin magazinsel bir şekilde haberleştirildiğini ve hareketi politik bağlamından kopardığına işaret etmektedir.

Tablo 3.6: Haber Çerçeveleri (Küresel İklim Hareketi Haberleri)

“İklim eylemsizliği” çerçevesi haber analizi sonucunda 99 haberle en çok haberin kodlandığı ikinci haber çerçevesini oluşturmuştur. Sıklıkla iklim krizi hakkında uyarıcı (alarmist) bir dilin kullanıldığı, iklim probleminin diplomatikleştirildiği ve bilimselleştirildiği bu çerçevede politikacıların iklim krizi konusunda yetersiz kalması eleştirilmektedir. Bianet’in 30, BirGün’ün 29, Hürriyet’in 19, Cumhuriyet’in 12, Sabah’ın 5 ve Yeni Şafak’ın 4 haberi bu çerçeve içinde kodlanmaktadır.

“Aktivizm olmadan aktivist” çerçevesi haber analizi sonucunda en çok haberin kodlandığı üçüncü haber çerçevesini oluşturmuştur. 69 haberin bulunduğu bu çerçevede iklim aktivizmini bir konser etkinliği ve spor müsabakası gibi katılımcı sayısı ve eylemin nerede gerçekleştiği gibi detaylara odaklanması nedeniyle aktivizmin politik bağlamının en zayıf olduğu çerçevelerden biridir. Bianet’in 32, Hürriyet’in 17, Sabah’ın 9, Birgün’ün 7, Cumhuriyet ve Yeni Şafak’ın 2’ser haberi bu çerçeve içinde kodlanmıştır.

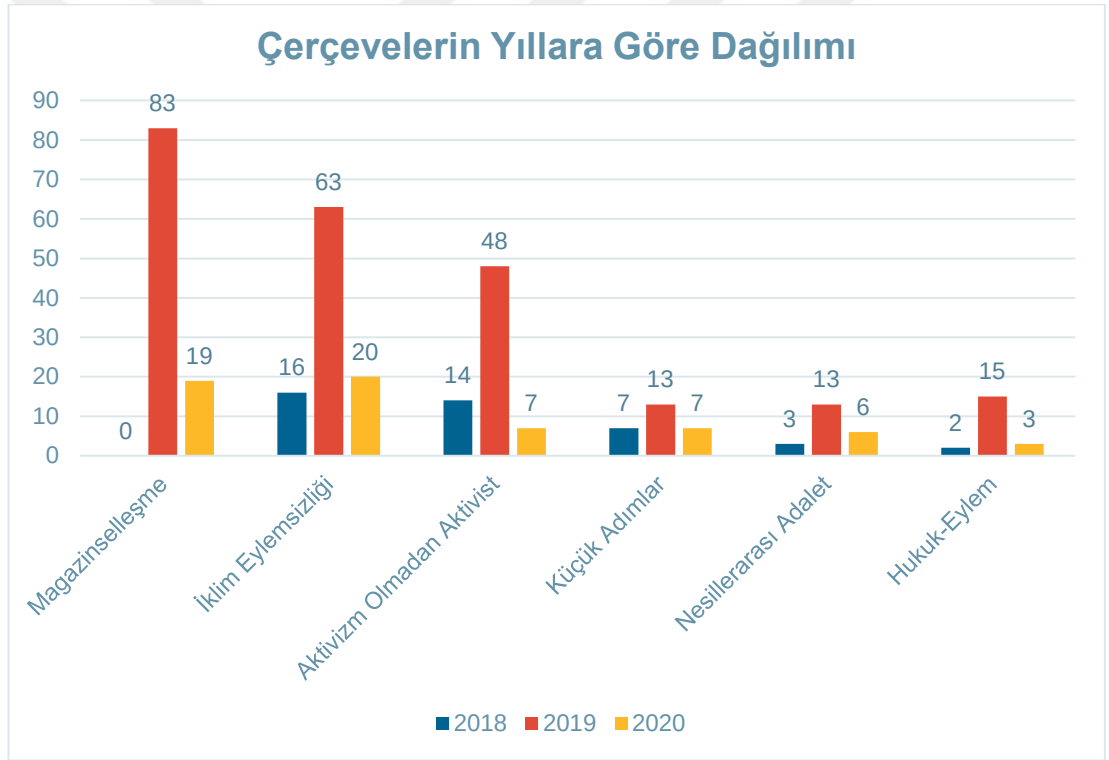
“Küçük adımlar” çerçevesi toplamda 27 haber bulunmaktadır. İklim krizinin bireyselleştirilerek ahlakiletirdiği bu çerçevede, diğer çerçevelerde de olduğu gibi, problemin sınıfsal, ekonomi-politik ve tarihsel boyutları hiç ele alınmayarak kişilerin bireysel olarak yapabileceği aktivitelere odaklanılmaktadır. Hürriyet’in 12, Sabah’ın 8, BirGün, Bianet ve Cumhuriyet’in 2, Yeni Şafak’ın ise 1 haberi bu çerçeve altında kodlanmıştır.

“Nesillerarası adalet” çerçevesi 22 haberle en az haberin kodlandığı iki çerçeveden biridir. Bu çerçevede iklim krizi sorumsuz “geçmiş jenerasyonlar” ve “büyükler” ile iklim krizi nedeniyle geleceği tehlike altında olan gençler arasındaki çatışma gözlemlenmektedir. “İklim eylemsizliği” çerçevesinde olduğu gibi uyarıcı dilin, diplomatikleştirmenin ve bilimselleştirmenin iklim krizi hakkında konuşurken en meşru dili oluşturduğu bu çerçevede homojen bir nesil temsili bulunmakta ve problem sadece “büyükler ve küçükler” arasındaki bir mücadeleye indirgenerek sınıfsal boyut ihmal edilmektedir. BirGün’ün 8, Cumhuriyet’in 5, Bianet ve Hürriyet’in 4, Sabah’ın 1 haberi bu kategori içinde kodlanırken, Yeni Şafak’ın haberlerinde nesillerarası adalet çerçevesi bulunmamaktadır.

“Hukuk-eylem” çerçevesi araştırma sonucunda 20 haberle en az haberin kodlandığı haber çerçevesini oluşturmaktadır. Eylemlere bakışın genel olarak olumlu olması anlamına da geldiği için bir yanıla olumlu bir şekilde değerlendirilebilecek bu olgu “nesillerarası adalet” çerçevesiyle neredeyse aynı sayıda habere sahip olması nedeniyle üzerinde düşünülmesi gereken bir veri sunmaktadır. Özellikle hükümete yakın medyada daha olumsuz tonların yer aldığı bu çerçevede iklim aktivizmine ilişkin hiçbir argüman bulunmazken eylemler polisiye bir eylem şeklinde çerçevelenmiştir. Araştırmanın sonucunda. Birgün ve Sabah’ın 5, Hürriyet’in 4, Bianet’in 3, Cumhuriyet’in 2, Yeni Şafak’ın 1 haberi bu çerçeve içinde kodlanmıştır.

Bu haber çerçevelerinin hepsi iklim krizini bağlamından kopardığı ve iklim aktivistleri aracılığıyla ifade edilebilecek değerlerin imkanını sınırladığı için iklim krizinin ve aktivizminin depolitizasyonuna yol açmaktadır. “İklim krizinin depolitizasyonu” bölümündeki iddiaların çoğu bu haber çerçeveleri içinde söylemsel olarak yer almaktadır. İklim adaletine ilişkin söylemlerin hiç bulunmadığı veya dar bir bağlamda değerlendirildiği bu çerçevelerde çatışmalı bir söylem tarzına rastlanmamıştır.

Araştırmada analiz edilen bir diğer unsur haber çerçevelerinin yıllara göre dağılımı olmuştur. Analiz sonucunda haber sayısındaki düşüşle paralel bir şekilde çerçevelerdeki haberlerdeki sayısının da değişiklik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3.7: Çerçevelerin Yıllara Göre Dağılımı (Küresel İklim Hareketi Haberleri)

Buradan hareketle “magazinselleşme” çerçevesinde 2018 yılında hiç haber yer almazken 2019 yılında bu sayı 83’e çıkmış, 2020 yılında ise haber sayısı 19’a düşmüştür. “İklim eylemsizliği” çerçevesi de benzer bir trendi izlemektedir. 2018 yılında 16 haberin kodlandığı bu çerçevedeki haber sayısı 2019 yılında 63’e yükselmiş, 2020 yılında ise 20’ye düşmüştür. “Aktivizm olmadan aktivist” çerçevesinde 2018 yılında 14 haber bulunurken bu sayı 2019’da 48’e çıkmış, 2020 yılında ise 7’ye

düşmüştür. Benzer bir eğilim “küçük adımlar” çerçevesinde de gözlemlenmiş, 2018 yılında 7 haber kodlanan bu çerçevede 2019 yılında 13, 2020 yılında ise 7 haber yer almıştır. “Nesillerarası adalet” çerçevesinin de 2018 yılındaki haber sayısı diğer çerçevelerle benzer bir eğilime sahip olarak 3’ten 13’e yükselmiş, 2020 yılında ise 6’ya düşmüştür. “Hukuk-eylem” çerçevesinin de 2 haberi 2018 yılında, 15 haberi 2019 yılında ve 3 haberi 2020 yılındadır. Böylece, eleştirilecek noktalarına karşın, bütün çerçevelerde bulunan iddia gruplarının haber sayısındaki keskin düşüşle birlikte medyanın gündeminden düşmüştür. Bu veri medyadaki kaynak bağımlılığı sorununun haber çerçevelerini hem niceliksel hem de niteliksel olarak etkilediğine yönelik bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

3.2.1.1. Magazinselleşme Çerçevesi

Bu haber çerçevesi 6 gazetede en yaygın bulunan çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu haber çerçevesi içine dahil edilen haberlerde iklim krizinin kendisi, sorumluları, suçlamaları ve iddiaları neredeyse hiç bulunmamaktadır. İklim hareketi politik bağlamından tamamen kopararak bireyler hakkında konuşulan bir eyleme dönüşmüştür. Haber çerçevesinin ana aktörü metinsel ve görsel olarak Greta Thunberg’tir ve bu nedenle çerçeve “Greta Thunberg’in Magazinselleşmesi” olarak da değerlendirilebilir.

Aktivistler aracılığıyla iklim krizinin nedenlerindense yarattığı olumsuz sonuçlara vurgu yapılan bu çerçevede iklim aktivistlerinin aldıkları ödüllerin ön planda olduğu görülmektedir. Harekete yönelik bu olumlu çerçeveleme ise hareketin yaratmaya çalıştığı çatışmalı siyaset alanına ket vurmaktadır. Gazetecilik pratiklerinin iklim hareketini bir nevi sessiz bir şekilde onayladıkları şeklinde yorumlanabilecek bu durum hareketin çatışmacı söylemsel pratiği ve kolektif eylem çerçevelerinin görünmez kılınmasına yol açmakta ve hareketi tarihsel bağlamından koparmaktadır. Greta Thunberg ağırlıklı olmak üzere Türkiye’deki iklim aktivistlerinin de dahil olduğu bu çerçeve iklim krizini, sorumlularını ve sonuçlarını, yarattığı eşitsizlikleri ve verili düzenin bundaki sorumluluğunu haber çerçevelerinden silikleştirmektedir. Siyasi söylemler yerine iklim aktivizminin bir ödül alma eylemi olarak çerçeveselenmesi, iklim adaleti hareketini eylemleri sayesinde ödül alan kişilerin

bulunduğu bir eylem tarzına dönüştürmektedir. Böylece kolektif bir hareket olan iklim eylemleri bireyselleştirilmekte ve haberlerdeki ödül vurgusuyla iklim aktivistleri aracılığıyla dile getirilebilecek eleştirilerin önü tıkanmaktadır.

Hürriyet'in "*Genç Atlas'a çevreci ödülü*" (Hürriyet, 21.05.2020) başlıklı haberinde aktivistlerin mücadele ettikleri kurum ve aktörlerdense verilen ödülün kendisine odaklanılmıştır. Haberin ilk paragrafındaki "*Ödül 2012 yılından bu yana doğayı korumaya yönelik davranış değişikliklerine ilham veren öncülere veriliyor*" cümlesi ve "*Tören internet üzerinden gerçekleşti*" alt başlığıyla bu durum pekiştirilmiştir. Aktivizmin temel amacının "*iklim krizine farkındalığı artırmak*" olarak çerçevelendiği bu haberde ödülü alan iklim aktivistinin "*ne yaptığına*" "*ne amaçla*" yaptığından "*iklim konusunda çalışan kişilerle haftalık röportajlar yapıyor, yazılar yazıyor ve çevre konusunda radyo programı hazırlayıp sunuyor*" cümlesiyle daha fazla vurgu yapılmıştır.

Hareketin bireyselleşmesi ve magazinelleşmesi olgusunun bir diğer örneği ise Greta Thunberg'in sıklıkla biyografisi, derslerdeki durumu, psikolojisi ve sağlık durumu gibi unsurların öne çıkarılmasıdır. Hareketin ve aktivistlerin neden ve hangi saiklerle iklim için grev yaptıklarına dair hiçbir ard alan bilgisinin bulunmadığı bu haberlerde küresel iklim hareketinin politik hedefleri silinmiştir. Geriye ise aktörler hakkında konuşulan banal bir söylem kalmıştır. Yeni Şafak'ın "*121 yıllık fotoğraftaki benzerlik görenleri şaşırtıyor*" (Yeni Şafak, 21.11.2019) başlıklı haberi, Washington Üniversitesi'nde 121 yıl önce çekilen bir fotoğrafta yer alan bir kişinin Thunberg'e benzemesini haberleştirmiştir. Greta Thunberg'in eylemlerine yer verilmediği bu haberin son cümlesinde ise "*fotoğrafta yer alan kız çocuğunun Thunberg'e benzemesi sosyal medya üzerinde en çok konuşulan konular arasında yer aldı*" vurgusuyla Thunberg'in çatışmalı söylemsel pratiği görmezden gelinmiştir.

Görsel 3.1: Greta Thunberg Magazinselleşme-1

Kaynak: <https://www.yenisafak.com/dunya/121-yillik-fotograftaki-benzerlik-gorenleri-sasirtiyor-3515157>

Bu duruma verilebilecek bir diğer örneğe Greta Thunberg'in babasının Thunberg hakkında "endişeli" olduğuna yönelik cümlesinin manşete taşınmasıdır. Cumhuriyet'in "*Greta Thunberg'in babası: Kızım mutlu ama ben onun için endişeliyim*" başlıklı haberinin alt başlığı "*Okulunu bırakarak dünya çapında iklim değişikliğiyle mücadele kampanyasının bayraktarlığını yapan 16 yaşındaki Greta Thunberg'in babası, kızı adına kaygılı olduğunu söylüyor*" cümlesiyle aktivizmin kendisinden eylemciler hakkında konuşulan bir olaya indirgemıştır. "*Babasının kaygıları neler?*" alt başlığının altında Thunberg'in babasının okul boykotu yaptığı sırada yaşadıkları endişeli durum vurgulanmıştır. Haberin son paragrafında bulunan "*Babası, 'Dansediyor, gülüyor, çok güzel zaman geçiriyoruz. Bence çok iyi durumda' diyor*" cümlesiyle Thunberg'in söylemleri görünmez kılınmıştır.

Sabah gazetesi de "*Paylaşımı tartışma yarattı! Trende yer bulamayan Greta Thunberg'in birinci sınıf bileti olduğu ortaya çıktı*" (Sabah, 17.12.2019) başlıklı haberinde Almanya'dan İsveç'e seyahat eden Thunberg'in "*trende oturacak yer bulamadığını*" söyleyen aktivistin "*trene son anda yetiştiğini ve bu sebeple oturacak yer bulamadığını savundu*"ğunu haberin alt manşetinde öne çıkarmıştır. Demiryolu şirketiyle Thunberg'in cevaplarına yer verilen haberin son cümlesinde ise "*Greta'nın bu yanıtı sosyal medya kullanıcılarını ikna etmeyi başaramadı. Çok sayıda kullanıcı 16 yaşındaki iklim aktivistini iki yüzü olmakla suçladı.*" vurgusu yapılarak Thunberg'in itibarsızlaştırılması gerçekleştirilmektedir.

Görsel 3.2: Greta Thunberg Magazinselleşme-2

Kaynak: <https://www.sabah.com.tr/dunya/2019/12/17/paylasimi-tartisma-yaratti-trende-yer-bulamayan-greta-thunbergin-birinci-sinif-bileti-oldugu-ortaya-cikti>

Thunberg'in medya tarafından aşırı kişiselleştirilmesinin bir diğer göze çarpan örneği ise Hürriyet'in "Sözleri şok etkisi yaratmıştı! Köprüde kan donduran görüntü" (Hürriyet, 08.10.2019) başlıklı haberinde Thunberg'in temsili bir kuklasının İtalya'da bir köprüye asılması ve bunun "İsveçli iklim aktivisti Greta Thunberg'i hedef alan eylem kan dondurdu" alt başlığıyla servis edilmesidir. Böylece Thunberg'in sembolü olduğu iklim hareketi oldukça sansasyonel bir tonda haberleştirilmektedir.

Görsel 3.3. : Greta Thunberg Magazinselleşme-3

Kaynak: <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-greta-thunberg-italyada-asildi-41346176>

İklim aktivizminin magazinselleşmesine neden olan bir diğer önemli etken Greta Thunberg ile siyasetçiler arasındaki atışmaların ön plana çıkarılmasıdır. Thunberg'in Donald Trump, Jair Bolsonaro ve Vladimir Putin gibi siyasetçilerle olan karşılıklı suçlamaları iklim aktivizminin burjuva siyaset anlayışına getirdiği kökten eleştirileri görünmez kılmaktadır. Bunun yerine siyasetçilerin Thunberg'e ithafen söyledikleri küçük düşürücü ve kötüleyici cümleler haber değeri taşımaktadır. Thunberg'in aşırı kişiselleştirilmesiyle doğrudan alakalı olan bu olgu ekolojik krizlere yol açan kapitalist toplum yapısına alternatif bir gelecek sunma iddiasındaki bir isyan hareketinin popülist liderlerin siyaset malzemesine dönüşmesine yol açmaktadır. Böylece, iklim krizinin nedenleri, sonuçları ve aktivizmin genel bağlamıyla alakalı hiçbir bilginin bulunmadığı bu haberler statükonun korunmasına neden olmaktadır.

Bianet'in "*Trump Tekrar Greta'ya Yüklendi: Öfke Kontrolü Problemi Var*" (Bianet, 12.12.2019) başlıklı haberi iklim aktivizminin demeçlerle nasıl bağlamsızlaştırıldığına örnektir. "*Yılın kişisi olması çok saçma*" alt başlığını da öne çıkaran Bianet eski ABD Başkanı Donald Trump'ın "*TIME tarafından yılın kişisi seçilmesi için 'çok saçma, o önce öfke kontrolü üzerine çalışmalı' dedi*" cümlesini alt manşetine taşımıştır. Greta Thunberg'in sesinin duyulmadığı bu haberde Trump'un Thunberg hakkında geçmişte söylediği "*Önünde parlak ve harika bir gelecek uzanan çok mutlu bir genç kıza benziyor. Bunu görmek harika!*" ifadelerine de yer verilmiş, haberin son cümlesinde de "*çok saçma. Greta asıl 'Öfke kontrol problemi' üzerine çalışmalı, sonra da bir arkadaşla iyi bir eski moda filme gitmeli! Rahatla Greta, rahatla!*" cümlelerine yer verilmesiyle aktivistlerin iklim adaletsizliğine ilişkin iddialarının politik bağlamın dışına itilmesine neden olmuştur.

Yeni Şafak'ın "*Putin'den Greta'ya yanıt: Afrika'daki insanlar İsveç'teki gibi yaşamak istiyor*" (Yeni Şafak, 03.10.2019) başlıklı haberin alt manşetinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in "*BM İklim Zirvesi'nde konuşan 16 yaşındaki Greta Thunberg'in yaptığı açıklamaların kendisini etkilemediği*" öne çıkarılmış ve Putin'in "*Birileri Greta'ya modern dünyanın nasıl karmaşık ve farklı bir yer olmadığını öğretmemiş. Afrika ve Asya'daki insanların İsveç'teki gibi yaşamak istediğini anlatmamışlar*" cümlesine yer verilmiştir. Böylece küresel iklim hareketi bir siyasetçi ve iklim aktivisti arasındaki kişisel çatışmalara indirgenmiştir, makro mikronun lehine terk edilmiştir.

YeniSafak

Görsel 3.4: Greta Thunberg Mazaginselleşme-4

Kaynak: <https://www.yenisafak.com/dunya/putinden-gretaya-yanit-afrikadaki-insanlar-isvecteki-gibi-yasamak-istiyor-3508835>

BirGün'ün “İngiliz sunucu Jeremy Clarkson, Greta'yı hedef aldı: Kapa çeneni ve okula dön” (BirGün, 05.12.2019) başlıklı haberinin alt manşetinde ise Clarkson'un “iklim aktivisti Greta Thunberg'e ‘deli ve tehlikeli’ yorumunu yaptı” cümlesiyle Thunberg'in haber söylemleriyle marjinalleştirilmektedir. Greta'nın sesinin olmadığı bu haberde televizyon sunucusunun Thunberg'i hedef olarak geçmişte söylediği “O deli ve tehlikeli ve aptallığıyla küçük çocukların uykusuz geceler geçirmesine yol açıyor. Bence okula geri dönmeli ve çenesini kapatmalı”, “budala aptal” ve “etrafta koşturup ‘hepimiz öleceğiz’ naraları atan huysuz İsveçli” gibi nitelendirmelerin olduğu cümleler iklim hareketini bireyselleştirip bir magazin malzemesi haline dönüştürürken Thunberg'in ABD'ye yelkenliyle giderek gerçekleştirdiği aktivizmi de “Yelkenliyle okyanus aşarak bir şey başarılamaz” cümlesiyle bastırılmaktadır. Haberin son paragrafındaki “uzun bir süre küresel ısınmaya dair tüm bilimsel verilere karşı çıkan Jeremy Clarkson, Asya'nın güneydoğusunda yaptığı çekimlerin ardından fikrini değıştirdiğini söylemişti. ‘Top Gear’ adlı programıyla tanınan Jeremy Clarkson yapımcısıyla kavga etmesinin ardından 2015 yılında çalıştığı BBC'den kovulmuştu.” cümleleriyle de iklim aktivizmi aracılığıyla ifade edilebilecek iddiaların önü tıkanmıştır.

Sonuç olarak “magazinselleşme” çerçevesindeki haberler hareketin bireyselleştirilmesi ve bağlamsızlaştırılması aracılığıyla gitgide büyüyen bir toplumsal

hareket olan küresel iklim hareketi medyada magazinsel boyutları ön plana çıkan ve söylemleri medya tarafından ehlileştirilmiş bir izlenceye dönüşmüştür.

3.2.1.2. Homojen Risk Çerçevesi

“İklim eylemsizliği” çerçevesi içindeki haberlerde yer alan söylemler iklim krizinin olumsuz sonuçlarının vurgulanması ve konu hakkında gerekli adımları atmayan siyasetçilerin eleştirilmesine odaklanmaktadır. Bu haber çerçevesinde iklim değişikliğine neden olan sistemsal sorun veya faktörlerden ziyade iklim krizinin neden olduğu ve/veya olacağı olumsuz durumlar öne çıkmaktadır. İklim kriziyle diğer sosyal problemler arasındaki bağın kurulmadığı bu çerçevede “*farkındalık yaratma doksası*” (Comby, 2015) kendisini soyut, ne olduğu hiç bahsedilmeyen veya satır arasında belirtilen bir “somut adımlar atma” ve “iklim krizine karşı dikkat çekme”yi hedefleyen söylemlerle açığa çıkmaktadır. Böylece haberlerde farkındalık yaratma çabasının kendisi farkındalık yaratılmak istenen konunun önüne geçmekte ve bu çaba bir nihai hedefmiş gibi temsil edilmektedir.

Sabah’ın “*Yeni Zelandalı on binlerce çevreci sokaklara indi*” (Sabah, 27.09.2019) başlıklı haberinin alt manşetinde “*küresel iklim değişikliğine dikkat çekmek isteyen öğrencilerin okula gitmeyerek düzenlediği ‘İklim İçin Okul Grevi’ne on binlerce çevreci destek verdi*” cümlesi öne çıkarılmıştır. Haberde hareketin son paragrafta bulunan çözüm çerçevesi “*hükümetten iklim değişikliği konusunda acil durum ilan etmesi*” olarak belirtilmiş, akabindeki cümlede ise “*ekonominin yenilenebilir kaynaklardan oluşturulmaya başlanması yönünde çağrıda bulundu*” vurgusu yapılmıştır. Böylece iklim aktivistlerinin meşruiyetini sorguladığı siyasetçiler burada iklim krizinin “çözülmesi” için gerekli olan enerji değişikliğinin gerçekleştirilmesinden sorumlu olan aktörlere dönüşmüştür. Bu çerçeve mücadele edilen aktörlerin isimlerini “*iklim değişikliğine karşı dikkat çekme*” söylemiyle silikleştirirken yeni bir dünya inşa etmek için bir ütopya inşası yerineyse “yeşil ekonomi”ye güvenin bir temsili olarak “yenilenebilir kaynaklar”ı dikkat çekilmiştir.

Hürriyet’in “*Belediye başkanları ve gönüllüler ‘iklim krizi’ne dikkat çekti*” (Hürriyet, 09.09.2018) başlıklı haberinde de önce çıkarılan unsur nüansların kayıp olduğu bir iklim krizine dikkat çekme söylemidir. Haberin alt manşetinde

“yaşanmakta olan iklim krizi hakkında çözümler üretmeleri için yerel yönetimlere çağrıda bulunan” cümlesiyle belediyelerin iklim krizindeki sorumluluğuna vurgu yapılmıştır. “Kadıköy Belediye Başkanı’ndan Paris İklim Anlaşması Vurgusu” alt başlığıyla diplomatik süreçlerin önemi vurgulandığı bu haberde

“Çevre ile ilgili sorunların bir ilçe ya da ülke ölçeğinde çözülme şansı yok. Ne kadar gayret edersek edelim, bunun evrensel ölçekte olmasını sağlamak zorundayız. Bir kirlilik yarattığınızda bu diğer ülkelerin havasını, suyunu etkiliyor. Bu nedenle bireysel anlamda, mahalle ölçeğinde yapılan eylemler dahi çok önemli.”

cümleleriyle sorunun “evrenselliğine” vurgu yapılarak bireysel ve yerel çözüm önerilerine dikkat çekilmiştir. Haberin son paragrafında bulunan ve “bir hayalimiz var” cümlesiyle sözlerine başlayan İzmir Belediye Başkanı Tunç Soyer’in cümleleri tırnak içine alınarak bu hayal “Seferihisar’ın tükettiği enerjiyi yenilenebilir enerji kaynaklarından üretmek. Yani güneşten, rüzgardan hatta deniz dalgasından bu enerjiyi üretmek istiyoruz. Bu hayal imkansız değil, gerçekleşeceğini bildiğimiz bir hayal ve biz yavaş yavaş oraya doğru yol alıyoruz” cümleleriyle tanımlanmıştır. Böylece siyasetçilerin dahil olduğu ve iklim hareketine destek verdiği bir eylemde iklim krizi “ekolojik modernizasyon paradigması” bölümünde tartışılan çözüm önerileri dahilinde ele alınmıştır. İklim krizine neden olan faktörlere referans verilmediği bu haberin nihayetinde farkındalık yarattığı temel unsur yenilenebilir enerjiler olmuştur.

Görsel 3.5: İklim İçin Ses Ver

Kaynak: <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/belediye-baskanlari-ve-gonulluler-iklim-krizine-dikkat-cekti-40950899>

BirGün'ün "20 Eylül'de 'Ya Sıfır Karbon, Ya Sıfır Gelecek" (BirGün, 05.08.2019) başlıklı haberinde gazeteciler iklim krizinin aciliyetini "Kaybedecek bir saniyemiz yok!" ve "İklim Acil Durumu hemen şimdi" sloganlarına yer verdikleri alt başlıklarla inşa etmişlerdir. "Thunberg'in akranları iklim krizine karşı somut adımların atılması talebiyle 'iklim grevine' çıkmıştı" cümlesiyle arka plan bilgisi olmayan bir "somut adımlar" söylemi pekiştirilirken hareketin motivasyonel çerçevesi "küresel ısınmayı 1,5 derece ile sınırlandırmak için kaybedecek 1 saniyenin bile olmadığı" vurgusuyla oluşturulmuştur. Hareketin sorumluluk çerçevesi de "biz" olarak inşa edilmiş ve bu olgu "İklim krizine karşı gerekli önlemleri almakta kaybettığımız her gün dünyada canlı türlerini ve yaşam alanlarını kalıcı olarak kaybediyoruz; gelecekte yaşanacak çok daha büyük kayıplara zemin hazırlıyoruz" cümlesiyle pekiştirilmiştir. Böylece iklim krizine neden olmayan ve önlem almayanlar öznesiz bir "biz" olarak tanımlanmıştır. Evrenselci söylemin bir yansıması olan bu suçlama çerçevesinin haberin geri kalanındaki amacını ise "Türkiye'deki karar alıcıların bir an önce iklim krizine karşı acil ve adil planlama yaparak 2030'a kadar sıfır karbonlu bir geleceğe yönelik somut adım atmaları" gerekliliği oluşturmaktadır. Paragrafın sonunda belirtilen bu "somut adımlar" ise "fosil yakıtlara dayalı yüksek karbon ekonomisinin adil geçiş yoluyla doğaya zarar vermeyen yenilenebilir enerji kaynaklarına kaydırılması, doğa dostu tarıma geçilmesi, kentsel planlamanın canlı yaşamını öne alacak şekilde kurgulanması, ormansızlaşmanın durdurulması" olarak tanımlanmıştır. Sermayenin fosil yakıtlardan yeşil ekonomiye kaydırılmasının talep edildiği bu çerçevede yeşil ekonomi sayesinde hangi toplumsal sınıfın lehine bir "adil geçiş" sağlaması gerektiğine dair herhangi bir argüman bulunmamaktadır. Böylece iklim krizi iklim aktivistleri tarafından olumsuz sonuçları öne çıkarılan, nihai hedefi bilimsel olarak belirlenmiş bir sıcaklık artışı hesabına dayanan ve bu hedefe ulaşmak için de ekolojik modernizasyon paradigmasındaki argümanların gerçekleştirilmesini savunan bir olguya dönüşerek çatışmacı söylemsel pratikleri bastırılmıştır.

Bianet'in "İstanbul'dan da İklim İçin Küresel Çocuk Ayaklanmasına Destek Var" (Bianet, 30.11.2018) başlıklı haberin alt manşetinde de "iklim değişikliği konusunda daha çok yapılması isteği"ne yönelik eylem motivasyonu ön plana çıkarılmıştır. Etkinliğinin amacı "Yenilenebilir enerji ve iklim değişikliğine erken yaşta duyarlılık kazandırmak" olarak tanımlanırken öğrencilerin hazırladığı pankartlardaki "Gezegimizi geleceği için yenilenebilir enerji kaynakları", "Sera gazını azalt atmosferi rahatlat", "Güneşe merhaba, fosile elveda", "Alternatifi fark et,

fosili terk et", "Kara kömür, kara dünya" gibi söylemleri ön plana çıkarmıştır. Böylece teknolojik çözüm önerilerinin ideolojik eğilimlerinden bağımsız olarak haber söylemlerinde hegemonik oldukları gözlemlenmektedir.

Görsel 3.6: İklim İçin Küresel Çocuk Ayaklanması

Kaynak: <https://bianet.org/bianet/cocuk/203084-istanbul-dan-da-iklim-icin-kuresel-cocuk-ayaklanmasina-destek-var>

Haberlerde iklim aktivistlerinin "iklim değişikliği" ve "artan karbondioksit oranlarına" karşı mücadele etmeleri kolektif eylem çerçevelerinin de bilimsel söylemler tarafından etkilenmesi sonucunu doğurmaktadır. Özellikle IPCC'nin 2018 yılında yayımlanmış olduğu son rapordaki sonuçlardan hareketle aktivistlerin küresel ısınmayı "1.5 derecede" durdurmak için "12 yılımız kaldı" sloganları haberlerdeki alarmist söylemi oluşturmaktadır. Bianet'in "İklim İçin Okul Grevi'ne Ayvalık'ta Toplu Katılım: Gelecek Şu An Ne Yaptığımıza Bağlı" (Bianet, 10.05.2019) başlıklı haberinde "Ege Edman: Hepimiz harekete geçmeliyiz" ve "Deniz Çevikuş: Yokoluş sırası insanlara da gelecek" alt başlıklarının da işaret ettiği gibi hareketin temel motivasyonu yaşanacak felaketlere karşı "hep birlikte" harekete geçmektir. Uzmanların "bilim insanları rapor üzerine rapor yayınlayarak içinde bulunduğumuz sistemi acilen değiştirmemiz gerektiğini söylüyor" cümlesiyle eylemin meşruiyetini sağlayan aktörlere dönüştüğü çerçevenin hedef alınan kitlesi ise "peki hükümetler bu çöküşe engel olacak önlemler almak için ne bekliyorlar?" cümlesiyle siyasetçiler olmaktadır. Buna karşın "iklim krizi bir gerçek" cümlesiyle durumun ciddiyeti vurgulanırken krize yönelik çözümün siyasetçilerin liderliğinde "herkesin" fedakarlıkta bulunmasıyla gerçekleştirilebileceğinin altı çizilmektedir:

“Yakın gelecekte yaşayacaklarımız şimdi ne yaptığımıza bağlı. Hepimiz değişmeliyiz! Hepimiz harekete geçmeliyiz! Şimdi yöneticiler için bu değişime öncü olma zamanı.” (Bianet, 10.05.2019)

Böylece gazetecilik pratikleri iklim krizine neden olan küresel kapitalizmi problem çerçevesinde görünmez kılmakta ve onu “siyasetçilerin önderliğinde” yeniden fakat “sürdürülebilir” bir şekilde yeniden inşa etmeye davet etmektedir. Böylece suçlanan aktörler kendilerine meşruiyet alanı bulmaktadırlar. Aynı haberin “Ayvalık Belediye Başkanı: İklim, önceliğimiz olacak” alt başlığı da eylemcilerle siyaset kurumu arasında bir konsensüs oluşturarak sistem karşıtı söylemlerin dolaşımına ket vurmaktadır. Bu uzlaşının inşa edildiği bir diğer nokta ise Paris İklim Anlaşması çerçevesinde yaygınlaşan 1.5 derece söylemidir.

“Bilim insanları küresel ısınma seviyesini azaltmak için daha sıkı önlemler alınması gerektiğini söylüyor. 2017'de yaklaşık 200 ülke tarafından imzalanan Paris İklim Anlaşması, küresel ısınmanın sanayileşme öncesi ortalama hava sıcaklığı seviyesinin 2 santigrat derecenin altında tutulması ve en fazla 1,5 santigrat derece olarak gerçekleşmesi için ülkelerin çaba göstermesi hedefi koymuştu. Birleşmiş Milletler ise iklim değişikliğinin yol açacağı felaketleri sınırlamak için sadece 12 yıl gibi kısa bir sürenin olduğu uyarısı yapmıştı.” (Hürriyet, 15.03.2019).

Görsel 3.7: İklim Değişikliğine Karşı

Kaynak: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/okulu-asan-binlerce-ogrenci-iklim-degisikligine-karsi-dunya-capinda-sokakta-41150531>

Uyarıcı söylemlerle doğrudan ilintili olan bu sorun tanımlaması, iklim kriziyle mücadeleyi bir hayatta kalma mücadelesi olarak çerçevelemektedir. Fakat farklı ısınma derecelerinin dünyanın farklı coğrafyalarında nasıl etki edeceğinin hiçbir haberde tartışılmadığı bu çerçevede Küresel Kuzey'deki siyasetçiler tarafından çerçevelenmiş iklim politikalarının yetersizliği vurgulanmaktadır. İklim krizinin mevcut halinde dahi türlerin hızlıca yok olması veya iklim krizine en az etki eden grupların şimdiden probleminden derin bir şekilde etkilendiği gerçeğine rağmen iklim krizinin çözümü mevcut haliyle iklim krizini çözmekten oldukça uzak anlaşmalara bırakmaktadır. Derece hesaplarıyla “evrensel” bir politika uygulanması ise teknokratik bir kolektif eylem çerçevesinin sonucunda gerçekleşmektedir. Böylece haberde konuşan aktörler aktivistler olmasına karşın onların sorun tanımlamaları ana akım siyaset anlayışından doğrudan etkilenmekte ve bu durum söylenebilecek yeni sözlerin önüne ket vurmaktadır. Siyasetçilerin iklim değişikliğine yönelik almadıkları önlemler eleştirilirken 2050 yılına kadar başarılması planlanan karbon salımını durdurma planlarının aynı ana akım siyaset alanı içerisinde bulunan aktörler tarafından başarılabileceğine yönelik bir inanış bulunmaktadır. “12 yılımız kaldı” uyarıcı söyleminin baskın olduğu bu çerçevede sorun karbondioksit salımı olarak çerçevelendiği için çözüm de yenilenebilir enerjiler ve hükümetlerin uzmanlar eliyle alacağı kararlar sayesinde çözülebileceği varsayılmaktadır. UNFCCC veya AB'nin yeşil politikalarını iklim krizinin çözümü yolunda tek meşru alternatif olarak temsil eden bu haber çerçevesi iklim krizi ile diğer sosyal problemler arasındaki bağı neredeyse hiç kurmamakta, en iyi ihtimalle, bunları birer kelimeyle geçiştirmektedir. Böylece sorun, Sabah'ın “Van'da ‘İklim Eylemi’ Kampanyası” (03.11.2020) başlıklı haberinin son paragrafında vurgulandığı gibi, yalnızca bir enerji problemiymiş gibi çerçevelenerek bu çapta bir enerji tüketimine neden olan kapitalist yaşam tarzı gündeme alınmamaktadır.

“Koronavirüs küresel salgını, sistemsel şokun küresel etkilerini gösteren ‘canlı’ bir deney olmuştur. Bundan çıkışın tek yolu yeşil yolun seçilmesidir. Hepimiz, artık ‘aynı tas aynı hamam’ anlayışıyla devam edemeyeceğimizi kabul etmek ve ‘Yeni Bir Yaşam İnşa Etmek’ için bir sonraki aşamaya geçmek zorundayız. 2050 yılına kadar 1,5°C'nin altında kalmak yeni yaşamın olmazsa olmazı ise, küresel amaçlar ve yeşil mutabakat da bunu inşa edecek yapı taşlarıdır. Bu fırtınada hepimiz sarsılıyorsak, tüm paydaşlar bu değişimi sahiplenmek ve bu krize karşı koymak zorundadır.” (Sabah, 03.11.2020).

Ayrıca protestoların ağırlıklı olarak Avrupa’da geçmesi Küresel Kuzey’deki aktivistlerin seslerin duyulmasına neden olmaktadır. Bianet’in 2 haberi dışında geri kalan tüm haberleri batılı ülkelerdeki aktivistlere ses vermekte, bu durum sadece belli görüşlere sahip ve bunları tekrar eden aktörlerin haberlere erişimini kolaylaştırırken dünyanın farklı coğrafyalarındaki iklim eylemlerindeki kişilerin sesleri duyulmamasına neden olmaktadır. Buna karşın haberlerde iklim krizi hakkında kullanılan “iklim krizini yaratan biziz” ve “hepimiz harekete geçmeliyiz” gibi evrenselci söylemler haber çerçevesindeki temel argümanları oluşturmaları nedeniyle bu çerçevenin iklim krizinin depolitizasyonu ile olan bağını güçlendirmektedir. Cumhuriyet’in “Barış ve İklim İçin” (28.08.2020) başlıklı haberinin son paragrafında bulunan uzun monolog, devletlerin mücadele pratiklerini bu depolitizasyonla ilintili bir şekilde çerçevelemektedir:

“Doğal kaynakları yoğun şekilde sömüren insani gelişim, iklim krizinin bu kadar hızlı ilerlemesinin nedeni. Bundan biz sorumluyuz ve bu konuda ciddi şekilde düşünmemiz gerekiyor. Çünkü bunun telafisi hiç kolay olmayacak. (...) Devletlerin iklim değişikliğiyle mücadele konusunda çok önemli rolü var. Temiz enerji kullanımı ve bu doğrultudaki endüstriyel yenilenme, daha etkin enerji kullanımı, teknolojik gelişim gibi doğru politikalarla bir şans yaratabiliriz. Yolculuğum sırasında elektrikli araçlar ve büyük güneş santralleri gördüm. Ağaç dikmek de havayı temizlemek için son derece basit bir teknik olabilir.” (Cumhuriyet, 28.08.2020).

Fakat yeniden kurulması inşa edilmesi istenen dünyanın nasıl bir dünya olacağı, bu dünyayı kimlerin inşa edeceği, “eski dünyanın” hangi unsurlarının geride bırakılacağı ve hangilerinin sürdürüleceğine yönelik somut vizyonlar haber çerçevelerinde eksiktir. Böylece iklim krizi nicelikselleştirilmiş bir eleştiri kültürünün hegemonyasında acilen “çözülmesi” gereken, son derece “acil” ve “hepimizi eşit derecede” ilgilendiren “küresel bir sorun” olarak inşa edilmektedir. İdeolojilerin silikleştiği ve toplumsal dezavantajlılık durumunun çerçevelere dahil edilmediği bu haberlerde iklim krizini depolitize eden dile yönelik önemli işaretler bulunmaktadır.

3.2.1.3. Aktivizm Olmadan Aktivist Çerçevesi

Bu çerçevenin ismi von Zabern ve Tulloch (2021) makalesinden ödünç alınmıştır. Von Zabern ve Tulloch’a göre iklim aktivistlerinin Alman medyasında depolitizasyonuna neden olan faktörlerden biri aktivistlerin haberlerde seslerinin garanti olması fakat seslerinin “apolitik kişisel tanıklıklar”a indirgenmesidir. Protestocuların politik bir aktör olarak yer almasının önündeki temel engel ise çoğunlukla nötr cümlelerinin aktarılması, suçlamaların ve taleplerinin ya tamamen eksik ya da oldukça hedefsiz ve soyut olmasıdır. Bu çalışmada “aktivizm için aktivist” çerçevesi hem von Zabern ve Tulloch’un kullandığı parametrelerden faydalanmakla birlikte buna yeni bir boyut daha eklemektedir. Buna göre “aktivizm için aktivist” çerçevesi iklim aktivizminin bir spor müsabakası veya konser etkinliği gibi haberleştirildiği haberler için kullanılmıştır. Bu kategorinin altına düşen haberlerin neredeyse hiçbirinde iklim krizinin nedeni, sonucu, etkileri, yarattığı riskler ve bunlar hakkında bir iddia ileri süren aktörler bulunmamaktadır. Haber çerçeveleri iklim eylemlerine katılan kişi sayısı, etkinliğin gerçekleştiği veya gerçekleşeceği yer ve tarih, protestoların nasıl organize edildiğine ilişkin detaylar etrafında şekillenmektedir. Bu durumun görülmediği haberlerde ise tehlikeli iklim değişikliği vurgusunun sıklıkla yapıldığı ve eylemlerin “iklim değişikliğine karşı farkındalık yaratmak” amacıyla gerçekleştirildiği ifade edilen bu haber çerçevesinde aktivistlerin çatışmalı söylemsel pratiklerini aktaran neredeyse hiçbir unsur yer almamaktadır. Bu anlamda “aktivizm için aktivist” çerçevesi içinde eylemlerin ne amaçla gerçekleştirildiği, neye karşı mücadele edildiği, karşı karşıya olunan sorunun yarattığı ve pekiştirdiği adaletsizlikler ve tüm bunların sosyal düzenle olan ilişkisinin görünmez kılınması çerçeveleme kuramının görmezden gelme, dışarıda bırakma, dikkate almama unsurlarıyla doğrudan alakalıdır. Sosyo-ekonomik, politik, kültürel vb. hiçbir detaya yer verilmeyen, iklim krizinin yalnızca adının geçtiği fakat herhangi bir bağlamın bulunmadığı bu haber çerçevesi iklim krizine neden olan sorumluların görünmez kılınması ve iklim aktivizmi aracılığıyla yaygınlaştırılabilecek yeni seslerin ve değerlerin haberler aracılığıyla dolaşıma sokulması önündeki büyük bir engeldir. Bu nedenle bu çerçeve “etkinlik çerçevesi” olarak da nitelendirilebilir.

Yeni Şafak’ın “*Hollanda’da iklim protestosu*” (Yeni Şafak, 08.09.2019) başlıklı haberi bu çerçevenin tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Haberin tamamını oluşturan

aşağıdaki bu paragrafta iklim aktivizmi bir konser hakkında haber yapılmış gibi bağlamlştırılmıştır. Hiçbir aktörün sesinin bulunmadığı, bu nedenle de kolektif eylem çerçevelerinin eksik kaldığı bu ve benzeri haberlerde iklim aktivizminin politik amaçları hakkında hiçbir bilgi edinilememektedir.

“Hollanda’da çeşitli sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle iklim protestoları kapsamında organize edilen gösteriye katılan çok sayıda gösterici, kentin merkez tren garı önünde toplandı. Her yaştan göstericiler, çevresinde Dünya Liman Günleri Festivali’nin bulunduğu Erasmus köprüsünden geçerek Wilhelmina Meydanı’na yürüdü. Hükümetin Rotterdam Limanı’ndaki iklim politikalarını eleştiren göstericiler, çevre kirliliğine dikkati çekerek, daha temiz bir dünya için limanın önemli bir rol oynaması gerektiği çağrısında bulundu.” (Yeni Şafak, 08.09.2019).

Görsel 3.8: Hollanda’da İklim Protestosu

Kaynak: <https://www.yenisafak.com/dunya/hollandada-iklim-protestosu-3505374>

Hareketin bağlamsızlaştırılma tarzı “aktivizm için aktivizm” çerçevesinin “magazinselleşme” çerçevesiyle organik bir ilişki içinde olmasına yol açmıştır. Bu çerçevede iklim aktivistlerinin kolektif eylem çerçevelerinin soyut, apolitik, iklim sorunuyla doğrudan alakalı olmadan haberleştirildiği görülmektedir. Bu nedenle iklim krizi hakkında nasıl konuşulduğu ve bunun nasıl çerçevelendiği de haberlerin depolitizasyonuna doğrudan etki etmektedir. Aşağıdaki örnek paragrafta aktivistler haberin ana aktörü olmalarına karşın haberleştirilen söylemler somut herhangi bir suçlama veya çözüm çerçevesine sahip değildir. Bianet’in “Z Kuşağı İklim Krizi İçin Lozan’da: Gelecek İçin Gülümse” başlıklı haberinin alt başlıklarını “Atlas ve Selin

Lozan'a trenle gitti", "Yemek kuyruğunda iklim şarkıları söylüyoruz", "Taleplerimizi tahta üzerinde tartışıyoruz", "Greta'ya gördüm, o da herkes gibi" ve "Türkiye adına burada olmak çok güzel" cümleleri oluşturmaktadır. Aktivizmin gündelik hayatına yer verilen bu ve benzeri haberler aracılığıyla hareket olumlu bir tonda haberleştirilmekte fakat literatürde tartışılan konular neredeyse hiç gündeme getirilmemektedir. Böylece aktivistler herhangi bir aktivizm ve politik eylem içinde olmadan, "apolitik kişisel tanıklıklar" (von Zabern ve Tulloch, 2021) aracılığıyla çerçevelenmektedir:

"Atlas, oradaki ortamı ise şöyle anlatıyor: "Gayet güzel bir atmosfer var, ayrıca benim buranın en sevdiğim tarafı farklı ülkelerden farklı kültürlerden insanlarla birbirimize bilgi vermek. Ve tabii en eğlenceli ve en mutlu olduğumuz anlar Selin ile birlikte yemek bekleme sıraları." (...) Atlas, iklim için okul grevlerinin öncüsü olan İsveçli aktivist Greta Thunberg'i (ki hayranlığını biliyoruz) görüp görmediğini sorduğumuzda ise şöyle yanıt veriyor: "Greta'ya tabii ki gördüm, Greta da aslında basın toplantısında çok fazla bir şey söylemedi, konuşma yapmadı o da bizim gibi katılımcı olduğu için, sıradan bir katılımcı gibi davranmaya çalışıyor, bir lidermiş gibi görünmek istemiyor. Türkiye adına burada olmak çok güzel. Burada Türkiye'yi temsil etmek çok güzel, bizim için büyük bir gurur. İklim grevlerine başladığımdan bu zamana benim için çok şey değişti hayatımda. Kendimle gurur duyuyorum. (Birçok insan ve bianet de Atlas ile gurur duyuyor, ona teşekkür ediyor.) 20 Eylül'de yapacağımız okul grevine daha büyük bir katılım olacağını düşünüyoruz." (Bianet, 07.08.2019).

Görsel 3.9: Z Kuşağı Lozan'da

Kaynak: <https://bianet.org/bianet/iklim-krizi/211401-z-kusagi-iklim-krizi-icin-lozan-da-gelecek-icin-gulumse>

Eylemlerin depolitizasyonuna yol açan bir diğer unsur ise eylemler hakkında kullanılan olumlayıcı çerçevelemedir. “Tehlikeli iklim krizine” karşı tepki gösteren ve bu durum için sosyal ve ekonomik sistemin kendisini işaret eden eylemcilerin siyasetçiler tarafından onaylanması ve eylemlerinin olumlanması ise çatışmacı söylemlerin ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Eylemlerin olumlandığı bu çerçevede küresel iklim adaleti ve bunun toplumdaki derin diğer eşitsizliklerle ilişkisini kurmaya ilişkin hiçbir bağlam bulunmamaktadır.

“Hükümeti oluşturan büyük koalisyonun iklim politikalarına karşı ‘Fridays For Future Germany’ (Almanya Gelecek İçin Cuma Yürüyüşleri) sloganıyla yürüyen öğrenciler, hükümeti uyardı. Organizasyon Genel Merkezi’nden yapılan açıklamada, ülke genelinde 230 noktada gerçekleştirilen protesto yürüyüşlerine toplam 310 bin kişinin katıldığı bildirildi. Sadece lise öğrencilerinin değil, ailelerinin de katıldığı yürüyüşlere öğretmenler de büyük ölçüde destek verdi. Almanya, İsviçre ve Avusturya’dan 20 bin akademisyenin imzalayıp açıkladığı bir destek deklarasyonu ile ülkenin çevre politikalarının gündemlerine oturan ‘İklim İçin Cuma Yürüyüşleri’ aktivistleri, gördükleri ilgi ve desteklere sevinirken, sadece Berlin için yapılan 5 bin kişilik gösteri müracaatına, 25 bin Berlinli’nin gelmesi organizatörleri sevindirdi. (...) ‘Gelecek İçin Cuma Yürüyüşleri’ne katılan öğrencilere bir destek de SPD’li Federal Çevre Bakanı Svenja Schulzeden geldi. Schulze, “Gençlerin bu iklim değişikliği politikalarımıza uyarılarından dolayı kendilerine çok çok teşekkür ediyorum” dedi. Bakan, Federal Meclisteki konuşması esnasında, parlamento üyelerine hitaben, “Şimdilerde alanlarda olan ‘Fridays for Future Hareketi’ mensuplarının geleceklerine sahip çıkarak biz politikacıları uyarmaları çok önemli bir girişimdir. Onlara bu onurlu çıkışları için teşekkür ediyorum ve yanlarındayım” ifadelerini kullandı.” (Hürriyet, 16.03.2019).

Cumhuriyet’in “Okulu asan binlerce öğrenci, iklim değişikliğine karşı dünya çapında sokakta” (Cumhuriyet, 15.09.2019) başlıklı haberleriyle verilen mücadelenin “iklim değişikliğinin” karşı olduğunu vurgulamış, haberin alt manşetinde bulunan “Dünya çapında binlerce öğrenci küresel ısınma nedeniyle iklim değişikliğine karşı derslerini bırakarak protesto gösterilerine katılıyor. İklim değişikliğine karşı eylem günü olarak ilan edilen bugün gösterilerin yaklaşık 100 ülkeyi kapsaması bekleniyor.” cümlesiyle de etkinliğin kendisine odaklanmıştı. Haberin giriş paragrafındaki bulunan “Öğrenciler iklim değişikliğine karşı hükümete acil eylem çağrısı yapıyor.” cümlesiyle

hareketin aciliyetine odaklanırken, haberin son cümlesinde İngiltere Çevre Bakanı'nın *“yaptığınız kolektif eylem etkili ve bazı şeylerin değişmesini sağlayabilir”* cümlesine yer verilerek aktivistlerin politikacılara yönelik eleştirileri nötralize edilmiştir.

3.2.1.4. Küçük Adımlar Çerçevesi

Bu haber çerçevesi Comby (2019) tarafından ileri sürülen iklim krizi ve ekolojik krizlerin bireyselleştirilerek ahlakileştirilmesi olgusuyla ilişkilidir. Sıklıkla ölümcül etkileri öne çıkarılan, bütün bir insanlık için sorun teşkil ettiği belirtilen bir problemin çözümü içinse bireysel tüketim alışkanlıkları veya bireyin tek başına yapabileceği dönüşümler vurgulanmaktadır. İklim hareketi içerisindeki kolektif bilinci ve neoliberalizmin yarattığı krizlere karşı iklim hareketi aracılığıyla yeni bir dünya inşa etme söylemlerinin yerini ise iklim krizini kişisel farkındalık, ekolojik iyi niyet ve bireysel mücadele pratikleri yer almaktadır. Daha geniş çaplı toplumsal mücadelelerle arasındaki bağın kurulmadığı bu haber çerçevesi sistemsel bir sorun olan iklim krizine yönelik çözümleri bireylerin omuzlarına yüklemektedir. Atılan küçük adımların büyük dönüşümlere evrilebileceğinin vurgulandığı fakat iklim krizine yol açan fosil yakıt endüstrisi, küresel kapitalizm ve onun hegemonyası altında işleyen siyaset kurumları ve uluslararası şirketlerin, neoliberal bireycilik anlayışıyla perçinlenen tüketim toplumu ve bu nedenle gitgide artan enerji ihtiyacının ve bütün bunların neden olduğu ekolojik sorunlara hiç değinilmediği bu haber çerçevesinde iklim krizi bir farkındalık sorunu olarak çerçevelenmektedir.

Hürriyet'in *“Seferihisar Belediyesi iklim için ses verdi”* (Hürriyet, 08.09.2018) başlıklı haberinde *“son yıllarda iklim değişikliği, küresel ısınma gibi süslü lafları sıkça duyuyoruz”* cümlesiyle iklim krizi tanıyan belediye başkanı Soyer, çözümün ise *“süslü laflarla anlatmaya gerek duyulmayacak kadar basit”* olduğunu vurgulamakta ve bunun *“yenilenebilir enerji kaynaklarını kent içinde kullanmak, suyu, elektriği daha tasarruflu kullanmak, çöpleri ayrıştırarak toplamak, temiz bir kent oluşturmaya çalışmak”* gibi unsurlarla yapılabileceğini savunmaktadır. Böylece haber söylemleri aracılığıyla iklim krizine neden olan kapitalist ülkelerin ve probleme doğrudan yol açan fosil yakıt lobisinin sorumluluğu bireylerin yapacakları tasarruf ve geri dönüşüme yüklenmektedir.

Görsel 3.10: Seferihisar Belediyesi İklim İçin Ses Verdi

Kaynak: <https://www.hurriyet.com.tr/seferihisar-belediyesi-iklim-icin-ses-verdi-40950369>

Bianet'in "*İklim Aktivistleri Londra Moda Haftası'nda İnsan Zinciri Oluşturdu*" (Bianet, 18.02.2019) başlıklı haberinde İngiliz Moda Konseyi'nin iklim acil durumu ilan etmesi ve buna ilişkin plan yapmasına yönelik bir protestonun haberi yapılmıştır. "Moda hepimizi ilgilendiriyor" ve "100 bin öğrenci sokaktaydı" alt başlıklarının bulunduğu haberde sözleri doğrudan aktarılan tek kişi olan bir stilistin "*Zara gibi büyük markaların endüstride etkisi büyük, moda endüstrisinin farkındalığını artırmak için buradayız*" cümlesiyle moda endüstrisinin küresel tüketim toplumundaki rolünün sorgulandığı bu sorumluluk çerçevesinin karşısında ise ekolojik vatandaşlık paradigması içinde değerlendirilebilecek yeşil tüketim pratikleri konulmaktadır. Haberin alt manşetinde tırnak içinde "*iklim değişikliği = kitlesel katliam*" vurgusunun yapılmasına karşın "hep birlikte değişme" çağrısı sosyal dominasyona karşı farklı toplumsal grupların örgütleneceği ve mücadele edeceği bir çerçeveden ziyade dışlayıcı yeşil tüketimci hayat tarzını benimseme imkanı bulunmayan kesimlerin dışarıda bırakıldığı ve hareketle anlamlı bir bağ kurabilmesinin önüne geçebilecek bir ahlaki çerçevede sunulmaktadır.

"Guardian'a konuşan stilist Roxanne Murray ise 'Yeni, pahalı kıyafetler almak zorunda değiliz. İkinci el mağazalardan alışveriş yapın ve vintage giyin. Moda sadece sizinle alakalı değil, hepimizi ilgilendiriyor. Eğer hep birlikte değişirsek bu büyük bir etki yaratır' ifadelerini kullandı." (Bianet, 18.02.2019).

Görsel 3.11: İklim Aktivistleri Londra’da

Kaynak: <https://bianet.org/bianet/ekoloji/205584-iklim-aktivistleri-londra-moda-haftasi-nda-insan-zinciri-olusturdu>

Hürriyet’in “*İklim aktivistleri öğrencilerle buluştu*” (Hürriyet, 27.09.2019) başlıklı haberin “başka gezegen yok”, “aldığımız her iki nefesten birini üretiliyorlar”, “Türkiye’nin 5 katı büyüklüğünde çöp girdabı” cümlelerinden oluşan dünyadaki aşırı plastik tüketiminin gezegen üzerinde yarattığı olumsuz sonuçlara odaklanıp buna neden olan tüketim toplumu eleştirilmekteyken, haberin sonunda bulunan,

“Okyanuslarda, Türkiye’nin beş katı büyüklüğünde bir çöp girdabı var. Okyanusların korunması ve koruma alanlarının oluşturulması lazım. Tüketim kültürü azaltılmalı. Her elinize plastik geçtiğinde buna gerçekten ihtiyacım var mı, 50 sefer kullanabilecek miyim, bu çubuk krakeri yedikten sonra çöpü nereye gidecek diye düşünün lütfen. Bireysel olarak okyanus elçisi olmak isteyenler bu konuda adım atabilir. Küresel çapta ise BM’lerde okyanusların geleceği için tarihi bir anlaşma müzakere ediliyor.” (Hürriyet, 27.09.2019).

cümleleriyle yıkıcı, acil ve mücadele edildiği takdirde kazanılabileceği vurgulanan iklim krizine çözüm yolu olarak ise bireyin sorumlu olması gerektiği vurgulanmıştır.

Sabah’ın “*Başkan Günel, farkındalık oluşturmak için belediyeye bisikletle gitti*” (Sabah, 18.09.2020) başlıklı haberinde de “Avrupa Hareketlilik Haftası” kapsamında motorize yaşam tarzının hava kirliliği ve küresel ısınmaya yol açtığına yönelik farkındalık yaratmayı amaçlayan bir etkinlik yer almaktadır. “*Bisiklet kullanımı yaygınlaşacak*” alt başlığının bulunduğu haberin son paragrafında “*fosil yakıtların kullanımından kaynaklanan iklim değişikliği ve çevresel sorunların küresel*

ölçekte bir tehdit halini almaya başladığı” vurgulanmıştır. Aynı paragrafta iklim krizine önlem almak için “uzun vadede kent merkezimizi trafiğe kapatmayı ve alternatif bir ulaşım aracı olarak bisiklet kullanımını yaygınlaştırmayı hedefliyoruz” vurgusu yapılan haberde bunun başarılmasının ise “bilinçsel düzeyde gerçekleşecek bir değişim ve dönüşüm ile mümkün” olduğu belirtilmiştir.

Böylece etik olarak atılması gereken küçük adımlarla “evrensel” ve “hızlı bir şekilde çözülmesi gereken” iklim problemini bireysel sorumlulukların yerine getirilmesi sonucunda çözülebileceğine dair bir anlatı oluşturulmaktadır. Bireysel fedakarlığın ön plana çıkması sonucunda ise elit siyaset kurumları ve sistem sorunsallaştırılmasıyla bir bağ kurulmaması nedeniyle kolektif hareket çerçevelerinin önemli bir sac ayağı eksik kalmaktadır.

3.2.1.5. Nesillerarası Adalet Çerçevesi

Bu haber çerçevesinde iklim aktivizmi siyasetçiler ve Küresel Kuzey’deki iklim aktivistleri arasında gerçekleşen bir mücadele olarak temsil edilmektedir. İklim krizinin yarattığı problemlerin gelecek kuşakların yaşamını nasıl tehlikeye attığı çerçevenin temel karakteristiğini oluşturmaktadır. Bu haber çerçevesinde iklim aktivistlerinin geniş boyutlu eleştirileri “sorumluz ve başarısız siyasetçilere” yönlendirilmekte, buna karşın eylemcilerin sisteme eleştirileri görünmez kılınmaktadır. Bununla birlikte iklim adaletsizliğinin yalnızca gelecek kuşakları tehdit eden bir olgu olarak temsil edilmesi, kuşak içi adaletsizliklere yönelik vurgunun eksikliğine neden olmaktadır.

İklim hareketinin konsensüse dayalı çerçevelemesinin önemli ayaklarından biri bilimsel verilerin ve bilime olan güvenin “harekete geçme” aşamasında temel motive edici faktör olmasıdır. Bianet’in “5. Küresel İklim Grevi Dijitale Taşındı: ‘Bu Evde İklim Grevi Var” (Bianet, 27.03.2020) başlıklı haberinde “bilim, bizi başka bir krizin beklediğini söylüyor” alt başlığıyla çerçevelenen problem, Covid-19 pandemisi ve iklim krizi arasında bağlantı kurmaktadır. “İklim krizi beklemiyor” başlığının altında karşı karşıya olunan problemin “felaket” olarak tanımlanmasından sonra ise yapılması gerekenin “bilime kulak vermek” olduğu vurgulanmakta ve “gözümüzü kırpmadan

“Şu anda nasıl bir sağlık krizinin ortasındaysak ve atlatmak için dayanışma içerisinde acil eyleme geçilmesi gerekiyorsa iklim krizine karşı da harekete geçmemiz gerekiyor. Bu hem kendimize hem çocuklarımıza hem de gezegendeki tüm yaşama karşı bir sorumluluğumuz.”

Kaynak: <https://bianet.org/bianet/iklim-krizi/222053-5-kuresel-iklim-grevi-dijitale-tasindi-bu-evde-iklim-grevi-var>

183

sorunlardan biri ama yeterince önlem alınmıyor” vurgusunu yapmaktadır. Böylece nesillerarası adalet çerçevesi izole bir enerji sorunu olarak ele alınmıştır.

Eylemlerinde sıklıkla “harekete geçme” ve “sistem değişikliği” vurgusu yapan aktivistlerin medyatizasyonunda harekete geçmenin ne olduğu, toplumların sosyal ve ekonomik yapısında nasıl bir dönüşüm yaşanması gerektiği, sistem değişikliğiyle ne kastedildiği, mevcut sistemin yerine ne konulması gerektiği ve bunun nesillerarası adalet olgusuyla ilişkisi ise eksiktir. Bu bağlamda nesiller arası adalet çerçevesinin temsilinde iklim aktivistlerinin politikacılara yönelik tepkisini görünürken bu itirazların arka planını oluşturan politik bağlam son derece zayıftır. Böylece yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan vurgu nesillerarası adalet çerçevesiyle öne çıkarılabilecek sistem eleştirisini görünmez kılmaktadır. Nihayetinde “tehlikeli iklim değişikliği” söylemi neoliberalizm içine gömülü, temiz ve sürdürülebilir enerji kaynaklarıyla “çözülebilecek” bir sorun olarak temsil edilmektedir. İklim krizi konusundaki uyarıcı söylem nesiller arası adalet çerçevesinde de son derece yaygındır. “İklim acil durumunun” son derece görünür olduğu haberlerde sorumluluk siyasetçilerden öznesiz bir “geçmiş jenerasyonlar” suçlamasına kaymaktadır. Böylece haberlerin suçlamalara ilişkin çerçeveleri iklim krizinin yarattığı tehlikelerden dolayı “büyüklere” ve onların bilinçsizce yol açtığı sorunlara odaklanmaktadır.

Bianet’in “*Bebek Parkında Okul Grevi Yapan Öğrenciler: Başka Gezegenimiz Yok*” (Bianet, 15.03.2019) başlıklı haberi iklim grevinin amacını iklim aktivistlerinin “*pankartlarıyla iklim değişikliğini politikacılara, iş insanlarına, özetle dünyayı bu noktaya getiren önceki kuşaklara seslerini duyurmaya çalıştılar*” cümlesiyle açıklamaktadır. Bu cümledeki sorumluluk çerçevesinin dönüşümü dikkat çekicidir. Başlangıçta kapitalizmin bugünkü bildiğimiz halinin sürdürülmesinde temel rol oynayan politikacılar ve iş insanlarına yapılan vurgu sonunda “geçmiş nesiller” vurgusuyla nötralize edilmektedir. Böylece bütün bir “nesil” sınıfsız ve homojen bir olguya indirgenerek çerçevelenmekte ve politik sorumluluğun eşit dağılımına işaret edilmektedir. “Homojen Risk” çerçevesindeki söylemlerle benzerlik taşıyan bu olgunun “nesillerarası adalet” çerçevesi içine alınmasının temel gerekçesini soruna yol açanlardan kast edilen siyasetçiler bile olsa bunun yaş bağlamında ele alınmasıdır. Örneğin aynı haberin alt başlığında “*Atlas Sarrafoğlu: ‘Balinaların karnındaki plastikleri biz atmadık’*” vurgusu yapılmış ve burada gençlerin sorumlu olmadıkları bir problemle karşı karşıya olduklarına işaret edilmiştir. Sarrafoğlu’nun “İklim değişikliği

yüzünden seller, hortumlar, kasırgalar artıyor, aşırı sıcaklar yüzünden barajlar kuruyor, bitkiler azalıyor” şeklinde tanımladığı problemin suçlama çerçevesinde ise “bunu siz yarattınız” vurgusu yapılmaktadır:

“Bunu siz yarattınız, iklim değişikliğine neden olan kömürü siz yaktınız, petrolü siz kullandınız, ormanları siz büyükler kestiniz. Denizleri biz çocuklar kirletmedik, balinaların karnındaki plastikleri biz denize atmadık, betondan binaları biz çocuklar dikmedik (...) Evimizi biz çocuklar yakmadık ama şimdi hepimiz aynı yerdeyiz. Biz çocuklar temiz bir dünya istiyoruz. Çünkü biz de çocuklarımıza miras bırakabileceğimiz bir dünya istiyoruz.”

Görsel 3.13: Bebek Parkı’nda Okul Grevi

Kaynak: <https://bianet.org/bianet/ekoloji/206477-bebek-parkinda-okul-grevi-yapan-ogrenciler-baska-gezeganimiz-yok>

Aktivistlerin sorun tanımlama çerçevesinde biz (çocuklar) ve onlar (geçmiş jenerasyonlar) dikatomosinin sıklıkla görülmesi ise iklim krizine neden olan kapitalist sistemi görünmez kılmaktadır. Siyasetin etik ve ahlaki olgulara indirgendiği ve sınıf çatışmasının tartışma dışına itildiği bu söylemde “büyüklerin kirlettiği dünyayı çocuklar temizleyecek” vurgusu yapılmakta ve “siz büyüklerden tek bir istediğimiz var. Bu dönüşümü daha da zorlaştırmamanız” cümlesiyle de problemin sorumluluğu “büyükler” yüklenmektedir. Böylece iklim krizine ilişkin mücadele “biz ve siz” arasında gerçekleşen ve aktörleri muğlak bir suçlamaya dönüşmektedir. Suçlamaların

bagajı belirsiz büyüklere ve geçmiş jenerasyonlara yapıyor olması ise iklim krizine yönelik kapitalist sistemin, uluslararası firmaların ve sistemin devamlılığını sağlayan aktörlere yönelik vurguların gölgede kalmasına neden olmaktadır.

Buna ek olarak nesiller arası adalet çerçevesinde Küresel Güney'in veya gelişmiş ülkelerdeki yoksul çocukların iklim krizi nedeniyle karşı karşıya oldukları risk ve tehditlere yönelik hiçbir vurgu bulunmamaktadır. Bu nedenle haberlerde sınıf, toplumsal cinsiyet, ırk, engellilik durumu vs. gibi çeşitli dezavantajları da önceleyen boyutların bulunmadığı eksik bir nesil temsili bulunmaktadır. Jenerasyonları homojen bir olgu olarak gören ve toplumsal eşitsizliklerle arasındaki bağın kurulmadığı bu haber çerçevesinde “dünyayı kurtarmak” geleceği kurtarmakla eş değerdir. Fakat nesillerarası ve içindeki yaygın eşitsizliklerin görmezden gelindiği bu haber çerçevesinde “iklim aciliyeti” bu noktaların konuşulmasının önüne ket vurmaktadır.

Sabah'ın “Nesibe Aydın Okulları'ndan, küresel iklim değişikliği eylemlerine destek” (29.09.2019) başlıklı haberin ilk ve aynı zamanda son paragrafında “iklim değişikliğine neden olan ve dünyayı tehdit eden küresel ısınmaya karşı” önlem alınması gerektiği belirtilmekte ve iklim krizinin yaratacağı problemler “felaket” olarak nitelendirilmektedir. Öğrencilerin “siz bize ne bırakacaksınız? Yoksa çöl mü?” ve “geleceğimizi çalmayın!” mesajlarının öne çıkarıldığı bu haberde aktivistler “dünyayı” tehdit eden bir problem için “tüm yetkilileri” göreve davet etmektedirler. Böylece sorumluluk ve çözüm motivasyonlarının soyut olduğu ve uyarıcı bir dille betimlenen iklim krizi konusunda herkese sorumluluk verilirken aslında somut olarak kimseye işaret edilmemiş olmaktadır.

BirGün'ün “Avustralyalı öğrenciler ayakta: ‘Çevremizin yağmalanmasına izin verme’” (BirGün, 30.11.2018) başlıklı haberinde de iklim sorununun aciliyeti “Çok fazla zamanımız yok, değişimi şimdi yapmamız lazım” alt başlığıyla aktarılmıştır. Avustralya hükümetinin “bir an önce” harekete geçmesinin istendiği haberin son paragrafında “gelecekte insanlar için dünyamızın iyi ve mükemmel olacağından emin olmak istiyoruz. Çocuklarımız ve torunlarımız için değişimi şimdi yapalım ki sonra yapmalarına gerek olmasın.” cümleleriyle problemi nesillerarası adalet bağlamında değerlendirmiştir.

Bu çerçevenin öne çıkan bir diğer unsuru ise Greta Thunberg'in siyasetçilere yönelik ithamlarıdır. Thunberg'in birtakım zengin azınlık ve onların çıkarlarını

koruyan siyasetçileri eleştiren söylemleri “nesillerarası adalet” çerçevesi içindeki en somut sorumluluk çerçevesini oluşturmaktadır. BirGün’ün “*İklim değişikliği aktivisti Greta Thunberg İtalyan Senatosu’nda konuştu: Geleceğimizi çaldınız*” (BirGün, 18.04.2019) başlıklı haberinde İtalyan Parlamentosu’nda konuşma yapan Thunberg’in alıntılıandığı ilk paragrafta “*yeni nesillerinin geleceğinin ‘küçük bir grup insan hep daha fazla paraya sahip olabilsin diye satıldığını*” vurgulamakta ve hükümetleri “*muhteşem sözler ve harika vaatlere rağmen hiçbir şey yapmamakla*” suçlamaktadır.

“Bize yalan söylediniz. Bize sahte umutlar verdiniz. Geleceğe bakabileceğimizi söylediniz. Milyonlarca öğrenci iklim için grevler yaptı ama hiçbir şey değişmedi. Siz bize sözler veresiniz, ne yapılabileceğine bakacağınızı söyleyesiniz diye eğitimimizden ve gençliğimizden feragat etmek istemiyoruz. Selfie çekmek için sokaklara inmiyoruz. Eyleme geçmenizi, önlemler almanızı istiyoruz. Hayallerimizi ve umutlarımızı geri almak istiyoruz.”

3.2.1.6. Hukuk-Eylem Çerçevesi

Bu haber çerçevesinde hem görsel hem de metinsel olarak protestolardaki güvenlik güçlerinin merkezi rol oynadığı görülmektedir. Bu haber çerçevesinde de iklim krizinin ne olduğu, neden gerçekleştiği, sorumluları ve sonuçlarına ilişkin bir arka plan bilgisi bulunmamaktadır. İklim aktivistlerinin kolektif eylem çerçevelerinin de eksik olduğu veya birkaç kelimeyle satır arasında bahsedildiği bu çerçeve iklim aktivizmini bağlamından koparma, onu gayri meşru bir şekilde niteleme, aktivistlerin söylemlerindense kolluk kuvvetlerinin bakışın haberde öncelikle ve genel olarak hareketi itibarsızlaşma işlevi görmektedir. Bu çerçeve açısından ilginç noktalardan birini ise Türkiye’deki hiçbir eylemin, hukuk-eylem çerçevesine girmemiş olmasıdır. Bu nedenle bu çerçevede yalnızca yurt dışında gerçekleşen protestolar yer almakta, iklim hareketine yönelik olumsuz bakış yurt dışındaki eylemler üzerinden okuyucuya aktarılmaktadır. Hukuk-eylem çerçevesindeki haber başlıkları gazetelerin eylemlere bakışı hakkında izlenim edinmek için elverişlidir:

Londra’da çevreciler yolları kesti (Yeni Şafak, 15.04.2019)

Londra’da gözaltına alınan iklim değişikliği aktivistlerinin sayısı 750’yi geçti (Sabah, 21.04.2019)

Londra'daki iklim değişikliği protestocularına 47 gözaltı (Hürriyet, 16.04.2019)

Londra'daki çevreci işgal eylemlerinde gözaltı sayısı bine ulaştı (Cumhuriyet, 22.04.2019)

Londra'da Yokoluş İsyanı Eylemi 9. Gününde: 1000 Kişi Gözaltına Alındı, Aktivistler Direniyor (Bianet, 23.04.2019)

Bianet dışında yukarıda belirtilen gazetelerin hepsi iklim eylemlerini olumsuz bir biçimde bağlamlaştırmış, bunlar içerisinde yalnızca gözaltı haberleriyle pasifize edilen eylemcilerin direnişini ön plana çıkararak onların sesine yer vermiştir.

“İngiltere tarihinin en büyük sivil itaatsizlik eylemi dün 8. gününü tamamladı. Metropolitan polisine göre geçen hafta Pazartesi günü başlayan eylemde bugüne kadar 1065 kişi gözaltına alındı, 53 kişi tutuklandı. Dün Kensington'daki Doğa Tarihi Müzesi önünde müzikli performans gösterisiyle eylemlerine devam eden grup, iklim değişikliği, hükümetlerin ve bireylerin ekolojiyi korumak için farkındalığını artırmak için sokaklarda kalmayı sürdürüyor.” (Bianet, 23.04.2019)

Manşette gözaltı sayılarını vermesine karşın bu eylemleri iklim aktivistleri güçlendirici bir şekilde ele alan Bianet bu noktada diğer gazetelerden ayrılmaktadır. Diğer gazeteler arasında ton farkları olmasına karşın mevcut haberlerin hepsi eylemleri gözaltı sayıları veya aktivistlerin çevreye verdikleri zararlara vurgu yaparak haberleştirmektedir.

“Türkiye’de ‘Gezici’lere alkış tutan Avrupa, kendi ‘Gezici’leri sokağa çıkınca şiddet kullanmaktan çekinmedi. Yüzlerce çevreci gözaltına alındı Türkiye’de Gezi Parkı olaylarına alkış tutan Avrupa, kendi protestocuları sokağa çıkınca şiddete sarıldı. Amsterdam, Londra, Viyana ve Berlin’de küresel ısınmaya dikkat çekmek amacıyla protesto düzenleyen eylemcilerin yüzlercesini polis gözaltına aldı. LONDRA polisi, 276 protestocuyu gözaltına alırken Başbakan Boris Johnson, “Burnu halkalı iklim değişikliği protestocuları esrar kokan çadırlarını bırakıp eylemlerine son versin” dedi. Amsterdam’da 90, Viyana’da 75 gösterici gözaltına alındı. Gösterilerin 19 Ekim’e kadar devam etmesi bekleniyor.” (Sabah, 09.10.2019)

Görsel 3.14: İklim Protestosunda Gözaltı

Kaynak: <https://www.sabah.com.tr/avrupa/2019/10/09/iklim-protestosunda-yuzlerce-gozalti>

Sabah gazetesinin eylemlere bakışı diğer gazetelere kıyasla politik duruşunu oldukça net bir şekilde yansıtmalarıyla belirgindir. Gezi Parkı Protestolarına yönelik olumsuz bakışını Avrupa'daki eylemlere transfer eden Sabah, “Türkiye’de Gezici’lere alkış tutan Avrupa, kendi Gezici’leri” sokağa çıkınca şiddet kullanmaktan çekinmedi” cümlesiyle Gezi Parkı eylemleri sırasında batılı ülkelerin Türkiye’deki anti-demokratik uygulamalara yönelik tepkilerine iklim eylemleri üzerinden cevap vermektedir. Böylece iklim eylemleri hukuk-eylem çerçevesinde ele alınarak araştırılmaktadır. Londra’daki aktivistlere “Gezici’ler” nitelendirilmesi yapılmasıyla hem Gezi Parkı eylemlerine katılan kişiler itibarsızlaştırılmış, hem de bir hakaret olarak kullanılan “Gezici’ler” kelimesinin olumsuz tonunu Avrupa’daki aktivistler için kullanmaktadır. Ayrıca iklim aktivistlerinin uyuşturucu kullandığına yapılan vurgu da gazetenin yayın çizgisi göz önüne alındığında eylemin marjinalleştirilmesi için uygulanan başka bir pratik olduğu anlaşılmaktadır.

“İngiliz polisi başkent Londra’da Extinction Rebellion isimli çevreci kampanya oluşumu tarafından düzenlenen iklim değişikliği karşıtı protestolarda gözaltına alınan kişi sayısının 750’yi geçtiğini duyurdu. Londra Büyükşehir Polis Teşkilatı Komisyon Üyesi Cressida Dick, çevreci eylemcilerin protestoları ile çok büyük kargaşaya yol açtıklarını belirterek, "Protestoculara bir mesajım var, lütfen yasal olarak eylem yapabileceğiniz 'Mermer Kemer'e gidin. Bu yasadışı protestonuza son verin. Mermer

Kemer'e gitmek istemiyorsanız da evinize gidin" ifadelerini kullandı." (Sabah, 21.09.2019)

Sabah'ın bir başka haberi ise iklim aktivistlerinin protestolarını kargaşaya yol açan yasa dışı eylemler olarak nitelermektedir. Ayrıca ya resmi olarak izin verilen yerde eylem yapın ya da evinize gidin vurgusu yaparak Türkiye'deki protesto yasaklarını, eylemlerin nerede yapılabileceği ve yapılamayacağına yönelik tartışmaları anımsatmaktadır. Bu iki haberden hareketle Sabah'ın hukuk-eylem haber çerçevelerine giren haberlerin protestoları olumsuz bir şekilde ele alarak 21. yüzyılın önemli isyan hareketlerinden birini gayrimeşru adlettiğini görmek mümkündür. Hürriyet'in *"Belçika'da iklim politikası protestosu"* (Hürriyet, 17.01.2019) başlıklı haberin paragrafında iklim protestolarında güvenlik güçlerinin kullandığı ekipmanların niteliğini ön plana çıkararak eylemlerin içeriğini görünmez kılmakta ve onları polislerle kıyasla daha dezavantajlı bir pozisyonda konumlandırmaktadır.

"Belçika'nın başkenti Brüksel'de 12 bin öğrenci hükümetin iklim politikalarını protesto etti. Polisin, toplumsal olayları izlemek üzere kullanmaya başladığı yeni araç da dikkati çekti. Belçika polisinin toplumsal olayları izlemek üzere kullanmaya başladığı yeni araç dikkati çekti. Elektrikli polis aracının 360 derece kayıt yapan kamerası ve ilginç tasarımı ilgi odağı oldu." (Hürriyet, 17.01.2019).

Hürriyet'in *"Londrada'daki iklim değişikliği protestocularına 47 gözaltı"* (Hürriyet, 16.04.2019) başlıklı bir başka haberi ise iklim aktivistlerinin olumsuz olarak nitelenen eylemlerine vurgu yapmıştır. Haberin alt manşetinde *"Londra'da bir köprü, bir meydan ile üç kavşağı işgal ederek trafiğe kapatan eylemciler"* vurgusu yapılmakta ve kendilerine yapılan *"çağrıya uymayan eylemcilere polis müdahale etti"* cümlesiyle de polisin eylemini meşrulaştırmaktadır. Haberin ilk paragrafında belirtilen *"çevredeki yolları keserek trafiğe kapatan eylemciler"* ve *"petrol şirketi Shell'in merkezini basarak bir camı kıran ve duvarlara grafiti çizen 5 eylemci"* gibi cümlelerle gazetenin eylemcilere olumsuz bakışı açığa çıkmaktadır. *"Amaç bilinçlendirmek"* alt başlığının bulunduğu haberin altındaki paragrafta ise yürüyüşün amacının *"insanları yaklaşan tehlikeye karşı bilinçlendirmek ve yenilenebilir enerji kaynaklarının önemine vurgu yapmak"* olduğu belirtilmiş, *"aksi bir durumu düşünmek bile istemiyoruz. Geleceğimiz için başka çaremiz olmadığını düşünüyoruz"* cümlesiyle de söylemlerdeki teknoloji hegemonyası pekiştirilmiştir. *"85 kişi göz altına alınmıştı"* alt başlığıyla *"benzer bir eylemde 85 kişi göz altına alınmıştı"* hatırlatması da yapılarak hem hareketin söylemsel

repertuarı daraltılmış hem de itibarsızlaştırıcı bakış açısıyla iklim aktivizminin aleyhinde konuşulmuştur.

Benzer şekilde Cumhuriyet gazetesi de “*Londra’da çevreci işgal eylemlerinde gözaltı sayısı bine ulaştı*” (Cumhuriyet,22.04.2019) başlıklı haberinin “*ilk paragrafında Polis, aktivistlerin trafiğe kapattığı Waterloo Köprüsü’nün ise yeniden trafiğe açıldığını duyurdu*” cümlesiyle aktivistlerin köprüyü kapatmalarını önce çıkarmıştır. Haberin son paragrafında hareketin çözüm çerçevesi ise “*Hükümetin iklim değişikliği ile mücadeleye yönelik adımlar atmasını talep eden aktivistler, gösterilerde insanları yaklaşan tehlikeye karşı bilinçlendirerek, yenilenebilir enerji kaynaklarının önemine dikkat*” çekmek olarak tanımlanmıştır. Böylece iklim aktivizmine yönelik bakışın en olumsuz olduğu haber çerçevesinde dahi yenilenebilir enerji kaynaklarının sorun çözme kapasitesi öne çıkarılmıştır.

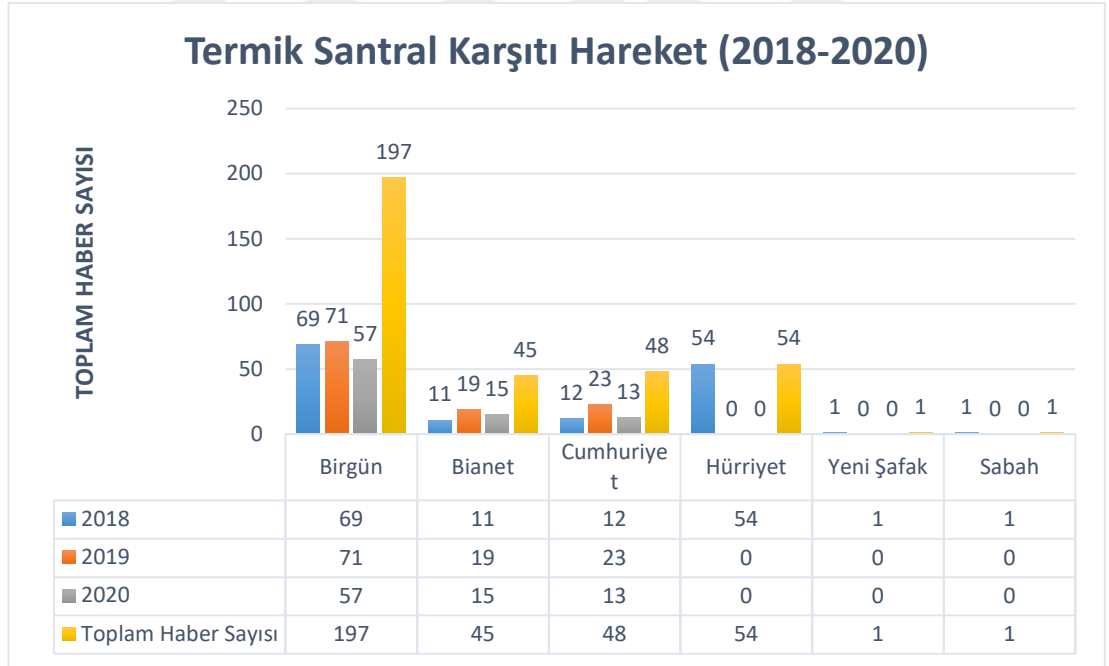
Görsel 3.15: Londra’daki Protestolarda Gözaltı

Kaynak: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/londradaki-cevreci-isgal-eylemlerinde-gozalti-sayisi-bine-ulasti-1358351>

3.2.2. Haber Analizi: Termik Santral Karşıtı Hareket

Termik santral karşıtı hareket konusunda da bir önceki bölümde olduğu gibi haberler öncelikle içerik analizi ile incelenmiştir. Araştırmanın ilk grafiği 2018-

2020 yılları arasında 6 gazete ve internet sitesinde termik santral karşıtı hareketin ne sıklıkla haberleştirildiğini, haber sayısının üç yıl içindeki değişimini ve gazeteler arasında haber sayılarındaki farklılıkları göstermektedir. Araştırmanın bulgularına göre 6 gazetede 3 yıl boyunca toplamda 346 adet habere erilmiştir. Bu haberlerin 146'sı 2018 yılında, 113'ü 2019 yılında, 85'i ise 2020 yılında yayımlanmıştır. Sonuçlar termik santral karşıtı harekete yönelik medya ilgisinin azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Küresel iklim hareketinin farklı amaçlar dahilinde konuyu gündemde tutma çabası ve özellikle 2018 ve 2019 yılları boyunca eylemler yapmasına karşın Türkiye mediasında termik santral karşıtı hareketi konu alan haber sayısının düşmesi, medyada yerel ve küresel çapta yürütülen mücadeleler arasında kurulan bağın zayıf olduğunu gözlemlenmesi açısından önemlidir. Bu veri ayrıca küresel iklim hareketinin yereldeki ekoloji mücadelelerine ilişkin gündem belirleme gücünün de sınırlı olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 3.8: Termik Santral Karşıtı Hareket (2018-2020)

Araştırma sonuçlarına göre termik santral karşıtı harekete en çok yer veren gazetenin BirGün olduğunu göstermektedir. 2018 yılında 69, 2019 yılında 71 ve 2020 yılında 57 haber yayımlayan BirGün gazetesi toplamda 197 adet habere imza atmıştır.

BirGün'ün her üç yılda da birbirine yakın sayıda ve diğer gazetelere oranla daha fazla haber yapması konuya atfettiği öneme dair önemli bir işarettir. Bu verilerin gösterdiği bir diğer önemli nokta ise termik santral protestolarını en çok haberleştiren gazetenin alternatif ve bağımsız bir gazetecilik yapma çabasında olan bir basın kuruluşu olmasıdır. Araştırma evrenindeki gazeteler arasında sol basını temsil eden BirGün gazetesi, çevre ve ekoloji konularını diğer gazetelere kıyasla daha fazla gündeme getirmesiyle Türkiye basınında gazetelerin ideolojik kültürlerinin haber sayısına etki edebileceğine dair bir bulgu olarak kabul edilebilir.

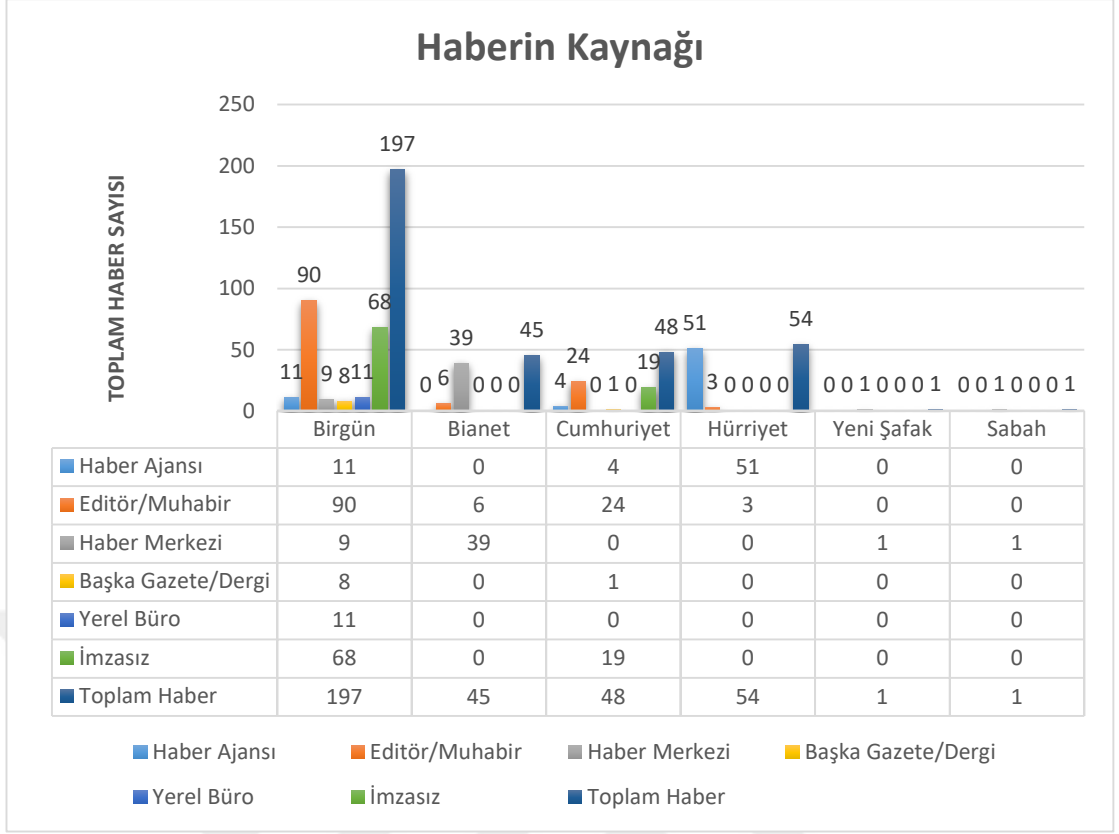
Termik santral karşıtı harekete en çok yer veren ikinci gazete ise 54 haber ile Hürriyet olmuştur. Hürriyet gazetesine ilişkin bu rakam araştırmanın dikkat çekici bulguları arasındadır. Bunun nedeni ise Hürriyet'in yalnızca 2018 yılında yaptığı haberlerle bu listede ikinci sırada olmasına karşın gelecek iki yıl boyunca konuya ilişkin tek bir haber bile yapmamış olmasıdır. 2018'in Mart ayında Demirören Grubu'nun Doğan Medya'dan satın aldığı Hürriyet'in bu tarihten itibaren konuyu hiç haberleştirmemesi göze çarpmaktadır. Böylece Hürriyet gazetesi gelecek iki yıl boyunca süregiden termik santral karşıtı söylemlere hiç yer vermeyerek çevresel adaletsizlikleri ve buna yönelik direnişleri görmezden gelmiş ve statükoyu sürdürmüştür. Hürriyet'in 2018 yılından itibaren konuyu hiç haberleştirmemesi toplam haber sayısını doğrudan etkilemiş ve haber sayılarındaki keskin düşüşün önemli sebeplerinden biri olmuştur. Böylece ana akımı temsil eden bir gazetenin sahiplik yapısının değişmesiyle yereldeki bir ekoloji hareketinin görünürlüğü oldukça azalmıştır. Özellikle Hürriyet gibi uzun yıllar boyunca en çok okunan gazetelerin başında gelen bir yayın organının konuyu gündeme getirmemesi termik santraller nedeniyle karşı karşıya kalınan problemlerin geniş kitlelere ulaşmasına ve konu hakkında kamuoyu oluşmasının önünde önemli bir engel oluşturmuştur.

Bu verinin Türkiye'de AKP devrinde medyanın sahiplik yapısında yaşanan dönüşümlerin hangi konuların gündeme getirilebileceği, bunlara ne kadar yer verilebileceği ve bu konuların nasıl işlenebileceğine ilişkin tartışmalara katkı sağlamak açısından önemli olduğu ileri sürülebilir. 2018 yılında AKP'ye yakın bir sermayedara satılan Hürriyet'in bu dönemden itibaren termik santral protestolara verdiği haberlerin bıçak gibi kesilmesi, Türkiye medyasının ekonomi politik yapısının haber analizlerinde merkezi bir rol oynaması gerektiğinin işaretidir.

Bu iddianın altının doldurulmasını sağlayacak bir diğer veri ise Yeni Şafak ve Sabah gazetelerinin termik santral karşıtı hareketi yalnızca 1'er haberle gündemlerine almasıdır. Araştırmanın bu bulgusu, hükümet yanlısı olarak kodlanan iki haber kuruluşunun termik santrallerin yol açtığı sağlık sorunları, küresel çapta yarattıkları çevre tahribatı, işletilmesi sürecinde gerçekleşen hukuksuzluk ve usulsüzlükler, yerel halk ve köylülerin kültürel benlikleri ve yaşam alanlarının yok olması ve termik santraller nedeniyle karşı karşıya kaldıkları sosyo-ekonomik risklere yönelik hiçbir bilgiyi dolaşıma sokmadıklarını göstermektedir. Böylece hükümete yakın medyanın siyasal iktidarla olan organik bağı, bir diğer ifadeyle ekonomi-politik yapısı, bu kuruluşların çeşitli aktörlerin termik santrallerin yarattığı bu problemlere yönelik argümanlarını ele almasının önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır.

Cumhuriyet ve Bianet'in üç yıl boyunca ürettikleri haberlerin sayıları birbirine oldukça yakındır. Cumhuriyet gazetesi 2018 yılında 12, 2019 yılında 23 ve 2020 yılında 13 haberle toplamda 48 haber yayımlamıştır. Bianet ise 2018 yılında 11, 2019 yılında 19, 2020 yılında ise 15 haber üretmiştir. Her yıl yayımlanan haber sayısı yıllar içinde farklılık göstermesine karşın yıllar arasında çok büyük bir farklılık bulunmaması, her iki gazetenin de termik santral karşıtı hareketini düzenli bir şekilde haberleştirdiğini göstermektedir. Böylece BirGün, Cumhuriyet ve Bianet'in temsil ettiği alternatif ve bağımsız medya konuyu hükümet yanlısı medyaya kıyasla daha çok gündeme getirmiştir. Hürriyet'in 2018 yılında konuya olan ilgisinin yıllar içinde kaybolması, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinin ise termik santral karşıtı hareketi görmezden gelmesi, gazetelerin ideolojik pozisyonlarının konuya ne kadar yer vereceklerine yönelik editöryal kararları doğrudan etkilemiştir. Bu verilerden hareketle Türkiye'deki çevresel adaletsizlikler ve iklim kriziyle alakalı konuların gündeme getirilmesi ve hak odaklı bir bakış açısıyla haberleştirilmesi için medyanın demokratik bir yapıya kavuşmasının ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmanın bir sonraki aşamasında termik santral karşıtı hareketi haberleştiren gazetelerin haber kaynakları kodlanmış ve analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ortaya çıkan temel kategoriler "haber ajansı", "editör/muhabir", "haber merkezi", "başka gazete/dergi", "yerel büro" ve "imzasız" olmuştur.

Tablo 3.9: Haberin Kaynağı (Termik Santral Haberleri)

Termik santral karşıtı hareketi konu alan haberlerde muhabirler tarafından yapılan haber sayısının yüksekliği ve haber ajanslarına olan bağımlılığın, iklim aktivizmini konu alan haberlere göre, nispeten düşük olması göze çarpmaktadır. BirGün gazetesinin 197 haberinin 11'i haber ajansı ve yerel bürosu, 90'ı kendi muhabiri, 9'u haber merkezi tarafından ve 8'i başka gazete/dergiler kaynak gösterilerek yapılmıştır. Özellikle muhabir haberi sayısının çokluğu BirGün gazetesinin yereldeki çevre/ekoloji kaynaklarını haberleştirme sürecinde konuya attığı önemi göstermesi açısından önemlidir. Yerel büro olarak kodlanan 11 haberin de BirGün'ün yereldeki paydaşları tarafından üretildiği göz önüne alınacak olursa, BirGün'ün haberlerinin önemli bir çoğunluğunun özgün haber olduğu görülmektedir. Buna karşın BirGün'ün 68 haberinde hiçbir kaynağa referans verilmemesi ise BirGün özelinde belirtilmesi gereken bir diğer önemli husustur. Böylece termik santral karşıtı hareket için en çok kaynak ayıran gazete olan BirGün, aynı zamanda en çok imzasız haber yapan basın kuruluşu olmaktadır. Bu durum çevre/ekoloji haberciliği için önemli bir alan yaratan bir gazetenin aşması gereken önemli bir problem olarak değerlendirilebilir.

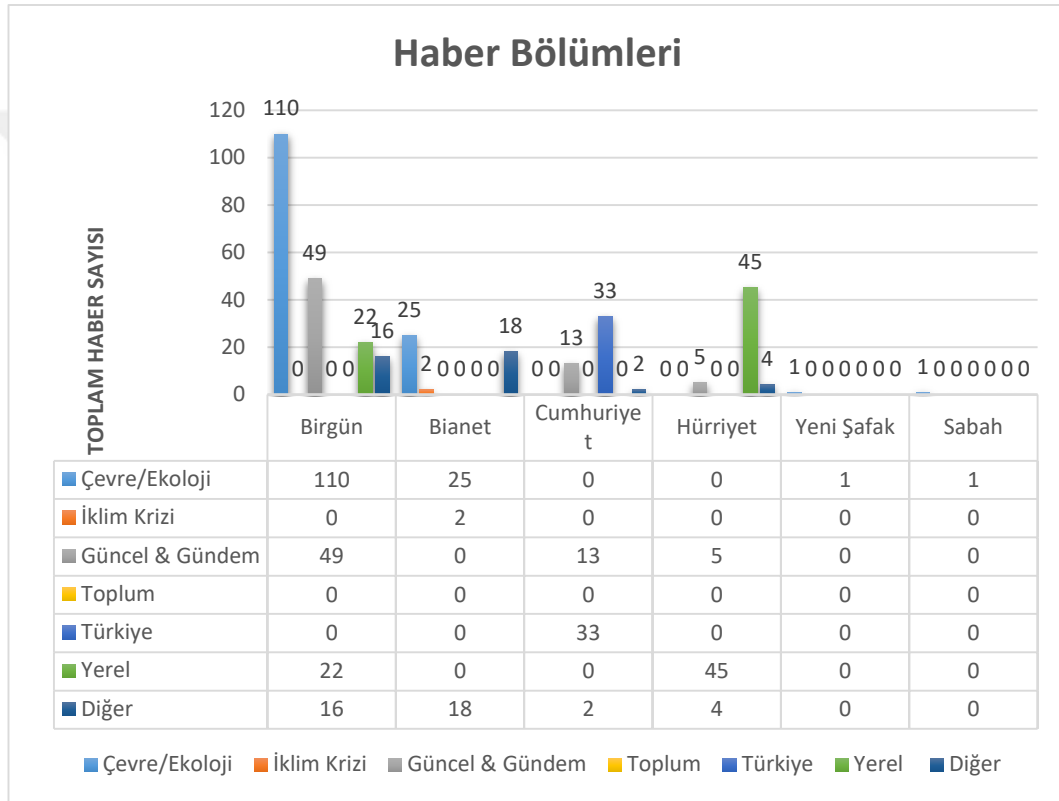
Hürriyet'in 54 haberinin 51'i haber ajansı olarak, 3'ü ise editör/muhabir olarak kodlanmıştır. Hürriyet'in 51 ajans haberinin 33'ü imzasızken 18'inde haber ajansının ismiyle birlikte haberi yapan muhabirin de adı mevcuttur. Bu veriler Hürriyet gazetesinin haber ajansına bağımlılığının, her ne kadar kendi medya şirketine ait bir ajansa olsa da, öne çıktığını göstermektedir. Ana akım medyanın önemli aktörlerinden biri olan Doğan Haber Ajansı'nın yerini Demirören Haber Ajansı'na bırakması ise bir önceki tabloda görüldüğü gibi Hürriyet'in haber sayısına doğrudan yansımasıdır. Bu nedenle özellikle iktidara yakın bir medya kuruluşunun sahipliğindeki bir ajansın konuyu haberleştirmede temel aktör olması, internet gazeteciliğinde kaynak bağımlılığı olan bir medya ortamı için üzerine düşünülmesi gereken bir noktadır. Bağlı bulunduğu kurumun yayın politikaları doğrultusunda termik santral karşıtı hareketi görmeyen Demirören Haber Ajansı, Türkiye basınında yereldeki çevre ve ekoloji hareketlerinin gündeme gelmesinin önündeki önemli engellerden birini oluşturmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinin 48 haberinin 24'ü editör/muhabir, 19'u imzasız, 4'ü haber ajansı ve 1'i başka gazete dergi olarak kodlanmıştır. Cumhuriyet gazetesine ait bu veriler gazetenin toplam haber sayısının yarısı kadar muhabir haberi olduğunu göstermektedir. Böylece Cumhuriyet gazetesi diğer gazetelere kıyasla oransal olarak en çok muhabir haberi yapan gazete olmuştur. Bu durum Cumhuriyet gazetesinin konuya atfettiği önemin vurgulanmasını gerektirmektedir. Fakat bunun yanı sıra gazetenin 19 haberinde herhangi bir imza veya kaynağa referansın olmaması Türkiye basınındaki kopyala yapıştır haberciliğinin (Temel, 2020) termik santral protestolarını konu alan haberlerde de yaygın olduğunu göstermektedir. Konuyu en çok haberleştiren ve konuya en çok kaynak ayıran gazetelerde bile bu durumun yaygın olması, çevre/ekoloji gazeteciliğindeki kaynak bağımlılığının önemli bir problem olduğu izlenimini yaratmaktadır.

Bianet'in ise 45 haberinin 39'u kendi haber merkezi tarafından, 6'sı ise sahadaki muhabirleri tarafından kaleme alınmıştır. Haber merkezi tarafından yayınlanan haberlerin sonunda haberin girişini yapan editörün isim ve soy isminin baş harfleri bulunmakta, bu durum haber üretim sürecindeki şeffaflığı yansıtmaktadır. Fakat muhabir haberi sayısının azlığına ilişkin bu veriler çevre/ekoloji ve iklim hareketi için önemli bir mecra olan Bianet'in belirli kaynak sorununa sahip olduğunu göstermektedir.

Yeni Şafak ve Sabah gazeteleri yalnızca birer haber yaptıkları ve bunlar da kendi haber merkezleri tarafından yapıldığı için, bu gazetelerin herhangi bir kaynak sorunuyla karşı karşıya olmamasına karşın ekonomik, siyasi ve ideolojik gerekçelerle haberleri görmedikleri düşünülmektedir.

Araştırmanın bir sonraki aşamasında haber kategorileri incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda çevre/ekoloji başlığında kategorize edilen haberler 135 haberle ilk sıradadır.

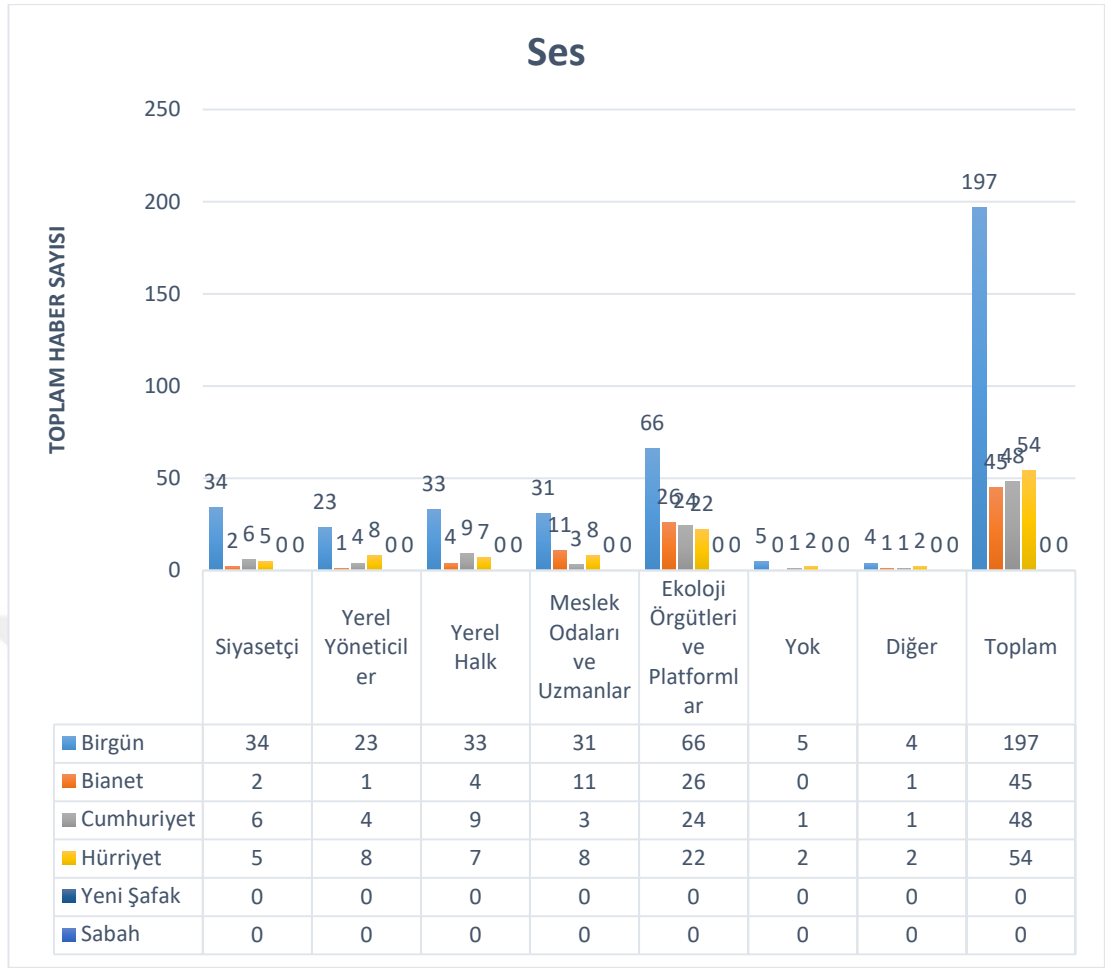

Tablo 3.10: Haber Bölümleri (Termik Santral Haberleri)

Bunu toplamda 67 haberle “yerel” ve “güncel & gündem” kategorisinde yer alan haberler izlemektedir. Diğer kategorisindeki haberlerin 40 olurken “Türkiye” kategorisindeki haberlerin sayısı 33, “iklim krizi” olarak kodlanan haberlerin sayısı ise toplamda 2’dir. Diğer kategorisi içindeki diğer alt başlıklar ise siyaset (n=5), sağlık (n=4), dünya (n=1), kent (n=7), yaşam/hayat (n=5), özel (n=7), ekonomi (n=3), gazete eki (n=1) ve diğer (n=7) olarak kategorize edilmiştir. Araştırmanın bu verileri termik santral karşıtı hareketin ağırlıklı olarak yerelde gerçekleşen ve çevre/ekolojiyle alakalı

haberler olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Özellikle “iklim krizi” olarak kodlanan haber bölümünün azlığı, termik santral protestolarıyla iklim krizi arasındaki bağın zayıflığını göstermek açısından önemli bir veri olarak değerlendirilebilir. Dikkat çeken bir diğer unsur ise eylemlerin siyaset ve sağlıkla ilişkili olan boyutlarının eksikliğidir.

Araştırmada analiz edilen bir diğer unsur ise haberde konuşan aktörlerin belirlenmesidir. Analiz sonucunda haberde yer alan aktörler “siyasetçiler”, “yerel yöneticiler”, “yerel halk”, “meslek odaları ve uzmanlar”, “ekoloji örgütleri ve platformları”, “yok” ve “diğer” olarak kodlanmıştır. “Siyasetçiler” olarak kodlanan kategorinin içinde ağırlıklı olarak CHP’li milletvekilleri yer almaktadır. “Yerel yöneticiler” olarak kodlanan kategorinin içinde ise ilçe belediye başkanları ve muhtarlar bulunmaktadır. “Yerel halk” olarak kodlanan kategoride ağırlıklı olarak köylüler bulunmaktadır. Köylülere ek olarak protestoların gerçekleştiği şehirde yaşayan vatandaşların da sesi de bu kategoriye dahil edilmiştir. “Meslek Odaları ve Uzmanlar” olarak kodlanan kategoride ise Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), Türk Tabipleri Birliği (TTB), Kimya Mühendisleri Odası (KMO), Çevre Mühendisleri Odası (ÇMO), Türk Toraks ve Barolar gibi uzmanların yer aldığı kuruluşlar yer almaktadır. “Ekoloji Örgütleri ve Platformları” olarak kodlanan kategoride ulusal ve yerel ölçekte faaliyet gösteren STK’lar, çevre dernekleri ve birçok çevre derneği ve STK’nın bir araya gelerek oluşturduğu platformlar yer almaktadır. Bu kategori içine giren paydaşlara örnek olarak Ekoloji Birliği, Bartın Platformu, Temiz Hava Hakkı Platformu, Trakya Platformu, Doğu Akdeniz Çevre Platformu, Ege Çevre ve Kültür Platformu, Doğader, TEMA ve Greenpeace gibi kurum ve kuruluşlar gösterilebilir. Toplamda 8 haberde konuşan hiçbir aktör olmadığı için bu haberler “yok” olarak kodlanmıştır. “Diğer” kategorisi içindeyse Bianet’te 1 adet sendika, Cumhuriyet’te 1 sanatçı, Hürriyet’te 1 sendika ve 1 çocuk, BirGün’de 3 sendika ve 1 Kültür Derneği yer almaktadır.

Tablo 3.11: Ses (Termik Santral Haberleri)

Araştırmanın bulgularına göre termik santral karşıtı protestolarda sese erişimi en fazla olan aktör toplamda 138 haberle “ekoloji örgütleri ve platformları” olmuştur. İkinci ve üçüncü sırada 54 haberle ve “meslek odaları ve uzmanlar” ve 53 haberle “yerel halk” yer almaktadır. Haberlerde görüşüne en çok yer verilen diğer aktörler ise 47 haberle “siyasetçiler” ve 36 haberle “yerel yöneticiler” olmuş, toplamda 9 haber “diğer” olarak kodlanmıştır. 8 haberde ise haberde sesine yer verilen bir aktör bulunmamaktadır.

Bu veriler termik santral karşıtı harekette ulusal ve yerel düzeyde çevre politikalarına etki etmeyi hedefleyen ekoloji örgütlerinin en avantajlı pozisyona sahip olan aktör olduğunu göstermektedir. Yerelde meydana gelen çevresel adaletsizliklere dernekler, platformlar ve STK’lar aracılığıyla tepki gösterilerek hem yereldeki hareketin sesi yaygınlaştırılmış, hem de daha kurumsal aktörler aracılığıyla

(Greenpeace, TEMA) bu bölgelerde yaşanan problemlere yönelik tepkiler ulusal ve uluslararası mücadelenin bir parçasına dönüşmüştür.

“Meslek odaları ve uzmanlar” kategorisindeki aktörlerin olduğu haberlerde de termik santrallerin yol açtığı ve açması muhtemel risklere yönelik bilimsel bir söylem hakimdir. Ağırlıklı olarak termik santrallerin insanlar üzerindeki olumsuz etkilere yönelik raporların açıklandığı ve değerlendirildiği bu kategoride termik santrallerin neden kapatılması gerektiğine yönelik teknik açıklamalar yer almaktadır. Böylece “meslek odaları ve uzmanlar” kategorisi içinde yer alan kurum ve aktörler aracılığıyla ileri sürülen iddiaların termik santral karşıtı hareketin bilimsel meşruiyeti sağlanmıştır.

“Yerel halk” kategorisindeki aktörler aracılığıyla ise ağırlıklı olarak köylülerin termik santraller nedeniyle karşı karşıya oldukları güçlükler, problemler ve bunlara yönelik isyanlara ilişkin bilginin aktarımı yapılmaktadır. Bu kategorinin önemi iklim krizine de neden olan bir teknolojiye mağdur olan, santrallerin olumsuz etkilerinden doğrudan etkilenen ve bu nedenle ölümlerle, sağlık sorunlarıyla, yerinden edilmelerle, içinde doğup büyüdüğü doğanın talanına tanık olmaları gibi olgularla karşılaşan aktörlerin haberde kendilerine yer bulmasıdır. Termik santral karşıtı hareketi konu alan haberlerde bu kişilere doğrudan söz verilmesi, tezin literatür bölümünde tartışılan çerçeveden farklı bir söylemsel pratiğin dolaşıma girmesi potansiyelini doğurmaktadır. İklim kriziyle köylülerin problemleri arasındaki bağın haberler aracılığıyla ne ölçüde kurulduğu ise başka bir soru olup bir önceki grafikte ifade edildiği gibi kaçırılmış bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

“Yerel yönetici” kategorisinde yer alan belediye başkanları ve muhtarlar aracılığıyla hareketin iki farklı veçhesine tanık olunmaktadır. Genellikle CHP’nin kazandığı ilçelerde belediye başkanlığı yapan kişilerin söylemlerine verildiği bu kategoride termik santraller hem yerel halkın yaşadığı problemler hem de belediyenin bağlı olduğu partinin siyasi pozisyonundan etkilenen söylemlerle ifade edilmektedir. Belediye başkanlarının termik santral karşıtı harekette yer alması yerele ait bir bakış açısının haberlerde yer alması ve bu adaletsizliklerin siyaset sahnesinde yer almasını sağlama potansiyeli nedeniyle önemlidir. Fakat siyasetçiler, uzmanlar ve belediye başkanlarının sorunu çerçeveleme biçimleri ana akım siyaset anlayışı içinde şekillendiği için soruna yönelik çözüm önerileri de sistemi verili kabul etme eğilimi göstermektedir. Böylece bu üç aktör aracılığıyla yapılan değerlendirmeler termik santraller ve fosil yakıtların kullanımına neden olan fosil yakıtların kök nedenlerine

odaklanmak ve kapitalist sistemi bunun için sorumlu tutmak yerine daha mikro adaletsizliklere odaklanmaktadır. Benzer bir şekilde köylüler ve şehirlerde yaşayan vatandaşlar aracılığıyla dile getirilen şikayetler de sistem karşıtı bir çerçeveyi tanıtmamakta, ağırlıklı olarak yaşam politikası olarak tanımlanabilecek bir çerçevede sorunu tanımlamaktadırlar. Böylece bu dört aktörün meşru söylemleri sağlıklı bir çevre ve hayatın termik santraller nedeniyle tehdit altında olduğuna yönelik argümanları güçlü bir şekilde dile getirmekte, buna karşın anti-kapitalist ve sistem karşıtı bir söylemi dolaşıma sokmamaktadır.

Bu veriyi destekleyecek önemli bulgular arasında ise sendikaların haberlerde en az yer bulan aktörler arasında yer almasıdır. Toplam 346 sayıda haberin yalnızca 5’inde haberde sese erişimi bulunan sendikalar, iklim krizi, termik santrallerin yarattığı çevresel tahribat ve bunun köylüler, emekçiler ve geniş toplum kesimleri üzerindeki olumsuz etkileri hakkında bir ilişki kurabilmek için dezavantajlı bir pozisyonudadır. Bu noktada sendikaların ekoloji hareketi içinde ne kadar aktif olduğu, bu hareket içindeki diğer kişi ve kurumlarla ilişkisi, iletişimi ve birbirlerine olan bakışı gibi, bu tezin kapsamını aşan, unsurların incelenmesi önemlidir. Fakat haber analizindeki verilerden hareketle iklim krizi gibi çok boyutlu bir meseleyi emek perspektifinden çerçevelemek, ezilen sınıf ve grupların çıkarına politikaları bu eylemler aracılığıyla ifade etme şansı, sendikaların yalnızca 5 haberde sese erişime sahip olmaları nedeniyle kaçırılmış başka bir fırsat olarak görülmelidir. Bu veri ayrıca neoliberalizmin hüküm sürdüğü bir dönemde sendikaların daha az meşru bir iletişimsel aktör olarak görüldüğüne ilişkin bir öngörü de sunmaktadır. Bu nedenle gazetelerin termik santraller konusunda sendikalara daha az yer vermesi, bu hareketin depolitizasyonuna etki eden faktörler arasında değerlendirilebilir.

Araştırmada analiz edilen bir diğer unsur farklı gazetelerin hangi aktörlere ne kadar yer verdiğidir. BirGün gazetesi 197 haberinin 66’sında “ekoloji örgütleri ve platformları”, “34”ünde siyasetçiler, 33’ünde yerel halk”, 32’inde meslek odaları ve uzmanlar, 23’ünde yerel yöneticiler, 4’ünde diğer aktörlere yer vermiş, 5 haberde ise hiçbir aktörün sesini dolaşıma sokmamıştır. BirGün’ün bu verileri, onu bütün kategorilerde en çok aktöre yer veren gazete yapmaktadır.

Cumhuriyet gazetesi 48 haberinin 24’ünde ekoloji örgütleri ve platformları, 9’unda yerel halk, 6’sında siyasetçi, 4’ünde yerel yönetici, 3’ünde meslek odaları ve

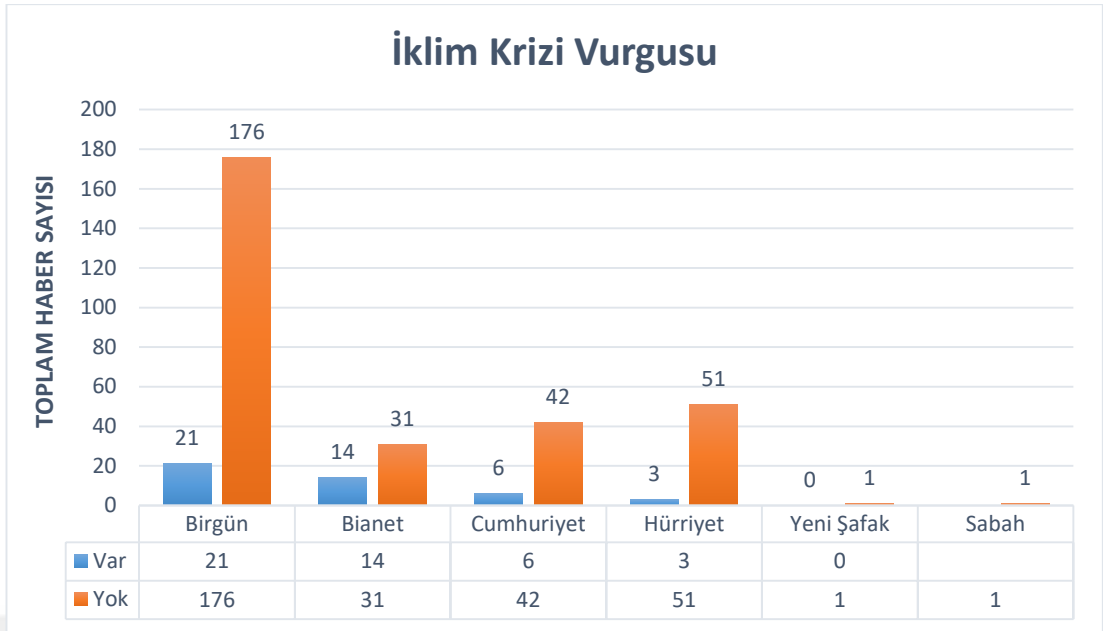
uzmanlar ve 1'inde diğer aktörler yer almış, 1 haberde ise hiçbir aktöre yer verilmemiştir.

Bianet'in 45 haberinde de benzer bir şekilde ekoloji örgütleri ve platformları 26 haberle en çok sese erişimi olan aktördür. Bunu 11 haberle meslek odaları ve uzmanlar, 4 haberle yerel halk, 2 haberle siyasetçi ve 1'er haberle yerel yönetici ve diğer kategorisindeki aktörler yer almıştır.

Hürriyet'in 54 haberinde de ekoloji örgütleri ve platformları 22 haberle en yaygın şekilde sese erişen aktörler olmaktadır. Bunu 8 haberle yerel yöneticiler ve meslek odaları ve uzmanlar, 7 haberle yerel halk, 5 haberle siyasetçiler, 2'şer haberle diğer aktörler izlemekte, 2 haberde ise konuşan hiçbir aktör bulunmamaktadır.

Araştırmada analiz edilen unsurlardan bir diğeri ise haberlerde iklim krizine ilişkin herhangi bir vurgunun yapıp yapılmaması olmuştur. Burada iklim krizinin termik santral karşıtı hareketi konu alan haberlerde baskın bir öge olup olmadığı sorusundan farklı olarak metin içinde küresel ısınma, iklim değişikliği veya iklim krizine ilişkin herhangi bir referansın verilir verilmediği araştırılmıştır. Geniş bir arka plan bilgisi olmaksızın yalnızca bu kavramlara referans veren haberlerin iklim krizini vurguladığı varsayılmış ve bu haberler “var” olarak kodlanmıştır. Bu sayede iklim krizine doğrudan etki eden kirli bir sanayiye ve bu sanayinin sürdürülmesinde rolü oynayan politikacıları hedefine alan aktörlerin merkezde olduğu haberlerde gazetecilik pratiklerinin buradaki iddialarla iklim krizi arasında bir bağ kurup kurmadığı analiz edilmiştir.

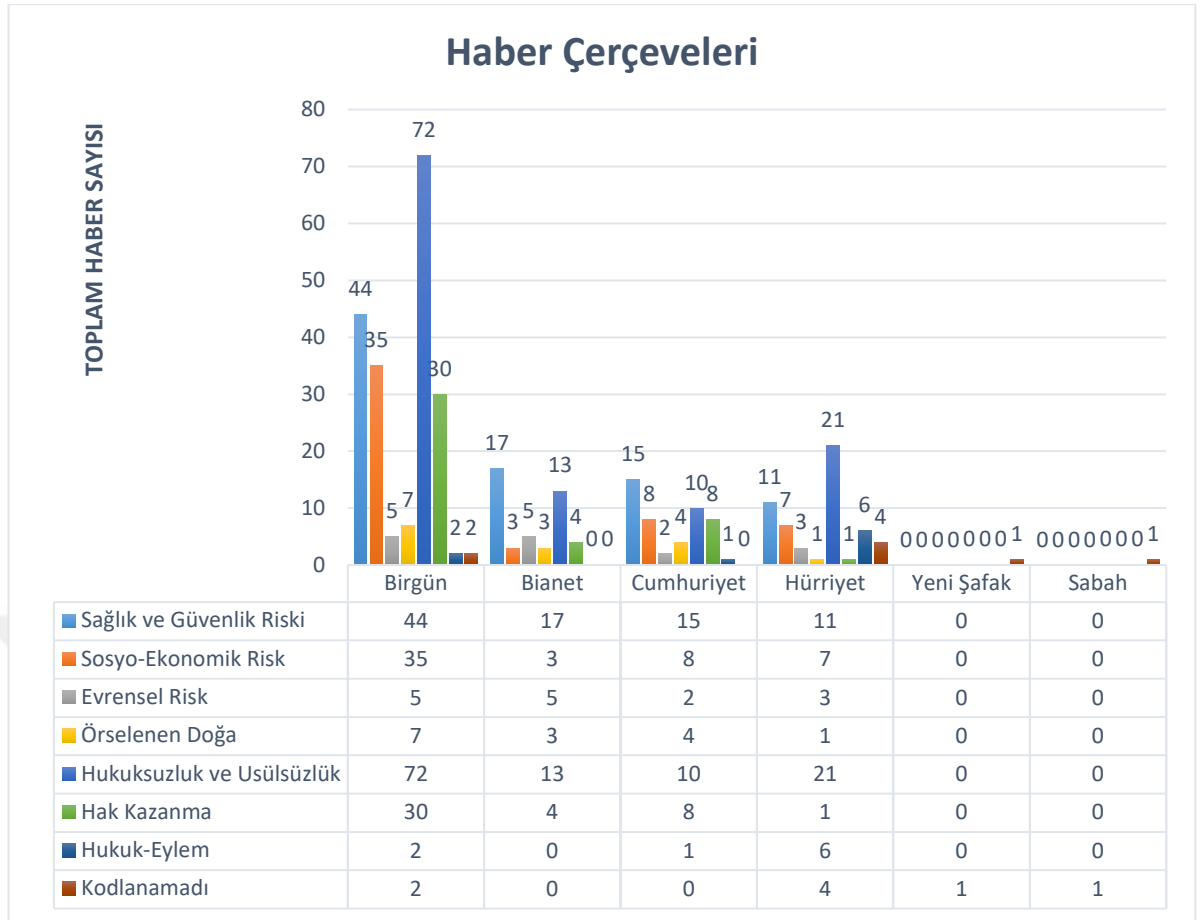
Araştırmanın sonuçları termik santral karşıtı hareketi konu alan haberlerde bu protestolarla iklim krizi arasındaki bağın oldukça zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. Bütün gazeteler yalnızca 44 haberde iklim krizine referans vermiştir. BirGün gazetesi 21, Bianet 14, Cumhuriyet 6 ve Hürriyet 3 haberde yerel aktivizm ile iklim krizi arasında ilişki kurmuştur. Bu veriler küresel ısınmaya doğrudan yol açan termik santrallere yönelik protestolar aracılığıyla iklim kriziyle yerel aktivizm arasında anlamlı bir bağ kurma yolunda önemli bir fırsatın kaçırıldığına işaret etmektedir.

Tablo 3.12: Termik Santral Haberlerinde İklim Krizi Vurgusu

Literatürde tartışıldığı üzere iklim krizinin soyut ve insanların kendilerine tesir etmediğini düşündüğü bir problem olması iklim sorununun gündelik hayatla ve sosyal olanla bağının daha güçlü bir şekilde kurulmasını gerektirmektedir (Leiserowitz, 2007). Bu araştırmada termik santral protestoları böyle bir fırsat anı olarak değerlendirilmiş ve soyut bir olgu olduğu varsayılan iklim kriziyle oldukça somut ve olumsuz göstergeleri olan termik santraller arasında bir bağ kurulup kurulmadığı incelenmiştir. Fakat araştırmanın sonuçları bu iki olgu arasında güçlü bir ilişki kurulmadığını göstermekte ve Türkiye basınının önemli bir fırsatı elinden kaçırdığına işaret etmektedir. Yerelde yaşanan çevresel adaletsizliklerle iklim krizi arasındaki bağlantının zayıflığı, iklim krizini küresel bir olgudan ulusal ve bölgesel bir problem olarak değerlendirilmesinin önünde önemli bir etken olmuştur.

Araştırmanın buradan sonraki kısmında ise çerçeveleme kuramının temel iddialarından hareketle temel haber çerçeveleri analiz edilecektir. Bu bağlamda araştırmanın sonucunda 8 temel haber çerçevesi belirlenmiştir: “hukuksuzluk ve usulsüzlük”, “sağlık ve güvenlik”, “sosyo-ekonomik risk”, “hak kazanma”, “evrensel risk”, “doğa talanı”, “hukuk-eylem”, “sosyo-kültürel risk”. Bu haber çerçeveleri haberlerde sese erişimi olan aktörlerin termik santral karşıtı söylemlerinden hareketle oluşturulmuştur.

Tablo 3.13: Haber Çerçevesi (Termik Santral Haberleri)

“Hukuksuzluk ve usülsüzlük” çerçevesi toplamda 116 haberle en çok haberin kodlandığı haber olmuştur. Bu çerçeveyi 87 haberle “sağlık ve güvenlik” çerçevesi takip etmiştir. “Sosyo-ekonomik risk” çerçevesi 53 haberle en çok kodlanan üçüncü çerçeve olurken bunu 43 haberle “hak kazanma” çerçevesi izlemiştir. “Evrensel risk” ve “örselenen doğa” çerçeveleri 15’er haberle eşit sayıda haberde kodlanırken “hukuk-eylem” çerçevesi 9 haberle en az haberin kodlandığı çerçeveyi oluşturmuştur.

En çok haberin kodlandığı “hukuksuzluk ve usülsüzlük” çerçevesinde BirGün’ün 72, Hürriyet’in 21, Bianet’in 13 ve Cumhuriyet gazetesinin 10 haberi bulunmaktadır. Toplamda 87 haberin bulunduğu “sağlık ve güvenlik” çerçevesinde BirGün’ün 44, Bianet’in 17, Hürriyet’in 15 ve Cumhuriyet’in 11 haberi bu çerçeve içinde kodlanmıştır. 53 haberin kodlandığı “sosyo-ekonomik risk” çerçevesinde ise BirGün’ün 35, Cumhuriyet’in 8, Hürriyet’in 7 ve Bianet’in 3 haberi bulunmaktadır.

“Hak kazanma” çerçevesi içinde kodlanan 43 haberin 30’u BirGün, 8’i Cumhuriyet, 4’ü Bianet ve 1’i Hürriyet gazetesi tarafından yayımlanmıştır. “Evrensel risk” çerçevesindeki 15 haberin ise 5’i BirGün ve Bianet, 3’ü Hürriyet ve 2’si Cumhuriyet tarafından üretilmiştir. “Evrensel risk” çerçevesindeki haber sayısının düşüklüğü termik santral karşıtı çerçeve ve söylemlerle küresel iklim krizi arasındaki bağın zayıf olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Toplamda 15 haberin yer aldığı “örselenen doğa” çerçevesinde BirGün’ün 7, Cumhuriyet’in 4, Bianet’in 3 ve Hürriyet’in 1 haberi bulunmaktadır. Haber analizinde en az haberin kodlandığı çerçeve ise “hukuk-eylem” çerçevesi olmuştur.

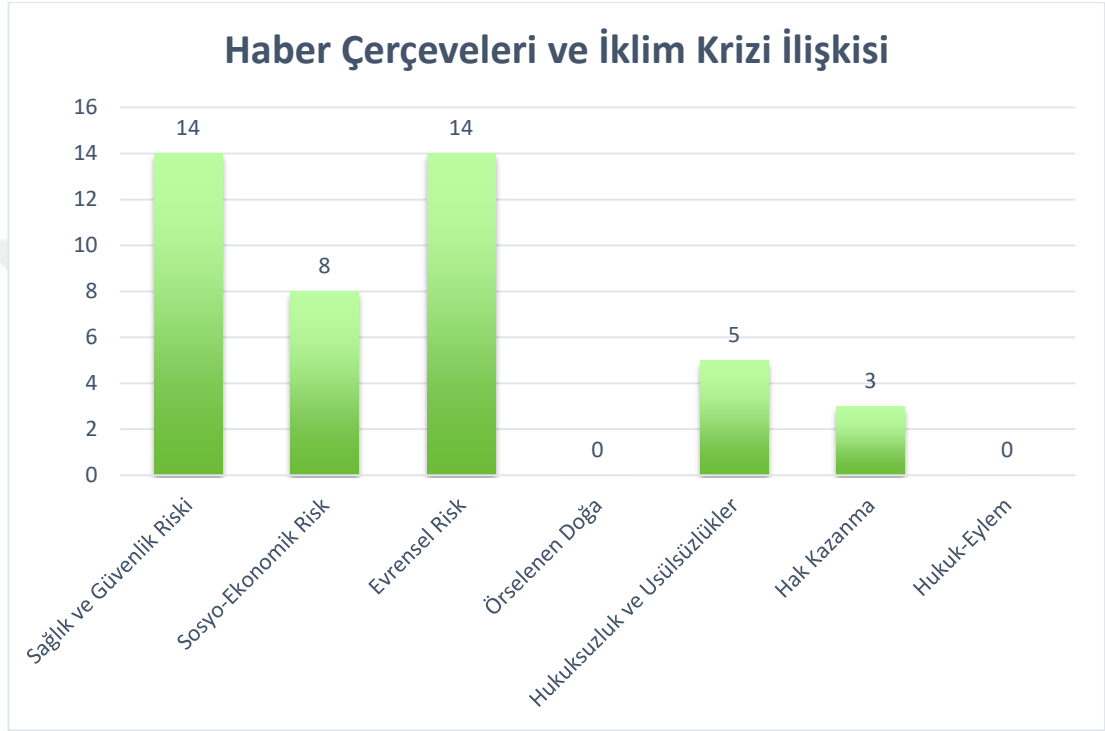
“Hukuk-eylem” haber çerçevesinin en az haberin yer aldığı çerçeve olması, alternatif ve bağımsız termik santral karşıtı harekete bakışın genel itibarıyla olumlu olduğunu işaret etmektedir. Toplamda 9 haberin yer aldığı bu kategoride Hürriyet’in 6, BirGün’ün 2 ve Cumhuriyet’in ise 1 haberi bulunmaktadır. Bianet’in ise hiçbir haberi hukuk-eylem kategorisinde yer almamaktadır. Toplamda 9 haberin 6’sının Hürriyet tarafından yapılması ise gazetenin son iki yıl boyunca konuyu hiç haberleştirmede de göz önüne alındığında dikkat çekicidir. Bu bağlamda Hürriyet’in sahiplik yapısının değişmesinin önemli sonuçları olduğu gözlemlenmektedir.

Yeni Şafak ve Sabah gazetelerinin neredeyse hiç haber yapmaması ise bu çerçevedeki sonuçlarla birlikte değerlendirilebilir. Siyasal iktidarın politikalarını tehdit eden söylemlerin yer aldığı haberleri bu iki gazete haberleştirip olumsuz bir bağlamda ele almaktansa görmemeyi tercih etmiştir. Böylece termik santrallerin yarattığı adaletsizliklere yönelik bütün iddialar Yeni Şafak ve Sabah gazeteleri tarafından yok sayılmıştır. Böylece iktidar medyasını temsil eden üç gazete termik santral protestolarını, Hürriyet’in 2018 yılındaki 54 haberi dışında, hiç haberleştirmemiştir.

Böylece analize dahil edilen haberlerin çok büyük çoğunluğu bağımsız medya tarafından üretilmiştir. Bu nedenle nitel haber analiz sonucunda erişilen haber çerçeveleri de bu gazetelerin bakışını yansıtmaktadır.

Araştırma kapsamında her haberde iklim krizi, iklim değişikliği ve küresel ısınma anahtar kelimeleriyle tarama yapılmış, bu anahtar kelimelerin bulunduğu haberler “var”, olmayanlar ise “yok” olarak kodlanmıştır. Haberlerde bu terimlerin bir kez dahi geçmesi “var” kodlaması için yeterli sayılmış, iklim krizinin haberde öne

ıkan bir tema olup olmadığına ilişkin tarama sorusu haber çerçeveleri için yapılmıştır. Bu sayede haberlerde iklim kriziyle termik santral karşıtı sylemlerin bir arada ele alınıp alınmadığının anlaşılması amaçlanmıştır. Bu işlem haber çerçevelerinin belirlenmesiyle eş zamanlı olarak yürütülmüş, bu sayede iklim krizinin en çok hangi çerçeveye yer aldığı sorusuna da yanıt aranmıştır.

Tablo 3.14: Haber çerçeveleri ve İklım Krizi İlişkisi (Termik Santral Haberleri)

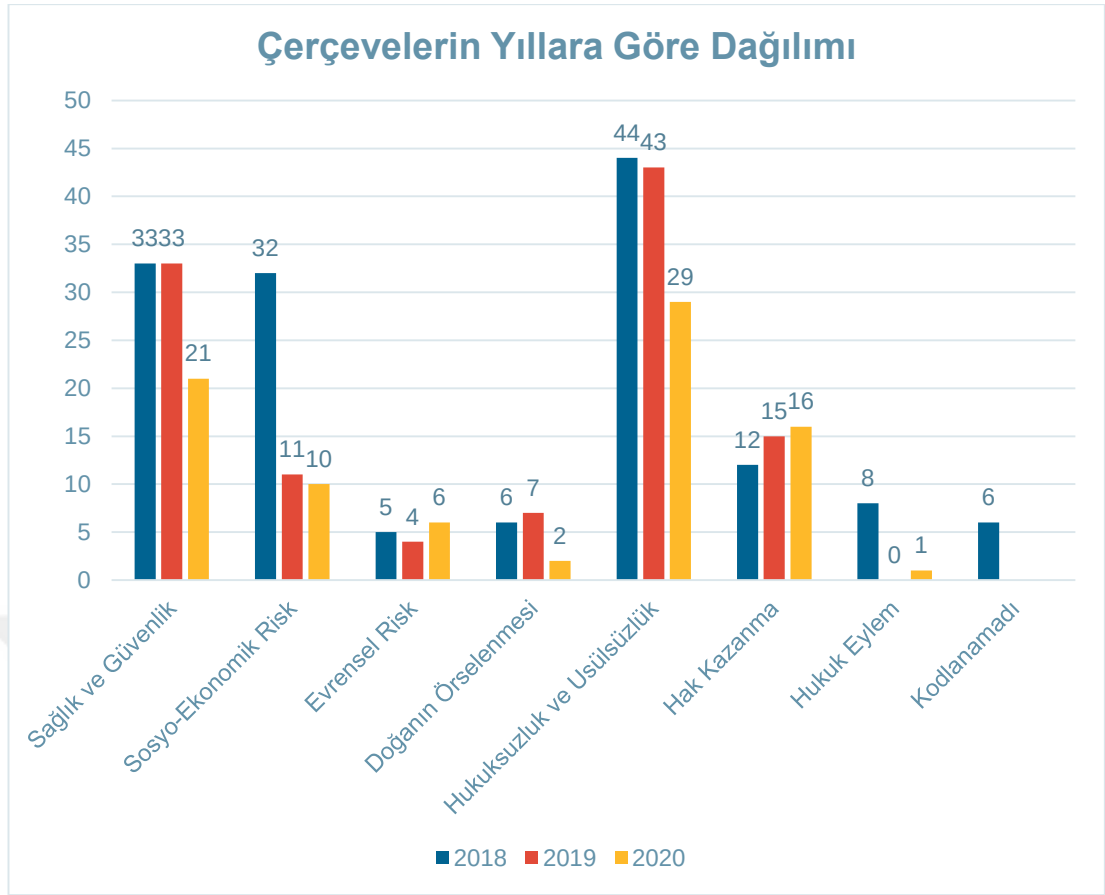
Araştırmanın sonuçlarına göre toplamda 346 haberin yalnızca 44’nde termik santral karşıtı söylemlerle iklim krizine ilişkin iddialar bir arada alınmaktadır. Geri kalan 302 haberde iklim kriziyle ilişkili bir bilgi bulunmamaktadır. Bu verinin gösterdiği temel sonuç haberlerdeki termik santral karşıtı söylemlerin yereldeki çevresel adaletsizlikleri odağına aldığı, santrallerin yol açtığı daha küresel çaptaki problemlere ise medyada daha az yer verildiğidir. Bu durum iklim krizine doğrudan etki eden bir endüstriyi hedef alan söylemler aracılığıyla iklim krizi arasındaki bağın son derece sınırlı bir şekilde kurulduğunu göstermektedir. Böylece termik santral karşıtı söylemler ağırlıklı olarak yereldeki mücadele pratikleriyle ilişkin iddiaları yaygınlaştırmış ve ağırlıklı olarak Türkiye’de yaşanan problemleri gündemine almıştır. Karşı karşıya olunan problemlerin coğrafı yakınlığı nedeniyle olağan

karşılanabilecek bu olgu, son 3 yıl boyunca iklim krizi konusunda gündem yaratmayı hedefleyen iklim hareketinin ise haberlerde sese erişiminin olmaması nedeniyle bu iki problem arasında bir bağ kuramadığını göstermektedir. Araştırmanın sonuç kısmında daha yakından incelenecek bu verinin işaret ettiği temel gerçeklik ise haberlerde iklim hareketinin küresel, termik santral karşıtı hareketin ise yerel boyutlara sıkıştığı ve haberler aracılığıyla iki hareket arasında kuvvetli bir ilişki kurulamadığıdır.

İklim krizinin hangi haber çerçevesinde en sık şekilde ele alındığı sorusundan hareketle yapılan analiz sonucunda haberlerde iklim krizine en çok vurgunun yapıldığı iki haber çerçevesinin toplamda 14 haberle “evresel risk” ve “sağlık ve güvenlik riski” çerçeveleri olduğu gözlemlenmiştir. Bu çerçeveyi 8 haberle “sosyo-ekonomik risk” çerçesi takip etmiştir. İklim kriziyle “hukuksuzluk ve usülsüzlük” çerçevesiyle iklim krizi arasında 5 haberde, “hak kazanma” çerçevesiyle ise 3 haberde bağlantı kurulmuştur. “Örselenen doğa” ve “hukuk eylem” çerçevelerinde ise iklim krizine ilişkin bir referansta bulunulmamıştır.

Araştırmada incelenen bir diğer olgu ise haber çerçevelerinde 3 yıl boyunca nasıl bir değişiklik olduğudur. 2018 (n=146), 2019 (n=113) ve 2020 (n=85) yıllarında haber sayılarında keskin bir düşüş olması haber çerçevelerinde de yıl bazında önemli farklılıklar olması sonucunu doğurmuştur. Toplamda 116 haberle en çok haberin kodlandığı “hukuksuzluk ve usülsüzlük” çerçevesinde ilk iki yıl neredeyse eşit bir dağılım varken 2020 yılında haber sayısında önemli oranda düşüş olduğu gözlemlenmektedir.

Bir önceki haber çerçevesiyle benzer bir eğilim 87 haberi kapsayan “sağlık ve güvenlik” çerçevesinde de gözlemlenmektedir. Bu haber çerçevesinde ilk iki yıl 33 haber varken 2020 yılında bu sayı 21’e düşmektedir. 53 haberin yer aldığı “sosyo-ekonomik risk” çerçevesinde ise bu iki çerçeveye göre haber sayısında daha sert bir azalma olduğu görülmektedir. 2018 yılında 32 haberin dahil edildiği bu çerçevede 2019 yılında 11, 2020 yılında ise 10 haber yer almaktadır. 43 haberin bulunduğu “hak kazanma” çerçevesinde ise farklı bir eğilim olduğu göze çarpmaktadır. Bu haber çerçevesinde 2018 yılında 12, 2019 yılında 15, 2020 yılında ise 16 haber yer almaktadır.

Tablo 3.15: Çerçevelerin Yıllara Göre Dağılımı (Termik Santral Haberleri)

15'er haberin yer aldığı “evrensel risk” ve “örselenen doğa” çerçevelerinde yıl bazında ufak da olsa dalgalanmalar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “Evrensel risk” çerçevesinde 2018 yılında 5, 2019 yılında 4, 2020 yılında 6 haber yapılmıştır. “Örselenen doğa” çerçevesinde ise ilk iki yıl haber sayısı 6’dan 7’ye çıkmışken, 2020 yılında bu sayı 2’ye düşmüştür. 9 haberin yer aldığı “hukuk-eylem” çerçevesi ise 8 haberle en çok 2018 yılında kodlanmıştır. 2019 yılında haberin yer almadığı bu çerçevede 2020 yılında da yalnızca bir haber yer almaktadır.

Haber çerçevelerinin analizi yapıldıktan sonra daha anlamı daha rahat anlaşılabilir bu verilerin gösterdiği temel olgu termik santral karşıtı hareketin çerçevelerini bir “yaşam mücadelesi” olarak kurduğudur. Bu yaşam mücadelesinin başında termik santralin kurulması ve işletilmesi sürecinde yaşanan hukuksuzluklar ve usulsüzlükler gelmektedir. Termik santrallerin halk sağlığı, tarım alanları ve ülke ekonomisi, doğası ve küresel çapta yarattığı problemler ise çerçevelerdeki temel argümanları oluşturmaktadır. Mücadele sonucunda kazanılan haklar ise hareket için

motivasyonel bir çerçeve anlamına gelmektedir. Bununla birlikte haber sayılarındaki düşüş bütün mücadelenin ve haber çerçevelerinin daha az görünür hale geldiğini göstermektedir. Bu çerçevelerin hükümete yakın iki gazete hiç, bir gazetenin de sahiplik yapısının değiştikten sonra medyada hiç yer almadığı da göz önüne alınca, bu yayın organlarını takip eden kesimlerin söz konusu mücadeleyi bu kanallar aracılığıyla takip edemediği anlaşılmaktadır. Bir sonraki başlıktan itibaren analiz sonucunda elde edilen haber çerçeveleri ve bu çerçevelerin içinde yer alan söylemler incelenecektir.

3.2.2.1. Hukuksuzluk ve Usülsüzlük Çerçevesi

Araştırma kapsamına dahil edilen haberlerin analizi sonucunda haberlerde en yaygın şekilde öne çıkan haber çerçevesinin “hukuksuzluk ve usülsüzlük” çerçevesi olduğu görülmüştür. Bu haber çerçevesinin temel argümanlarını termik santrallerin işletilmesi sürecinde yaşanan hukuksuzluklar, sürecin bilimsel gerekliliklere uyulmamasından kaynaklanan çevresel ve sosyal örselenmeler oluşturmaktadır. Bu kapsamda ÇED süreçlerine uyulmaması, ÇED raporlarındaki hatalar, usülsüzlükler, çevresel etkilerin doğru bir şekilde değerlendirilmeden ÇED olumlu raporlarının verilmesi, hukukun ve yargının verdiği kararların arkasından dolanma, yargı kararlarına rağmen ÇED süreçlerinin devam etmesi, yönetmeliklere uyulmaması, mevzuatlara uygun olmayan santrallerin şaibeli bir şekilde yeniden faaliyete geçmesi, köylülerin ÇED süreçlerine dahil edilmemesi, termik santrallerin neden olacağı hasarlar konusunda bilgilendirilmemesi ve kamusal katılım şanslarının ellerinden alınması gibi olgular bu haber çerçevesinin inşasındaki asli unsurları oluşturmaktadır.

“Hukuksuzluk ve usülsüzlük” çerçevesine dahil edilen argümanların en büyük ortak paydasını ÇED süreçlerinde yaşanan problemler, usülsüzlükler ve bilimsel verilere uygun olmayan kararların alınması gelmektedir. Böylece politik aktörler termik santrallere karşı olma gerekçelerini hukuk normlarının gerektirdiği azami şartlara bile uyulmaması ve yargı kararlarının işlevsiz hale gelmesi çizgisinde çerçeveleyerek termik santraller ile hukuk devleti arasında bir ilişki kurmaktadır. Bunun en göze çarpan örnekleri arasında ÇED sürecinde yaşanan problemler gelmektedir. Bianet’in “İzdemir Santrali için Yeni Dava: Yargı Kararına Açıkça Direniliyor” (Bianet, 29.01.2019) başlıklı haberinde “hukukun ardından dolanıyorlar”

ve “yurttaşların hukuk güvenliği kaldırıldı” alt başlıkları atılarak ÇED olumlu kararının iki kez iptal edilmesine karşın enerji santralinin suç işlenerek yeniden faaliyete sokulması vurgulanmıştır. Haberin ilk alt başlığı olan “*hukukun ardından dolanıyor*” cümlesinden sonra adaleti temsilen İzmir Baro Başkan Yardımcısı’na söz verilmiş ve Özgür Yılmaz termik santraller, ÇED süreçleri ve hukuksuzluk ilişkisini kurmuştur:

"Aliğa-İzdemir Termik Santrali ÇED olumlu kararı mahkemece ikinci kez iptal edilmiş olmasına rağmen, Mahkeme kararının uygulanması gereken 30 günlük süre içinde 10 yeniden 2009/7 sayılı genelgeyle yeni ÇED olumlu kararı verilmiştir. "Bu olay Anayasanın 138/4.maddesinin ihlali niteliğinde yargı kararına açıkça direnmedir ve suçtur. Bu şekilde dava konusu işlemle davacıların ve Aliğa'da ve bölgede yaşayan yurttaşların hukuk güvenliği ortadan kaldırmıştır." (Bianet, 29.01.2019)

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere termik santralleri konusunda alınan hukuk kararlarına uyulmaması “*yargı kararına açıkça direnme*” ve “*suç*” olarak çerçevelenerek yurttaşların “*hukuk güvenliğinin*” tehdit altında olduğu vurgulanmıştır. Bu örnekten hareketle termik santrallerin yarattığı çeşitli tehditlerin yanı sıra hukukun temel ilkelerinin de bu santrallerin çalışması pahasına ihlal edilmesi, her şeyden önce hukukun itibarsızlaştırılmasıyla ilişkilendirilmiştir. Bununla ilişkili olarak ÇED süreçlerindeki bilimsel verilerle uyumlu olmayan adımlar, eylem planları ve mevzuatlar öne çıkarılan bir diğer unsurdur.

BirGün’ün “Çevreyi kirlettiği için kapatılan linyit yakıtlı santraller tekrar devrede” (BirGün, 11.06.2020) başlıklı haberinin alt manşetinde “*Çalışmalarına izin verilen kömür yakıtlı santrallerde baca gazlarındaki toz, kükürt ve azot oksit salımlarının azaltılması ve katı-sıvı atıkların bertarafına dair yükümlülükler eksiksiz olarak yerine getirildi mi?*” sorusu sorularak termik santrallerin yeniden faaliyete girmesini gerektiren azami koşulların olup olmadığı sorgulanmıştır. “*Toplum yararına uygun mu?*” alt başlığının olduğu haberde bu yükümlülüklerin yerine getirilmediğine yönelik şüpheden hareketle Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na madde madde yöneltilen soruların ilki aşağıdaki gibidir:

“Söz konusu santrallerin yükümlülüklerini eksiksiz olarak yerine getirdiğine dair ciddi bilimsel ve güvenilir çalışmalar ne ölçüde yapılmıştır? Böyle çalışmalar

yapılmışsa, neden kamuoyuyla paylaşılmamıştır? Yapılmamışsa, salt idari kararlarla bu santrallerin çalışmalarına nasıl izin verilmektedir?” (BirGün, 11.06.2020)

ÇED süreçleriyle çevresel adalet prensiplerinin bir arada çerçeveslendiği bir diğer nokta ise termik santrallerin yapımını ve işletilmesini meşrulaştırmak için gerçek dışı raporlar hazırlanması gelmektedir. Hürriyet’in “*Bartın’da belediye başkanından termik santral protestosu*” (Hürriyet, 12.04.2018) başlıklı haberin ilk paragrafında “*yaklaşık 100 bin kişinin faydalandığı Kavşak Suyu Havzası’na kurulması düşünülen termik santral*” planı için Bartın Belediye Başkanı “*Kavşak Suyu’nun gasp edilmesine izin vermeyeceklerini*” belirtmiştir. Temiz suya erişim konusuyla doğrudan ilintili olan bu konu, santral sahiplerinin yanlış bilgi yayarak kamuoyunu yanıltma, bu manipülasyon ile suyu kendi çıkarları için kullanma ve köylülerin sağlıklı bir yaşam için ihtiyaç duydukları tehdit etmeleri arasında bir bağlantı kurulmuştur. Belediye Başkanı’nın cümlelerin tırnak içine alınarak doğrudan alıntılanıldığı ilk cümlede ise termik santral kurmak isteyen şirketin bu süreçteki usulsüzlüklerine yer verilmiştir.

“Amasra’da yapılmak istenen Hema Termik Santrali için hazırlanan termik santral ÇED raporu ve ilgili bilirkişi raporunda, onlarca yıldır Bartın halkının içme suyu olarak kullandığı Kavşak Suyu’nun içilemez, hatta arsenikli olduğu iddia edildi. Termik Santral kurmak isteyen şirket, Bartın halkı için çok öneme sahip olan Kavşak Suyu ve Kavşak Suyu Havzası’nı gözden düşürüp, ele geçirmek için bilimsel titri olan insanları devreye soktu ve gerçek dışı raporlar hazırlattı. Şirketin termik santralde kullanmak için çok büyük miktarlarda tatlı suya ihtiyacı var. Bu miktarlarda su ise ancak Kavşak Suyu Havzası’ndan karşılanabilir” (Hürriyet, 12.04.2018)

Böylece yereldeki çevresel adalet mücadelesinin önemli bir ayağı yanlış bilgiyle mücadele etmek olmuştur. Belediye başkanı aracılığıyla ise bu konunun aslı açıklanmakta, şirketlerin bu yanlış bilgiyi neden yaydığına yönelik bir tanımlamayla mücadele edilen aktörlerin niteliğine vurgu yapma ve halka doğru bilgi verilerek şirketlerin eylemlerine karşı çıkılmaktadır. Cumhuriyet’in “*7 termik santralin bulunduğu Çatalağzı’nda hava kirliliği alarmı*” (Cumhuriyet, 07. 10. 2018) başlıklı haberinin ilk paragrafında Zonguldak Çevre Koruma Derneği Başkanı’nın “*bakanlıkta bulunan rapora rağmen Çatalağzı’na yeni santraller için başvuran yatırımcılara onay verildiği*” suçlamasına yer verilmiştir. Haberdeki ilk alt başlık olan “*ölçümlerde limit değerler aşılmış*” cümlesi ile de cümlesiyle santrallerin işletilmesi için belirlenen kurallara uyulmadığı belirtilmiştir. Söz konusu hukuksuzluk nedeniyle yaşanan

problemlerin vurgulandığı haberin ikinci alt başlığında “*yerleşim yerleri tehdit altında*” olduğu belirtilmiş, bu başlığın altında bulunan haberin son paragrafında da “*Çatalağzı'ndaki hava kirlilik değerleri tüm sınır değerler aşılmıştır ve ölümcül riskler içermektedir*” cümlesiyle termik santrallerin hukuken uymaları gereken kurallara uymadıkları ve bunun son derece ciddi problemlere yol açacağı vurgulanmıştır. Cümlelerin devamında ise

“Özellikle havadaki partikül madde oranı ciddi anlamda aşılmıştır. Yerleşim yerleri ciddi anlamda tehdit altındadır' deniyor. Bunlar ortadayken buna rağmen santraller hala eski biçimde çalışmaya devam ediyor ve yetkililerce atılmış bir adım yok. Bunları halktan gizleyerek, ÇED raporlarında rakamlarla oynayarak, yeni santrallerin kurulmasına izin verenler hakkında mutlaka soruşturma başlatılmalıdır” (Cumhuriyet, 07. 10. 2018)

cümleleriyle termik santrallerin usulsüz bir şekilde çalışmasını sağlamak için atılmayan adımlar, hazırlanan raporlardaki usulsüzlükler ve tüm bunlara rağmen yeni santral planlarının yapılmasına tepki gösterilmiştir. Böylece termik santral karşıtı hareketteki aktörler “ölümcül” sonuçlara yol açabilecek bir konuda uyulması gereken kuralların hiçe sayılması nedeniyle sorumluların yargılanmasını istemektedir. Haberlerdeki usulsüzlükler açısından öne çıkan bir diğer nokta yerel halkın ÇED süreçlerinden dışlanması ve kendi hayatlarını ilgilendiren konularda söz hakkına sahip olmamaları nedeniyle anti-demokratik bir durumla karşı karşıya olmalarıdır. Böylece termik santral karşıtı hareket demokratik katılım ve doğru bilgiye şeffaf bir şekilde erişim konularını ön plana çıkartmıştır.

Hürriyet'in “*Bursa'da biyokütle enerji santrali gerginliği*” (12.08.2018) başlıklı haberin son paragrafında “*Biz zehirlenmek de istemiyoruz, bu doğamızı kaybetmek de istemiyoruz. Gelen yetkililer bunun hakkında bir şey söylemiyor. Biz burada yaşıyoruz. Bu güzel doğamızı kimseye kaptırmaya niyetimiz yok. Köy halkı olarak bu tesise karşıyız. Bizi niye dinlemiyorlar. Bu projeye imza atılmış. Bizim imzadan ve projeden haberimiz bile yok*” cümleleriyle kendi yaşam alanlarına kurulacak ve olumsuz etkilerinden doğrudan etkilenecekleri termik santral tesislerinin planı konusunda yerel halkın sürece dahil edilmemesine tepki gösterilmiştir. Aynı haberi yapan Cumhuriyet gazetesinde “*Bursa'da santral gerginliği: 'Zehirlenmek istemiyoruz*” (Cumhuriyet, 12.08.2018) başlıklı aynı konuyu ele alan haberde ise Hürriyet'tekinden farklı olarak bu duruma köy sakinlerinin “*heyeti kendilerini aydınlatacak bilgiye sahip olmamakla*

eleştirdi” cümlesi de eklenmiştir ve Cumhuriyet gazetesi demokratik katılım mekanizmaları ile doğru ve eksiksiz bilgiye sahip olma arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir.

Böylece termik santral karşıtı mücadele için “hayatta kalmak” ile projelerde demokratik bir katılım sürecinin olması eş değerdir. Bilgi edinme hakkının ihlal edilmesi ise yaşamın ve doğanın kaybı anlamına gelmekte, süreçlerde usulsüzlükler ise çevresel adaletsizliklerin pekişmesine neden olmaktadır.

Görsel 3.16: Termik Santral Gerginliği

Kaynak: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bursada-santral-gerginligi-zehirlenmek-istemiyoruz-1053516>

ÇED süreçleri, iletişim ve adaletsizlikler arasında kurulan bir diğer bağlantı ise termik santraller kapatıldı bilgisine karşın ÇED süreçlerinin devam ediyor olması ve bu konu hakkında halka konu hakkında yeterli bilgi verilmemesidir. Bu durum doğru bilgiye erişim hakkı ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını aynı anda tehdit ederek bu iki çevresel adalet prensibinin nasıl ihlal edildiğini göstermektedir.

BirGün’ün “*Pınarca halkı: İkna olmadık açıklama bekliyoruz*” (BirGün, 15.01.2019) başlıklı haberi de “*Tekirdağ’ın Çerkezköy ilçesi Pınarça mevkinde kurulması planlanan termik santralden vazgeçildiğini AKP Tekirdağ Milletvekili Mustafa Yel’in sosyal medyadan duyurmasını yeterli bulmayan demokratik kitle örgütleri*” nin resmi bir açıklama beklediklerini alt manşetine taşımıştır. Haberin ilk paragrafında bölge sakinlerinin “*Tek isteğimiz var, sağlıklı yaşamak. Şimdi deniyor ki ‘termik santral iptal edildi’. Bakanlıktan ve devletten ‘Termik santral iptal edilmiştir’*

diye bir açıklama bekliyoruz” talepleri, çevresel adaletsizliklere maruz kalan kesimlerin bilgi edinme sürecinin önemine vurgu yapmaktadır.

Haberlerde öne çıkan hukuksuzluk ve usulsüzlüklerin bir diğeri ise yalnızca tarım veya arkeolojik çalışmalarda kullanılma izni olan bu toprakları konu alan hukuki kararların termik santrallerin faaliyete geçmesi için esnetilmesidir. Bu durumun göze çarpan örneklerinin başında ise tarım dışı alanların termik santral kurulmasına yönelik eylem planları gelmektedir.

Hürriyet’in “Öztekin: Termik santral çevre katliamına yol açacaktır” (Hürriyet, 25.01.2018) başlıklı haberinde “yürütmeye durdurma kararı açtık” alt başlığıyla kararın hukuksuzluğuna vurgu yapılmış, bu haberin ilk paragrafında yer alan “Eskişehir İl Toprak Koruma Kurulu’nun ‘tarım dışı kullanıma izin vermeme’ kararını, 1.sınıf tarım arazilerinin varlığını ve dolaylı olarak aslında Eskişehir halkını yok saymıştır” cümleleriyle hukuk normlarına uyulmamasıyla vatandaşların iradesinin görmezden gelinmesi arasında ilişki kurulmuştur.

Görsel 3.17: Termik Santral Çevre Katliamı

Kaynak: <https://www.hurriyet.com.tr/oztekin-termik-santral-cevre-katliamina-yol-ac-40721497>

Böylece özelleştirmeler, hukukun arkasından dolaşmak, tarımsal alanların tahribatı ve demokratik katılım arasında bir bağ kurularak uygulanan hukuksuzlukların neye yol açtığı öne çıkarılmıştır. BirGün’ün “Sit alanında kömür ocağı işletilmesine tepki” (BirGün, 24.06.2020) başlıklı haberinde Muğla’da Yatağan Termik Santrali için gerçekleştirilen madencilik faaliyetlerindeki süreçlerde yaşanan usulsüzlüklere tepki

gösterilmiştir. Haberde Yatağan Termik Enerji Üretim A.Ş.'nin sahibi olduğu ocağın, kömür çıkarma faaliyetlerinin hukuksuz yapıldığı belirtilmiş, haberin son cümlesinde *“Davalı idare, sadece yaşam alanları ve geçim kaynaklarımız olan bağ, bahçe, tarım alanları, zeytinliklerimizi değil, aynı zamanda 3’üncü derece arkeolojik sit alanının tamamını tehlikeye soktu. Yerinde korunması zorunlu olan taşınmaz kültür varlıklarını başka yere taşıyarak Venedik Tüzüğü’ne aykırı davranılmıştır”* cümleleriyle arkeolojik çalışmaların yapıldığı alanları koruyan kanunlara saygı duyulmaması ise termik santrallerin kültür varlıklarını hem ulusal hem de uluslararası hukuk normlarına göre nasıl tehdit ettiğini öne çıkarmaktadır

Aktörlerin ÇED süreçlerine güvenmemelerini gerektiren ve termik santrallere karşı çıkmalarına neden olan bir diğer olgu ise kapatılan termik santrallerin kısa sürede yönetmeliklere uygun getirilmesi sonucunda sürece duyulan güvensizlik ve usulsüz olduğu düşünülen bu durumun izah edilmesi gerekliliği olmuştur. Bianet’in *“Termik santrallerin yeniden açılması izaha muhtaç”* (Bianet, 17. 06. 2020) başlıklı haberinin alt manşetinde *“Afşin- Elbistan A Santrali’nin, nasıl kısa sürede yönetmeliklere uygun hale getirildiği açıklanmaya muhtaçtır”* cümlesiyle santrallerin gerekli düzenlemeleri bu denli kısa süre zarfında yerine getirmelerinin güç olduğu eleştirisinden hareketle tepki gösterilmiştir. *“Kamuoyuyla paylaşılsın”* ve *“gerekli ölçümler yapıldı mı?”* alt başlıklarının bulunduğu haberde aktörlerin doğrudan alıntılандığı ilk cümlede sürecin şeffaf bir şekilde yürütülmesi için bilimsel açıklamaların yapılması istenmiştir.

“İki ünitesinin yeniden işletmeye alınmasına izin verilen Afşin- Elbistan A Santrali’nin, kapasitesinin büyüklüğü ve yakma sisteminin özelliği de dikkate alındığında, kül tutma sistemleri rehabilite edilerek ve iki ünitesinin Baca Gazı Kükürt Arıtma tesisi tamamlanarak nasıl kısa sürede yönetmeliklere uygun hale getirildiği açıklanmaya muhtaçtır” (Bianet, 17. 06. 2020).

ÇED raporlarındaki hatalar ve termik santrallerin geniş çaplı yıkıcı etkilerinin hesaba katılmaması gibi durumlar aktörlerin sıklıkla ön plana çıkardıkları ve termik santrallerin hukuken neden meşruiyetinin olmadığını açıkladıkları örnekleri oluşturmaktadır. Cumhuriyet’in *“Kopyala-yapıştır ÇED raporu: İzmir'deki Karadeniz!”* (Cumhuriyet, 17.08.2018) başlıklı haberi ve *“Aliğa’daki termik santral için hazırlanan ÇED raporunda hatalı ifadeler dikkat çekiyor”* alt manşeti ÇED raporunun yanlışlıklarına vurgu yaparak termik santrallere nasıl onay verildiğine vurgu yapmaktadır. *“Ciddiyetsiz rapor”* alt başlığının bulunduğu ilk paragrafta *“ÇED*

raporunun özgün bir çalışma olmadığı, Karadeniz bölgesindeki bir rapordan “kopyala-yapıştır” yöntemiyle çoğaltıldığı” kaydedilmiş ve yine aynı paragrafta “Ege Bölgesi’nin verimli tarım topraklarını açıkça tehdit eden bir proje için hazırlanan böylesine ciddiyetsiz bir raporun reddi gerekir” cümlesiyle hukukun gerekliliklerinin yerine getirilmesi talep edilmiştir.

ÇED raporlarındaki usulsüzlüklerin en çok öne çıkanlarının başında fabrikaların filtre takmaları ve bu filtrelerin Dünya Sağlık Örgütü’nün belirlemiş olduğu hava kirliliği limitlerine saygı duyma konusunda ne kadar etkili olduğu olmuştur. Bu kapsamda termik santral karşıtı hareket şirketleri ve devleti mevcut yasaları uygulamama ve usüllere uymadığı için cezalandırılmaları gereken fabrikaların faaliyetlerine devam etmeleri nedeniyle eleştirmektedirler. Bu bağlamda termik santrallerinin filtresiz çalışmaya devam etmesine olanak tanıyan yasa görüşmelerine sıklıkla tepki gösterilmektedir ve mevzuatlara, kanunlara uymama, süreç hakkında şeffaf bir bilgilendirme yapmama ve bu durumun yaratacağı çok boyutlu problemler filtre tartışmasında kendisini göstermektedir.

BirGün’ün *“Alpu Ovası tarım arazisi kalsın”* (BirGün, 15.07. 2018) başlıklı haberinin alt manşetinde *“Eskişehir Alpu’ya yapılacak termik santralin ÇED raporunda, 'hava kirliliği ve halk sağlığı değerlendirmesi' yer almadı. Uzmanlar, “Projeden vazgeçin” diyor”* cümlesiyle termik santrallere neden karşı çıkılması gerektiğine dikkat çekilmiştir. *“Projenin sağlık etkisi değerlendirmesi yok”* ve *“bu yanlıştan geri dönün”* alt başlıklarının bulunduğu bu haberde *“kaç kişinin erken ölümüne neden olacağı veya olası iş günü kayıplarının hesaplamadığı, bu olumsuzluklara engel olmak için alınacak önlemlerin belirlenmediği görülmektedir”* cümlesiyle ÇED süreçlerindeki problemlere atıfta bulunulmuştur.

BirGün’ün *“Bursa Çevre Platformu’na 'Bakan' yasağı”* (BirGün, 09.11.2019) başlıklı haberinde Orhaneli Termik Santrali’nin özelleştirilmesi sonrası takılı olan filtrelerin çıkarılması konu alınmıştır. *“6 yıldır insan hayatı hiçe sayılıyor”* alt başlığıyla santrallerin çalışması için gerekli teamüllere uyulmadığı öne çıkarılmış, *“ancak özelleştirilerek Çelikler Grubu’na satılmasının ardından, firmanın maliyetleri gerekçe göstererek çalıştırmıyor olması kendi karını gözetip halkın sağlığını hiçe sayıyor olması derhal cezalandırılmalıdır”* cümleleriyle hukuki yaptırım talebinde bulunulmuştur.

3.2.2.2. Sağlık ve Güvenlik Riski Çerçevesi

“Sağlık ve güvenlik” çerçevesi haber analizi sonucunda en çok haberin kodlandığı ikinci haber çerçevesi olmuştur. Bu haber çerçevesinde yer alan iddiaların ortak noktası termik santrallerin neden olduğu halk sağlığı riskleridir. Özellikle termik santrallere yakın bölgelerde görülen ve görülme riski bulunan erken ölümler, hava kirliliğine bağlı rahatsızlıklar, termik santrallerden topraklara salınan tehlikeli maddelerin tarım alanlarını ve akabinde insan sağlığını tehdit etmesi aktörlerin öne çıkardığı asli unsurlardır. Buna karşın sorunun termik santrallerden çıkan karbondioksit vb. gazlar olarak çerçevelenmesi ise çözüm önerilerinin ağırlıklı olarak santrallerin kapatılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasının gerekliliği şeklinde ele alınması sonucunu doğurmuştur. Bu olgu gazetelerin ideolojik farklılıklarını aşarak yenilenebilir enerji olgusunu tartışılmayan bir doksaya dönüştürmüştür. Termik santral ve benzeri teknolojiler ve yoğun enerji tüketimini gerekli kılan sistem sorunsallaştırılmamakta ve bir enerji teknolojisi değişimiyle sorunun çözümünün gerçekleşebileceğine yönelik bir çerçeveleme bulunmaktadır. Böylece yenilenebilir enerji ve sürdürülebilirlik söylemlerinin termik santral karşıtı hareketin medya temsiliinde hegemonik bir unsur olduğu görülmekte ve post-politik siyaset tartışmalarında yer alan uzlaşmacı siyaset anlayışına denk düştüğü ileri sürülebilir. Nihayetinde sorun termik santral ve yenilenebilir enerji dikatomisine indirgenerek doğru/yanlış ekseninde tartışılmakta ve bu durum enerji alternatif söylemlerin dolaşıma girmesine ket vurmaktadır.

Cumhuriyet’in haberinin alt manşetinde CHP Eskişehir Milletvekili Utku Çakırözer’in “*Çiftçiler, Eskişehirli ve tüm Türkiye zehir saçacak kömürlü termik santrali istemiyor. ‘Temiz topraklarımızı, temiz suyumuzu, sağlığımızı elimizden almayın’ diyorlar*” cümlesiyle termik santrallerin yarattığı kirliliğe dikkat çekmiş ve tırnak içinde “*zehir santrali inadınızdan artık vazgeçin*” (Cumhuriyet, 26.06.2019) vurgusu yapmıştır. Buradaki “temiz” ve “zehir” karşılaştırması termik santrallerin insan sağlığına doğrudan etki ettiğini ve sağlıklı bir hayat sürmenin önünde bir engel olarak durduklarını öne çıkarmıştır. “*Temiz teknoloji çağrısı*” alt başlığının bulunduğu aynı haberde Çakırözer, “*Gelin, zehirli termik santral yerine yeni ve temiz teknolojiler kullanılarak rüzgardan, güneşten enerji üretelim. Sadece Eskişehirimizi*

değil Türkiye'nin dört bir yanındaki yurttaşlarımızı derinden kaygılandıran zehir santrallerinden vazgeçin. Yurttaşların sesine kulak verin” cümlesiyle çözüm çerçevesini oluşturmuştur.

Problemin santral, kirlilik ve ölüm üçgeninde çerçevelenmesi bu soruna daha eleştirel yaklaşan kişiler yerine belediye başkanına söz verilmesi sonucunda çözüm çerçeveleri de “yeşil ekonomi” paradigması içinde gerçekleşerek “yenilenebilir enerji” kaynaklarını sermayenin yeni bir birikim alanı olarak kodlamama yoluyla mucizevi bir çözüm olarak sunmaktadır. Böylece sistem sorunsallaştırması ve termik santrallerden en çok mağdur olan kesimlerin aktif katılım sağladığı taban siyasetinin öne çıkarılmasındansa yeşil teknolojiler meşru birer aktörlere dönüşmektedirler.

BirGün'ün *“Turgut köylüleri ÇED toplantısını yaptırmadı”* (BirGün, 31.05.2019) başlıklı haberinin *“Termik yüzünden 45 bin kişi erken öldü”* alt başlığının altındaki son paragrafta, *“Kömürün Gerçek Bedeli”* adlı raporun bulguları paylaşılmış ve termik santrallerin neden olduğu hastalıklar, ölümler ve iş gücüne katılamama durumu arasında bağlantı kurulmuştur:

“1983 yılından bu yana bu termik santrallerin bize ödediği gerçek bedelleri hesapladık. Bu bölgedeki üç santral, 1985 yılından beri tam 45 bin insanımızın erken ölümüne neden oldu. Bunların hepsi ÇŞB verilerinden alındı. Bu santrallerin yol açtığı hastalıklar yüzünden 12 milyon iş günü kaybı oldu. Hasta olduğumuz için istesek de çalışamadık.” (BirGün, 31.05.2019)

Böylece termik santrallere yönelik itirazlar arasında sağlık sorunları nedeniyle ekonomiye katılamama arasında da ilişki kurulmuştur. Haberlerin çoğunda termik santrallerin doğaya bıraktıkları atık maddeler nedeniyle yarattıkları çevre kirliliği vurgulanmış ve bunun insan sağlığı üzerinde ne gibi olumsuz etkileri olabileceği öne çıkarılmıştır. Bianet'in *“Kömürün Gerçek Bedeli: Muğla 'Kömürün Bedelini Ömürler Ödüyor”* (Bianet, 01.11.2018) başlıklı haberinde aktörlerin cümlelerinin dolaylı olarak aktarıldığı ilk cümlede *“yayınlanan araştırma yıllardır kömürlü termik santrallerin etkilerini birebir yaşayan Muğla halkının ne bedeller ödediğini ve mevcut planlardan vazgeçilmezse ne bedeller daha ödeyeceğini verilerle ortaya koyuyor”* cümlesiyle termik santrallerin ne derecede bir sağlık ve güvenlik sorununa yol açtığı çıkarılmıştır. *“Muğla'nın kömürü on binlerce ömre bedel mi?”, “Muğla en kötü hava kaliteseni sahip*

iller arasında ve “Besinlerimiz zehirleniyor” ve” alt başlıklarıyla vurgulunan bu olgu son belirtilen alt başlıkta,

“bu civanın yarısı ormanların, tarım alanlarının üzerine ve Akdeniz'e çöküyor. İnsanlar ve diğer canlılar için toksik bir ağır metal olan cıva toprakta, tatlı su kaynaklarında, denizde ve dolayısıyla bitki ve hayvanların dokularında birikiyor. Bu toksik ağır metal, besin zinciri aracılığı ile insanlara ulaşıyor; özellikle çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimi için ciddi riskler yaratıyor” cümleleriyle geniş çaplı bir sağlık ve güvenlik riski olarak çerçevelenmiştir.

Görsel 3.18: Kömürün Gerçek Bedeli

Kaynak: <https://bianet.org/kurdi/cevre/202221-komurun-gercek-bedeli-mugla-komurun-bedelini-omurler-oduyor>

Hürriyet'in “TÜDEF Başkanı Atak: Termik santral tüm Eskişehir'i hasta edecek” (Hürriyet, 13.01. 2018) başlıklı haberinin ilk paragrafında “termik santralden salınacak olan kirletici gazların, özellikle kükürt dioksit, azot oksitler, ağır metaller, dioksinler ve ince parçacıklı maddelerin çevreye yayılarak akciğer, kalp ve damar ve kanser hastalıklarına neden olduğunun bildiği” ifade edilmiştir.”Çevre kirliliği ve kanser artacak” alt başlığının bulunduğu haberde termik santrallerden kaynaklanan atık suların yaratacağı problem “atık sular ne kadar işlemden geçirilirse geçirilsin çevre kirliliğine yol açmaktadır” cümlesiyle öne çıkarılmıştır.

Termik santrallerin yarattığı sorunlar arasında su hakkının gaspı ve akabindeki sağlık problemleri öne çıkan unsurlar arasındadır. 2021 yılı itibarıyla de madencilik faaliyetleri nedeniyle yaşam alanları tehlike altında olan İkizköy köylülerin su direnişi, sağlıklı bir çevrede güven içinde hayatta kalma hakkıyla bir arada ele alınmıştır.

Direnişle sağlıklı çevre arasındaki ilişki ise susuzluğun yol açabileceği sağlık problemleridir. BirGün'ün *“İkizköylüler suları için mücadelede”* (BirGün, 18.04.2020) başlıklı haberinin ilk cümlesinde termik santral için köylülerin susuz bırakılması köy sakinlerinin *“su mağduru haline gelen İkizköy halkı, koronalı günlerde susuzluğa mahkûm edilmeleri karşısında ‘su bizim hakkımız’* cümleleriyle öne çıkarılmış ve haberin son paragrafında Covid-19 pandemi krizinin yaşandığı bu dönemde suya erişimin olmaması ölümle eş tutmuştur.

“Köyün suyunu sağlayan kuyular, depo ve tüm diğer su altyapı tesislerinin Yeniköy Kemerköy Elektrik Üretim ve Ticaret A.Ş.'den alınarak kamuya devredilmesini talep eden Komite, açıklamasını şu sözlerle tamamladı: “Susuzluk canımıza tak etti. Normal zamanda da çok büyük sıkıntı olan su, şimdi bütün dünya, bütün ülke salgın hastalıkla mücadele ederken çok daha yaşamsal bir sorun olarak duruyor önümüzde. Köye su temini, arada hiçbir özel şirket olmaksızın Muğla Büyükşehir Belediyesi MUSKİ Genel Müdürlüğü tarafından sağlansın ve köyün su altyapısı sorunları acilen ve kalıcı olarak çözüme kavuşturulsun.”(BirGün, 18.04.2020)

Termik santrallerin yol açtığı sorunlar dünyayı saran Covid-19 pandemisi ve iklim krizi gibi olgularla birlikte ele alınarak karşı karşıya olunan problemin boyutlarını daha görünür kılmıştır. Böylece toplumdaki adaletsizlikleri daha görünür hale getiren ve bunun daha şiddetli bir şekilde yaşanmasına neden olan çevresel krizler ve sağlık krizleriyle yereldeki direniş arasında bağlantı kurulması, termik santrallere neden karşı çıkılması gerektiğine yönelik iddiaların da yerelden evrensele uzanmasını sağlamıştır. Bu durum “evrensel risk” çerçevesi içinde kodlanan haber sayısının düşüklüğü göz önüne alınacak olursa kaçırılmış bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Fakat diğer çerçevelere dahil edilen haberlerin içinde seyrek de olsa bu iki küresel krizin vurgulanması, hareketin söylemsel repertuarın yereldeki adaletsizlikleri küresel problemlerle birlikte ele alma potansiyelini taşımaktadır. Bianet'in *“16 STK'den 37 termik santralin kapatılması için dava”* (Bianet, 08.09.2020) başlıklı haberinin son alt başlığı olan *“Zonguldak'ta sokağa çıkma yasağı boşuna değildi”* cümlesinin altındaki paragrafta Zonguldak ilinin neden karantinanın uygulandığı iller arasında olduğu şehirde termik santrallerin neden olduğu hava kirliliğiyle gerekçelendirmiştir. Koronavirüsün neden olduğu ölümlerle termik santrallerin saçtığı partiküllerin insan hayatını doğrudan etkilediğine ilişkin bilimsel verilere referans verildiği bu kolektif

eylem çerçevesinde, aktörlerin doğrudan alıntılandığı ilk paragrafta termik santrallerin neden olduğu problemlerin dünyada yaygın bir şekilde yaşanan salgın kriziyle arasındaki bağ kurulmuştur:

“Hava kirliliğinin yoğun olduğu yerlerde Covid-19 ölümlerinin daha fazla olduğu bilimsel olarak saptandı. Covid-19 virüsü termik santrallardan çıkan partikül maddelere yapışarak canlı kalabiliyor ve bulunduğu yerden daha da uzaklara taşınabiliyor. Bu konudaki bilimsel çalışmalar var. Nitekim pandemi başlangıcında sokağa çıkma yasağı ilan edilen iller arasına Zonguldak’ın alınması boşuna değildi. Zonguldak’ta yaşayan halk termik santrallar nedeniyle sağlığını zaten kaybetmişti.” (Bianet, 08.09.2020)

Cumhuriyet’in “Avrupa’da kara kriz” (Cumhuriyet, 29.11.2018) başlıklı haberinin alt manşetinde “10 büyük şirketin sahip olduğu 91 termik santral, 7 bin 600 erken ölüme ve 22 milyar Avro sağlık harcamasına neden oldu” cümlesi ile sorumluluk çerçevesi inşa edilmiştir ve haberin ilk paragrafında “sadece 10 şirket 2016’da kömürden elektrik üretiminin sebep olduğu sağlık sorunlarının üçte ikisinden sorumlu” vurgusuyla da sağlık krizi ve termik santralden gelir elde eden aktörler arasında bağ kurmuştur. Avrupa ülkelerinin hızlı bir şekilde müdahale etmesi gerektiğini belirtilirken “Bir hava kirliliği krizi yaşıyoruz ve insan sağlığının önceliklendirilmesi gerekiyor” vurgusuyla sorun tespiti ve çözüm önerisi bir arada ele alınmıştır. Haberin alt başlıklarında ise “bir santral herkes için tehdit” ve “12 yılımız kaldı” cümleleriyle sorunun evrenselliği ve aciliyeti inşa edilmiştir.

Görsel 3.19: Avrupa’da Kara Kriz

Kaynak: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/avrupada-kara-kriz-1155674>

Bakış küreselden yerele indirildiğinde ise bilimsel araştırmalar ve istatistiklerle ne kadar yıkıcı olduğu vurgulanan bir problemin insanı boyutu ölümler ve kayıplar üzerinden görünür kılınmaktadır. BirGün'ün “Termik santralin dibindeki mahalle taşınmak istiyor: Yakınlarımızı kanserden kaybettik” (BirGün, 18.12.2019) başlıklı haberinin alt manşetinde “Oğlu kanserden ölen Muhtar Kadir Sönmez, bir zamanlar 10 bini bulan mahalle nüfusunun santral nedeniyle bin 100'e kadar düştüğünü belirterek, “İmkani olan gitti, imkanı olmayan kaldı. Mahallenin taşınmasını istiyoruz” cümlesiyle termik santrallerin neden olduğu ölümler ve bu durumla tekrardan karşılaşmamak için verilen mücadeleler ön plana çıkarılmıştır. “Sönmez: İnsanı Mahveden Baca Gazi”, “Korkmaz: Evimizi, arazimizi bırakıp gittik”, “Özelleşince kirlilik daha da arttı” alt başlıklarının olduğu haberde termik santral karşıtı hareketin meşruiyeti, kaybedilenlerin hüznü ve güvence altına alınmak istenen gelecek için verilen mücadelenin arasında çerçevelenmektedir.

“Bir diğer mahalle sakini Nurettin Doğan ise birçok yakınına kansere kurban verdiğini söyledi. Bunun da en büyük nedeninin A Termik Santrali olduğunu belirten Doğan, “Ben 2 tane ağabeyimi kanserden kaybettim. Amcamın oğlunu ve yeğenimi de kaybettim. Ağabeyimin biri şu anda tüple yaşam mücadelesi veriyor. Bu külün bize yüzde 100 zararı var. Dışarıya çamaşır seremiyoruz” diye konuştu.” (BirGün, 18.12.2019)

Görsel 3.20: Termik Santral ve Kanser

Kaynak: <https://www.birgun.net/haber/termik-santralin-dibindeki-mahalle-tasinmak-istiyor-yakinlarimizi-kanserden-kaybettik-280542>

3.2.2.3. Sosyo-Ekonomik Risk Çerçevesi

“Sosyo-ekonomik risk” çerçevesi haber analizi sonucunda en yaygın görülen üçüncü haber çerçevesi olmuştur. Bu çerçevenin asli unsuru termik santrallerin tarım alanları, bitkisel üretim, hayvancılık üzerindeki yıkıcı etkileri ve köylülerin ekonomisine verdiği zarardır. Termik santrallerin ekonomik olarak verimsiz olması, yüksek maliyetlerle işletilmesi, faaliyette bulundukları sürece kamu kaynaklarından önemli miktarda fonun buraya aktarılması, termik santrallere verilen teşviklerin elektrik faturalarına yansması, tarımsal ithalatın artmasına neden olması, turizmi tehdit etmesi ve bütün bunların ulusal çıkarlarla ters düşmesi öne çıkan bir diğer iddia grubunu oluşturmaktadır. Bu suçlama çerçeveleri genellikle termik santrallerin kapatılması, enerji tasarrufunun yapılabileceği endüstrilerin yaygınlaştırılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Böylece sosyo-ekonomik risk çerçevesindeki argümanlar termik santrallerin yerel ve ulusal çapta yarattığı ekonomik problemleri vurgularken çözüm önerilerini sistemsel dönüşümün vurgulanmadığı, sermaye transferinin kirli endüstrilerden “sürdürülebilir” endüstrilere kaydırılması gerektiğine yönelik bir bilgiyi iletmektedir. Bu kapsamda köylülerin ve ülkedeki vatandaşların karşı karşıya olduğu problemler “ekolojik modernizasyon paradigması” içinde ele alınmaktadır. Diğer aktörlere kıyasla sese erişimi çok daha az olan sendikaların öne sürdükleri argümanlar bu paradigmayı sorunsallaştırmasına karşın sendikaların haberlerdeki görünmezlik durumu, bu iddiaların da gölgede kalmasına neden olmaktadır.

Bianet’in “Çerkezköy Santrali’ne Karşı ‘Kömür Üzer’ Kampanyası” (Bianet, 21.05.2018) başlıklı haberinde termik santrallerin tarım ovalarına ve ormanlık alanlara kurulması sonucu bunun tarımcılığa neden olacağı geniş çaplı etkileri haberleştirilmiştir. “9 bin futbol sahası kadar alan tehlikede” cümlesiyle termik santrallerin tarım alanları üzerinde yaratacağı tahribatın boyutları vurgulanmıştır:

“Termik santralin etrafı büyük ovalarla çevrilmiş 500 hektarlık bir meşe ormanının üzerine kurulması planlanıyor. Ayrıca kömürün çıkartılacağı ruhsatlı kömür sahası ise İstanbul ve Tekirdağ il sınırları içinde 6760 hektarlık bir tarım ve orman alanını kapsıyor. Bu durum ekolojik ve tarımsal açıdan değerli olan 9 bin futbol sahası kadar bir alanın kaybedilmesi anlamına geliyor.” (Bianet, 21.05.2018)

Görsel 3.21: Çerkezköy Termik Santral’e Karşı

Kaynak: <https://bianet.org/bianet/ekoloji/197342-cerkezkoy-santrali-ne-karsi-komur-uzer-kampanyasi>

Aynı haberde “Yağlık ayçiçeğin yüzde 47.2'sini karşılıyor” alt başlığıyla tarımsal alanlara termik santral kurulması sonucunda bitkisel üretimin göreceği hasar başlık altındaki ilk cümle olan “TEMA Vakfı Genel Müdürü Oben Akyol, Çerkezköy'e kurulan termik santralin etkileyeceği Trakya'da özellikle bitkisel üretimde ayçiçeği, çeltik, kanola, buğday ve bağ alanlarının önemli bir yer tuttuğunu belirtti” cümlesiyle ifade edilmiştir. Haberde son kez konuşan aktörün “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından bu bölge için hazırlanan ÇDP'ye göre bu arazilerin tarımsal kullanımlarının sürdürülmesi ulusal çıkarlarımız açısından büyük önem taşıyor.” cümlesiyle tarım ve ulusal çıkarlar arasında bir ilişki kurulmuştur.

BirGün'ün “Tarımı 17 yılda yok ettiler” (BirGün, 07.06.2019) başlıklı haberinde ise AKP'nin tarım politikaları, iklim krizi ve gıda egemenliği ilişkisi kurulmuştur. Haberin alt manşetinde,

“Dünya nüfusu hızla artıyor. Gıdaya erişimdeki dengesizlik, insanlığın geleceğini tehdit ediyor. 7,5 milyar olan nüfusun 2040'ta 10 milyarı aşması bekleniyor. Her yıl 12 milyon hektar tarım arazisi yok oluyor. 34 ülke gıda, 80 ülke su sıkıntısı çekiyor. Bütün bu sorunların Türkiye ayağında ise durum daha da kötü. AKP'nin 17 yıllık politikaları tarımı bitirme noktasına getirdi”

cümlesiyle nüfus artışı vurgusuyla geniş bir bağlamda ele alınan durum cümlelerin sonunda iç politika eleştirisine evrilmektedir. Haberin ilk paragrafında AKP döneminde tarımsal alanların ortadan kaldırılarak tarımın bitme noktasına geldiği vurgulanmış ve *“Tarımsal üretimde bir zamanlar kendi kendine yeten ülke durumundaki Türkiye’nin ‘yerli ve milli’ masallarının anlatıldığı günümüzde dışa bağımlılığı hızla artıyor”* cümlesiyle de bu durumun ithal tarımın önünü açtığı vurgulanmıştır. *“Tütün-Sen Genel Başkanı Ali Bülent Erdem: Gıdamıza sahip çıkalım”* ve *“Üzüm-Sen Genel Başkanı Adnan Çobanoğlu: Ege artık tarım değil enerji ve maden havzası!”* alt başlıkların bulunduğu haberde sese nadiren erişimi olan aktörlerden olan sendikaları temsilen, Tütün-Sen Genel Başkanı Ali Bülent Erdem AKP’nin tarım politikalarıyla küresel kapitalizmin *“doğasında var olan sermayenin birleşmesi ve merkezileşmesi, tarım ve gıda alanında da kaçınılmaz olarak etkisi”* arasında bir ilişki kurmuştur. Özelleştirmeler sonucunda *“uygulanan neoliberal politikalarla devlet müdahaleleri en aza indirilmiş, dünya ölçeğinde çokuluslu şirketlerin önündeki engeller”*in kaldırıldığı vurgulanmış, *“şirketlerin yıllar süren birleşmeleri ve el değiştirmeleri sonucu, tarım/gıda sisteminin kontrolü bir avuç küresel şirketin eline geçmiştir”* cümlesiyle de tarım üretimindeki probleme makro-ekonomik bir perspektiften yaklaşmıştır. Tarım üretim sürecindeki emek sürecine de değinen Erdem, *“Sözleşmeli tarımla çiftçiler, üretim sürecindeki kararlarını, tohum ve girdi kullanım tercihlerini sözleşme yaptıkları firmalara bırakarak bağımsızlıklarını yitirmektedir”* cümlesiyle neoliberal politikaların üreticiler üzerindeki etkisine de dikkat çekmiştir. Haberin son paragrafında da tarımın ekolojik denge ve sosyal düzen arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiş ve bütüncül bir analiz yapılmıştır.

“Gelecek kuşaklara yaşanabilir bir ülke ve dünya bırakmak, gerek insanlarda gerekse diğer canlılarda yeni hastalıkların oluşmasını, çoğalmasını engellemek, ekolojik dengeyi ve iklimi korumak; toprağın, suyun, havanın kirletilmesini önlemek, sağlıklı gıda tüketmek, şirketlerin gıda sistemine mahkûm olmamak istiyorsak; uygulanan enerji, maden, su, inşaat, yol ve gıda politikalarının birbiriyle bağlantılı olduğunu bilerek ve bu politikalara temelden karşı çıkarak mücadele yürütmeliyiz.”
(BirGün, 07.06.2019)

Köylüler tarafından termik santrallere direnişin temel sebebini ise tarım alanlarının bölgedeki tek geçim kaynağı olması, köylülerin başka mesleklerinin olmaması ve tarım alanlarında termik santral kurulması durumunda köylülerin

yaşamlarını sürdüremeyeceklerine yönelik endişeleri oluşturmaktadır. “Köylüler termik santrale karşı tek yürek” (Cumhuriyet, 03.08.2018) başlıklı haberinin alt manşetinin ilk paragrafında

“Bu aralar termik santralla gündemde olan köy aslında santralla değil, sütüyle, peyniriyle ve ayçiçeğiyle anılıyor. Köylüler burada geçimini hayvancılıktan ve tarımdan kazanıyor. Mesela Dokuzhöyük Tarımsal Kalkınma Kooperatifi yaklaşık 50 yıldır köylünün besledikleri ineklerden sağdıkları sütü onlardan satın alarak peynir yapıyor ve satıyor. Köylüler de dün köylerine sahip çıkmak, tarımla ve hayvancılıkla nasıl iç içe olduğunu anlatmak için santralın dün yapılması planlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) halkın katılım toplantısına geldi.”

cümleleriyle tarımın yaşam, ekonomik özerklik ve mücadele arasındaki kesişimine vurgu yapılmıştır. “Salça fabrikası yapsınlar”, “insan eksen,insan çıkar”, “süt biter”, “cenneme çevirme”, “toprağın çocuğuyum” ve “ömrümüz kısılır”, “nefes almak istiyoruz”, “gökten ‘zehir’ yağacak”, “ömrümüz kısılır” alt başlıklarının bulunduğu haber tarım alanlarının ne kadar verimli olduğu, köylülerin topraklarıyla ilişkisi ve bu alanların termik santraller nedeniyle ne boyutta bir tehdit altında olduğu vurgulanmıştır.

Görsel 3.22: Köylüler Termik Santrale Karşı Tek Yürek

Kaynak: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/koyluler-termik-santrale-karsi-tek-yurek-1045507>

Benzer şekilde tarımsal sit alanlarına yapılan santrallerin üzüm bağları ve hayvancılık üzerine olumsuz etkileri de termik santrallerin köylülerin yaşam alanlarını ne derecede tehdit ettiğine yönelik isyanlarının görünür kılınması sonucunu doğurmaktadır. Böylece tarımsal verimi düşen bağlar ve zehirlenen tarımsal ürünlerin yol açtığı problemler köylüler için güvencesizleşme ve mülksüzleşme anlamına gelmektedir. Cumhuriyet'in *"Köylülerin Direniş Destanı"* başlıklı haberin ilk cümlesinde

"Karaağz köyü Bursa'nın dağ köylerinden biri. Yaklaşık 900 metre yükseklikte. Suları az. Buna rağmen köylüler canla başla tarım alanlarını ekıyor, biçiyor. Kendi yiyeceğini yetiştiriyor. Neredeyse tüm köylüler hayvancılıkla geçiniyor. Yani kendi kendilerine yetiyorlar."

cümleleriyle köylülerin termik santrallerin tehdit etmediği bir durumda kendi yaşamlarını sürdürebilecek ekonomik özerkliğe sahip olduğu vurgulanmıştır. *"Santral suyumuzu çekecek", "hayvanlarımız hasta olacak" ve "göç etmek istemiyoruz"* alt başlıklarının bulunduğu haberin son paragrafında termik santrallerin temiz suyu tehdit etmesi ve mülksüzleştirme politikalarına referans verilmiştir.

"Önce bir halka sorulması gerekirdi. Sorulmadı. Zengine peşkeş geçildi. Küçükbaş hayvancılıkla geçinen milletiz. Mesela şu an ülkede kriz var. Biz kendi üretimimizi kendimiz yaptığımız için köy olarak krizden haberimiz yok çünkü kışlık kurutuyoruz. Salçasını, tarhanasını yapıyoruz. Acaba bu halkı da şehre döküp ne yapmak istiyorlar? Buraya bu pisliği getirince bu halk ne yapacak?" diye soruyor." (Cumhuriyet, 21.02.2019)

Termik santrallerin yarattığı sosyo-ekonomik problemler yerel ölçekten ulusal ölçeğe yükselttiğinde ise santrallerin kamu kaynakları üstündeki yükü öne çıkarılmaktadır. Halkın vergileri, yüksek maliyetli santraller ve bunlara verilen teşvikler arasında kurulan bağ tartışmayı termik santrallerin yalnızca bölge sakinleri için riskli bir teknoloji olmasının ötesine taşımaktadır. Bianet'in *"Ölü Termik Santrallere Suni Teneffüs"* (Bianet, 16.02.2018) başlıklı haberin alt manşetinde *"çevre örgütleri teşvikin hem hanelerin elektrik faturasına mali yük olacağını hem de hava kirliliğini tehlikeli düzeylere çıkaracağını söylüyor"* cümlesiyle santrallerin ekonomik ve sağlıklı olan ilişkisini kurmuş, *"elektrik faturalarına yansiyacak mı?"*, "ithal

kaynak bağımlılığı devam edecek” alt başlıklarıyla da santrallerin hane halkı ve ülke ekonomisine olan etkisi sorgulanmıştır. Bu ikinci alt başlığın altındaki ilk cümlede,

"İthal kaynaklara bağımlılığını kırmak amacıyla 'yerli ve yenilenebilir enerji' politikası güden Türkiye'nin kurulu gücü 2017 Aralık sonu itibarıyla 85.200 MW'a yükseldi; arz, talebin ve puant talebin oldukça üstüne çıktı. Rüzgâr ve güneşin hızla düşen fiyatlarının değiştirdiği piyasa koşullarında doğalgaz ve kömür santralleri üretim yapma konusunda teşviklere ihtiyaç duyuyor” (Bianet, 16.02.2018)

cümleleriyle termik santrallerin yarattığı tehditlere karşı “yerli” ve “yenilenebilir” enerji vurgusu yapılmıştır. Böylece haberlerde problem çerçevesi kapitalizmi merkezine almayan bağlamsız bir endüstri eleştirisine indirgenerek “iyi enerji kaynağı” (güneş enerjisi, rüzgar enerjisi vb.) ile “kötü enerji kaynağı” (termik santraller) arasında ahlaki bir yargıda bulunulmuştur.

BirGün’ün “*Santral parasıyla 257 okul yapılır*” (BirGün, 16.02.2018) başlıklı haberi kamu kaynaklarının kamusal faydayı göz etmeden kullanılmasını eleştiren bir başlık atmış ve “*bir milyon ailenin ücreti karşılanabilir*” alt başlığının altında maddeler halinde termik santral kurmaktan vazgeçmenin kamunun çıkarı için ne gibi faydaları olduğuna dikkat çekmiştir:

“Raporda devletin karşılayacağı bu maliyetle neler yapılabileceği ortaya koyuldu. Açlık sınırındaki 4 kişilik 1 milyon 143 bin 275 ailenin bir aylık maaşı sağlanabilir. Mevcut asgari ücret bin 603 TL’den bin 845 TL’ye yükseltilebilir. 103 bin 289 asgari ücretlinin 1 yıllık ücreti karşılanabilir. Atama bekleyen 430 bin öğretmenden 43 bininin 1 yıllık maaşı karşılanabilir. Tüm öğretmenler 10 yıl içerisinde atanabilir. 700 yataklı 11 hastane, 257 temel eğitim okulu, 98 adet ibadethane, 14 opera binası yapılabilir. Yılda 563,69 MW kurulu güce sahip güneş enerjisi santrali kurulabilir. TÜBİTAK, bilim insanlarına verdiği desteği 24 kat artırabilir.” (BirGün, 16.02.2018)

Sonuç olarak sosyo-ekonomik risk çerçevesi termik santrallerin hem bugünü hem de geleceği tehdit ettiğini vurgulayan birbirleriyle ilintili veya çatışmalı söylemleri bir arada bulundurmaktadır. Bu çerçevede içindeki söylemler mikro ve makro eşitsizliklere işaret ederek termik santrallerin kapatılması için ilgili iddiaları dolaşıma sokmaktadır.

3.2.2.4. Hak Kazanma Çerçevesi

“Hak Kazanma” çerçevesi haber analizi sonucunda en çok haberin kodlandığı dördüncü haber çerçevesidir. Bu çerçevenin asli unsurlarını hukuk mücadeleleri sonucunda elde edilen kazanımlar oluşturmaktadır. Termik santral karşıtı hareket içindeki aktörlerin direnişine ve ÇED olumlu kararlarına karşı verdikleri mücadele sonrası bu durumun kendileri için ne anlam ifade ettiğine yönelik söylemlerin yaygın olduğu bu çerçeve hukuk mücadelesinin önemini vurgulamaktadır. “Hak kazanma” çerçevesinin içeriğini dolduran diğer unsurlar ise bu mücadelenin neye karşı verildiğine yönelik söylemlerdir. Önceki haber çerçevelerinde vurgulanan hukuksuzluk ve usulsüzlükler, eylemcileri itibarsızlaştırma, termik santrallerin insan sağlığı ve tarım alanları üzerindeki olumsuz etkileri bu haber çerçevesinde de yer almaktadır. Fakat bu olgular çerçevelerin asli unsuru olmak yerine kazanılan mücadelenin neye karşı verildiğine dair bilgi vererek kazanımların neden önemli olduğunu öne çıkarmaktadır. Direnişin önemi ve kadınların hareketteki öncelikli rolünün ön planda olduğu bu çerçeve mevcut haber çerçeveleri içinde toplumsal mücadelenin sonuç verdiğini göstermesi nedeniyle en umut verici ve hareketi güçlendirici çerçeveyi oluşturmaktadır.

ÇED kararlarının iptali ve köylülerin hukuk zaferi, bu çerçevenin en öne çıkan olgusudur. Bianet’in “*Çerkezköylülerin Direnişi Kazandı, Termik Santral Projesi İptal Edildi*” (Bianet, 07.02.2019) başlıklı haberinin alt manşetinde “*Çerkezköy’de başını kadınların çektiği mücadele sonucunda Pınarça Köyü’nde meşe ormanına yapılmak istenen kömürlü termik santral projesi Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) olumsuz kararıyla iptal oldu*” cümleleriyle kadınların direnişteki konumu öne çıkarılmış, tırnak içinde link de verilerek vurgulanan “*acil kamulaştırma*” olgusuna karşı bir “*hukuk zaferi*” kazanıldığı vurgulanmıştır. “*Diğerleri de iptal edilmeli*” ve “*iki kömürlü termik projesi daha var*” alt başlıklarıyla burada kazanılan davaların ülkedeki diğer santrallere karşı verilen mücadeleler için de emsal bir karar olması gerektiğinden hareketle tarım alanlarına olumsuz etkisi olacak bu santrallerin iptal edilmesi istenmiştir.

Böylece kazanılan hukuk mücadeleleri benzer davalar için umut kaynağı olmaktadır. Cumhuriyet’in “*Tekirdağ’da 2 kömürlü termik santral kurulması Danıştay’dan döndü*” (Cumhuriyet, 07.02.2019) başlıklı haberinin alt manşetinde

“ÇEVRE ve Şehircilik Bakanlığı'nın 2013 yılında Tekirdağ'ın Malkara ve Marmara Ereğlisi ilçelerinde kömürlü termik santral yapılmasını öngören değişiklikler, Trakya Platformu tarafından açılan davalar sonucu Danıştay 6'ncı Dairesi tarafından iptal edildi” kararı öne çıkarılmıştır. “Santraller yer altı su rezerverini tüketir” ve “İptal diğer davalara da emsal olacak” alt başlıklarının bulunduğu haberin sondan bir önceki paragrafında Danıştay'ın termik santral kurulmasına onay vermemesi sonucunda bu gibi planların “halka rağmen” yapılamayacağı ifade edilmekte, nihayetinde hukukun üstünlüğü, kamusal katılım ve toplumsal mücadele pratikleri arasında doğal bir bağ kurulmaktadır:

“Danıştay kararları göstermektedir ki, Trakya halkına ve hukuka rağmen bölgemizde hiçbir şey yapılamaz. Bakanlıklar kamu vicdanı ve kamu yararı dışında hiçbir amaç taşıyamazlar. Trakya'da halk sağlığı, temiz hava hakkı, sağlıklı beslenme, gıda güvenliği, su hakkına yönelik ciddi bir tehdit unsuru olan ve yaşam hakkına kastedecek olan kömürlü termik santral macerasına son verilmiştir. Elde ettiğimiz son Danıştay kararı ile hukuken kanıtlandığı gibi Trakya'ya asla kömürlü termik santral kurulamaz. Trakyamızın, insanımızın bir kez daha gözü aydın, gönlü ferah olsun” dedi.” (Cumhuriyet, 07.02.2019)

Haber çerçevelerinde öne çıkarılan bir diğer unsur bu kazanımların ne gibi güçlükler sonrasında elde edildiğidir. BirGün'ün *“Bartın Platformu: Zafer Bartın-Amasra halkınıdır”* (BirGün, 22.02.2019) başlıklı haberinde termik santral karşıtı hareket içindeki aktörlerin karşı karşıya kaldıkları bütün hukuksuzluklar belirtilmiş ve zaferin buna karşı kazanıldığı belirtilmiştir. *“Karar sonrası platformun yaptığı açıklama şu şekilde:”* alt başlığının bulunduğu haberin bir alt paragrafında Bartın Platformu'nun davayı kazanma sürecinde karşılaştıkları hukuksuzluklar öne çıkarılarak bu davanın ne anlama geldiği öne çıkarılmıştır:

“Bu karar baştan beri savunduğumuz ÇED sürecinin hukuksuz olduğu iddiamızı tescillemiş oldu. Bize Ankara'da yargıçlar var dedirtti. Adaletle olan güvenimizi arttırdı. Termik santrali halka iş imkanı verecek şirin bir fabrika olarak gösterenler, Ankara da termik santral işlemleri devam ederken böyle bir şey yok, Bartın Platformu yalan söylüyor diyenler, yine Ankara'da kapalı kapılar arkasında termik santrale onay verilmesi için gayret edenler, termikçi şirketten aldıkları yanlış bilgi ve verileri halkı kandırmak için kullananlar, çıkar sağlamak için termik santral propagandası yapanlar, mücadelemizin gücünü kırmak için mücadele eden öncü arkadaşlarımıza

çeşitli iftiralar atanlar, arkadaşlarımızı çalıştığı kuruma, savcılığa, mahkemelere şikayet edenler, termik santral ÇED izninin verildiğini termikçi şirketin patronuyla birlikte müjdeleyerek kendisine oy verenlere ihanet edenler dahil daha nicesini utanç verici davranış sahiplerini gördük. Önlerinde engel gördükleri zeytin ağaçlarını katlettiler, ormanları kestiler, dere yataklarını doldurdular. Amasra'nın yeşil ve mavisini kapkara bir geleceğe dönüştürmeye çalıştılar.” (BirGün, 22.02.2019)

Görsel 3.23: Bartın Platformu: Termiksiz Yaşam İstiyorum

Kaynak: <https://www.birgun.net/haber/bartın-platformu-zafer-bartın-amasra-halkındır-247948>

Sürecin uzunluğu ve ne kadar çetrefilli olduğu çerçevenin bir boyunu oluştururken bir diğer tarafta ise köylülerin zafer söylemleri yer almaktadır. Bu durum köylülerin hukuksuz bir şekilde kesilen zeytin ağaçlarının yeniden büyüüp olgunlaşması ve hasata hazır olduğuna ilişkin haber söylemlerinde görülmektedir. Cumhuriyet'in “Onlar katletti, Yırcalılar hayat verdi... 4 yıl sonra ilk hasat” (Cumhuriyet, 11.10.2018) başlıklı haberi Manisa'nın Soma ilçesine bağlı Yırca Mahalesi'ndeki direnişin kazanımlarını somutlaştırmaktadır. “Danıştay termik santral iznini iptal etti”, “köylüler o bölgeye yeniden hayat verdi”, “en önde yine emine teyze vardı” ve “köy muhtarı: mücadelemiz sonuç verdi” alt başlıkları atılarak kazanılan hukuk mücadelesi ve köy sakinlerinin sevinci öne çıkarılmış, haberin alt manşetinde de termik santral karşıtı mücadelelerin köy sakinleri için ne anlama geldiği vurgulanmıştır:

“Manisa'nın Soma ilçesine bağlı Yırca Mahallesi'nde, 4 yıl önce termik santral yapılması için 6 bin 666 zeytin ağacının katledilmesine tepki gösteren köylülerin hukuk mücadelesi sonuç verdi, Danıştay, bu bölgeye santral yapılması kararını iptal etti. Aradan geçen sürede Yırcalılar, sökülen zeytin ağaçlarının yerine yenilerini dikip, büyüttü, ilk hasat da yapıldı. Zeytinler için yapılan mücadelenin sembol isimlerinden Emine Sezer (76), "Bir çocuğu nasıl büyüttüysek, bu zeytinlerin de kahrını çektik, çocuk gibi büyüttük, bu hale getirdik. Şimdi zeytin elde ettiğimiz için çok mutluyuz, ağaçlarımız için aynı mücadeleyi gerekirse yine veririm" dedi.” (Cumhuriyet, 11.10.2018)

Görsel 3.24: Zeytin Ağaçlarında 4 Yıl Sonra İlk Hasat

Kaynak: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/onlar-katletti-yırcalılar-hayat-verdi-4-yıl-sonra-ilk-hasat-1108401>

BirGün'ün “Siz hiç ot toplayan erkek gördünüz mü!” (BirGün, 08.03.2019) başlıklı haberinin ilk paragrafında “Hayatın bütün alanlarında haksızlığa karşı tavır ve dayanışma geliştiren kadınların en etkili oldukları alanlardan biri de çevre mücadelesi” cümlesiyle kadınların termik santral karşıtı hareket de dahil olmak üzere ekoloji hareketinde öncü aktörler olduklarına dikkat çekilmiştir. “Bir toprak, bir orman, bir su”, “mücadele tesadüf değil”, ve “ot bilgisi hep kadınlarda” alt başlıklarının bulunduğu haberin ilk paragrafında çevre mücadelesinin semboli olan

kadınlara referans verilmiş ve bu kişilerin elde edilen kazanımlardaki rolü ön plana çıkarılmıştır:

“Hayatın bütün alanlarında haksızlığa karşı tavır ve dayanışma geliştiren kadınların en etkili oldukları alanlardan biri de çevre mücadelesi. Kızılcaköy’de jeotermale karşı nöbet tutan Fatma’nın da, Cerattepe’de madencilere karşı çıkan Neşe’nin de, Yeşil Yol yapılırken “Halkım ben!” diye haykıran Havva’nın da, “Toprağım benim yuvam” diyen 65 yaşındaki Çerkezköylü Fevziye’nin ve Kazdağı için yıllardır mücadele eden Süheyla’nın da derdi ortak; “yaşamı devam ettirmek.” (BirGün, 08.03.2019)

Sonuç olarak hak kazanma çerçevesi, termik santral karşıtı hareket aracılığıyla hem çevre, ekoloji ve yaşam hakkı hem de hukukun üstünlüğü için birlikte verilen mücadelenin sonuçlarının olumlu olabileceğine yönelik söylemleri yaygınlaştırmaktadır.

3.2.2.5. Örselenen Doğa Çerçevesi

“Örselenen Doğa” çerçevesi haber analizi sonucunda en az haberin kodlandığı ikinci çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu haber çerçevesine dahil edilen haberlerde termik santrallerin doğal yaşam, türü tükenmekte olan hayvanlar ve ormanlar üzerinde olumsuz sonuçlarına tepki gösterilmektedir. Bu bağlamda “örselenen doğa” çerçevesinde diğer haber çerçevelerine kıyasla insan merkezci bakış açısından daha uzak söylemlere rastlanmaktadır. Buna karşın doğayla insan arasındaki ilişki doğanın romantize edilmiş imgesinden ziyade yaşamın sürdürülebilmesi için mücadele edilmesi gereken bir portresiyle kurulmuştur.

Bianet’in *“Bu Ormanı Kurtarmak İçin Termik Santrale Direniyorlar”* (Bianet, 02.02.2018) başlıklı haberinde Çerkezköy’de yapılmak istenen termik santrallerin meşe ormanları ve bölgedeki doğal yaşamı tehdit etmesi nedeniyle eylemler yapılmaktadır. Alt başlığında *“2016’da başlayan mücadele”* ve *“250 bin meşe ağacı var”* vurgusunun yapıldığı haberin alt manşetinde *“Çerkezköy’de yapılmak istenen termik santral meşe ormanını ve bölgedeki doğal yaşamı yok edecek; ancak bölge halkı direniyor”* cümlesine yer verilerek köylülerin yaşam alanları için verdikleri mücadele öne çıkarılmıştır. Haberin son paragrafında *“Pınarça köyüne 15 dakika mesafede*

kalan ormanda köylüler mantar topluyor, hayvanlarını otlatıyor, piknik yapıyorlar. Yaşam alanı olarak belledikleri bir alanın ellerinden alınmasından ve termik santralin vereceği bütün zararların köyün üstüne doğru akacağından endişeliler.” cümleleriyle de ormanların köylüler için bir yaşam alanı olarak ne kadar önemli olduğunu altı çizilmiştir.

BirGün’ün *“Kızılçamlar termik santral kurbanı mı?”* (BirGün, 09.03.2018) başlıklı haberinde de İzmir Ulupınar Köyü’nün yakınlarında yerel alan doğal ormandaki kızılçam ağaçlarının kesilmesi öne çıkarılmış, *“ağaçlarımıza kıymayın”, “bir garip savunma”* ve *“santrale alan açmak için...”* alt başlıkları atılarak santrallerin doğa üzerinde yaratacağı tahribata dikkat çekilmiştir. Köylülerin santral kurulmaması için verdikleri mücadele haberin alt manşetinde *“İzmir Foça’da yer alan doğal ormandaki kızılçam ağaçları kesildi. Yetkililer, ağaçların zeytinlikleri korumak için kesildiğini savundu, köy halkı ise termik santrale atık alanı yapılacağını ifade etti”* cümleleriyle verilirken haberin ilk cümlesinde ifade edilen *“rant ve talanın arttığı 15 yıllık AKP iktidarında yaşanan ağaç katliamlarına bir yenisi daha eklendi”* cümleleriyle problemin politik sorumluluğuna ilişkin çerçevesini siyasal iktidar üzerinden kurmuştur. Yine aynı paragrafta,

“İzmir’in Foça ilçesinde bulunan ve 15-20 yaşlarında kızılçam ağaçlarına ev sahipliği yapan doğal ormandaki çok sayıda ağaç kesildi. Ulupınar Köyü’nün yanı başında yer alan ormanın 20 futbol sahası büyüklüğündeki alanında kesim yapmak için gelen görevlilere köylüler, “Köyümüzün ciğerlerini yok ediyorsunuz” diyerek tepki gösterdi. Köylüler, ağaç katliamının, kömürlü termik santralin cüruf atıklarını depolamak amacıyla tesis kurmak için yapıldığını ileri sürdü.”

cümleleriyle doğal alanların örselenmesi “köyün ciğerleri”nin yok edildiği vurgusuyla inşa edilmiş ve buna termik santrallerin ne gerekçeyle neden olduğu belirtilmiştir.

Görsel 3.25: Kızılcım Ağaçlarına Termik Santral Tehdidi

Kaynak: <https://www.birgun.net/haber/kizilcamlar-termik-santral-kurbani-mi-207365>

Cumhuriyet’in “Ormanımızı madene kurban ettirmeyeceğiz” (Cumhuriyet, 03.09.2019) başlıklı haberinde de ormanların madenler ve termik santraller nedeniyle kesilmek üzere damgalanmasına tepki gösterilmektedir. “Cümle basın, medya, kamu kurumları, siyasi partiler ve kamuyounun dikkatine” başlıklı bir alt başlığın verildiği haberde Muğla Çevre Platformu’nun açıklamalarına yer verilmiştir. Bu alt başlığın altındaki ilk paragrafın sonunda “Biz zeytinden, tarladan gelinceye kadar yapılan bu kesimde 14 yetişkin kızılçam ağacımızı kaybettik. Çok üzgünüz.” cümleleriyle yaşanan tahribat hakkında açıklama yapılırken haberin son iki paragrafında buna isyan eden ve karşı karşıya olunan mülksüzleştirme politikaları olduğunu belirten aktörlerin sesine yer verilmiştir:

“Sonuna kadar hakkımızı arayacağız ve kestirmeyeceğiz! Yeter diyoruz! Bu sorgusuz sualsiz orman katliamlarına yeter! Havamızın, suyumuzun, yaşamlarımızın kirletilmesine yeter! Biz buralıyız ve artık bizi yerimizden yurdumuzdan etmeye çalışanlara izin vermeyeceğiz; burada kalacağız. Bunun için uygulanan tüm yaptırımlara yeter diyoruz! Buranın havası, suyu Milas, Bodrum, Güllük, havalimanı ve tüm bölgenin, tüm Muğla’nın havası, suyu demek! Hepimizi, kömür karası uğruna, susuz, havasız, yersiz, yurtsuz bırakmak için yapılan tüm planlara yeter!” (Cumhuriyet, 03.09.2019)

Aynı konuda “Bu termik santral yapılırsa 250 bin ağaca veda edeceğiz!” (Hürriyet, 19.05.2018) başlıklı bir haber yapan Hürriyet gazetesi de “Rüzgâr olur,

güneş olur ama kömür asla!”, *“külyutmaz’ kadınlar“*, *“TEMA Vakfı Genel Müdürü Oben Akyol: 9 bin futbol sahası kadar yeşil alan kaybedilecek”*, *“TEMA Vakfı Çerkezköy Temsilcisi Nilüfer Ceylan: 500 hektarlık alanın tamamı meşe ormanı”* ve *“Yeni ÇED başvurusu hazır”* gibi kalın fontlarla belirtilen alt haber başlıklarıyla termik santrallerin doğal alanlar üzerinde yaratacağı tahribata dikkat çekmektedir. Haberin ilk paragrafında kalın fontlarla *“Türkiye’nin en verimli tarım arazilerine ve bakir ormanlarına sahip bölgesi Trakya’ya kömürlü termik santral kâbusu çöktü. İstanbul’a sadece birkaç kilometre mesafede, Tekirdağ’ın Çerkezköy ve Kapaklı ilçelerine yapılması planlanan santral hayata geçerse yaklaşık 250 bin meşe ağacı kesilecek. Yörenin kadınları ve sivil toplum örgütleri projenin iptali için yoğun mücadele içinde...”* cümleleri öne çıkarılarak karşı karşıya olunan problem öne çıkarılmıştır.

BirGün’ün *“Eskişehir’de 31 bin hektarlık alanda yüz binlerce ağaç katledilecek”* (BirGün,04.08.2019) başlıklı haberinde Alpu Termik Santrali için yapılan maden arama çalışmaları *“tehdit”* olarak nitelendirilmiştir. *“Yüz binlerce ağaç katledilecek”*, *“jeotermal hamam, kızıl geyikler tehlike altında”*, *“şebeke suları ve porsuk çayı kirlenecek”* ve *“yüz binlerce ağaca, yaban hayata kıymayın”* alt başlıklarının bulunduğu haberin son paragrafında bütün bu durumlara yönelik tepkisini ifade eden CHP’li siyasetçi Utku Çakırözer’in sözlerine yer vermiştir:

“Maden çalışması altında bölge halkının hem maddi hem de manevi kayıplarımız yok sayılıyor. Bizler yüz binlerce ağacın, verimli topraklarımızın, mera alanlarımızın, şifalı yer altı ve yerüstü kaynaklarımızın yok olmasını istemiyoruz. Sesimize kulak verin, yüz binlerce ağacın, bal ormanlarının, yaban hayatın, şifalı su kaynaklarının yok olmasına izin vermeyin.” (BirGün,04.08.2019)

Bianet’in *“Deniz kaplumbağlarına termik santral tehdidi”* (Bianet, 15.06.2020) başlıklı haberinin alt manşetinde *“Hunutlu Kömürlü Termik Santrali projesinin durdurulması için bugüne kadar 22.000’den fazla imza toplandı.”* cümlesiyle termik santrallerin türü tehlike altında olan canlılar üzerindeki yarattığı risk durumuna karşı başlatılan hukuk mücadelesi öne çıkarılmıştır. *“Termik santral Yuvalama alanlarından birini yok etti”*, *“Denizlerimiz, deniz kaplumbağaları sayesinde nefes alıyor”* ve *“22 binden fazla imza toplandı”* alt başlıklarının bulunduğu haberin ilk iki paragrafında eşine nadir rastlandığı vurgulanan deniz kaplumbağalarının termik santraller nedeniyle karşı karşıya durum açıklanmıştır:

“Yarın 16 Haziran Dünya Deniz Kaplumbağaları Günü. Türkiye, dünya denizlerinde bulunan yedi farklı deniz kaplumbağası türünden ikisi olan Yeşil deniz kaplumbağası (*Chelonia mydas*) ve İribaş deniz kaplumbağasının (*Caretta caretta*) Akdeniz’deki en önemli yuvalama alanlarından biri. IUCN (Dünya Doğayı Koruma Birliği) tarafından hazırlanan Kırmızı Listeye göre iki tür de “tehlike altında”. Dünyanın en yaşlı denizcilerinin yaşamaya devam etmesi için yuvalama kumsallarını korumak büyük önem taşıyor.” (Bianet, 15.06.2020)

Görsel 3.26: Deniz Kamplumbağalarına Termik Santral Tehdidi

Kaynak: <https://bianet.org/bianet/hayvan-haklari/225725-deniz-kaplumbagalarina-termik-santral-tehdidi>

BirGün’ün “49 ülke büyüklüğünde talan” (BirGün, 02.10.2018) başlıklı haberinin alt başlığında “Termik santrallar ve kömür madenleri kıskacındaki Muğla’da ruhsatı verilen toplam maden alanlarının büyüklüğü, dünya üzerindeki 49 ülkenin yüzölçümünü geçiyor” cümlesiyle santraller nedeniyle karşı karşıya olunan problemin boyutlarına yönelik bir giriş yapılmıştır. Haberin ilk paragrafında “Doğayı büyük ölçüde yok eden ve insan sağlığı açısından da tehdit oluşturan kömürlü termik santrallardan ve açık ocak linyit madeni işletmelerinden en çok etkilenen illerimizden biri de Muğla.” cümleleriyle de santrallerin doğa ve insan sağlığı üstündeki etkisi bir arada ele alınmıştır. “Hükümetin abuk sabuk söylemleri...” alt başlığının altındaki paragrafta “siyasal iktidar tarafından son yıllarda geliştirilen ‘1 hektar kestik ama 5 hektar dikeceğiz. 1 ağaç kestik ama 10 ağaç dikeceğiz’ gibi abuk subuk söylemleri

Muğla örneği için duymadık” cümlesiyle AKP’nin çevre politikaları eleştirilmiştir. “Ekosistem bozulacak” alt başlığın altında ise maden işletmelerinin yol açacağı problemler maddelenmiş, “Delik deşik edilen habitat”, “Ekosistem bütünlüğü bozulacaktır”, “Doğanın ve ormanların tahribi” gibi nitelendirilmelerle termik santrallerin neye yol açacağına dikkat çekilmiştir. Haberin son paragrafına gelindiğinde “bölgede çıkarılan linyit son derece düşük kalitede ve yüzeye oldukça yakın. Bu sebeple de açık maden işletmeleri açılıyor” cümlesiyle madencilik endüstrisinin işletme yönetimine ilişkin bilgiler verilmiş, bir sonraki cümlede “bu da yer yüzeyinin 5 ile 100 metre altında bulunan madenin, toprak üstünde bulunan her şeyin ortadan kaldırılarak çıkarılmasına sebep oluyor” ifadesiyle doğa tahribatının nasıl gerçekleştiği açıklanmıştır. Bu durumun sonucunda “Bu maden sahalarının neredeyse yarısının da ormanlık alanlarda bulunması büyük bir çevre tahribatı yaratıyor.” cümlesiyle ormanlık alanların karşı karşıya kaldığı risklerin boyutları hakkında bir vurgu yapılırken tırnak içerisine alınarak alıntılanan “Böylece orman ekosistemlerinde yaşayan bütün canlılar öldürülmekte, fiziki olarak yok edilmektedir” cümlesiyle de madenciliğin ekosistem ve burada yaşan türler üzerinde yarattığı geri döndürülemez sonuçları belirtmektedir.

Sonuç olarak “doğanın örselenmesi” başlıklı haber çerçevesi yaşam alanları ve tehdit altındaki türlerin korunması ve bunun politik sorumluluğu gibi başlıkları ön plana çıkarak termik santrallerin neden olduğu tahribata yönelik argümanları iletmektedir.

3.2.2.6. Evrensel Risk Çerçevesi

“Evrensel risk” çerçevesi, termik santral karşıtı söylemlerim iklim krizi ve Covid-19 pandemi krizi bağlamında ve haberin asli unsuru olarak ele alındığı çerçevelere işaret etmektedir. Bu haber çerçevesinde termik santrallerle ekolojik krizler ve sağlık krizleri arasındaki ilişki öne çıkarılmıştır. “İklim krizi vurgusu” başlıklı grafikten farklı olarak bu haber çerçevesinde iklim krizi ve pandemi termik santral karşıtı söylemin odak noktasını oluşturmaktadır. Böylece ağırlıklı olarak yerel çevresel adaletsizliklere odaklanılan çerçevelerden farklı olarak iklim krizine doğrudan etki eden bir teknoloji olan termik santrallerin küresel çapta yol açtıkları

problemler ele alınmaktadır. Termik santrallerin faaliyette olması nedeniyle iklim krizinin etkilerinin artması, bunun çok boyutlu farklı problemlere de neden olduğu vurgulanan temel olgulardır.

Bianet'in "*Geleceğimizi Tehlikeye Atan Çırpılar Termik Santrali Projesi Rafa Kaldırılmalı*" (Bianet, 12.09.2019) başlıklı haberinin alt manşetinde "*kuraklığın had safhaya çıkacağı iklim krizi çağında bu tür kararlar, bir bölgenin toptan idam fermanı demek*" vurgusu yapılarak termik santral planlarıyla, kuraklık ve iklim krizi arasında ilişki kurulmuştur. İlk iki alt başlığı "*İklim krizi çağında idam fermanı gibi*" ve "*dayatmacı yaklaşımların zamanı artık geçti*" olan haberin ilk paragrafında iklim krizinin çocuklar gelecek nesiller üzerinde yaratacağı olumsuz etkiler vurgulanmıştır:

"İklim değişikliğinin geri dönüşü olmayan kavşağına 5 kala, başta kömür yakan termik santraller, atmosfere daha fazla sera gazı salınmasına neden olacak her türlü proje, çocuklarımızın ve tüm dünya çocuklarının geleceğini tehlikeye atmak demektir" (Bianet, 12.09.2019)

Benzer şekilde Cumhuriyet gazetesi de "*Avdan köyüne yapılmak istenen termik santrale karşı halk ayakta*" (Cumhuriyet, 31.05.2020) başlıklı haberinin alt başlığında "*Raporlarda santralin iklim krizini tetikleyeceği, havayı kirleteceği ve insan sağlığına olumsuz etkileri olacağı ifade edildi*" cümleleriyle termik santral, santrallerin yarattığı çok boyutlu sorunlar ve iklim krizi arasındaki noktaları birleştirmiştir. Hürriyet'in "*Eskişehir'de termik santral protestosu*" (Hürriyet, 14.01.2018) başlıklı haberinde de termik santraller "*ekolojik krizi artıracak proje*" olarak nitelendirilmiş ve haberin son paragrafında santralin işletilmesi sırasında kullanılacak kömürle bunun yol açacağı çevre tahribatı arasında bağ kurulmuştur.

"Alpu Termik Santrali'nde ana yakıt olarak yılda yaklaşık 6 milyon 316 bin 812 ton yerli kömür linyit tüketilecek. 1.8 milyar dolar bedelli proje kapsamında Alpu Termik Santrali, yaptığımız çalışmaya göre yılda yaklaşık 8 milyar kilogramlık bir karbondioksit salınımı oluşturacak. Alpu, dünyadaki ekolojik krizi artıracak bir proje. Adeta bir çevre cinayeti." (Hürriyet, 14.01.2018)

BirGün'ün "*Acilen frene basılmalı*" (BirGün, 15.04.2019) başlıklı haberinde iklim krizi termik santrallerin yol açtığı hava kirliliği ve akciğer hastalıklarıyla birlikte ele alınmıştır. "*Kömürden vazgeçin!*" alt başlığının bulunduğu haberin son paragrafında iklim krizinin aciliyeti derece hesapları ve bu hedefe ulaşmak için kaç

yılın kaldığı vurgusuyla ile inşa edilerek iklim krizinin yaratacağı problemlere ve bunun için “dünyayı kurtarmanın” önemine dikkat çekilmiştir:

“İklim değişikliğinden en çok çocukların etkileneceğini belirten Dağlı sözlerine şöyle devam etti: “Eğer bugün 2030’a kadar 1,5 derece sıcaklık artışında dünyayı tutabilirsek, kurtarabiliriz. 2 dereceye çıkarsa dünyada canlı türü yaşayamayacak. Çok hızlı davranmamız lazım. Ekonomi ve siyasetle uğraşmak yerine çok hızlanmamız lazım. En çok çocukları etkileyecek.”

Görsel 3.27: İklim Acil Durumu

Kaynak: <https://www.birgun.net/haber/acilen-frene-basilmali-252982>

Bianet’in “*Ekoloji örgütlerinden 766 maden ihalesine karşı dava*” (Bianet, 04.09.2020) başlıklı haberinde ise ekoloji örgütlerinin ve yurttaşların mevcut maden ihalelerinin iptali için dava açtığı görülmektedir. İlk üç alt başlığı “*madenler salgının en önemli nedeni*”, “*madencilik ve iklim değişikliği ilişkisi*” ve “*Kazdağları’nda eko kırım yaşandı*” olan ve kömür, termik santral, koronavirüs ve iklim krizi arasındaki yakın ilişkinin kurulduğu bu haberin son paragrafında Maden Yasası’nın değişmesi vurgulanarak bu fenomenlerle mücadele etmenin yolunun hukuk olduğu vurgusu yapılmıştır:

“Ülkemizin doğasının ve kaynaklarının talan ve sömürüsünün önüne geçmek için Maden Yasası’nın acilen değiştirilerek halkın yararına bir yasa yapılmalıdır. Riski yoksul halka, karı şirketlere olan bir madencilik anlayışı kabul edilemez.”

Aynı dava haberi Cumhuriyet gazetesinde de “*Talana karşı dava: Yerin üstü 'altın'dan değerlidir*” (Cumhuriyet, 23.08.2020) başlıklı haberle yapılmıştır. Ekoloji Birliği’nin “Yerin üstü ‘ALTIN’dan değerlidir” başlıklı açıklamasının ismini kalın fontlarla verilen Cumhuriyet, haberin son paragrafında

“Kabul etmiyoruz; doğanın ve yaşam alanlarının emperyalist-kapitalist saldırıyla karşı karşıya kalmasını istemiyoruz,

İhaleler iptal edilsin.

Doğa ve yaşam alanları ticari, alan değildir.”

cümlelerini öne çıkararak doğa talanının nedenine ilişkin bir referansta bulunmaktadır.

Görsel 3.28: 769 Maden İhalesine Karşı Dava

Kaynak: <https://bianet.org/bianet/ekoloji/230256-ekoloji-orgutlerinden-766-maden-ihalesine-karsi-dava>

Hürriyet gazetesinin “*Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi:Termik santrale hayır*” (Hürriyet, 22.01.2018) başlıklı haberinin alt başlıkları “*Çernobil faciasından ders almalıyız*” ve “*itirarımız var*” cümleleri aracılığıyla termik santrallerin yarattığı etki “*Çernobil faciası*” ile denk tutulmuş ve problemin evrenselliği bu şekilde inşa edilmiştir. Çernobil kazasının “*dünyanın en büyük çevre felaketlerinden biri*” olarak nitelendirildiği haberin alt manşetinde de termik santrallerin yol açabileceği evrensel

riskler ön plana çıkarılmış ve buna karşı çıkılması gerektiğine yönelik tutum resmedilmiştir:

“Termik santrallerin kurulması onarılamayacak çevre tahribatlarına yol açacaktır. Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi olarak biz yerli kömür dahil hiçbir ekonomik getirinin, hiçbir gerekçenin halkımızın sağlığından daha önemli olmadığını savunuyoruz” (Hürriyet, 22.01.2018)

BirGün’ün *“Türkiye bir santral dahi kaldıramaz”* (BirGün, 09.07.2020) başlıklı haberinin ilk paragrafında *“2019 yılında elektrik üretiminin yüzde 40’a yakını kömürden sağlayan Türkiye’de hava kirleniyor; sel, hortum, kuraklık gibi iklim krizi kaynaklı aşırı hava olaylarının sayısı ve şiddeti artıyor.”* cümleleriyle Türkiye’nin enerji üretimde kullandığı fosil yakıtlar ve bunun küresel çapta etkilerine yer verilmiştir. İlk paragrafın sonunda da *“Çin bankalarından destek alan ve Çinli bir ortağı bulanan Hunutlu Termik Santrali faaliyete geçerse, çalıştığı süre boyunca Adana’da 2 bin kişinin daha hava kirliliği nedeniyle erken ölümüne neden olacak. Kömür yakılmasıyla atmosfere bırakılacak seragazları da iklim krizini körükleyecek.”* cümleleriyle iklim krizi, hava kirliliği ve bunların yol açacağı erken ölümlere dikkat çekilmiştir. *“Kömür yerine güneş”* alt başlığının atıldığı bu haberin son paragrafında termik santrallerin kapatılması gerekliliği *“Hunutlu santrali iptal edilmeli ve termik santral yapımı tüm Türkiye’de yasaklanmalı. Var olan kömür santrallerinin kapatılması için de kademeli bir kömürden çıkış planı acilen hazırlanmalı”* cümleleriyle açıklanırken bu santrallerin kapatılması sonucunda ne yapılması gerektiği de yine aynı paragrafın başında *“en mütevazı araştırmalara göre Adana’da kömür yerine güneş santrali kurulsa 7 kat daha fazla kişiye iş sağlanabilir. Güneş panellerinin imalatı da Türkiye’de yapılırsa bu 11 kata kadar çıkabilir. Hem işsizliğe çözüm üretir hem kömüre para vermemiş, sağlığımızı riske atmamış oluruz”* cümleleriyle termik santrallere karşı üretilen çözüm önerisi ekolojik modernizasyon paradigması içinde yer almıştır. Bu durum sosyal bir dönüşüm yaşanmadan gerçekleşecek bir enerji dönüşümünün iklim krizine ve termik santrallerin yol açtığı problemlere yönelik çözüm üretilebileceğine yönelik bir anlamı dolaşıma sokarak teknolojik determinizmin sol çizgide olan bir gazetede de hegemonik olabileceğini göstermektedir. Özellikle BirGün’ün bu çerçevede içinde madencilik ile neoliberal ekonomiler arasında ilişki kurup kapitalist sisteme karşı çıkmak seslere yer vermesine

karşın yine aynı çerçevede yenilenebilir enerji hegemonyasını ve yeşil kapitalizm olgusunu eleştirel olmayan bir bağlamda ele alması dikkat çekici bir bulgudur.

Sonuç olarak termik santrallere yönelik tepkiler bu haber çerçevesinde mevcut bütün sorunların ulusötesi boyutlarıyla tartışıldığı bir karakteristiğe sahiptir. Termik santrallerin yol açtığı problemlerle oldukça yakıcı bir problem olan Covid-19 pandemi krizi ve aşırı hava olaylarının sıklaşmasıyla kamuoyunda daha çok tartışılır hale gelen iklim krizi arasındaki bağın diğer çerçevelere göre daha az kurulması ise önemli bir fırsatın kaçırıldığı şeklinde yorumlanabilir.

3.2.2.7. Hukuk-Eylem Çerçevesi

“Hukuk-Eylem Çerçevesi” araştırmada en az haberin kodlandığı çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu haber çerçevesi içine dahil edilen haberlerde protestolarda gözaltına alınan kişi sayısı, yasaklanan mitingler, yaşanan arbede ve eylemcilere yönelik tehditler gibi unsurların ön plana çıkarılması aktörlerin termik santral karşıtı söylemlerini görünmez kılmaktadır.

Bu çerçevenin genel karakteristiğini protestolara yönelik polis önlemleri ve yaşanan arbedeler oluşturmaktadır. Hürriyet’in “*Termik santral oylaması için polisten bariyerli güvenlik önlemi*” (Hürriyet, 30.01.2018) başlıklı Eskişehir’de Alpu Ovası’ndaki tarım alanlarına yapılması planlanan termik santrale yönelik protestoları konu almaktadır. Haberin giriş cümlesinde “*ESKİŞEHİR’de kömürlü termik santralin yapılacağı Alpu Ovası’nın tarım arazisi vasfından çıkarılması konusunda valilikte oylama yapıldı. Toplantı nedeniyle polisler, valilik etrafını bariyerlerle çevirdi.*” cümlesiyle valilik binasının termik santral karşıtı hareket içindeki aktörler tarafından korunduğu vurgulanmaktadır. Aynı paragrafın sonunda tırnak içinde eylemcilerin “*kömürlü termik santral istemiyoruz sloganı atıp alkışlarla protesto gösterisinde bulundu*” cümlesine yer verilmesine karşın cümlesinin devamında “*kalabalık, polislerin uyarısı üzerine dağıldı*” cümlesi yer alarak harekete yönelik olumsuz bir tutum alınmıştır.

Görsel 3.29: Polisten Bariyerli Önlem

Kaynak: <https://www.hurriyet.com.tr/termik-santral-oylamasi-icin-polisten-bariyerli-40726379>

Hürriyet'in "*Termik santral ÇED bilgilendirme toplantısında arbede*" (Hürriyet, 01.02.2018) başlıklı bir diğer haberinde ise termik santral bilgilendirme toplantısında yaşanan "*arbede*" haberin merkezinde kendisine yer bulmuştur. "*Toplantı yapılamadı*" ve "*CHP ve MHP'liler*" tartıştı" alt başlıklarını bulunduğu haberde eylemcilerin neden olduğu "*gerginlik*" ön plana çıkarılmıştır. Bu durumun öne çıkarılması ise haberin ilk paragrafında toplantının iptal nedenine ilişkin bilginin aktarımı aracılığıyla gerçekleşmiştir:

"TEKİRDAĞ'ın Çerkezköy ve Kapaklı ilçeleri arasında kurulması planlanan kömürlü termik santralin bilgilendirme toplantısında santrale karşı çıkanlar, protestoda bulununca, zaman zaman arbede yaşandı. CHP ve MHP'lilerin de tartıştığı ÇED bilgilendirme toplantısı, olaylar nedeniyle iptal edildi." (Hürriyet, 01.02.2018)

Böylece santral karşıtı hareketin neden protesto ettiğine ilişkin detaylardan ziyade "*protestoda bulununca*" vurgusunu iki virgöl arasına alarak yapan Hürriyet, yaşanan "*arbede*"nin meydana gelmesindeki sorumluluğun eylemciler olduğuna dikkat çekmiştir. Aynı zamanda siyasi partilerin de kendi içinde çatışma yaşamasının da ÇED bilgilendirme iptaline etki eden bir diğer unsur olduğu öne çıkarılmıştır.

Hürriyet'in "*Kırklareli Ovası'na kurulacak termik santral protestosunda arbede*" (Hürriyet, 03.08.2018) ve BirGün'ün Hürriyet ile neredeyse aynı içeriğe sahip DHA imzalı "*Kırklareli Ovası'na kurulacak termik santral protestosunda arbede*

çıktı” (03.08.2018) başlıklı haberlerinin ilk paragraflarında yapılması planlanan termik santrale yönelik protestolar “Toplantıya tepki için toplanan Kırklarelililer, jandarmayla kısa süreli arbede yaşarken, gözaltına alınan 2 kişi ise tepkiler üzerine serbest bırakıldı” cümlesiyle çerçevelenmiştir. Aynı zamanda “Gözaltına alınan 2 kişi serbest” alt başlığının altında ilk cümlede jandarma ekiplerinin aldığı “yoğun güvenlik önlemleri” öne çıkarılmış, paragrafın devamında termik karşıtı hareketi olumsuzlayan “kalabalığın toplantı yapılmasına karşı çıkması üzerine jandarma ile kısa süreli arbede” ve “Beldeden çıkan araçlara vurarak, zarar verdiği öne sürülen 2 kişi” gibi cümlelere yer verilmiştir.

Cumhuriyet’in *“Termik santral protestosuna kaymakamdan tehdit: ‘Bütün askerleri oraya yığarız’”* (Cumhuriyet, 09.06.2020) başlıklı haberinde ise termik santrallere filtre takılması zorunluluğu nedeniyle kapanan fakat yeniden faaliyete başlayan Kütahya’daki Çelikler Tunçbilek Termik Santrali’ne yönelik protestolar kaymakamın eylemcileri tehdit eden cümlesinin eleştirel bir şekilde başlığa taşınmasıyla haberleştirilmiştir. BirGün’ün de benzer bir eleştireliliği taşıyan *“Eskişehir’de termik santral mitingine polis engeli”* (BirGün, 03.03.2018) başlıklı haberin ilk cümlesinde *“Eskişehir’de termik santrale karşı yapılan mitinge katılan yurttaşlar polis engeliyle karşılaştı”* cümlesiyle eylemcilerin protesto hakkının polisler tarafından engellendiği vurgulanmıştır. Haberin son paragrafında termik santral karşıtı protestoların yapılacağı miting alanına giden kişiler geçmiş yasaklamalara referansla Valiliğin aldığı kararı tırnak içinde *“TSK’nin sınır ötesi operasyon yaptığı günlerde terör örgütlerinin şehir merkezlerinde toplumsal olaylar çıkarmaya çalışılabileceği”* cümlesiyle vermiştir.

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu iki araştırmanın bulguları karşılaştırıldığında birbirleri arasında organik bir bağ kurulabilen yerel ve küresel iki çevre-ekoloji hareketinin medya temsiliinde önemli farklılıklar ve benzerlikler olduğu sonucuna varılmıştır. Çevresel krizlerin depolitize bir sosyal inşa ile temsil edildiği tezinden yola çıkan bu yüksek lisans tez çalışması küresel iklim hareketi ve termik santral karşıtı hareketin medya temsiliinin bu iddia kapsamında değerlendirilebileceğini ileri sürmektedir.

Öncelikle bu araştırmanın sonuçları küresel iklim hareketi ve termik santral karşıtı hareket arasındaki bağın medya temsili aracılığıyla koparıldığını göstermektedir. İklim hareketi bağlamında bu durum Türkiye medyasının yurt dışındaki eylemleri konu alan haber sayılarının yurt içinde gerçekleşen iklim eylemlerinin sayısından daha fazla olmasıyla gerçekleşmiş; Türkiye’deki iklim aktivizmini konu alan haberlerin de evrensel söylemlere yer vermesi ve yereldeki çevresel adaletsizlikleri görmezden gelmesiyle pekiştirilmiştir. Yurt dışındaki eylemleri konu alan haberler çok yüksek bir oranda Küresel Kuzey olarak tanımlanan endüstrileşmiş batılı ülkelerdeki protestoları gündeme getirmiş, bu durum iklim krizinin gerçekleşmesinden en az sorumluluğu bulunan fakat krizden en çok etkilenecek ülkelerdeki iklim aktivistlerinin sesinin duyulmaması sonucunu doğurmuştur. Türkiye’deki aktivistlerin görünürlüğünü de etkileyen bu durum iklim sorununu Türkiye bağlamında çerçevelemeyi önemli ölçüde engellemiş; iklim hareketinin medya temsili aracılığıyla yerelleştirilmesini, Türkiye’deki politik eylemsizlik üzerinden söylem üretilmesini ve bunu yaygınlaştırılmasını güçleştirmiştir. Böylece iklim hareketi “uzaklarda bir yerlerde” gerçekleşen bir hareket gibi resmedilmiştir. İki hareketin arasındaki bağın medya temsili aracılığıyla koparılmasının bir diğer ayağını da termik santral karşıtı hareketi konu alan haberlerin yereldeki çevresel adaletsizlikleri gündemine almasına karşın bu hareketler aracılığıyla iklim krizi ve küresel iklim hareketi arasında bir ilişki kurulmaması oluşturmaktadır. Bu haberlerde termik santrallerin yol açtığı problemlerle iklim

krizinin gerçekleşme sebepleri arasında çok sınırlı bir ilişki kurulması yereldeki çevresel adaletsizlikleri görünür hale gelmesini kolaylaştırırken santrallerin küresel çapta yol açtığı adaletsizliklerin görmezden gelinmesi sonucunu doğurmaktadır. Böylece Türkiye'deki kömürlü termik santrallerin sebep olduğu sera gazı salımlarının atmosferde birikmesi sonucunda iklim krizinin gerçekleşmesine yaptığı olumsuz etki görmezden gelinmiş ve Türkiye'nin küresel iklim adaletsizliğine neden olan politikaları gündeme getirilmemiştir. Bu veriler medyanın iklim hareketi aracılığıyla termik santralleri ve Türkiye özelinde yaşanan eko-kırımları gündeme getirme çabalarına ket vurduğunu göstermekte, termik santral karşıtı hareketin temsili aracılığıyla da küresel fosil yakıt endüstrisine ve bunun Türkiye ayağına ilişkin makro yorumların yapılmasına engel olduğuna işaret etmektedir. Özellikle doğrudan iklim krizine neden olan bir endüstriyi hedefine alan bu iki medya temsili aracılığıyla küresel ve yerel arasında bir bağ kurulmamış olması tezin öne çıkan bulgularından birini oluşturmaktadır.

Bu tez çalışmasında çerçeveleme kuramından hareketle yapılan haber analizi sonucunda elde edilen veriler küresel iklim hareketi ve termik santral karşıtı hareketin medyadaki temsillerinin post-politik zeitgeist olarak tanımlanan ve ekolojik problemler hakkında konuşmanın meşru sınırlarını belirleyen çerçevelerin dışına çıkamadığını ileri sürmektedir. Küresel iklim hareketi özelinde bu durum haberlerin iklim krizinin depolitizasyonuna tepki gösteren aktivistlerinin adalet taleplerini merkezine almayan haber çerçeveleri ve aktivistlerin suçlama, çözüm önerisi ve motivasyonel çerçevelerine yer verilmemesi veya satır arasında zayıf bir arka plan bilgisiyle sunulmasıyla gerçekleşmiş; bu durum iklim krizinin yol açtığı ve açacağı adaletsizliklerin faillerine olan öfkenin görünmez kılınmasına neden olmuştur. Araştırmanın bulguları incelenen gazetelerdeki imzasız haber sayısının oldukça yüksek olduğunu göstermekte, bu tez çalışması da ideolojik olarak farklı pozisyonlarda bulunan gazetelerin dahi benzer haberler yaparak iklim eylemsizliğini medya temsili aracılığıyla sürdürdüğünü ileri sürmektedir. Haberlerde gözlemlenen magazinselleşme olgusu, aktivistlerin aşırı kişiselleştirilmiş portreleri, iklim eylemlerinin bir spor müsabakası ve konser etkinliği gibi haberleştirilmesi, iklim krizinin faili olan siyasal sistem yerine bunun apolitik semptomlarına dikkat çekilmesi, korku motivasyonu ile inşa edilmiş homojenleştirici evrensel dil, politik sorumluluğun sınıf çatışması yerine zayıf bir bağlamla kurulmuş nesillerarası adaletsizlik olgusuna indirgenmesi ve nesil içi eşitsizliklerin görmezden gelinmesi; ve

farklı habitüsler içinde bulunan insanların ekolojik krize materyal olarak eşit düzeyde etki etmemesine karşın ekolojik iyi niyete sahip kişilerin bireysel eylemleriyle iklim krizi konusunda değişiklik yapabileceğinin vurgulanması iklim adaletsizliği hareketinin depolitizasyonuna etki eden temel faktörleri oluşturmaktadır.

Termik santral karşıtı hareket özelinde ise haber analizi sonucunda elde edilen verilere göre termik santral karşıtı harekette konuşan aktörlerin daha çeşitli olması ve haberlerde daha geniş bir ard alan bilgisinin bulunması çevresel adalet çerçevesinin çeşitli veçhelerinin medyada daha görünür kılınmasını sonucunu doğurmuştur. Bu durum ekolojik krizleri “iklim krizinin depolitizasyonu” bölümünde gündeme getirilen tartışmalardan daha farklı bir şekilde ele alma potansiyeline yönelik son derece olumlu bir işarettir. Fakat bu tez çalışması termik santral karşıtı hareketin medya temsilinin de post-politik tezlerin içinde değerlendirilebileceğine ilişkin bir iddiada bulunmaktadır. Termik santral karşıtı hareketi konu alan haberlerde termik santrallerin yol açtığı sağlık sorunları, güvenlik riskleri, erken ölümler; santrallerin neden olduğu sosyo-ekonomik problemler ve riskler; bu santrallerin kurulması ve işletilmesi sürecinde meydana gelen hukuksuzluk ve usülsüzlükler; santrallerin doğa üzerinde yarattığı geniş çaplı tahribatlar; ilgisi zayıf bir şekilde kurulmuş olsa da iklim krizi ve Covid-19 krizi ile alakalı problemler; ve bu santraller için verilen hukuk mücadelesinin kazanılması sonucunda elde edilen hak ve zaferler gibi, çok boyutlu, çevresel adalet prensiplerinin birçoğunu kapsayan, bunları yaygınlaştıran, karşı karşıya kalınan problemler hakkında bir farkındalık oluşmasını sağlayacak somutlukla bilgi ve söylemler bulunmaktadır. Bu anlamda termik santral karşıtı hareketin alternatif ve bağımsız medyadaki temsili ekolojik krizlerle toplumlarda mevcut bulunan sosyal problemler arasındaki bağın kurulması için oldukça önemli fırsatlar sunmaktadır. Termik santral karşıtı söylemlerin yalnızca bir doğa savunusundan öte yaşama ve var olma hakkı, saygı duyulma hakkı, kendi kimliklerini herhangi bir müdahaleye maruz kalmadan yaşama hakkı, yaşamın sürekliliği için oldukça hayati bir unsur olan temiz suya erişim hakkı, temiz hava ve kapsamlı bir sağlık hakkı ve çevresel kirlenmelerden muaf olma hakkı gibi çevresel adalet prensiplerinin haberlerde farklı boyutlarıyla gündeme getirildiği gözlemlenmiştir. Buna karşın bu tez çalışması termik santral karşıtı hareketin çevresel adalet taleplerinin medya temsili aracılığıyla çatışmacı bir siyaset alanının kurulması sürecinde depolitize edici unsurları da içinde barındırdığı iddiasını taşımaktadır. Bu durum ise şu aşamalarla gerçekleşmektedir: termik santrallerin geniş çaplı problemlere yol açtığına yönelik “konsensüs”; problemin

“kötü” endüstri (termik santraller) ve “iyi” endüstri (yeşil enerji) olarak ele alınarak ahlaklaştırılması; termik santrallerin yarattığı problemleri merkezine alan (hukusuzluk ve usulsüzlükler, sosyo-ekonomik problemler, doğanın örselenmesi, santrallerin yol açtığı evrensel çaptaki riskler) fakat fosil yakıt endüstrisinin içinde faaliyet gösterdiği ekonomik sisteme referans vermeyen uzman sesler aracılığıyla problemin teknikleştirilmesi, bilimselleştirilmesi; ve sistem karşıtı çerçevenin eksikliği.

Fenton (2016) siyaset alanının gerçek anlamıyla radikal olabilmesinin yolunun sosyal ve politik değişim için ilerici politikalara sahip olmak ve gücün elde edilmesi için mücadele etmekten geçtiğini belirtmektedir. Bu bakış açısı protestoların medya temsiliyle alakalı çok önemli bir noktayı açığa çıkartmaktadır ve şu sorunun sorulmasını gerektirmektedir: toplumdaki güç ilişkileri sonucunda meydana gelen toplumsal ve çevresel adaletsizliklerin medyada görünür kılınması sosyal ve politik dönüşümün gerçekleşmesi için yeterli midir?

Bu araştırma “sistem karşıtı söylemler” çerçevesinin olmamasının, medyanın termik santral karşıtı söylemler aracılığıyla kapitalist sistemi, bu sistemin dünya çapında hegemonyasını sürdürmesini sağlayan fosil yakıt endüstrisini, bu endüstrinin ve burjuva siyasetinin neden olduğu sınıf sömürsünü, bu durumun Türkiye kapitalizmiyle olan bağını, yine bu kurumların politikaları nedeniyle alternatif üretim ve bölüşüm ilişkilerini ve fosil yakıt kullanımını merkeze almayan başka yaşayış tarzlarını ve iş yapma biçimlerini görünmez kıldığını ileri sürmektedir. Böylece termik santrallerin “kötü”, “tehlikeli” ve “verimsiz” olduğuna yönelik konsesüs termik santral hakkında konuşmanın meşru sınırlarını çizmiş ve anlaşmazlığa (dissensual) dayalı bir siyaset anlayışına (Mouffe, 2005) ket vurmuştur. Bu olgu termik santrallerin yarattığı problemlere ve risklere odaklanılarak üretilmiş ve sürdürülmüştür. Bu bağlamda termik santrallerin yol açtığı sağlık problemleri, erken ölümler, termik santrallerin işletilmesi sürecinde yaşanan hukuksuzluklar ve doğanın örselenmesi gibi durumlar haber çerçevelerinde baskın ve ayrı ayrı oldukça önemli problemler olmakla birlikte bu olgular sıklıkla sistemsel bakış açısından yoksun bir şekilde çerçevelenmiştir. Böylece termik santral karşıtı hareket medya temsili aracılığıyla "yaşam politikaları" tezlerine denk düşen bir şekilde temsil edilmiş, fakat yaşam politikalarıyla ekonomik-sınıf temelli ayrımcılık arasında genellikle bir ilişki kurulmamıştır.

Böylece aynı “iklim değişikliğine karşı” söyleminde olduğu gibi burada da “termik santrallere karşı” vurgusu sıklıkla yapılmış fakat bütün çevresel adaletsizliklere neyin neden olduğu ve buna karşı nasıl mücadele edilebileceğine yönelik alternatif vizyonlar ancak çok sınırlı bir şekilde ve genellikle satır aralarında ele alınmıştır. Bu durum siyasetin ahlaklaştırılması sonucunu doğurmuştur. Bu ahlaklaştırma ise termik santrallerin “bağımsız bir endüstri” olarak düşmanlaştırılması, fakat bu endüstrinin kapitalist sistem içindeki yerinin tartışılmaması sonucunda gerçekleşmiştir. Böylece mevcut sistem içindeki enerji arzı ve tüketimine neden olan kapitalist yaşayış tarzı, ülkeler arası ve içindeki sınıfsal adaletsizlikler ve bunun neden olduğu toplumsal cinsiyet, engellilik, yaş ve insan-doğa ilişkisindeki insan merkezci bakış gibi diğer ayrımcılık türlerine hiçbir referans verilmemiştir. Bunun yerine problem termik santrallerin kapatılması olarak çerçevelenmiş, bu teknolojinin yerine “sürdürülebilir” olduğu düşünülen teknolojilerin getirilmesiyle problemin çözülebileceğine yönelik bir temsil sunulmuştur. Böylece enerji sektörünün kapitalist sistem içindeki asli rolü medya çerçeveleri aracılığıyla görünmez kılınmıştır ve bu endüstrinin yalnızca mikro çapta yol açtığı adaletsizliklere odaklanmıştır. Bu durum post-politik siyaset anlayışı içinde değerlendirilebilir çünkü medya temsilleri aracılığıyla toplumsal çatışmalar ideolojik unsurlarıyla değil iyi (yenilenebilir enerji) ve kötü (termik santraller) olduklarına ilişkin ahlaki yargılara indirgenerek ele alınmıştır. Böylece medyada uzman sesler ve siyasetçiler gibi otorite normu olarak değerlendirilebilecek aktörler aracılığıyla termik santrallerin yol açtığı problemlere çok yakından bakarak bu problemlerin yaşanmasına neden olan büyük çaplı ekonomi politik sistem ıskanlanmıştır.

İki hareketin karşılaştırmalı olarak incelenmesi sonucunda bu tezin hipotezlerinde ileri sürülen iddiaların önemli bir kısmının doğrulandığı görülmektedir. Özellikle küresel iklim hareketinin medya temsili hareketin farklı mekanizmalarla depolitize edildiğini göstermekte ve hareketin medyatizasyonunun iklim eylemsizliği ile mücadele sürecinde aşılması gereken önemli engellerden biri olduğuna işaret etmektedir. Araştırmanın bir diğer hipotezi olan gazeteler arasındaki ideolojik hatların görünmez olduğuna ilişkin iddia da çok büyük ölçüde gözlemlenen bir olgu olmuştur. Küresel ve yerel olan arasındaki ilişkinin zayıf olduğuna ilişkin iddianın da doğru olduğu görülmüştür. Termik santral karşıtı hareketin medya temsili kapitalizmi tartışmaları merkezinden uzaklaştırarak problemleri risk çerçevesi bağlamında ele aldığına yönelik vurgunun da önemli ölçüde doğrulandığı söylenebilir. Haberlerde

sermaye, rant, kapitalizm ve doğanın örselenmesi konusunda yapılan vurgular bu hipotezin sınanmasına ve sınırlarının yeniden çizilmesi gerektiğine işaret ederken, aynı haberlerde ekolojik problemlerin yalnızca sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanılmasıyla çözülebileceğine ilişkin iyimserlik bu hipotezi aynı zamanda doğrular niteliktedir. Bu nedenle haber söylemlerinin içinde çatışmacı pratikleri barındırdığı ve farklı haber çerçevelerinde bu söylemlerin yansımalarının bulunabildiği görülmektedir. Bu nedenle çerçeveleme kuramı ile söylem analizinin bir arada yapılması araştırmanın hem niceliksel hem de nitel analizinin yapılmasını mümkün kılmış, toplumsal hareketler içindeki çok boyutlu argümanlarla medya çerçeveleri arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

SONUÇ

Bu yüksek lisans tez çalışması iklim krizi, ekolojik problemler ve medya ilişkisini 21. yüzyılın en önemli toplumsal hareketleri arasında yer alan küresel iklim hareketi ve termik santral karşıtı hareketin medyatizasyonu bağlamında ele almıştır.

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen haber analizinin sonuçları, hak odaklı gazetecilik yapabilmenin sınırlarının medyadaki sermayedarlar, medya patronlarının medya dışı yatırımları, bunların elde edilmesi ve korunması sürecinde siyasal iktidarla kurulan ilişkileri tarafından çizildiğine ilişkin genel kanıyı ampirik verilerle desteklemektedir.

Medyada kuruluşlarının ekolojik krize neden olan endüstriler tarafından sübvansede edilmesi, bu kuruluşların finansallaşan bir pazarda adalet söylemleri yerine metalaşan temsilleri dolaşıma sokması, medyanın ekolojik krize neden olan endüstrilerin reklamlarından elde ettiği gelir aracılığıyla tüketim kültürünü üretmesi ve bunu sürdürmesi gibi faktörler hak odaklı taleplerin statükoyu tehdit edici unsurlarının haberlerde görmezden gelinmesine yol açmıştır. Böylece iklim adaleti ve çevresel adalet gibi son derece meşru talepler dahi medyanın kendi iç mekanizmaları aracılığıyla ehlileştirilmiş ve ancak belli sınırlar dahilinde temsil mekanizmalarının içinde yer almışlardır.

Bağımsız bir medyanın varlığı, çevre ve ekoloji mücadelelerinin toplum genelinde meşruiyet kazanması için son derece önemlidir. Bu nedenle Türkiye'deki basın özgürlüğü ve iletişim hakkı tartışmalarının toplumdaki geniş çaplı adalet taleplerinden ayrı düşünülmemesi, bu problemler arasındaki geçişkenliğin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Araştırmanın bulguları bu durumun gerçekleşmesinin önünde önemli engeller olduğuna işaret etmesine karşın vakit umutsuzluğu yayma değil umudu yeşertme vaktidir. Toplumsal dönüşümler karamsar bir bakış açısının yarattığı tükenmişlik halinden ziyade gerçekçi bir umudun sahip olduğu mücadele bilinciyle gerçekleşecektir. Raymond Williams'ın da belirttiği gibi, "gerçek radikallik

umutsuzluğu ikna edici bir şekilde açıklamakla değil, umudu mşmkşn kılmakla” ilifşkilidir. Bu yşksek lisans tez şalışması da umudun hep daim olması gerektiği dşşşncesi ve adaletin egemen olduğu gşzel gşnlerin hayali kurularak yazılmıştır.

KAYNAKÇA

Adaklı, G. (2013). “2002-2008: “Türk medyasında AKP etkisi.” İlhan Uzgel and Bülent Duru (Eds.), *AKP kitabı: bir dönüşümün bilançosu (2002-2009)*, (s. 559-613). Phoenix.

Adaman, F. & Arsel, M. (2012). “Environment” Heper, M. & Sayan, S. (Ed). *The Routledge handbook of modern Turkey* (s. 317-327). Routledge

Adaman, F., Akbulut, B., & Arsel, M. (2016). “Türkiye’de kalkınmacılığı yeniden okumak: HES’ler ve dönüşen devlet-toplum-doğa ilişkileri.” Aksu, C., Erensü, S., & Evren, E. *Sudan sebepleri: Türkiye’de neoliberal su-enerji politikaları ve direnişler* (s.291-312). İletişim Yayınları.

Aksu, C. & Korkut, R. (2017). *Ekoloji almanağı: 2005-2016*. Yeni İnsan Yayınevi.

Agyeman, J., Lynn, B.D.P., & Hatic,H. (2007). “The climate-justice link: communicating risk with low-income and minority audiences.” Moser, S.C. ve Dilling, L. (Ed). *Creating a climate for change: communicationg climate change and facilitating social change*. (s. 119-138). Cambridge University Press.

Agyeman, J., Schlosberg, D., Craven, L., & Matthews, C. (2016). Trends and directions in environmental justice: from inequity to everyday life, community, and just sustainabilities. *Annual Review of Environment and Resources*, 41(1), 321–340. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-110615-090052>

Aitken, M. (2012). Changing climate, changing democracy: a cautionary tale. *Environmental Politics*, 21(2), 211–229. <https://doi.org/10.1080/09644016.2012.651899>

Akbulut, B. (2014). Neither poor nor rich but “malcontent”: an anatomy of contemporary environmentalisms. *Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(1), 9–24. <https://doi.org/10.14782/sbd.201416298>

Akser, M., & Baybars-Hawks, B. (2012). Media and democracy in Turkey: toward a model of neoliberal media autocracy. *Middle East Journal Of Culture And Communication*, 5(3), 302–321. <https://doi.org/10.1163/18739865-00503011>

Alan, Ü., & N.A. (2015). *Saray’dan saray’a Türkiye’de gazetecilik masalı*. Can Yayınları.

Almiron, N. (2013). Board compensations in the media industry: Global elite networks and financialization. *The Political Economy of Communication*, 1(2), 28–43.

Anderson, A. (2009). Media, politics and climate change: 5owards a new research agenda. *Sociology Compass*, 3(2), 166–182. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2008.00188.x>

Anderson, A. (2015). 1News organisation(s) and the production of environmental news1. Hansen, A. ve Cox, R. (Ed.). *The Routledge handbook of environment and communication* (s. 176-185). Routledge.

Antilla L (2005). Climate of scepticism: US newspaper coverage of the science of climate change. *Global Environmental Change Part A* 15(4): 338–352.

Antilla, L. (2010). Self-censorship and science: a geographical review of media coverage of climate tipping points. *Public Understanding of Science*, 19(2), 240–256. <https://doi.org/10.1177/0963662508094099>

Arsel, M., Akbulut, B., & Adaman, F. (2015). Environmentalism of the malcontent: anatomy of an anti-coal power plant struggle in Turkey. *The Journal of Peasant Studies*, 42(2), 371–395. <https://doi.org/10.1080/03066150.2014.971766>

Ayan, V. M. (2019). *AKP devrinde medya alemi*. Yordam Kitap.

Aydın, U. (2015). “Lanetli sekülerlik/neoliberal militarizmden otoriter muhafazakarlığa Türk medyasının otuz yılı.” Aydın. U. (Ed.), *Neoliberal muhafazakar medya* (s. 31-65). Ayrıntı Yayınları.

Balaban, O. (2007). “İnşaat sektörü neyin lokomotifi.” Bora, T. (Ed). *İnşaat ya resulullah* (s.17-32). İletişim Yayınları.

Baudrillard, J. (2013). *Simülakrlar ve simülasyon*. Doğu Batı.

Bauman, Z. (2018). *Modernite, kapitalizm, sosyalizm: küresel çağda sosyal eşitsizlik*. Say Yayınları.

Baykan, B.G. (2013). *Türkiye’de iklim hareketinin kısa tarihi: Uluslararası müzakerelerden ulusal politikaya*. BETAM.

Baykan, B. G. (2019). What did the Turkish climate movement learn from a global policy failure? Frame shift after the Copenhagen Climate Summit. *Turkish Studies*, 20(4), 637–655. <https://doi.org/10.1080/14683849.2019.1601563>

Bedall, P. & Görg, C. (2014). “Antagonistic standpoints: the climate justice coalition viewed in the light of a theory of social relationships with nature.” Dietz, M., & Garrelts, H. (Ed). *Routledge handbook of the climate change movement* (s. 44-65). Routledge.

Bek, M. G. (2004). Research note: tabloidization of news media. *European Journal of Communication*, 19(3), 371–386. <https://doi.org/10.1177/0267323104045264>

Bell, K. (2014). *Achieving environmental justice: a cross-national analysis*. Policy Press.

Bell, K. (2020). *Working-class environmentalism*. Springer Publishing.

Benford, R. D., & Snow, D. A. (2000). Framing processes and social movements: an overview and assessment. *Annual Review of Sociology*, 26(1), 611–639. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.611>

Berglez, P. (2011). Inside, outside, and beyond media logic: journalistic creativity in climate reporting. *Media, Culture & Society*, 33(3), 449–465. <https://doi.org/10.1177/0163443710394903>

Berglez, P., & Olausson, U. (2014). The Post-political condition of climate change: an ideology approach. *Capitalism Nature Socialism*, 25(1), 54–71. <https://doi.org/10.1080/10455752.2013.845588>

Biermann, F., & Pattberg, P. (2008). Global environmental governance: Taking stock, moving forward. *Annual Review of Environment and Resources*, 33(1), 277–294. <https://doi.org/10.1146/annurev.enviro.33.050707.085733>

Billett, S. (2009). Dividing climate change: global warming in the Indian mass media. *Climatic Change*, 99(1–2), 1–16. <https://doi.org/10.1007/s10584-009-9605-3>

Blühdorn, I. (2007). Sustaining the unsustainable: symbolic politics and the politics of simulation. *Environmental Politics*, 16(2), 251–275. <https://doi.org/10.1080/09644010701211759>

Bostrom, A. & Lashos, D. (2007). “Weather or climate change?” Moser, S.C. ve Dilling, L. (Ed). *Creating a climate for change: communicationg climate change and facilitating social change*. (s. 31-43). Cambridge University Press.

Bowman, A. (2010). “Are we armed only with peer-reviewed science? The scientization of politics in the radical environmental movement.” Skrimshire, S. (Ed.). *Future ethics: climate change and apocalyptic imagination*. Continuum.

Boyce, T., & Lewis, J. (2009). *Climate change and the media*. Peter Lang Inc., International Academic Publishers.

Boykoff, M. T., & Boykoff, J. M. (2007). Climate change and journalistic norms: a case-study of US mass-media coverage. *Geoforum*, 38(6), 1190–1204. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2007.01.008>

Boykoff, M.T., & Roberts, J.T. (2007). *Media coverage of climate change: current trends, strengths, weaknesses*. United Nations Development Programme.

Boykoff, M. T., & Mansfield, M. (2008). ‘Ye olde hot aire’: reporting on human contributions to climate change in the UK tabloid press. *Environmental Research Letters*, 3(2), 024002. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/3/2/024002>

Boykoff, M. T., & Yulsman, T. (2013). Political economy, media, and climate change: sinews of modern life. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 4(5), 359–371. <https://doi.org/10.1002/wcc.233>

Brainard, C. (2015). “The changing ecology of news and news organizations: implications for environmental news.” Hansen, A. ve Cox, R. (Ed). *The Routledge handbook of environment and communication* (s. 168-178). Routledge.

Brüggemann, M., & Engesser, S. (2017). Beyond false balance: How interpretive journalism shapes media coverage of climate change. *Global Environmental Change*, 42, 58–67. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2016.11.004>

Bryant, B. (1995). *Environmental Justice: Issues, Policies, and Solutions*. Island Press.

Bsumek, P.K., Schneider, J., Schwarze, S., & Peeples, J. (2014). “Corporate ventriloquism: corporate advocacy, the coal industry, and the appropriation of voice.” Depoe, S., & Peeples, J. (2014). *Voice and Environmental Communication* (s.21-43). Palgrave Macmillan.

Buechler, S. M. (1995). New social movement theories. *The Sociological Quarterly*, 36(3), 441–464. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1995.tb00447.x>

Buğra, A., & Savaşkan, B. (2015). *Türkiye’de yeni kapitalizm: siyaset, din ve iş dünyası*. İletişim Yayınları.

Bullard, R. D., & Johnson, G. S. (2000). Environmentalism and public policy: environmental justice: grassroots activism and its impact on public policy decision making. *Journal of Social Issues*, 56(3), 555–578. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00184>

Cage, J. (2016). *Medyayı kurtarmak*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Catney, P., & Doyle, T. (2011). The welfare of now and the green (post) politics of the future. *Critical Social Policy*, 31(2), 174–193. <https://doi.org/10.1177/0261018310395921>

Cammaerts, B. (2018). *The circulation of anti-austerity protest*. Springer Publishing.

Capek, S. M. (1993). The “environmental justice” Frame: a conceptual discussion and an application. *Social Problems*, 40(1), 5–24. <https://doi.org/10.1525/sp.1993.40.1.03x0069q>

Caniglia, B. S., Brulle, R.J. & Szasz, A. (2015).”Civil society, social movements, and climate change.” Dunlap, R. E., & Brulle, R. J. (Ed). *Climate Change and Society: Sociological Perspectives* (s. 235-268). Oxford University Press.

Carter, N. (2007). *The politics of the environment: ideas, activism, policy*. Cambridge University Press.

Carvalho, A., & Burgess, J. (2005). Cultural circuits of climate change in U.K. broadsheet newspapers, 1985–2003. *Risk Analysis*, 25(6), 1457–1469. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2005.00692.x>

Carvalho, A. (2007). Ideological cultures and media discourses on scientific knowledge: re-reading news on climate change. *Public Understanding of Science*, 16(2), 223–243. <https://doi.org/10.1177/0963662506066775>

Carvalho, A. (2008). MEDIA(TED) DISCOURSE AND SOCIETY. *Journalism Studies*, 9(2), 161–177. <https://doi.org/10.1080/14616700701848162>

Carvalho, A. (2010). Media(ted)discourses and climate change: a focus on political subjectivity and (dis)engagement. *WIREs Climate Change*, 1(2), 172–179. <https://doi.org/10.1002/wcc.13>

Castells, M. (2006). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür - kimliğin gücü*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Catney, P., & Doyle, T. (2011). The welfare of now and the green (post) politics of the future. *Critical Social Policy*, 31(2), 174–193. <https://doi.org/10.1177/0261018310395921>

Cerreta, M., Concilio, G., & Monno, V. (2010). *Making strategies in spatial planning: knowledge and values*. Springer.

Chakrabarty, D. (2012). Postcolonial studies and the challenge of climate change. *New Literary History*, 43(1), 1–18. <https://doi.org/10.1353/nlh.2012.0007>

Chatterton, P., Featherstone, D., & Routledge, P. (2012). Articulating climate justice in Copenhagen: antagonism, the commons, and solidarity. *Antipode*, 45(3), 602–620. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2012.01025.x>

Çoban 1, A. (2004). Community-based ecological resistance: the Bergama movement in Turkey. *Environmental Politics*, 13(2), 438–460. <https://doi.org/10.1080/0964401042000209658>

Çoban, A. (2020). *Çevre politikası: ekolojik sorunlar ve kuram*. İmge Kitabevi Yayınları.

Cohen, J. (2016). “Strateji ya da kimlik: yeni teorik paradigmlar ve sosyal hareketler.” Çayır, K. (Ed.). *Yeni Sosyal Hareketler* (s. 101-120). Kaknüs Yayınları.

Comby, J. B. (2015). À propos de la dépossession écologique des classes populaires. *Savoir/Agir*, 33(3), 23. <https://doi.org/10.3917/sava.033.0023>

Comby, J.-B. (2015). *La question climatique. genèse et dépolitisation d’un problème public*. Raison d’agir

Comby, J. (2019). “Retour sur la dépolitisation des enjeux écologiques.” Fondation Copernic (ed.), *Manuel indocile de sciences sociales: Pour des savoirs résistants* (s. 470-480). La Découverte. <https://doi.org/10.3917/dec.coper.2019.01.0470>

Corbett, J. B. (2006). *Communicating nature: how we create and understand environmental messages*. Island Press.

Cottle, S. (2008). *Global crisis reporting*. Open University Press.

Couldry, N. (2010). *Why voice matters: culture and politics after neoliberalism*. SAGE.

Çam, A., & Şanlıer Yüksel, İ. (2015). “Türkiye’de medyanın 2002 sonrası dönüşümü: Ekonomi politik bir yaklaşım.” In. Aydın. U. (Ed.), *Neoliberal muhafazakar medya* (pp. 66-102). Ayrıntı Yayınları.

Çaylı, E. (2020). *İklimin estetiği: antroposen sanatı ve mimarlığı üzerine denemeler*. Everest Yayınları.

Çenberli, Y. (2020). “İletişimin ekonomi politiği ve Türkiye’de alternatif medya: girdapta hayatta kalmak.” Özarslan, Z., Durna, Z., & Emre, P. Ö. (Ed). *Sayısal eşitsizlikler ve gazeteciliğin geleceği*. Um:ag.

Çetin, S. (2020). *Türkiye’de yeşil düşünce, yeşil siyaset ve çevre iletişimi: Greenpeace ve Yeşil Parti örnekleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çevikel, T. (2020). *Dijital çağda gazeteciliğin krizi ve finansmanı*. UMAG.

Çoban, A., Özlüer, F., & Erensü, S. (2015). “Türkiye’de doğanın neoliberalleşmesi ve bu sürece karşı mücadeleler.” Çoban, A. (Ed). *Yerel yönetim, kent ve ekoloji* (s. 399-456). İmge Kitapevi.

Death, C. (2014). *Critical environmental politics*. Routledge.

de Mateo, R., Berges, L. & Garnatxe, A. (2010). Crisis, what crisis? The media: business and journalism in times of crisis. *tripleC* 8(2), s. 251-274.

della Porta, D. & Parks, L. (2014). “Framing processes in the climate movement: from climate change to climate justice.” Dietz, M., & Garrelts, H. (Ed). *Routledge handbook of the climate change movement* (s. 19-30). Routledge.

Demirel, S.D. (2014). *Dünya’da ve Türkiye’de çevre iletişimi ve çevre haberciliği eğitimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Dietz, M. (2014). “Debates and conflicts in the climate movement.” Dietz, M., & Garrelts, H. (Ed). *Routledge handbook of the climate change movement* (s. 292-307). Routledge.

Dirikx, A., & Gelders, D. (2010). Ideologies overruled? an explorative study of the link between ideology and climate change reporting in Dutch and French newspapers. *Environmental Communication*, 4(2), 190–205.

<https://doi.org/10.1080/17524031003760838>

Doğuş Holding (2019). *2019 Annual report*. Erişim Adresi: https://www.dogusgrubu.com.tr/DogusGrubu_Files/2020121011638717_dogus-group-annual-report-2019.pdf

Doyle, T., & McEachern, D. (2008). *Environment and politics* Routledge.

Duru, B. (1995). *Çevre bilincinin gelişim sürecinde Türkiye’de gönüllü çevre kuruluşları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dryzek, J. S. (2013). *The politics of the earth: environmental discourses*. Oxford University Press.

Eder, K. (1985). The "new social movements": moral crusades, political pressure groups, or social movements? *Social Research*, 52(4), 869-890.
<http://www.jstor.org/stable/40970400>

Endres, D. (2014). "Response essay: the (im)possibility of voice in environmental advocacy." Depoe, S., & Peebles, J. (2014). *Voice and environmental communication* (s.110-123). Palgrave Macmillan.

Edwards, D., & Cromwell, D. (2006). *Guardians of power: the myth of the liberal media*. Pluto Press.

Entman, R. M. (1993). Framing: toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>

Erdem, C. U. (2016). "Gerze notları: meşru bir özyönetim için bellek." Erensü, S., Turhan, E., Özlüer, F. & Gündoğan, A.C. (Ed). *İsyanın ve umudun dip dalgası - günümüz Türkiye'sinden politik ekoloji tartışmaları* (s.227-235). Tekin Yayınevi.

Ereaut, G., & Segnit, N. (2006). *Warm words: how are we telling the climate story and can we tell it better?* Institute for Public Policy Research (IPPR).

Erensü, S. (2016). "Gezi, ekoloji ve Karadeniz rabıtasına dair." Yıldırım, D., & Haspolat, E. (Ed). *Değişen Karadeniz'i anlamak* (s. 485-500). Phoenix.

Evin, M. (2019). *A'dan z'ye buraya nasıl geldik*. Kara Karga Yayınları.

E Silva, E.C. (2015). Crisis, financialization and regulation: The case of media industries in Portugal. *The Political Economy of Communication*, 2(2), 47–60.

Fairclough, N. (2010). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Routledge.

Fenton, N. (2010). "Drowning or waving? new media, journalism and democracy." Fenton, N. (Ed). *New Media, Old News: Journalism And Democracy In The Digital Age* (s.3-16). SAGE.

Fenton, N., Metykova, M., Schlosberg, J., & Freedman, D. (2010). *Meeting the news needs of local communities*. MediaTrust.

Fenton, N. (2011). Deregulation or democracy? new media, news, neoliberalism and the public interest. *Continuum*, 25(1), 63–72.

<https://doi.org/10.1080/10304312.2011.539159>

Fenton, N. (2016). Left out? digital media, radical politics and social change. information, *Communication & Society*, 19(3), 346–361.

<https://doi.org/10.1080/1369118x.2015.1109698>

Foster, J. B. (1999). *The vulnerable planet: a short economic history of the environment*. Monthly Review Press.

Foster, J. B., & Clark, B., York, R. (2010). *The ecological rift: capitalism's war on the earth*. Monthly Review Press.

Franzen, A. (2003). Environmental attitudes in international comparison: an analysis of the ISSP surveys 1993 and 2000. *Social Science Quarterly*, 84(2), 297–308. <https://doi.org/10.1111/1540-6237.8402005>

Freedman, D. “The political economy of the ‘new’ news environment.” Fenton, N. (Ed). *New media, old news: journalism and democracy in the digital age* (s.35-50). SAGE.

Friedman, S. M. (2015). “The changing face of environmental journalism in the United States.” Hansen, A. ve Cox, R. (Ed). *The Routledge handbook of environment and communication* (s. 144-157). Routledge.

Fuchs, C. (2017). Critical social theory and sustainable development: the role of class, capitalism and domination in a dialectical analysis of un/sustainability. *Sustainable Development*, 25(5), 443–458. <https://doi.org/10.1002/sd.1673>

Gamson, W. A., & Modigliani, A. (1989). Media discourse and public opinion on nuclear power: a constructionist approach. *American Journal of Sociology*, 95(1), 1–37. <https://doi.org/10.1086/229213>

Garrelts, H., & Dietz, M. (2014). “Introduction: contours of the transnational movement-conception and contents of the handbook.” Dietz, M., & Garrelts, H. (Ed). *Routledge handbook of the climate change movement* (s. 1-15). Routledge.

Gitlin, T. (1980). *The whole world is watching: mass media in the making and unmaking of the new left*. University of California Press.

Goffman, E.,(1986). *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. Northeastern University Press.

Golding, P., & Murdock, G. (1991). “Kültür, iletişim ve ekonomi politik.” İrvan, S. (Ed). *Medya, Kültür, Siyaset* (s. 49-75). Pharmakon.

Grove, K. (2014). “Biopolitics.” Death, C. (Ed). *Critical environmental politics* (s. 22-30). Routledge.

Günay, D., İşeri, E., & Ersoy, M. (2018). Alternative media and the securitization of climate change in Turkey. *Alternatives: Global, Local, Political*, 43(2), 96–114. <https://doi.org/10.1177/0304375418820384>

Günay, D., İşeri, E., Ersoy, M., & Elegu, A. A. (2021). Media framing of climate change action in carbon locked-in developing countries: adaptation or mitigation? *Environmental Communication*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/17524032.2021.1885462>

Hackett, B., & Carroll, B. (2006). *Remaking media: the struggle to democratize public communication*. Routledge.

Hackett, R. A. (1984). Decline of a paradigm? Bias and objectivity in news media studies. *Critical Studies in Mass Communication*, 1(3), 229–259. <https://doi.org/10.1080/15295038409360036>

Hackett, R. A. (2010). Journalism for peace and justice: towards a comparative analysis of media paradigms. *Studies in Social Justice*, 4(2), 179–198. <https://doi.org/10.26522/ssj.v4i2.1001>

Hajer, M. A. (1996). *The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process*. Oxford University Press.

Hall, S. (2014). *Temsil: kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları*. Pinhan.

Hansen, A. (2011). Communication, media and environment: Towards reconnecting research on the production, content and social implications of environmental communication. *International Communication Gazette*, 73(1–2), 7–25. <https://doi.org/10.1177/1748048510386739>

Hansen, A. (2020). "Sources, strategic communication, and environmental journalism." Sachsman, D.B. ve Valenti, J.M. (Ed). *Routledge handbook of environmental journalism* (s. 38-51). Routledge.

Herman, E.S. & Chomsky, N. (2012). *Rızanın imalatı: kitle medyasının ekonomi politiği*. BGST Yayınları.

Heywood, A. (2014). *Politics*. Palgrave Macmillan.

Hiles, S. S., & Hinnant, A. (2014). Climate change in the newsroom: journalists' evolving standards of objectivity when covering global warming. *Science Communication*, 36(4), 428–453. <https://doi.org/10.1177/1075547014534077>

Høeg, E., & Tulloch, C. D. (2018). Sinking strangers: media representations of climate refugees on the BBC and Al Jazeera. *Journal of Communication Inquiry*, 43(3), 225–248. <https://doi.org/10.1177/0196859918809486>

Houghton, J. (2009). *Global warming: the complete briefing*. Cambridge University Press.

Hulme, M. (2009). *İklim değişikliği konusunda neden anlaşılamıyoruz?* Alfa Yayınları.

Huttunen, J., & Albrecht, E. (2021). The framing of environmental citizenship and youth participation in the Fridays for Future Movement in Finland. *Fennia - International Journal of Geography*, 199(1). <https://doi.org/10.11143/fennia.102480>

IPCC, 2014: Annex II: Glossary [Mach, K.J., S. Planton and C. von Stechow (eds.)]. In: Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, R.K. Pachauri and L.A. Meyer (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, pp. 117-130.

IPCC, 2018: "Summary for Policymakers." In: Global warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty [V. Masson-Delmotte, P. Zhai, H. O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R.

Pidcock, S. Connors, J. B. R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M. I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, T. Waterfield (eds.)). In Press.

Jacobsson, D. (2020). Young vs old? truancy or new radical politics? journalistic discourses about social protests in relation to the climate crisis. *Critical Discourse Studies*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/17405904.2020.1752758>

Johnston, H., Larana, E., & Gusfield, J.R. (1994). “Identities, grievances, and new social movements.” Larana, E., Johnston, H., & Gusfield, J.R. (Ed.) *New social movements: from ideology to identity* (s. 3-35). Temple University Press.

Kaya, R., & Çakmur, B. (2010). Politics and the mass media in Turkey. *Turkish Studies*, 11(4), 521–537. <https://doi.org/10.1080/14683849.2010.540112>

Kellner, D. (1990). Critical theory and the crisis of social theory. *Sociological Perspectives*, 33(1), 11–33. <https://doi.org/10.2307/1388975>

Kolektif (2010). *Toprak ana hakları evrensel bildirge önerisi*.

Koçak, M. S. (2006). *Çevre sorunları ve ulusal yazılı basın* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kunelius, R. (2019). A forced opportunity: climate change and journalism. *Journalism*, 20(1), 218–221. <https://doi.org/10.1177/1464884918807596>

Kurnaz, L. (2019). *Son buzul erimeden: iklim değişikliği hakkında merak ettiğiniz her şey*. Doğan Kitap.

Laferrière, E. (2006). “Environmentalism and the global divide.” Stephens, P.H.G., Barry, J. & Dobson, A. (Ed). *Contemporary environmental politics: from margins to mainstream* (s. 94-113). Routledge.

Leiserowitz, A. (2007). “Communicating the risks of global warming: American risk perceptions, affective images, and interpretive communities.” Moser, S.C. ve Dilling, L. (Ed). *Creating a climate for change: communicationg climate change and facilitating social change*. (s. 44-63). Cambridge University Press.

Leiserowitz, A., Feinberg, G., Rosenthal, S., Smith, N., Anderson A., Roser-Renouf, C. & Maibach, E. (2014). *What’s in a name? global warming vs. climate change*. Yale University and George Mason University. Yale Project on Climate Change Communication.

Lipschutz, R.D. & McKendry, C. (2012). “Social movements and global civil society.” Dryzek, J.S., Norgaard, R. B. & Schlosberg, D. (Ed.) *The Oxford handbook of climate change and society* (s. 369–383). Oxford University Press.

Madra, Ö.,& Şahin, Ü. (2019). *Açık yeşil:teorisi ve pratiği ile bir ekoloji rehberi*. Can Sanat Yayınları.

Maesele, P., & Pepermans, Y. (2017). Ideology in climate change communication. *Oxford Research Encyclopedia of Climate Science*.
<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228620.013.578>

Mann, M. E. & Kump, L. R. (2015). *Dire predictions: understanding climate change*. Dorling Kindersley Limited.

McChesney, R.W. (1992), “Off limits: an inquiry into the lack of debate over the ownership, structure and control of the mass media in U.S. political life.” Golding, P. ve Murdock, G. (Ed). *The political economy of media* (s.107-125). Edward Elgar.

McChesney, R. W. (2000). The political economy of communication and the future of the field. *Media, Culture & Society*, 22(1), 109–116.
<https://doi.org/10.1177/016344300022001006>

McChesney, R. W. (2008). *The political economy of media: enduring issues, emerging dilemmas*. Monthly Review Press.

McCright, A. M., & Dunlap, R. E. (2003). Defeating Kyoto: the conservative movement’s impact on U.S. climate change policy. *Social Problems*, 50(3), 348–373.
<https://doi.org/10.1525/sp.2003.50.3.348>

Melucci, A. (2016). “Çağdaş hareketlerin sembolik meydan okuması.” Çayır, K. (Ed.). *Yeni Sosyal Hareketler* (s. 75-100). Kaknüs Yayınları.

Methmann, C. P. (2010). ‘Climate protection’ as empty signifier: a discourse theoretical perspective on climate mainstreaming in world politics. *Millennium: Journal of International Studies*, 39(2), 345–372.
<https://doi.org/10.1177/0305829810383606>

Mosco, V. (2009). *The political economy of communication*. SAGE.

Moser, S.C. (2007). "More bad news: the risk of neglecting emotional responses to climate change information." Moser, S.C. ve Dilling, L. (Ed). *Creating a climate for change: communicating climate change and facilitating social change*. (s. 64-80). Cambridge University Press.

Moser, S. C. (2010). Communicating climate change: history, challenges, process and future directions. *WIREs Climate Change*, 1(1), 31–53. <https://doi.org/10.1002/wcc.11>

Moser, S. C. (2016). Reflections on climate change communication research and practice in the second decade of the 21st century: what more is there to say? *WIREs Climate Change*, 7(3), 345–369. <https://doi.org/10.1002/wcc.403>

Mouffe, C. (2005). *On the Political*. Routledge.

Murdock, G. & Golding, P. (1974). "For a political economy of mass communication." Golding, P. ve Murdock, G. (Ed). *The political economy of the media* (s. 205-234). Edward Elgar.

Newman, N., Fletcher, R., Schulz, A., Andi, S., Robertson, C.T., Nielsen, R.K. (2021). *Reuters Institute Digital News Report*.

Nisbet, M. C. (2009). Communicating climate change: why frames matter for public engagement. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 51(2), 12–23. <https://doi.org/10.3200/envt.51.2.12-23>

Nulman, E. (2015). *Climate change and social movements: civil society and the development of national climate change policy*. Palgrave Macmillan.

Offe, C. (2016). "Yeni sosyal hareketler: kurumsal politikanın sınırlarının zorlanması." Çayır, K. (Ed.). *Yeni sosyal hareketler* (s. 47-73). Kaknüs Yayınları.

Okereke, C. & Charlesworth, M. (2014). "Climate change" Death, C. (Ed). *Critical environmental politics* (s. 41-52). Routledge.

Olausson, U. (2011). "We're the ones to blame": citizens' representations of climate change and the role of the media. *Environmental Communication*, 5(3), 281–299. <https://doi.org/10.1080/17524032.2011.585026>

Olausson, U. (2013). The diversified nature of "domesticated" news discourse. *Journalism Studies*, 15(6), 711–725. <https://doi.org/10.1080/1461670x.2013.837253>

O'Neill, S., & Nicholson-Cole, S. (2009). "Fear won't do it": promoting positive engagement with climate change through visual and iconic representations. *Science Communication*, 30(3), 355–379.

<https://doi.org/10.1177/1075547008329201>

Oppenheimer, M. (2005). Defining dangerous anthropogenic interference: the role of science, the limits of science. *Risk Analysis*, 25(6), 1399–1407.

<https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2005.00687.x>

Özen, H. (2018). Yerellik-popülerlik ekseninde Türkiye’de çevre mücadeleleri. *Alternatif Politika*, 10(2), 181-209.

Özkaynak, B., Aydın, C. S., Ertör-Akyazı, P., & Ertör, I. (2015). The Gezi Park resistance from an environmental justice and social metabolism perspective. *Capitalism Nature Socialism*, 26(1), 99–114.

<https://doi.org/10.1080/10455752.2014.999102>

Özmen, Ş. Y. (2011). *Çevre iletişimi: çevre haberlerinin yapısal analizi ve okuyucu farkındalığı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Painter, J. (2013). *Climate change in the media: reporting risk and uncertainty*. I. B. Tauris.

Pellow, D. (2000). Environmental inequality formation: toward a theory of environmental injustice. *American Behavioral Scientist*, 43(4), 581–601.

<https://doi.org/10.1177/00027640021955441>

Pepermans, Y., & Maesele, P. (2014). Democratic debate and mediated discourses on climate change: from consensus to de/politicization. *Environmental Communication*, 8(2), 216–232. <https://doi.org/10.1080/17524032.2014.906482>

Pezzullo, P. C., & Cox, R. (2017). *Environmental communication and the public sphere*. SAGE.

Pichardo, N. A. (1997). New Social movements: a critical review. *Annual Review of Sociology*, 23(1), 411–430. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.23.1.411>

Poberezhskaya, M. (2014). Media coverage of climate change in Russia: Governmental bias and climate silence. *Public Understanding of Science*, 24(1), 96–111. <https://doi.org/10.1177/0963662513517848>

Porta, D. D., & Diani, M. (2006). *Social movements: an introduction*. Wiley-Blackwell.

Priest, S. (2016). *Communicating climate change: the path forward*. Palgrave Macmillan.

Radkau, J. (2020). *Doğa ve iktidar*. İş Bankası Kültür Yayınları.

Ranciere, J. (2004). Who Is the subject of the rights of man? *South Atlantic Quarterly*, 103(2–3), 297–310. <https://doi.org/10.1215/00382876-103-2-3-297>

Rancière, J., (2010). *Dissensus: on politics and aesthetics*. Continuum.

Reinart, M. (2020). “Environmental journalism in France at a turning point.” Sachsman, D.B. ve Valenti, J.M. (Ed). *Routledge handbook of environmental journalism* (s. 203-211). Routledge.

Reese, S.D. (2001). “Framing public life: a bridging model for media research.” Reese, S.D., Gandy, O. H., & Grant, A.E. (Ed). *Framing public life: perspectives on media and our understanding of the social world* (s. 7-31). Lawrence Erlbaum Associates.

Rhaman, M. (2016). Climate Justice framing in Bangladeshi newspapers, 2007–2011. *South Asia Research*, 36(2), 186–205. <https://doi.org/10.1177/0262728016638717>

Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, S., Chapin, F. S. I., Lambin, E., Lenton, T. M., Scheffer, M., Folke, C., Schellnhuber, H. J., Nykvist, B., de Wit, C. A., Hughes, T., van der Leeuw, S., Rodhe, H., Sörlin, S., Snyder, P. K., Costanza, R., Svedin, U., Foley, J. (2009). Planetary boundaries: exploring the safe operating space for humanity. *Ecology and Society*, 14(2). <https://doi.org/10.5751/es-03180-140232>

Routledge, P. (2012). “Transnational climate justice solidarities.” Dryzel, J.S., Norgaard, R.B., &Schlosberg, D. (Eds.). *The Oxford handbook of climate change and society* (s. 385-398). Oxford University Press.

Sanlı, L. (2005). *Politik kültür ve toplumsal hareketler*. Alan Yayıncılık.

Shanahan, M. (2009). "Time to adapt? media coverage of climate change in nonindustrialised countries." Boyce, T. & Lewis, J. (Ed). *Climate change and the media* (s. 145–157.). Peter Lang.

Schafer, M.S. (2015). "Climate change and the media." Wright, J. D. (Ed). *International encyclopedia of the social & behavioral sciences, Second Edition*. (s.853-859). Elsevier.

Schäfer, M. S., & Painter, J. (2020). Climate journalism in a changing media ecosystem: Assessing the production of climate change-related news around the world. *WIREs Climate Change*, 12(1). <https://doi.org/10.1002/wcc.675>

Schlosberg, D. (2004). Reconceiving environmental justice: global movements and political theories. *Environmental Politics*, 13(3), 517–540. <https://doi.org/10.1080/0964401042000229025>

Schlosberg, D., & Collins, L. B. (2014). From environmental to climate justice: climate change and the discourse of environmental justice. *WIREs Climate Change*, 5(3), 359–374. <https://doi.org/10.1002/wcc.275>

Shaw, C. (2013). Choosing a dangerous limit for climate change: public representations of the decision making process. *Global Environmental Change*, 23(2), 563–571. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2012.12.012>

Shoomaker, P. & Reese, S. D. (2014). "İdeolojinin medya içeriği üzerindeki etkisi." İrvan, S. (Ed)., *Medya, kültür, siyaset* (s. 97-132). Pharmakon.

Sönmez, M. (2014). "Dünden bugüne Türkiye’de medyanın ekonomi politiği." Arsan, E. & Çoban, S. (Ed). *Medya ve iktidar: hegemonya, statüko, direniş* (s. 86-102). Evrensel Kültür Kitaplığı.

Sözeri, C. (2014). "Dönüşen medya değişmeyen sorunlar." Arsan, E. & Çoban, S. (Ed). *Medya ve iktidar: hegemonya, statüko, direniş* (s. 70-85). Evrensel Kültür Kitaplığı.

Sözeri, C. (2015). *Türkiye’de medya-iktidar ilişkileri: sorunlar ve öneriler*. İstanbul Enstitüsü Yayınları.

Swyngedouw, E. (2010a). Apocalypse forever? *Theory, Culture & Society*, 27(2-3), 213-232. <https://doi.org/10.1177/0263276409358728>

Swyngedouw, E. (2010b). "Impossible sustainability and the post-political condition. " Cerreta, M., Concilio, G., & Monno, V. (Eds.). *Making Strategies in Spatial Planning* (s. 185-205). Springer Publishing.

Şahin; Ü. & M. Ö. (2021). *Açık yeşil 2; iklim krizi - politika ve aktivizm*. Can Yayınları.

Şen, Ö.L. (2013). *Media coverage of climate change: the world versus Turkey*. Betam.

Takahashi, B., & Meisner, M. (2012). Climate change in Peruvian newspapers: The role of foreign voices in a context of vulnerability. *Public Understanding of Science*, 22(4), 427-442. <https://doi.org/10.1177/0963662511431204>

Tankard, J.W. (2001). "The empirical approach to the study of media framing." Reese, S.D., Gandy, O. H., & Grant, A.E. (Eds). *Framing public life: perspectives on media and our understanding of the social world* (s. 95-105). Lawrence Erlbaum Associates.

Taylor, C. (2013). The discourses of climate change. Cadman, T. (Ed.). *Climate change and global policy regimes: towards institutional legitimacy* (s. 17-31). Palgrave Macmillan.

Temel, D. (2020). Çevrimiçi haberin kaynağı: internet gazetelerinde kopyala-yapıştır habercilik. *Galatasaray Üniversitesi İleti-ş-Im Dergisi*, 33 <https://doi.org/10.16878/gsuilet.661144>

Tokar, B. (2014). *İklim adaletine doğru*. Öteki Yayınevi

Tokar, B. (2019). "On the evolution and continuing development of the climate justice movement." Jafry, T. (Ed). *Routledge handbook of climate justice* (s. 13-25). Routledge.

Topuz, H & Yaşar, R. (2020). *Yakın dönem Türk basın tarihi*. NotaBene Yayınları.

Tunalı, N. (2011). *Yüksek tirajlı gazetelerde çevre haberciliği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tunç, A. (2018). All is flux: a hybrid media approach to macro-analysis of the Turkish media. *Middle East Critique*, 27(2), 141–159.
<https://doi.org/10.1080/19436149.2018.1433581>

Ungar, S. (2014). Media context and reporting opportunities on climate change: 2012 versus 1988. *Environmental Communication*, 8(2), 233–248.
<https://doi.org/10.1080/17524032.2014.907193>

Uzelgun, M. A., & Castro, P. (2015). Climate change in the mainstream Turkish press: coverage trends and meaning dimensions in the first attention cycle. *Mass Communication and Society*, 18(6), 730–752.
<https://doi.org/10.1080/15205436.2015.1027407>

Uzelgun, M. A., & Şahin, M. (2016). Climate change communication in Turkey. *Oxford Research Encyclopedia of Climate Science*.
<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228620.013.466>

Villar, A., & Krosnick, J. A. (2010). Global warming vs. climate change, taxes vs. prices: Does word choice matter? *Climatic Change*, 105(1–2), 1–12.
<https://doi.org/10.1007/s10584-010-9882-x>

von Zabern, L., & Tulloch, C. D. (2021). Rebel with a cause: the framing of climate change and intergenerational justice in the German press treatment of the Fridays for Future protests. *Media, Culture & Society*, 43(1), 23–47.
<https://doi.org/10.1177/0163443720960923>

Walker, G. & King, D. (2010). *Dünyamız ısınıyor! küresel ısınmayla nasıl başa çıkabiliriz?*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Wasko, J. (2014). The study of the political economy of the media in the twenty-first century. *International Journal of Media & Cultural Politics*, 10(3), 259–271. https://doi.org/10.1386/macp.10.3.259_1

Weart, S. R. (2008). *The Discovery of Global Warming*. Harvard University Press.

Weingart, P., Engels, A., & Pansegrau, P. (2000). Risks of communication: discourses on climate change in science, politics, and the mass media. *Public Understanding of Science*, 9(3), 261–283. <https://doi.org/10.1088/0963-6625/9/3/304>

Wilkins, L. (1993). Between facts and values: print media coverage of the greenhouse effect, 1987–1990. *Public Understanding of Science*, 2(1), 71–84. <https://doi.org/10.1088/0963-6625/2/1/005>

Whitmarsh, L. (2009). What’s in a name? Commonalities and differences in public understanding of “climate change” and “global warming.” *Public Understanding of Science*, 18(4), 401–420. <https://doi.org/10.1177/0963662506073088>

Winseck, D. (2008). The State of media ownership and media markets: competition or concentration and why should we care? *Sociology Compass*, 2(1), 34–47. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2007.00061.x>

Wu, Y. (2009). “The good, the bad, and the ugly: framing of China in news media coverage of global climate change” Boyce, T. & Lewis, J. (Ed). *Climate change and the media* (s. 158-173).. Peter Lang.

Wynne, B. (2010). Strange weather, again. *Theory, Culture & Society*, 27(2–3), 289–305. <https://doi.org/10.1177/0263276410361499>

Yeşil, B. (2018). Authoritarian turn or continuity? governance of media through capture and discipline in the AKP era. *South European Society and Politics*, 23(2), 239–257. <https://doi.org/10.1080/13608746.2018.1487137>

Yılmaz, Y. (2015). *Medya kuramları, siyasal sistemler ve tarihi değişimler ışığında Türkiye’de gazetecilik mesleği*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Yüceil, B. A. (2019). *Türkiye’de ulusal basında çevre haberciliği üzerine eleştirel bir inceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Zeldin-O’Neill, S. (2019). “It’s a crisis, not a change”: the six Guardian language changes on climate matters. The Guardian. <https://www.theguardian.com/environment/2019/oct/16/guardian-language-changes-climate-environment>

HABER LİSTESİ VE İNTERNET KAYNAKLARI

İklim Krizi ve İletişimi

Zeldin-O'Neill, S. (2019) "It's a Crisis, Not a Change": The Six Guardian Language Changes on Climate Matters.

<https://www.theguardian.com/environment/2019/oct/16/guardian-language-changes-climate-environment>

"Oxford'a göre 2019'un kelimesi 'iklim acil durumu'", T24, 23 Kasım 2019.
<https://t24.com.tr/haber/oxford-a-gore-2019-un-kelimesi-iklim-acil-durumu,849357>

Hertsgaard, M. ve Pope, K (2019). "Transforming the media's coverage of the climate crisis", CJR, 22 Mayıs 2019. <https://www.cjr.org/watchdog/climate-crisis-media.php>

İklim Hareketi

"Climate Justice Now! The Durban Declaration on Carbon Trading", Carbon Trade Watch vd., 2004.

<https://www.fern.org/fileadmin/uploads/fern/Documents/Durban%20Declaration%20on%20carbon%20trading.pdf>

"The Climate Movement Is Dead: Long Live The Climate Movement", Rising Tide, <https://fr.scribd.com/document/38526517/The-Climate-Movement-is-Dead-Long-Live-the-Climate-Movement>

"Gerze'de Termik Santrali Nasıl Yaptırmadık!", Bianet, 14 Mart 2015, <https://m.bianet.org/biamag/print/162960-gerze-de-termik-santrali-nasil-yaptirmadik>

"Introduction", Climate Justice Alliance, <https://climatejusticealliance.org/about/>

“Taking a Call for Climate Change to the Streets”, New York Times, 21 Eylül 2014. <https://www.nytimes.com/2014/09/22/nyregion/new-york-city-climate-change-march.html>

“Everything you wanted to ask about the Guardian's climate change campaign”, Guardian, 16 Mart 2015. <https://www.theguardian.com/environment/2015/mar/16/everything-you-wanted-to-ask-about-the-guardians-climate-change-campaign>

“Exxon accused of climate change 'fraud'”, BBC, 24 Ekim 2018. <https://www.bbc.com/news/business-45971788>

“15 Mayıs'ta Aliğa'dayız, çünkü #BuradaİnsanYaşıyor!”, Yeşil Gazete, 25 Nisan 2016, <https://yesilgazete.org/15-mayista-aliagadayiz-cunku-buradainsanyasiyor/>

“Greta'dan çağrı: Eviniz yanıyormuş gibi hareket etmenizi istiyorum, çünkü yanıyor!”, Açık Radyo, 28 Ocak 2019. <https://acikradyo.com.tr/acik-gazete/gretadan-cagri-eviniz-yaniyormus-gibi-hareket-etmenizi-istiyorum-cunku-yaniyor>

“School climate strikes: 1.4 million people took part, say campaigners”, Guardian, 19 Mart 2019. <https://www.theguardian.com/environment/2019/mar/19/school-climate-strikes-more-than-1-million-took-part-say-campaigners-greta-thunberg>

“Neden İklim Acil Durumu Bildirimi?”, İklim Haber, <https://www.iklimhaber.org/neden-iklim-acil-durumu-bildirimi/>

“Earth Day LIVE! April 22-24”, 350.org, 7 Nisan 2020. <https://world.350.org/triangle/earth-day-live-and-actions-to-take/>

Medyanın ekonomi politiği

Adaklı, G. (2015). “Medya sermayesi ve ultra-çapraz bütünleşmeler”, 28 Mayıs 2015. <https://tr.boell.org/tr/2015/05/28/medya-sermayesi-ve-ultra-capraz-butunlesmeler>

Sürdürülebilir Olmayı Sürdürmek: Türkiye Medyası’nda İklim Krizine Yönelik Söylemleri Belirleyen Temel Faktörler

“Yeni Çalışma: Türkiye’de Toplumun Yarısı İklim Krizini Virüsten Daha Büyük Bir Tehdit Olarak Görüyor”, İklim Haber, 26 Kasım 2020.
<https://www.iklimhaber.org/yeni-calisma-turkiyede-toplumun-yarisi-iklim-krizini-virusten-daha-buyuk-bir-tehdit-olarak-goruyor/>

“Gazete”, Media Ownership Monitor Türkiye, 2019. <https://turkey.mom-rsf.org/tr/medya/gazete/>

Adaklı, G. (2020). “Türkiye’de alternatif muhalif gazeteciliğin bazı esaslı sorunları üzerine” Etik Gazetecilik, <https://etikgazetecilik.org/blog/alternatif-muhalif-gazeteciligin-sorunlari-uzerine/>

“Kalyon Group”, Media Ownership Monitor Türkiye, 2019.
<https://turkey.mom-rsf.org/tr/medya-sahipleri/sirketler/turkey/company/company/show/kalyon-group/>

“Faaliyet Alanları”, Kalyon Group. 2021. <https://kalyonholding.com/>

“Enerji”, Kalyon Holding. 2021. <https://kalyonholding.com/enerji/enerji>

“Türk Medya Group”, Media Ownership Monitor Türkiye, 2019.
<https://turkey.mom-rsf.org/tr/medya-sahipleri/sirketler/turkey/company/company/show/tuerk-medya-group/>

“Markalar”, Türk Medya 2021. <https://www.turkmedya.com.tr/markalar>

“Hakkımızda”, Albayrak Medya 2021,
<https://www.albayrakmedya.com/hakkimizda/>

“Albayrak Media Group”, Media Ownership Monitor Türkiye, 2019.
<https://turkey.mom-rsf.org/tr/medya-sahipleri/sirketler/turkey/company/company/show/albayrak-media-group/>

“Tarihçe”, TÜMOSAN, 2021. <http://www.tumosan.com.tr/tr/kurumsal/tarihce>

“TÜMOSAN DÖKÜM”, Albayrak 2021. <https://www.albayrak.com.tr/case-studies/dokum/>

“Kurumsal”, Ereğli Tekstil 2021. <http://www.ereglitekstil.com/kurumsal.aspx>

“Limancılık”, Albayrak 2021. <https://www.albayrak.com.tr/case-studies/limancilik/>

“Ziraat”, Albayrak 2021. <https://www.albayrak.com.tr/case-studies/ziraat/>

“Bilgi Teknolojileri”, Albayrak 2021. <https://www.albayrak.com.tr/case-studies/bilgi-teknolojileri/>

“Hakkımızda”, Yeşil Adamlar 2021.
<http://www.yesiladamlar.com/hakkimizda/>

“Faaliyet Alanları”, İhlas Holding 2021. <https://www.ihlas.com.tr/>

“İhlas Gayrimenkul'den ruhsat devri açıklaması!”, Emlak Kulisi, 10 Kasım 2017. <https://emlakkulisi.com/ihlas-gayrimenkulden-ruhsat-devri-aciklamasi/552406>

“O şirket kapasitesini arttırıyor: Çinko ve kurşun çıkartacak!”, Ege’de Son Söz, 14 Mart 2020. <http://www.egedesonsoz.com/haber/O-sirket-kapasitesini-arttiriyor-Cinko-ve-kursun-cikartacak/1030863>

“Hizmetler”, KPT Lojistik 2021. <http://www.kptlojistik.com.tr/tr>

“Park Teknik”, Ciner Group 2021. <https://www.cinergroup.com.tr/enerji-madencilik/park-teknik>

“Ciner Denizcilik”, Ciner Group 2021.
<https://www.cinergroup.com.tr/denizcilik/ciner-denizcilik>

“Eti Soda”, Ciner Group 2021. <https://www.cinergroup.com.tr/cam-ve-kimyasallar/eti-soda>

“Otomotiv”, Doğuş Holding 2021. <https://www.dogusgrubu.com.tr/tr/otomotiv>

“Türkiye’yi sarsan beş ay: 7 Haziran-1 Kasım 2015”, DW, 28 Ağustos 2019.
<https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyeyi-sarsan-be%C5%9F-ay-7-haziran-1-kas%C4%B1m-2015/a-50204527>

Şık, A. (2016). “Allah’ın büyük lütfu”, Cumhuriyet, 12 Aralık 2016.
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/allahin-buyuk-lutfu-644388>

Arsan, E. (2016). “Darbesavar tek ses medya”, Evrensel, 24 Temmuz 2016.
<https://www.evrensel.net/haber/285878/darbesavar-tek-ses-medya>

“Şimdi mutlu musun patron”, Diken, 21 Mart 2018.
<https://www.diken.com.tr/simdi-mutlu-musun-patron/>

Arsan, E. (2018). “Turkey’s largest media group changes ownership in one day”, Evrensel, 22 Mart 2018. <https://www.evrensel.net/daily/348376/turkeys-largest-media-group-changes-ownership-in-one-day>

“4 soruda Türkiye'nin en büyük medya grubu olan Demirören Holding”, BBC, 22 Mart 2018. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43501280>

“Tarihçe”, Demirören 2021. <https://www.demiroren.com.tr/kurumsal/tarihce/>

“Türkiye’ye hep inandı cesaretle yatırım yaptı”, Vatan, 9 Haziran 2018.
<http://www.gazetevatan.com/turkiye-ye-hep-inandi-cesaretle-yatirim-yapti-1173432-gundem/>

“Demirören'in TOTAL'i, resmen OYAK'ın oldu”, Habertürk, 10 Ağustos 2020.
<https://www.haberturk.com/demiroren-in-total-i-resmen-oyak-in-oldu-2708203-ekonomi>

Soyer, B. (2019). “İddaa İhalesi ve Başkanlar Ülkesi”, Bianet, 18 Şubat 2019.
<https://m.bianet.org/bianet/spor/205593-iddaa-ihalesi-ve-baskanlar-ulkesi>

“İddaa ihalesi: FIFA Demirören'e yaptırım uygular mı?”, DW, 14 Şubat 2019.
<https://www.dw.com/tr/iddaa-ihalesi-fifa-demir%C3%B6rene-yapt%C4%B1r%C4%B1m-uygular-m%C4%B1/a-47525412>

“Medya Ombudsmanı Bildirici: Demirören gazeteleri piyango bültenine dönüştü, kendi gazetelerinde haber görünümlü reklamlarla şirketinin tanıtımını yaptırıyorlar!”, T24, 7 Ağustos 2020. <https://t24.com.tr/haber/medya-ombudsmani-bildirici-demiroren-gazeteleri-piyango-bultenine-donustu-kendi-gazetelerinde-haber-gorunumlu-reklamlarla-sirketinin-tanitimini-yaptiriyorlar,895297>

“Milli Piyango'nun yeni sahibi belli oldu”, BirGün, 29 Ağustos 2019.
<https://www.birgun.net/haber/milli-piyango-nun-yeni-sahibi-belli-oldu-266620>

“Demirören Holding, Azerbaycan Milli Piyangosu'nu da devraldı”, BirGün, 27 Şubat 2019. <https://www.birgun.net/haber/demiroren-holding-azerbaycan-milli-piyangosu-nu-da-devraldi-335705>

Ocak, H. (2021). “Ziraat Bankası’nı büyük zarara uğratan 'Demirören' skandalının yeni perdesini Cumhuriyet açılıyor”, Cumhuriyet, 23 Temmuz 2021. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ziraat-bankasini-buyuk-zarara-ugratan-demiroren-skandalinin-yeni-perdesini-cumhuriyet-acikliyor-1854592>

Sevgi, E. (2021). “Demirören'in Ziraat Bankası'ndan aldığı kredilerin geri ödenmemesine tepkiler sürüyor”, Cumhuriyet, 11 Haziran 2021. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/demirorenin-ziraat-bankasindan-aldigi-kredilerin-geri-odenmemesine-tepkiler-suruyor-1843466>

Alternatif Medya

Duru, B. (2020). “Türkiye’de Çevre Hakkı İhlalleri”, HalaGazeteciyiz, 18 Eylül 2019. <https://halagazeteciyiz.net/2020/09/18/turkiyede-cevre-hakki-ihlalleri/>

Durna, T. ve Yağan, U. (2020). “İletişim ve Haberleşme Hakkı Raporu”, HalaGazeteciyiz, 8 Haziran 2020. <https://halagazeteciyiz.net/2020/06/08/iletisim-ve-haberlesme-hakki-raporu/>

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 26. Madde. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=26

Durdağ, B. ve Başaran, F. (2019). “Medya Raporu-11 (Şubat-2019): Alternatif Medya ve Sorunları”, HalaGazeteciyiz, 29 Şubat 2019. <https://halagazeteciyiz.net/2019/03/29/medya-raporu-11-subat-2019-alternatif-medya-ve-sorunlari/>

Magazinselleşme Çerçevesi

“Genç Atlas’a çevreci ödülü”, Hürriyet, 21 Mayıs 2020. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/genc-atlasa-cevreci-odulu-41522282>

“121 yıllık fotoğraftaki benzerlik görenleri şaşırtıyor”, Yeni Şafak, 21 Kasım 2019. <https://www.yenisafak.com/dunya/121-yillik-fotograftaki-benzerlik-gorenleri-sasirtiyor-3515157>

“Greta Thunberg'in babası: Kızım mutlu ama ben onun için endişeliyim”, Cumhuriyet, 30 Aralık 2019. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/greta-thunbergin-babasi-kizim-mutlu-ama-ben-onun-icin-endiseliyim-1711696>

“Paylaşımı tartışma yarattı! Trende yer bulamayan Greta Thunberg'in birinci sınıf bileti olduğu ortaya çıktı”, Sabah, 17 Aralık 2019. <https://www.sabah.com.tr/dunya/2019/12/17/paylasimi-tartisma-yaratti-trende-yer-bulamayan-greta-thunbergin-birinci-sinif-bileti-oldugu-ortaya-cikti>

“Sözleri şok etkisi yaratmıştı! Köprüde kan donduran görüntü”, Hürriyet, 8 Ekim 2019. <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-greta-thunberg-italyada-asildi-41346176>

“Trump Tekrar Greta'ya Yüklendi: Öfke Kontrolü Problemi Var”, Bianet, 12 Aralık 2019. <https://bianet.org/bianet/dunya/217044-trump-tekrar-greta-ya-yuklendi-ofke-kontrolu-problemi-var>

“Putin'den Greta'ya yanıt: Afrika'daki insanlar İsveç'teki gibi yaşamak istiyor”, Yeni Şafak, 3 Ekim 2019. <https://www.yenisafak.com/dunya/putinden-gretaya-yanit-afrikadaki-insanlar-isvecteki-gibi-yasamak-istiyor-3508835>

“İngiliz sunucu Jeremy Clarkson, Greta'yı hedef aldı: Kapa çeneni ve okula dön”, BirGün, 5 Aralık 2019. <https://www.birgun.net/haber/ingiliz-sunucu-jeremy-clarkson-greta-yi-hedef-aldi-kapa-ceneni-ve-okula-don-278942>

Homojen Risk Çerçevesi

“Yeni Zelandalı on binlerce çevreci sokaklara indi”, Sabah, 27 Eylül 2019. <https://www.sabah.com.tr/dunya/2019/09/26/yeni-zelandali-on-binlerce-cevreci-sokaklara-indi>

“Belediye başkanları ve gönüllüler ‘iklim krizi’ne dikkat çekti”, Hürriyet, 9 Eylül 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/belediye-baskanlari-ve-gonulluler-iklim-krizine-dikkat-cekti-40950899>

“20 Eylül’de “Ya Sıfır Karbon, Ya Sıfır Gelecek”, BirGün, 27 Ağustos 2019. <https://www.birgun.net/haber/20-eylul-de-ya-sifir-karbon-ya-sifir-gelecek-266361>

“İstanbul'dan da İklim İçin Küresel Çocuk Ayaklanmasına Destek Var”, Bianet, 30 Kasım 2018. <https://bianet.org/bianet/cocuk/203084-istanbul-dan-da-iklim-icin-kuresel-cocuk-ayaklanmasına-destek-var>

“İklim için Okul Grevi'ne Ayvalık'ta Toplu Katılım: Gelecek, Şu An Ne Yaptığımıza Bağlı”, Bianet, 10 Mayıs 2019. <https://bianet.org/bianet/ekoloji/208367-iklim-icin-okul-grevi-ne-ayvalik-ta-toplu-katilim-gelecek-su-an-ne-yaptigimiza-bagli>

“Okulu asan binlerce öğrenci, iklim değişikliğine karşı dünya çapında sokakta”, Hürriyet, 15 Mart 2019. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/okulu-asan-binlerce-ogrenci-iklim-degisikligine-karsi-dunya-capinda-sokakta-41150531>

“Van'da ‘iklim eylemi’ kampanyası”, Sabah, 3 Kasım 2020. <https://www.sabah.com.tr/van/2020/11/03/vanda-iklim-eylemi-kampanyasi>

“Barış ve iklim için”, Cumhuriyet, 28 Ağustos 2020. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/baris-ve-iklim-icin-1761624>

Aktivizm Olmadan Aktivist Çerçevesi

“Hollanda'da iklim protestosu”, Yeni Şafak, 8 Eylül 2019. <https://www.yenisafak.com/dunya/hollandada-iklim-protestosu-3505374>

“Z Kuşağı İklim Krizi için Lozan'da: Gelecek için Gülümse”, Bianet, 7 Ağustos 2019. <https://bianet.org/bianet/iklim-krizi/211401-z-kusagi-iklim-krizi-icin-lozan-da-gelecek-icin-gulumse>

“310 bin kişi iklim için yürüdü”, Hürriyet, 16 Mart 2019. <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-ogrenciler-iklim-icin-yurudu-anneleri-yalniz-birakmadi-41151205>

“Okulu asan binlerce öğrenci, iklim değişikliğine karşı dünya çapında sokakta”, Cumhuriyet, 15 Mart 2019. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/okulu-asan-binlerce-ogrenci-iklim-degisikligine-karsi-dunya-capinda-sokakta-1296165>

Küçük Adımlar Çerçevesi

“Seferihisar Belediyesi iklim için ses verdi”, Hürriyet, 8 Eylül 2018.
<https://www.hurriyet.com.tr/seferihisar-belediyesi-iklim-icin-ses-verdi-40950369>

“İklim Aktivistleri Londra Moda Haftası'nda İnsan Zinciri Oluşturdu”, Bianet, 18 Şubat 2019. <https://bianet.org/bianet/ekoloji/205584-iklim-aktivistleri-londra-moda-haftasi-nda-insan-zinciri-olusturdu>

“İklim aktivistleri öğrencilerle buluştu”, Hürriyet, 27 Eylül 2019.
<https://www.hurriyet.com.tr/egitim/iklim-aktivistleri-ogrencilerle-bulustu-41339303>

“Başkan Günel, farkındalık oluşturmak için belediyeye bisikletle gitti”, Sabah, 18 Eylül 2019. <https://www.sabah.com.tr/aydin/2020/09/18/baskan-gunel-farkindalik-olusturmak-icin-belediyeye-bisikletle-gitti>

Nesillerarası Adalet Çerçevesi

5. Küresel İklim Grevi Dijitale Taşındı: "Bu Evde İklim Grevi Var", Bianet, 27 Mart 2020. <https://bianet.org/bianet/iklim-krizi/222053-5-kuresel-iklim-grevi-dijitale-tasindi-bu-evde-iklim-grevi-var>

“Ruhunu dön güneşe”, Cumhuriyet, 25 Kasım 2018.
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ruhunu-don-gunese-1151465>

“Bebek Parkında Okul Grevi yapan Öğrenciler: Başka Gezegenimiz Yok”, Bianet, 15 Mart 2019. <https://bianet.org/bianet/ekoloji/206477-bebek-parkinda-okul-grevi-yapan-ogrenciler-baska-gezegenimiz-yok>

“Nesibe Aydın Okulları’ndan, küresel iklim değişikliği eylemlerine destek”, Sabah, 29 Eylül 2019. <https://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2019/09/29/nesibe-aydin-okullarindan-kuresel-iklim-degisikligi-eylemlerine-destek>

“Avustralyalı öğrenciler ayakta: "Çevremizin yağmalanmasına izin verme", BirGün, 30 Kasım 2018. <https://www.birgun.net/haber/avustralyalı-ogrenciler-ayakta-cevremizin-yagmalanmasina-izin-verme-238556>

“İklim değişikliği aktivisti Greta Thunberg İtalyan Senatosu’nda konuştu: Geleceğimizi çaldınız”, BirGün, 18 Nisan 2019. <https://www.birgun.net/haber/iklim->

[degisikligi-aktivisti-greta-thunberg-italyan-senatosu-nda-konustu-gelecegimizi-caldiniz-253349](https://www.yenisafak.com/dunya/londrada-cevreciler-yollari-kesti-3466718)

Hukuk Eylem Çerçevesi

“Londra'da çevreciler yolları kesti”, Yeni Şafak, 15 Nisan 2019.

<https://www.yenisafak.com/dunya/londrada-cevreciler-yollari-kesti-3466718>

“Londra’da gözültüne alınan iklim değışikliğı aktivistlerinin sayısı 750’yi geçti”, Sabah, 21 Nisan 2019.

<https://www.sabah.com.tr/avrupa/2019/04/21/londrada-gozaltina-alinan-iklim-degisikligi-aktivistlerinin-sayisi-750yi-gecti>

“Londra’daki iklim değışikliğı protestocularına 47 gözültü”, Hürriyet, 16 Nisan 2019. <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/londradaki-iklim-degisikligi-protestocularina-47-gozalti-41184243>

“Londra'daki çevreci işgal eylemlerinde gözültü sayısı bine ulaştı”, Cumhuriyet, 22 Nisan 2019. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/londradaki-cevreci-isgal-eylemlerinde-gozalti-sayisi-bine-ulasti-1358351>

“Londra'da Yokoluş İsyanı Eylemi 9. Gününde: 1000 Kişı Gözültüne Alındı, Aktivistler Direniyor”, Bianet, 23 Nisan 2019. <https://m.bianet.org/bianet/iklim-krizi/207776-londra-da-yokolus-isyani-eylemi-9-gununde-1000-kisi-gozaltina-alindi-aktivistler-direniyor>

“İklim protestosunda yüzlerce gözültü”, Sabah, 9 Ekim 2019.

<https://www.sabah.com.tr/avrupa/2019/10/09/iklim-protestosunda-yuzlerce-gozalti>

“Belçika'da iklim politikası protestosu”, Hürriyet, 17 Ocak 2019.

<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/belcikada-iklim-politikasi-protestosu-41086288>

Hukuksuzluk ve Usülsüzlük Çerçevesi

“İzdemir Santrali için Yeni Dava: Yargı Kararına Açıkça Direniliyor”, Bianet, 29 Ocak 2019. <https://bianet.org/bianet/kent/204967-izdemir-santrali-icin-yeni-dava-yargi-kararina-acikca-direniliyor>

“Çevreyi kirlettiği için kapatılan linyit yakıtlı santraller tekrar devrede”, BirGün, 11 Haziran 2020. <https://www.birgun.net/haber/cevreyi-kirlettigi-icin-kapatilan-linyit-yakitli-santraller-tekrar-devrede-304149>

“Bartın'da belediye başkanından termik santral protestosu”, Hürriyet, 12 Nisan 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/bartinda-belediye-baskanindan-termik-santral-p-40802783>

“7 termik santralin bulunduğu Çatalağzı'nda hava kirliliği alarmı”, Cumhuriyet, 7 Ekim 2018. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/7-termik-santralin-bulundugu-catalagzinda-hava-kirliligi-alarmi-1104812>,

“Bursa'da biyokütle enerji santrali gerginliği”, Hürriyet, 12 Ağustos 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/bursada-biyokutle-enerji-santrali-gerginligi-40926005>

“Bursa'da santral gerginliği: 'Zehirlenmek istemiyoruz’”, Cumhuriyet, 12 Ağustos 2018. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bursada-santral-gerginligi-zehirlenmek-istemiyoruz-1053516>

“Pınarca halkı: İkna olmadık açıklama bekliyoruz”, BirGün, 15 Ocak 2019. <https://www.birgun.net/haber/pinarca-halki-ikna-olmadik-aciklama-bekliyoruz-243405>

“Öztekin: Termik santral çevre katliamına yol açacaktır”, Hürriyet, 25 Ocak 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/oztekin-termik-santral-cevre-katliamina-yol-ac-40721497>

“Sit alanında kömür ocağı işletilmesine tepki”, BirGün, 24 Haziran 2020. <https://www.birgun.net/haber/sit-alaninda-komur-ocagi-isletilmesine-tepki-305771>

“Termik santrallerin yeniden açılması izaha muhtaç”, Bianet, 17 Haziran 2020. <https://bianet.org/bianet/ekoloji/225839-termik-santrallerin-yeniden-acilmasi-izaha-muhtac>

“Kopyala-yapıştır ÇED raporu: İzmir'deki Karadeniz!”, Cumhuriyet, 17 Ağustos 2018. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kopyala-yapistir-ced-raporu-izmirdeki-karadeniz-1173425>

“Alpu Ovası tarım arazisi kalsın”, BirGün, 15 Temmuz 2018. <https://www.birgun.net/haber/alpu-ovasi-tarim-arazisi-kalsin-223270>

“Bursa Çevre Platformu'na 'Bakan' yasağı”, BirGün, 9 Kasım 2019.

<https://www.birgun.net/haber/bursa-cevre-platformu-na-bakan-yasagi-275782>

Sağlık ve Güvenlik Riski Çerçevesi

“CHP’li Çakırözer Alpu Termik Santrali için 7 kez ihaleye çıkarılmasına tepki gösterdi”, Cumhuriyet, 26 Haziran 2019.

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/chpli-cakirozer-alpu-termik-santrali-icin-7-kez-ihaleye-cikarilmasina-tepki-gosterdi-1458056>

“Turgut köylüleri ÇED toplantısını yaptırmadı”, BirGün, 31 Mayıs 2019.

<https://www.birgun.net/haber/turgut-koyluleri-ced-toplantisini-yaptirmadi-257568>

“Kömürün Gerçek Bedeli: Muğla "Kömürün Bedelini Ömürler Ödüyor", Bianet, 1 Kasım 2018. <https://bianet.org/kurdi/cevre/202221-komurun-gercek-bedeli-mugla-komurun-bedelini-omurler-oduyor>

“TÜDEF Başkanı Atak: Termik santral tüm Eskişehir’i hasta edecek”, Hürriyet, 13 Ocak 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/tudef-baskani-atak-termik-santral-tum-eskisehi-40708787>

“İkizköylüler suları için mücadelede”, BirGün, 18 Nisan 2020.

<https://www.birgun.net/haber/ikizkoyluler-sulari-icin-mucadelede-297111>

“16 STK'den 37 termik santralin kapatılması için dava”, Bianet, 8 Eylül 2019.

<https://m.bianet.org/kurdi/ekoloji/230452-16-stk-den-37-termik-santralin-kapatilmasi-icin-dava>

“Avrupa’da kara kriz”, Cumhuriyet, 29 Kasım 2018.

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/avrupada-kara-kriz-1155674>

“Termik santralin dibindeki mahalle taşınmak istiyor: Yakınlarımızı kanserden kaybettik”, BirGün, 18 Aralık 2019. <https://www.birgun.net/haber/termik-santralin-dibindeki-mahalle-tasinmak-istiyor-yakinlarimizi-kanserden-kaybettik-280542>

Sosyo-Ekonomik Risk Çerçevesi

“Çerkezköy Santrali'ne Karşı "Kömür Üzer" Kampanyası”, Bianet, 21 Mayıs 2018. <https://bianet.org/bianet/ekoloji/197342-cerkezkoy-santrali-ne-karsi-komur-uzer-kampanyasi>

“Tarımı 17 yılda yok ettiler”, BirGün, 7 Haziran 2019.
<https://www.birgun.net/haber/tarimi-17-yilda-yok-ettiler-258092>

“Köylüler termik santrale karşı tek yürek”, Cumhuriyet, 3 Ağustos 2018.
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/koyluler-termik-santrale-karsi-tek-yurek-1045507>

“Köylülerin direniş destanı”, Cumhuriyet, 21 Şubat 2019.
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/koylulerin-direnis-destani-1260028>

“Ölü Termik Santrallere Suni Teneffüs”, Bianet, 16 Şubat 2018.
<https://bianet.org/bianet/ekoloji/194373-olu-termik-santrallere-suni-teneffus>

“Santral parasıyla 257 okul yapılır”, BirGün, 16 Şubat 2018.
<https://www.birgun.net/haber/santral-parasiyla-257-okul-yapilir-226603>

Hak Kazanma Çerçevesi

“Çerkezköylülerin Direnişi Kazandı, Termik Santral Projesi İptal Edildi”, Bianet, 7 Şubat 2019. <https://bianet.org/bianet/ekoloji/205268-cerkezkoylulerin-direnisi-kazandi-termik-santral-projesi-iptal-edildi>

“Tekirdağ'da 2 kömürlü termik santral kurulması Danıştay'dan döndü”, Cumhuriyet, 7 Şubat 2019. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/tekirdagda-2-komurlu-termik-santral-kurulmasi-danistaydan-dondu-1236281>

“Bartın Platformu: Zafer Bartın-Amasra halkınındır”, BirGün, 22 Şubat 2019.
<https://www.birgun.net/haber/bartin-platformu-zafer-bartin-amasra-halkinindir-247948>

“Onlar katletti, Yırcalılar hayat verdi... 4 yıl sonra ilk hasat”, Cumhuriyet, 11 Ekim 2018. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/onlar-katletti-yircalilar-hayat-verdi-4-yil-sonra-ilk-hasat-1108401>

“Siz hiç ot toplayan erkek gördünüz mü!”, BirGün, 8 Mart 2019.

<https://www.birgun.net/haber/siz-hic-ot-toplayan-erkek-gordunuz-mu-249331>

Örselenen Doğa Çerçevesi

“Video Haber - Bu Ormanı Kurtarmak İçin Termik Santrale Direniyorlar”, Bianet, 2 Şubat 2018. <https://bianet.org/bianet/hukuk/193955-video-haber-bu-ormani-kurtarmak-icin-termik-santrale-direniyorlar>

“Kızılçamlar termik santral kurbanı mı?”, BirGün, 9 Mart 2019.

<https://www.birgun.net/haber/kizilcamlar-termik-santral-kurbani-mi-207365>

“Ormanımızı madene kurban ettirmeyeceğiz”, Cumhuriyet, 3 Eylül 2019.

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/oranimizi-madene-kurban-ettermeyecegiz-1706079>

“Bu termik santral yapılırsa 250 bin ağaca veda edeceğiz!”, Hürriyet, 19 Mayıs 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/bu-termik-santral-yapilirs-250-bin-agaca-veda-edecegiz-40841748>

“Eskişehir’de 31 bin hektarlık alanda yüz binlerce ağaç katledilecek”, BirGün, 4 Nisan 2018. <https://www.birgun.net/haber/eskisehir-de-31-bin-hektarlik-alanda-yuz-binlerce-agac-katledilecek-263972>

“Deniz kaplumbağalarına termik santral tehdidi”, Bianet, 15 Haziran 2020. <https://bianet.org/bianet/hayvan-haklari/225725-deniz-kaplumbagalarina-termik-santral-tehdidi>

“49 ülke büyüklüğünde talan”, BirGün, 2 Ekim 2018.

<https://www.birgun.net/haber/49-ulke-buyuklugunde-talan-232208>

Evrensel Risk Çerçevesi

"Geleceğimizi Tehlikeye Atan Çırpılar Termik Santrali Projesi Rafa Kaldırılmalı", Bianet, 12 Eylül 2019. <https://m.bianet.org/bianet/kent/207422-gelecegimizi-tehlikeye-atan-cirpilar-termik-santrali-projesi-rafa-kaldirilmali>

“Avdan köyüne yapılmak istenen termik santrale karşı halk ayakta”, Cumhuriyet, 31 Mayıs 2020. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/avdan-koyune-yapilmak-istenen-termik-santrale-karsi-halk-ayakta-1742129>

“Eskişehir'de termik santral protestosu”, Hürriyet, 14 Ocak 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/eskisehirde-termik-santral-protestosu-40709752>

“Acilen frene basılmalı!”, BirGün, 15 Nisan 2019. <https://www.birgun.net/haber/acilen-frene-basilmali-252982>

“Ekoloji örgütlerinden 766 maden ihalesine karşı dava”, Bianet, 4 Eylül 2020. <https://bianet.org/bianet/ekoloji/230256-ekoloji-orgutlerinden-766-maden-ihalesine-karsi-dava>

“Talana karşı dava: Yerin üstü 'altın'dan değerlidir”, Cumhuriyet, 23 Ağustos 2020. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/talana-karsi-dava-yerin-ustu-altindan-degerlidir-1760390>

“Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi:Termik santrale hayır”, Hürriyet, 22 Ocak 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/tekirdag-buyuksehir-belediyesi-termik-santrale-40718289>

“Türkiye bir santral dahi kaldıramaz”, BirGün, 9 Eylül 2020. <https://www.birgun.net/haber/turkiye-bir-santral-dahi-kaldiramaz-307678>

Hukuk-Eylem Çerçevesi

“Termik santral oylaması için polisten bariyerli güvenlik önlemi”, Hürriyet, 30 Ocak 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/termik-santral-oylamasi-icin-polisten-bariyerli-40726379>

“Termik santral ÇED bilgilendirme toplantısında arbede”, Hürriyet, 1 Şubat 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/termik-santral-ced-bilgilendirme-toplantisinda-40728331>

“Kırklareli Ovası'na kurulacak termik santral protestosunda arbede”, Hürriyet, 3 Ağustos 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/kirklareli-ovasina-kurulacak-termik-santral-pr-40917039>

“Termik santral protestosuna kaymakamdan tehdit: 'Bütün askerleri oraya yığarız’”, Cumhuriyet, 9 Haziran 2020. <https://www.cumhuriyet.com.tr/video/termik-santral-protestosuna-kaymakamdan-tehdit-butun-askerleri-oraya-yigariz-1744117>

“Eskişehir'de termik santral mitingine polis engeli”, BirGün, 3 Mart 2018. <https://www.birgun.net/haber/eskisehir-de-termik-santral-mitingine-polis-engeli-206662>

